

AVUKAT
A. ALI ÇERÇİ

Strazburg Cad. No. 32/10 - Sıhhiye/Ankara
Tel: 0.312 - 232 61 71
Maltbae VD. 242 013 9415

MÜLTECİ HAKLARININ KORUNMASI

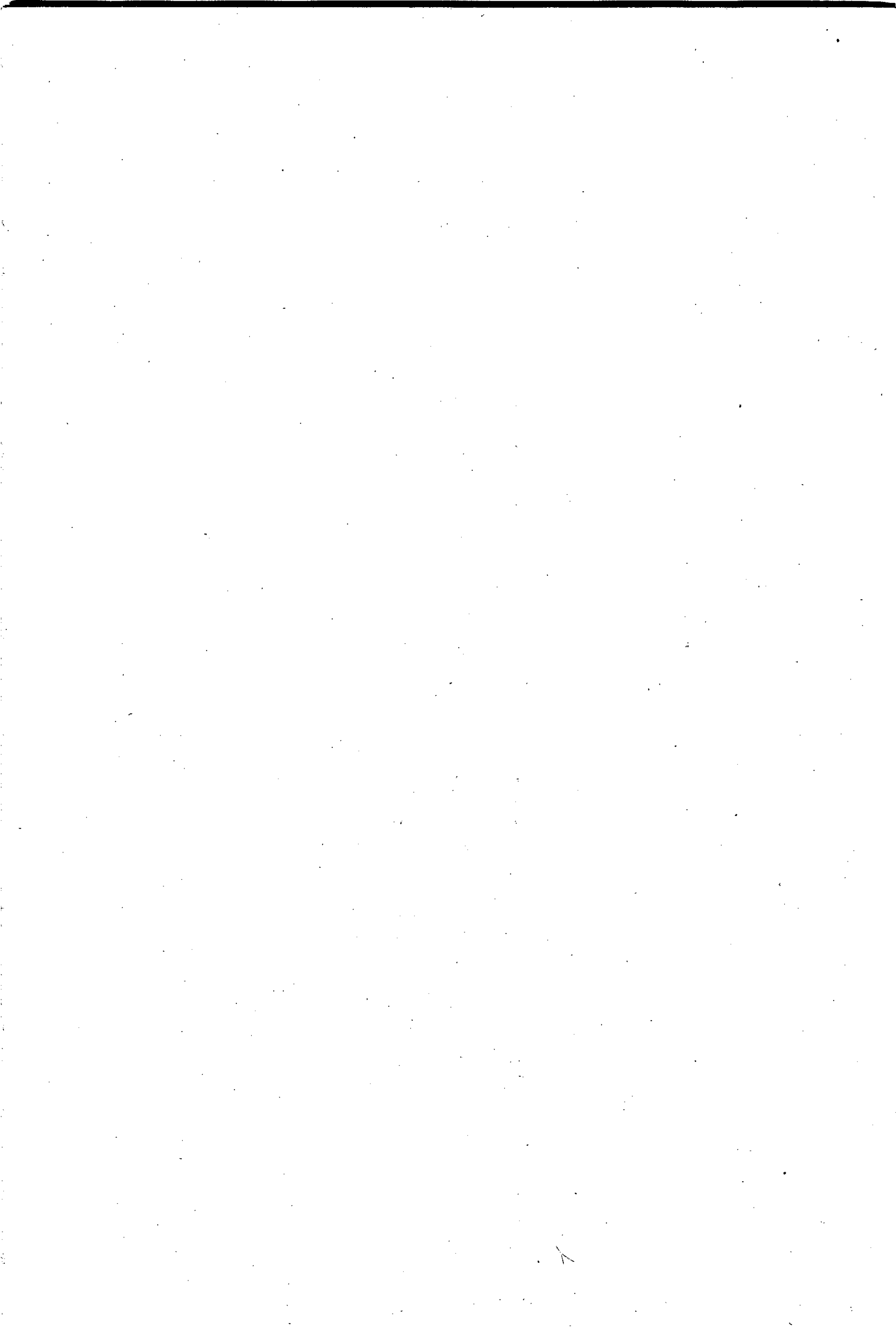
Av. Çiğdem ALTINIŞIK Av. Mehmet Şahin YILDIRIM

Ocak 2002

KISALTMALAR

ABÖ	Afrika Birliği Örgütü
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYİM	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK(UNHCR)	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GENSEK NO	Genel Sekreterlik Numarası
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
MSB	Mülteci Statüsü Belirleme
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
UNKRA	Birleşmiş Milletler Kore Kalkınma Ajansı
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ofisi

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	1
GİRİŞ	3

I. KISIM

I. BÖLÜM

1.1. Tarihi Süreç	5
1.2. Çeşitli Uluslararası Belgelerde Mülteci Tanımı	7
1.3. Mülteci Olabilme Koşul ve Nedenleri	9
1.3.1. Mülteci Statüsü İçin Gerekli Koşullar	9
1.3.1.1. Zulüm	10
1.3.1.2. Adli Kovuşturma ve Zulüm	11
1.3.1.3. Haklı Nedenlere Dayanan Korku	12
1.3.2. 1951 Sözleşmesine Göre Mülteci Statüsü İçin Gerekli Nedenler	13
1.3.2.1. 1 Ocak 1951 Tarihinden Önce Meydana Gelen Olaylar	13
1.3.2.2. Irk	14
1.3.2.3. Milliyet	15
1.3.2.4. Din	15
1.3.2.5. Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet	16
1.3.2.6. Siyasi Düşünce	17
1.3.2.7. Tabiiyetini Taşdığı Ülkenin Dışında Bulunmak ..	18
1.3.2.8. Vatansızlara İlişkin Mülteci Statüsü	19
1.4. Mülteci Statüsünün Belirlenmesi	19
Mülteci Statüsünü Belirleme İşlemini Kimler Yapar	19
1.5. BMMYK'nın Türkiye Prosedürü	19
1.6. Mülteci Statüsü Taleplerinin Değerlendirilmesine İlişkin Kriter Örnekler	21

II. BÖLÜM

2.1. Mülteci Statüsünün Sona Erme Sebepleri	25
2.1.1. Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Kendi İsteği ile Yeniden Yararlanma	25
2.1.2. Vatandaşlığı Kendi İsteği ile Yeniden Kazanma	26
2.1.3. Yeni Bir Vatandaşlık Kazanmış ve Korumasından Yararlanıyorsa	26
2.1.4. Zulme Uğramaktan Korktuğu Ülkeye Kendi İsteği ile Yeniden Dönme	26
2.1.5. Vatandaşı Olduğu Ülke Koşulları Değiştiği İçin Ülkesinin Himayesini Reddedemeyecekler	26
2.2. Mülteci Statüsünün İptali	27
2.3. Statü Dışı Bırakılma Halleri	27
2.3.1. BM tarafından Yardım ve Koruma Görenler	28
2.3.2. Uluslararası Himayeye İhtiyacı Olmadığı Düşünülenler ..	28
2.3.3. Uluslararası Korumaya Layık Olmayanlar	28
2.3.3.1. Barışa Karşı Suç, Savaş Suçu, İnsanlığa Karşı Suç	29
2.3.3.2. Adi Suçlar	29
2.3.3.3. BM Amaç ve İlkelerine Aykırı Eylemlerden Suçlu Bulunduğu Yolunda Ciddi Emareler Bulunanlar	30
2.4. Statü Dışı Bırakılmanın Sonuçları	30
2.5. Cenevre Sözleşmesi Hakkında Genel Değerlendirme	31
2.6. Geçici Sığınma Hakkı İçin Türkiye Prosedürü ve Çekince Konusu	34
2.7. Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler	35
2.8. Çekince Konusu	39
2.9. Türk Hükümetinin Sığınmacı ve Mültecilere İlişkin Sığınma Prosedürü	40
2.9.1. Başvuru Talebi	40
2.9.2. Talebin İncelenmesi	40

III.BÖLÜM

3.1. Yargı Kararları Işığında Mülteci Hukukunun Gelişimi	42
3.1.1. Ankara 4. İdare Mahkemesi E.1997/286, K.1997/824, Ülkeye Yasa Dışı Giriş	45
3.1.2. Ankara 8.İdare Mahkemesi E.1997/276 K.1997/967,Ülkeye Yasa Dışı Giriş, Üçüncü Bir Ülkece Mülteci Statüsünün Kabulü	48
3.1.3. Ankara 9.İdare Mahkemesi E.1996/1356 K.1997/1321 Ülkeye Yasa Dışı Giriş ,Sınır Dışı Edilme	50
3.1.4. Ankara Bölge İdare Mahkemesi Y.D. İtiraz N0:2000/1190 Sınır Dışı Etme İşlemine Karşı Yürütmeyi Durdurma	53
3.1.5. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Daire Kararları	56
3.1.5.1. Askere Sevk ve Muvazzaf Askerliğin İfası GENSEK No:1986/272	56
3.1.5.2. Mültecilerin Askerlik Yükümlülüğü, Türk Vatandaşlığına Alınma GENSEK No:1985/32	59
3.1.5.3. Mültecilerin Askerlik Yükümlülüğü ve Yürütmenin Durdurulması GENSEK No:1987/40	61
3.1.5.4. Mültecilerin Askerlik Yükümlülüğü, Türk Vatandaşlığına Alınma GENSEK No: 1986/295	62
3.1.5.5. Serbest Göçmen, Mültecilerin Askerlik Yükümlülüğü, Türk Vatandaşlığına Alınma ve Askere Sevk.GENSEK No: 1987/41	64
3.1.5.6. Serbest Göçmen, Mültecilerin Askerlik Yükümlülüğü, Türk Vatandaşlığına alınma, Askere Sevk, Yurda Gelmeden Önce Askerliğini Yapmış Olmak GENSEK No: 1986/152	67

3.1.5.7. Askere Sevk İşleminin Yerindeligi	
GENSEK No: 1987/40	.73
3.1.6. Danıştay Daire Kararları	.76
3.1.6.1. 5. Daire Kararları	.76
3.1.6.1.1. Muhacerat, Göçmen, Vatandaşlık, Mültecilerin Vergi Muafiyeti E.40/1724, K. 1834	.76
3.1.6.1.2. Muhacir, Adi İskan, İskan Mıntıkası, İskan Talebi, Mukabil Mal E.37/184	.78
3.1.6.2. 8. Daire Kararları	.79
3.1.6.2.1. Bulgaristan Göçmeni ve Yıllık Gayrisafi Gelir Durumu E. 10065/667, K. 1965/2916	.79
3.1.6.2.2. Avrupa Kamp Mültecileri, İskan Hakkı ve İskan Hakkının Miras yoluyla intikali E. 65/807,K. 65/2742	.80
3.1.6.2.3. Göçmen Özel İskan Komisyonu, İhtiyaçlı Göçmen, Yerli Halktan Biri ile Evlenme E. 1965/701,K. 65/3252	.82
3.1.6.2.4. Mübadil Göçmen, İskan Yardımı ve Kazanılmış Hak E.65/308, K. 66/2294	.82
3.1.6.2.5. İskan Hakkı İçin 2 Yıllık Kanuni Süre, E. 65/2307, K. 66/3215	.83
3.1.6.2.6. Hükümet Kararı, Avrupa Kampları, İskan Mahallini Terk E. 65/244,K.66/580	.83
3.1.6.2.7. Para Şeklinde Sermaye Verilmesi ve Borçlanma E. 965/1358, K. 966/1038	.85

3.1.6.2.8. İskan Yerini Terk E. 65/1946, K. 66/517	.85
3.1.6.2.9. Göçmen ve Mültecilerin Gümrük Muafiyeti İ. 65/2224, K.66/1876	.86
3.1.6.2.10. Hükümet Kararı ile Getirilen Göçmen ve İskan Yardımı, E. 65/2356, K. 66/3020	.86
3.1.6.2.11. İskan Yerini İzinsiz Terk E. 65/403, K. 67/1007	.87
3.1.6.2.12. Mülteci ve Göçmenlerin Gümrük Muafiyeti E. 66/1396,K.67/1317	.87
3.1.6.2.13. Mülteci, Göçmen, İskan Talebi ve İskan Mahallini Terk E.65/1421, K.67/909	.88
3.1.6.2.14. Toprağın Geri Alınması, E. 966/3086,K. 967/1506	.89
3.1.6.2.15. Mübadil Göçmen, Adil İskan Hakkı, Teffiz, İstihkak E. 66/990, K.68/1289	.89
3.1.6.2.16. İskan Yerini Terk E. 68/246, K.68/1628	.90
3.1.6.2.17. Hükümet Kararı İhtiyaçlılık Durumu E. 968/4211-969/4731	.90
3.1.6.2.18. Mecburi İkamet, Serbestlik, İskan Hakkı E. 69/333, K.69/4359	.91
3.1.6.2.19. İskan Hakkı, İskan Noksanının Tamamlanma Zamanı 67/2057, K.69/1151	.91
3.1.6.2.20. İskan Yardımı, İstemin Zamanı, 968/862,K.9639/436	.92

3.1.6.2.21. İskan Yardımı, İstihkak 69/1016, K.969/3715	92
3.1.6.2.22. İskan Kaydına İlişkin Davalarda Hasım 970/918,K970/1201	93
3.1.6.2.23. Göçmen Sıfatı, İhtiyaçsız Göçmen 969/1064,K.970/103	93
3.1.6.2.24. Göçmenlik Sıfatının Kaldırılması, Temlik edilen Malın geri Alınması E. 968/3164,K.970/1123	93
3.1.6.2.25. İskan Hakkı Bulunan Üvey Kardeşlerin Beraber İskan Edileceği E. 969/4289,K.71/497	94
3.1.6.2.26. Bulgar Göçmeni İhtiyaçlılık Durumu, Temlik Edilen Taşınmazı Başkalarına Kiralama, E.970/1364,K.71/1304	94
3.1.6.2.27. Bulgar Göçmeni, İskan Hakkı, Türkiye'de Doğmuş Olmak E. 82/3134,K.84/130	96
3.1.6.3. Danıştay 10. Daire Kararları	99
3.1.6.3.1. Ülkeye Yasa Dışı Yollardan Giriş, Sınır Dışı Edilme E. 98/1481, K.2000/131	99
3.1.6.3.2. Yasal olmayan Yollardan Giriş, Sınır Dışı Edilme ve Cenevre Sözleşmesi 31. Maddenin Uygulanması Zorunluluğu, E. 99/154,K.2000/2756	104
3.1.7. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar Özetleri	105
3.1.7.1. Sınır Dışı Etme, G.H.H ve Diğerleri- Türkiye, 11.07.2000,43258/98	105
3.1.7.2. Sınır Dışı Etme- Jabari- Türkiye, 11.07.2000, 40035/98	107

IV. BÖLÜM

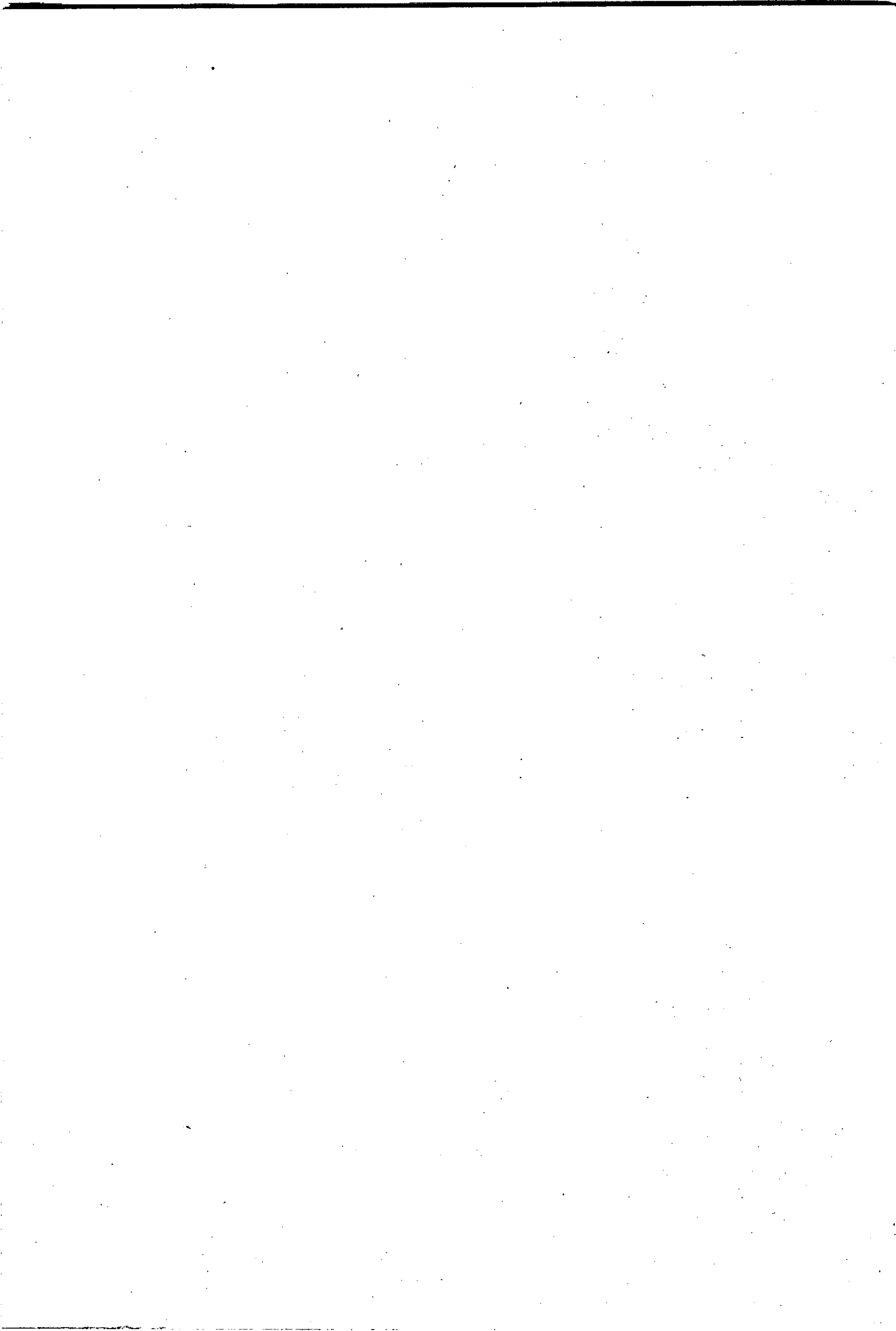
4.1. İnsan Hakları Hukukunda Mülteciler	110
4.2. Mülteci ve Sığınmacılar İçin Ortak Koruma Disiplinleri ve İncelenmesi	113
4.2.1. Düşünce, İfade ve Toplantı Hakkı	114
4.2.1.1. Düşünce ve İfade Özgürlüğü	114
4.2.1.2. Toplanma Hakkı ve Özgürlüğü	115
4.2.1.3. Din Özgürlüğü	115
4.2.2. Alıkonma (Gözaltı)ya karşı Himaye	117
4.2.2.1. Gözaltına Almanın Yargısal Denetimini Sağlayan Standartlar	118
4.2.2.2. Gözetim Altında Bulunan mültecilerin BMMYK ile Haberleşmelerini Garanti Eden Standartlar	119
4.2.2.3. Keyfi Gözaltıları Engelleyen Standartlar	120
4.2.2.4. Gözetim Altında Bulundurulmuş Mültecilerin Adi Suçlarla Birarada Bulundurulmasına Dair Standartlar	121
4.2.2.5. Gözetim altına Alma Koşullarının Onur Kırıcı, Zalimce ya da İnsanlık Dışı Olması Halinde Devreye Girecek Standartlar	125
4.2.3. Adil Yargılanma Hakkı	125
4.2.4. Mültecilerin Seyahat Özgürlüğü	125
4.2.5. Çalışma Hakkı	127
4.2.6. Irk Ayrımcılığına Karşı Mültecileri Koruyan Standartlar	130
4.2.7. Mültecilerin Zulüm Riski Olan Yere Geri Gönderilmelerine Karşı Koruma	134
4.2.7.1. İşkence ya da Diğer Zalimce İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı BM Sözleşmesi	135
4.2.7.2. Herkesin Zorunlu Ortadan Kaybolmalara Karşı Korunmaya İlişkin BM Bildirgesi	136

4.2.7.3. Hukuk Dışı Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkin Bir Biçimde Önlenmesi, Soruşturulmasına ilişkin BM İlkeleri	136
4.3. Avrupa Sözleşmesi Kapsamında Zulüm Riski Olan Yere Geri Gönderilmeme Prensipleri	138

II.KISIM

1. Hukuki metinler	139
1.2. Genel Değerlendirme	139
Uluslararası Mevzuat	145
1.2.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü	147
1.2.2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü Ek	148
1.2.3. Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme	153
1.2.4. Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü	172
1.2.5. Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname	176
1.2.6. İnsan Hakları Evrensel Beyanname	178
1.2.7. Çocukların Haklarına Dair Sözleşme	185
1.2.8. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi	208
1.2.9. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine Seçmeli Protokol	232
1.2.10. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan İkinci Seçmeli Protokolü	237
1.2.11. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi	240
1.2.12. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme	253
1.2.13. Din ve İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri	269

1.2.14. İşkenceye ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme	273
1.2.15. İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi 11. Protokol ile Değişik Metin	290
1.2.16. İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı muamele ve Cezanın Önlenmesi İçin Avrupa Sözleşmesi	308
Türk Mevzuatı	319
1.3. Türk Mevzuatı	321
1.3.1. İskan Kanunu	321
1.3.2. Pasaport Kanunu	345
1.3.3. 5682 Sayılı Pasaport Kanununa ek Kanun	364
1.3.4. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun	365
1.3.5. Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik(1994 Yönetmeliği)	373
Sonuç ve Öneriler	382
Ekler	
1.Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Mülteci İstatistikleri	386
2.BMMYK’nin Mülteci Temsilcilerinin MSB (Mülteci Statüsü Belirleme) Mülakatına Katılması	388
3. Dipnot	390
4. Kaynakça	392

SUNUŞ

Ankara Barosu, Eyrensel Beyannamede de ifade bulduğu gibi, insanlık ailesinin doğasında var olan onurun, eşit ve devredilemez hakların tanınmasında özgürlük, adalet ve dünya barışının temelini oluşturduğuna inanmakta ve bu uğurda kararlı adımlarla yoluna devam etmektedir.

Bu amaçla, tüm insanlığın her hangi bir ayırım gözetilmeksizin temel hak ve hürriyetlerden adilane faydalanması için uğraş vermektedir. Dünya devletlerinin, mülteci sorununun toplumsal ve insani boyutunu uluslararası bir gerginliğe girmeksizin bir arada ve olanakları ölçüsünde analiz edecekleri tabiidir. Ankara Barosu da bir sivil toplum örgütü olması dolayısıyla ve müessesenin kuruluş amaçlarına binaen böyle bir çalışmayı yönlendirmekte ve bu konuda idarecilere ve uygulayıcılara sorunun anlaşılmasında, çözümlenmesinde bir nebze de olsa yardımcı olma azmi ve gayreti göstermektedir.

Türkiye, Asya ile Avrupa kıtaları arasında köprü vazifesi görmesi nedeniyle, tarih boyunca doğu ve batıdan kısmi ve toplu nüfus hareketlerine sahne olmuştur. Özellikle güney ve güney doğu komşu ülkelerinde yaşanan istikrarsızlık, bu hareketlerin yaşanmasına yol açmıştır. Türkiye'nin Avrupa kökenli olmayan bu kimselere mülteci statüsü tanımaması nedeniyle sadece geçici koruma gören insan yığınları oluşmuş, bu durum soruna ayrı bir pencereden bakılmasını gerektirmiştir.

2001 yılının başlarında, Karaman'da bulunan sığınmacıların Baromuza yazılı olarak başvurusu, Türkiye'nin mültecilik prosedürü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği uygulamaları hakkında hukuki yardım talepleri, bakir olan bu konu ile ilgili çalışmalarımıza ivme kazandırmıştır.

Baromuz, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ankara Temsilciliği ile görüşmelerde bulunarak, konu ile ilgili ortak çalışmalar yapmıştır. Daha sonra Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Daire Başkanlığı

nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Van bölgesindeki sığınmacılarla yerinde görüşülmüş, ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Van Ofisi ile Van Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü ziyaret edilerek konu hakkında bilgi ve belgeler edinilmiş ve bunların ışığında Ankara Barosu İnsan Hakları Komisyonu üyesi Av. Çiğdem ALTINIŞIK ve Av. Mehmet Şahin YILDIRIM tarafından bu çalışma hazırlanmıştır.

Bu çalışma, mültecilerin hukuki statülerini ve onların korunmasında kullanılacak hukuki araçları ana hatları ile ele alıp okuyucunun bilgisine sunmaktır. Değişen dünya konjonktüründe özellikle savaşları yaşadığımız şu günlerde, sıkça görülen mültecilik olgusunu ve bu statünün nasıl kazanıldığını, kaybetme nedenlerini, hangi kurumlar tarafından hangi süreler içinde ne gibi kararlar alındığını, uygulamaya yönelik örnek çalışmalar ve yargı kararları ile destekleyerek sunmaktadır. Bu konuda var olan uluslararası belge ve sözleşmeler ile ulusal metin örnekleri de çalışmaya eklenmiştir.

Başta Av. Çiğdem ALTINIŞIK ve Av. M. Şahin YILDIRIM olmak üzere, Ankara Barosu İnsan Hakları Komisyonu'nun tüm üyelerine teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Avukat Sadık ERDOĞAN
ANKARA BAROSU BAŞKANI

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar, siyasi otoritelerin zulüm, şiddet ve silahlı çatışma gibi bir takım insanlık dışı muameleleri sonucunda, yaşadıkları yerleri ve vatanlarını bırakıp gitmek zorunda kalmışlardır. Güç odakları, bir takım emellerine ulaşmak için insanları daima göçe zorlama yoluna baş vurmuşlardır.

Tüm toplumsal, iktisadi ve siyasal sistemleri yok etmeğe yönelik yeni savaş tekniklerinin ortaya çıkması; silahların ucuzlaması ve böylece gençlerde dahil her isteyen silah sahibi olmasının kolaylaşması ve belki de en önemlisi, kültürel veya etnik açıdan tek tip bir toplum oluşturmanın bir aracı olarak toplumsal sürgünlerin ve sınır dışı etmelerin kullanılması, dünyanın birçok bölgesinde, zoraki göçün yayılmasında ve hızlanmasında önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür.

Bu durum dünyanın dört bir yanında evini, eşini, çocuklarını, işini kısacası her şeyini bırakan biçare insan topluluklarını doğurmuştur. İnsan olarak asgari yaşama koşullarına kavuşabilmek için anayurtlarını terk etmişlerdir.

Zorunlu göçün temel sebebi, insanların kendilerini güvende hissetmemeleridir. Bunun çeşitli kaynakları vardır. Çağımızda, birçok insanın güvenliği, çeşitli nedenlerin bir araya gelmesi sonucu tehlike altında bulunmaktadır. Bu nedenler arasında: Dengesiz büyüme, iktisadi gerileme ve ekolojik dengenin bozulması, mevcut devletlerin çöküşü, yeni devletlerin kurulması ve çoğu zaman emperyalist amaçlara hizmet eden yahut bunları gizleyen yeni şiddet ve savaş türleridir.

Bu hadiseler dünyaya hızla yayılırken “sığınmacı”, “mülteci” gibi kavramlar literatüre girmeye başlamıştır. Böylece Devletler Hususi Hukukunun inceleme konuları arasına girmiştir.

Türkiye gibi jeopolitik konumu nedeniyle geçişlerde köprü vazifesi gören devletler ciddi bir göç dalgası ile karşı karşıya gelmiş, bir anda büyük bir insan kitlesinin sosyal, ekonomik, kültürel ihtiyaçlarını karşılamakta ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Dolayısıyla, Türkiye ve Malta gibi ülkeler, ihtiraz-i kayıtlı sözleşmeleri imzalamışlardır.

1912 yılında Balkan Savaşı, 1914-1918 tarihleri arasında I. Dünya Savaşı ve 1917 Rus İhtilali, hem Avrupa ve Asya kıtaları hem de Ortadoğu'yu içine alan ve milyonlarca kişiyi kapsayan büyük göç olaylarına sebep olmuş, böylece mülteciler tüm dünyayı ilgilendiren ve çözümü gereken önemli bir insanlık sorunu haline gelmiştir.

Uluslararası yardım kuruluşları yaraları sarmakta yetersiz kalınca sorunun vehameti daha da artmış, büyük bir insanlık dramı yaşanmıştır. Bir takım insani yardım kuruluşları, Milletler Cemiyeti kurulduktan sonra yine onun nezdinde girişimlerde bulunarak Cemiyete bağlı mülteci sorunlarını çözecek bir teşkilat kurulmasını sağlamışlardır. Bu süreç Birleşmiş Milletler döneminde de gelişerek devam etmiştir.

Mültecilik statüsünün verilmesinin ana şartlarından olan zulme uğramama, güven içinde yaşamaları gereğinden hareketle herhangi bir nedenle zulüm ve baskıya maruz kalarak yoğun insan hakları ihlallerine uğramaları nedeniyle uluslararası toplumun ahlaki bir yükümlülüğü olarak değerlendirilmiş ve yasal sorumluluk haline dönüştürülmüştür.

1951 Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesinden bu yana hukukçu çevreler karmaşık olan bu tanımı detaylıca inceleyerek özellikle "haklı korku", "zulüm" ve "belirli bir toplumsal gruba mensubiyet" gibi terimler üzerinde durmaktadırlar.

Çalışmamızın birinci kısmında insanlık ailesinin üyeleri olmaları nedeniyle sahip olmaları gereken hakların asgari düzeyde de olsa temini için, mültecilere tanınan haklar ve sağlanan koruma ele alınarak, öncelikli olarak 1951 sözleşmesi ve 1967 protokolü kapsamında mülteciler ve hakları incelenmiştir. Ayrıca BMMYK'nın Türkiye uygulaması ile Türk Hükümeti prosedürüne yer verilmiş ve bu konuda gelişen ancak çalışmamızla sınırlı olarak ilgili bir takım yargı kararlarına da değinilmiştir. Daha sonra, uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde mülteci hakları incelenmiştir. İkinci kısımda ise, bu konuya ilişkin uluslararası, bölgesel ve ulusal metinlere yer verilmiştir. Son olarak da, uluslararası hukuk ve ulusal hukuktaki mülteci hukuku konusunda mevcut sorunlar ortaya konularak çözümleri için önerilerin sunulduğu genel bir değerlendirme yapılmıştır.

I. KISIM

I. BÖLÜM

1.1. TARİHİ SÜREÇ

Sosyal bir varlık olan insan, yapısal olarak toplum içinde yaşamak ve birtakım sorunlarını kolayca aşma eğilimindedir. Ancak toplu halde yaşamının sonucunda gücü elinde bulunduranların zaman zaman baskı, şiddet ve zulmüne maruz kalmaktadır. Bu eğilim, kaçan ve daha güvenli bir sığınak arayan insan yığınlarını yaratmıştır. Buna bağlı olarak da bu durumda bulunan insanlara yardım edecek çeşitli kurum ve kuruluşların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İnsanlık tarihi kadar eski olan bu statü, pek çok eski toplumların geleneklerinde, yazıtları ile sosyal ve dinsel kitaplarında yer almıştır. Tarih sürecine bakıldığında her dönem sorun olan mülteciliğe dair bir takım kuralların varlığına çeşitli adlar altında rastlamaktayız.

Devletlerin sınırları kesin olarak belirlenemediği M.Ö 2000'li yıllara gildiğinde bile mültecilere dair bir takım akitlerin mevcudiyeti görülecektir. Örneğin bir Hitit kralının bir başka ülke ile yaptığı antlaşma da “ antlaşmaya taraf olan ülkeden kendi ülkesine gelen bir mültecinin geri gönderilemeyeceğini” açıkça ifade ettiği görülmektedir.⁽¹⁾ Kralın düşüncesine göre, mülteciyi Hitit topraklarından çıkartmak hak değildir.

M.Ö 14.yy da bir başka Hitit kralı amcası tarafından tahttan uzaklaştırılmış ve Mısır'a mülteci olarak gönderilmiştir.

Günümüzde “ geri göndermeme “ olarak uygulanan prensibin geçmiş zamanlarda ki tezahürünü Azteklerde “ Size korunmak için sığınan esiri sahibine geri gönderme, sizinle yaşayabilir ve siz de ona kötü davranmayın “ şeklinde uygulandığını görmekteyiz.⁽²⁾

Modern sığınma prosedürüne benzer ilk düzenlemeler Roma Hukukunu yeniden derleyip düzenleyen (MS 527-565) **I.Jüstinyen** tarafından yapılmış-

tır. I. Jüstinyen'in kabul ettiği prensip, ciddi suçlarla suçlanmayan kişilere sığınma hakkı verilmesi gerektiği yolundadır.⁽³⁾

İlk çağlarda sığınmanın temelini dinsel ve sosyal nedenler oluşturmuş ve özel kutsal sığınma yerleri meydana getirilmiştir. Bu çağlarda Tanrıya ve kiliseye saygıyı yansıtması nedeniyle sığınmacıların kabulü kutsal yerlerde iken, daha sonra monarşilerin güçlenmesi ile sığınma hakkının kabul edilmesi devlet yetkileri içinde sayılmış, buna bağlı olarak sığınma yerleri azaltılmış, azınlıkların adet ve inançlarının tehdit edilmesi ile birlikte büyük göç ve sığınma hareketleri oluşmaya başlamıştır.

Şiddet, baskı ve zulüm nedeniyle göç olgusu sadece sosyal bir olgu olarak kalmayıp semavi dinlerin kutsal kitaplarında da yer almıştır. Yirminci yüzyıla doğru gelindiğinde büyük savaşların, ihtilallerin, bağımsızlık hareketlerinin ve bunlara bağlı olarak ulus devlet modellerine geçmeler arttıkça binlerce kişiyi kapsayan göç ve iltica hareketlerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Bu toplumsal çalkantılara paralel olarak konu ile ilgili teşkilatlanma ve yasal düzenlemelerin yirminci yüzyıldan itibaren ivme kazandığı görülmektedir.

1920 ile Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin Cenevre'de imzalandığı 1951 tarihine kadar olan dönem iki ayrı süreci kapsamaktadır.

Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Rus ihtilali sonrasında Avrupa, Asya kıtaları ile Orta doğu'yu kapsayan büyük alanda milyonlarca kişiyi içine alan büyük göçler meydana gelmiş, çözülmesi gereken büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası yardım kuruluşlarının çalışmalarının yetersiz kaldığı görülünce korkunç insanlık dramları yaşanmıştır. Durum bu halde iken, Milletler Cemiyeti kurulduktan sonra, bu insalcıl kuruluşlar, amacı uluslararası işbirliğini geliştirmek, barış ve güvenliği sağlamak olan Cemiyetin nezdinde girişimlerde bulunularak Cemiyete bağlı mültecilerin sorunları ile ilgilenecek bir teşkilatın kurulması sağlanmıştır.

Bu konu ile ilgili ilk örgütlenme Milletler Cemiyeti kararı ile kurulan, Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği'dir. İkinci Dünya Savaşından az önceki yıllarda Batılı devletlerin yeterli girişimlerde bulunmayışı ortaya çıkan boşluğu çeşitli devletlerin kargaşa ve ikilik çıkarıcı uygulamaları tehlike yaratmış ve Milletler Cemiyeti bu konuda yetersiz kalmıştır. İkinci dünya savaşının patlak vermesi ile de tüm dünyayı saran silahlı çatışmalar, uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Bu durumların yarattığı olumsuzlukları ve güvensizlikleri giderebilmek için hazırlanan Birleşmiş Milletler Andlaşması, 22 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra mülteci sorunu, BM'in en önemli sorunu ha-

line gelmiştir.1951 tarihli Mültecilerin Hukuki durumuna dair sözleşmeye kadar BM bünyesinde yeni kuruluşlar oluşturulmuş ve sığınma hakkını da içeren İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ kabul edilmiştir. Ayrıca Uluslararası Mülteci örgütü, BMMYK oluşturularak 1951 sözleşmesi hazırlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Antlaşması, insan haklarını ve temel özgürlüklerini sadece anmakla yetinmiş, bunların neler olduğunu açıklamadığı gibi içeriklerini de saptamamıştır. Bu boşluğu gidermek için BM Genel Kurulu, 10 Aralık 1948 tarihli ve 217 A sayılı kararı ile İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ'ni kabul etmiştir. Hukuken bağlayıcılığı olmayan ancak tarihi, politik, ve ahlaki açıdan büyük önemi olan bu belge insanlık tarihi için çok saygın bir belgedir.

Beyanname incelendiğinde temel hak ve hürriyetlerin yanında "sığınma hakkını" da içerdiği görülecektir.

1.2. ÇEŞİTLİ ULUSLARARASI BELGELERDE MÜLTECİ TANIMI

BM 3 Aralık 1949 tarihli Genel Kurulu'nda, 1 Ocak 1951 tarihinden itibaren Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK= UNHCR) Ofisi kurmaya karar vermiştir. 1949 tarih 319 (IV) sayılı ile ofis kurulmuş ve 1950 tarih 428 (V) sayılı BM Genel kurul kararı ile Ofis Tüzüğünü kabul etmiştir. Bu tüzüğe göre;

"İrki, dini, milliyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle, zulüm görmekten haklı sebeplerle korkan, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen kişiler" mülteci olarak tanımlanmıştır.

1951 Sözleşmesi 1 A (2) maddesine göre;

" 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan , ya da sözkonusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır."⁽⁴⁾

1951 Sözleşmesine bakıldığında Tüzükte yer almayan iki farklı yeni

maddenin bulunduğu görülmektedir. Bu farklı ve yeni olan iki madde şöyledir;

- Zulüm nedenlerinden biri olarak eklenen belli bir toplumsal gruba mensubiyet

- Ve BMMYK'nin yetki alanını, "1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar" tümcesi eklenmiştir.

Böylece Taraf devletlerin yetki alanlarını Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucu mülteci durumuna düşen kişilerle sınırlandırmıştır.

Sözleşmeye göre statünün kazanılması anı, aslında geriye dönük olarak kişinin mülteci olabilme koşullarının, sözleşmede verilen tanımda belirtilen ölçülere uyduğu andan itibaren. Yani kişi, tanıma anında değil, mülteci olmayı gerektiren şartların mevcut olduğu andan itibaren mültecidir.

1967 yılında, dünyadaki gelişmelere uygun olarak, tarih ve coğrafi sınırlama nedeniyle sözleşme dışı bırakılan kişilerin, uluslararası korumadan yararlandırılabilmesi için, Birleşmiş Milletlere üye devletler bir protokol imzalandılar. Oluşturulan yeni protokol ile tarih sınırlaması ve coğrafi sınırlama kaldırılarak 1951 Sözleşmesindeki tanım aynen alınmıştır. 1967 New York Protokolünün I. Maddesi'nin son fıkrası "taraf devletler hiçbir coğrafi çekince olmaksızın bu protokolü uygulayacaktır." amir hükmünü içermektedir. Böylece uygulama gerçekten evrensel hale gelmiş oldu.

1960'lı yıllara gelindiğinde uluslararası olaylar olağanüstü değişti. Bağımsız devletlerin sayısı ve kolonilerin bağımsızlık mücadelelerinin artması sonrasında devam eden çatışmalar savunmasız ve korunmaya ihtiyacı olan başkaca grupların ortaya çıkmasına neden oldu.

BMMYK Tüzüğü ve 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolündeki mülteci tanımı, siyasal düşünce, etnik köken, din veya sosyal statü nedeniyle zulüm riski altında oldukları için ülkelerini terk etmiş kişileri dikkate almıştır.

1951 sözleşmesinde yer alan nedenlerden farklı sebeplerle, kendisine müracaat eden Afrika'daki özel mültecilerin statülerini düzenleyen 1969 Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Sözleşmesi ortaya çıktı. Böylece 1951 sözleşmesinde bulunan nedenlere ek olarak;

- Dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği

- Ya da ülkelerinin bir kısmında veya tamamında görülen kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle menşe ülkeyi terk etmeye zorlanan kişilerin de MÜLTECİ olduğunu belirledi.

Böylece mülteci tanımı ABÖ Sözleşmesi ile genişletilmiş oldu.

Dünya bu arada kaynamaya devam etmekte idi. Bu kez de yetmişli ve seksenli yıllarda Orta Amerika ülkelerinde yaygın bir şekilde şiddet ve insan hakları ihlallerine maruz kalan insanların mağdur oldukları gözlendi ve bunların özel durumlarını ortaya koyma gereğini doğurdu. Cartagena Bildirisi ile mülteci tanımı yeniden yapıldı. 1984 tarihli bu bildiriye göre mülteci:

- Yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar,
- Yaygın insan hakları ihlalleri,
- Ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı
- Hayatları, güvenlikleri, yada özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçmak zorunda kalan kişilerdir.

Bu bildiri ile MÜLTECİ tanımı son derece genişlemiştir. Bildiri olması dolayısıyla devletler üzerinde bağlayıcılığı yoktur. Ancak ilgili devletlerin iç mevzuatları üzerinde oldukça etkili olmuş ve pek çok Orta Amerikalı mülteciye koruma sağlamıştır.

BMMYK sadece kendi Tüzüğü, Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konseyin kararları ile bağlıdır. Bunlara göre de yetki alanına 1951 sözleşmesi ile tanımı yapılmış bulunan mülteciler girmektedir. Bölgesel bir akit olan ABÖ sözleşmesinde yapılan tanımda belirtilen nedenlerle ülkelerini terk etmeye zorlanmış kişileri Tüzüğünde resmen bir değişiklik yapılmamış olmasına rağmen bir dizi Genel Kurul kararı ile ilgi alanına dahil edilmiştir. Genel Kurul, BMMYK'nin tüzüğüne dahil edilmemiş olan kategorileri de kapsayarak yerine getirmesini istemiştir ve böylece yetki alanı genişlemiştir.

1.3. MÜLTECİ OLABİLME KOŞUL VE NEDENLERİ

1.3.1. Mülteci Statüsü İçin Gerekli Koşullar

Mülteci statüsünün tanınması, 1951 sözleşmesinde yer alan şartların başvuran kişide mevcut olmasına bağlıdır. Gerek sözleşme, gerek protokol mültecilik statüsüne kimlerin hangi nedenlerle başvurucu olabileceğini belirlerken bu nedenlerle birlikte olması gereken "koşul" u da belirlemiştir. Bu koşul "*zulümden haklı nedenlerle korkma*" dır. Nedenlerden biri veya birden fazlasının varlığı ile birlikte KOŞULun da gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu nedendir ki zulme uğramada haklı nedenlerin olması koşulu statüsünün belirlenmesinde önemli bir yer almaktadır.

1.3.1.1. Zulüm

Genel olarak ZULÜM; haksızlık, işkence, büyük acı verme, gaddarlık olarak tanımlanan bir kavramdır. Zulüm asgari insan haklarının ihlalinin bir tezahürüdür. Bir insanlık suçudur. Bu nedenle zalimane davranma, sadece adi bir suç eylemi sayılmayacağı gibi sıradan bir olay olarak da sayılmayacaktır. Zulüm sayılan eylemin KASITLI olması gerekir.

Sözleşmenin 33. Madde başlığına bakıldığında "geri gönderme veya iade yasağı"nın hangi durumlarda söz konusu olacağını belirlediği görülecektir. Buna göre "Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırk, din, milliyet, siyasi düşünceler ya da belli bir sosyal gruba mensubiyeti nedeniyle yaşam ve özgürlüğünün tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecektir"

Sözleşmenin 33. maddesinin, yukarıda belirtilen nedenlerle kişinin hayatı ve özgürlüğünün tehdit altında olmasını ZULÜM olarak algıladığı ortadadır. Aynı şekilde ağır insan hakları ihlalleri de zulmün varlığı için yeterli olacaktır. Çünkü yine BM'nin insanlık onuru için yapılmış ve en güzel çalışmalarından olan İnsan Hakları Evrensel Beyannameinde de kişilerin yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği hakkına ve yine zulüm karşısında bir başka ülkeden sığınma talep edebilme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. (Evrensel Beyanname 14/1)

Bir hareketin, bir olayın ne zaman zulüm sayılacağına çoğu kez net olarak ortaya konulması mümkün değildir. Zira zulüm korkusu öznel bir durumdur. Her olay, her insan üzerinde aynı korku ya da etkiyi yapmayacaktır. Kişilerin sosyal olaylardan aynı şekilde etkilenmesini beklemek mümkün değildir. Kimileri için çekilmez sayılabilecek şeyler kimileri için dikkate almaya bile gerek görülmeyebilecektir. Bu nedenle kişinin duygu ve düşünceleri dikkate alınarak her somut olayın, kendi içinde ve kişiye göre değerlendirilmesi gerekecektir. Göreceli ve öznel bir kavram olan zulmün tespitinde, taraf devletlerin kendi iç mevzuatlarında ve uluslararası platformda kanunlaştırdıkları temel insan hakları göstergeleri baz alınarak, olayların son derece kişisel tecrübeler olduğu unutulmadan ve muhtemel zulme uğramış kişinin geçmişine, aile yapısına, eğitimine, sosyal statüsüne, mesleğine bakılarak; şartlara bağlı olarak aynı eylemin kişilere farklı zararlar verebileceğini göz önünde bulundurularak karar verilmesi gerekmektedir.

Esas olarak temel insan haklarından olan yaşama hakkı, kişi güvenliği ve özgürlüğünün ihlali, zulüm olarak değerlendirilmelidir. Ancak ekonomik ve

sosyal hakların ihlalleri de HAYATI ÇEKİLMEZ hale getiriyorsa zulüm olarak değerlendirilebilecektir. Bazen de bir olayın tek başına zulüm düzeyinde olmadığı ilk planda düşünülse bile başka olumsuz unsurlarla birleşerek kişinin haklı nedenlerle zulme maruz kalma korkusuna kapılmasına neden olabilecektir.

Yaşanılan her yerde çeşitli nedenlerle bir takım gruplara farklı davranıldığı görülmektedir. Bu farklılıkların zulme dönüşmesi de mümkündür. Örneğin ibadet hakkının engellenmesi, eğitim olanaklarından mahrum bırakılması, çalışma hakkına müdahale edilmesi gibi. Bu gibi durumlar *kişiyeye büyük zarar verici ölçülere ulaştığında yine zulüm* kapsamına girecektir.

Yani, iç mevzuatları gereği idam cezaları ayırık olmak üzere, mutlak haklardan olan yaşama hakkına karşı yapılan her türlü tehdit ve müdahaleler, belirli bir sınıra ulaşan kişi güvenliği ve özgürlük haklarına karşı yapılan ihlaller ve her zaman olmamakla birlikte hayatı çekilmez hale getiren sosyal ve ekonomik hakların ihlalleri de zulüm olarak nitelendirilebilecektir.

1.3.1.2. Adli Kovuşturma ve Zulüm

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi madde 11(2) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 7 “*kanunsuz suç ve ceza olmaz*” kuralını getirerek bu prensibin hukukun evrensel ilkelerinden olduğunu kabul etmiştir. Yine İHEB 11(1) “*kişinin savunma hakkına güvence sağlanması ve suçu sabit olana kadar suçsuz sayılması*” kuralı ile kişilerin adil yargılanmasında gerekli evrensel kuralları belirlemiştir.⁽⁵⁾ AIHS madde 6’da aynı ilkeleri tekrarlarken adil yargılanma hakkının neleri kapsadığını belirtmiştir. Bu ilkelerin ışığı altında hiçbir suçun cezasız kalmaması ve hiçbir suçlunun cezadan kaçmaması mağdurların temel hak ve özgürlüklerini dengelemek anlamında gerektiğinden ülkelerin kendi yasaları gereğince vaaz edilmiş kurallarına göre adi bir suçtan adli kovuşturmaya uğrama korkusu mülteci olmak için haklı korku oluşturmayacaktır. Yasalar çerçevesinde yapılan eylemin karşılığı olarak verilmiş ceza meşrudur. Mülteci adaletten kaçan değil adaletsizliğin mağduru olan kimsedir. Bu nedenle ayrımı iyi yapmak gerekmektedir.

Menşe ülke, yasalarını usulüne uygun olarak yürürlüğe koymuş ancak Uluslararası standartlar içinde meşru ve hak olan durumları suç olarak kabul etmiş olabilir. Bu durum daha çok ülkelerin siyasal sistemleri ile yakından ilgili olup din veya düşünce özgürlüğü gibi evrensel insan haklarının kullanılmasının suç olarak tanımlandığı durumlarda sözkonusu olmaktadır. Ço-

ğunluğun inançlarından farklı inançları nedeniyle, yasada uluslararası belgelerde temel haklardan olan konularda suç işlediği ithamında bulunuluyorsa ve bu nedenle tehdit ve baskıcı eylemler gereğinden ciddi ise ZULÜM olarak değerlendirilebilir.

Mülteci statüsünü kazanma nedenlerinden biri de “siyasi düşünceleri nedeni ile zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkma” olduğuna göre, suçlamanın siyasi nedenlere dayanması halinde iade, adli kovuşturmanın zulüm sayılmasına neden olabilecektir.

Dikkat edilmesi gereken bir başka husus ta yargılama sürecinin her türlü hileden uzak işlemesidir. Kişi, menşe ülkenin meri’i yasaları gereğince, adi bir suçtan yargılanmakla birlikte çeşitli nedenlerle adil yargılanma hakkından mahrum bırakılmış ya da verilecek cezanın fazla olması için hile kullanılmış olabilir. Adil bir yargılama yapılmakla birlikte yargılama sonucunda verilecek ceza, ırk, din, milliyet gibi sebeplerle, ağırlaştırılıyor ise, ceza yine ZULÜM teşkil edecektir.

Zulme uğramama temel insan haklarındandır ve çeşitli uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınmıştır. Bu nedenle, 1951 sözleşmesine göre, zulmü yapanın kim olduğu önemli değildir. Çünkü öncelikli olan, kişinin zulme uğraması veya uğrama korkusuna maruz kalmasıdır. Mültecilik statüsünü alabilmek için zulmün devletten, örgütlerden, sosyal topluluklardan ya da kişilerden gelmesi arasında bir fark yoktur. Genel olarak zulmü yapan gruplar çok çeşitlidir.

Bazen zulüm, resmi kişiler aracılığı ile doğrudan hükümet tarafından örneğin polis, ordu, sivil idareciler, bazen de hükümet yapısında resmen bulunmasa da hükümetin kışkırtması ve rıza göstermesi ile gruplar tarafından ya da hükümet resmen tanımamış olsa da fiilen etkili olan gruplardan örneğin gerilla, mahalli diktatörlerden, son olarak da yetkili kişilerden tamamen bağımsız vatandaşlar veya halk tarafından yapılabilir. Bu durumda sözleşmede belirtilen nedenlerle bağlantılı ve yeterince ciddi ise veya hükümet adaleti gerçekleştirilmede isteksiz davranıyorsa ya da etkisiz kalıyorsa da zulüm teşkil edebilecektir.

1.3.1.3 Haklı Nedenlere Dayanan Korku

Gerek 1951 sözleşmesi gerekse de BMMYK’nun uygulamaları, kişinin iç dünyasını yansıtan bir ruh hali ve farklı kişilerde farklı etki bırakan korkuya, haklı nedenlere dayanma koşulunu ekleyerek statünün belirlenmesinde yan-

lız kişinin ruh halinin dikkate alınmasını yeterli görmemektedir. Ayrıca ruh halinin nesnel koşullara dayanmasını da aramaktadır. Çünkü yanlış bir karar ya kişinin temel insan haklarını ihlal edecek ya da menşe ülkeleri gereksiz yere uluslararası zeminde kötü duruma sokacaktır.

Kanaatimizce mültecilik statüsü, istisnai durum ve şartları kendisinde oluşan kişi için bir haktır. Kişilerin aynı durumlardan aynı şekilde etkilenmesi mümkün olmadığına göre, zulme uğramaktan haklı nedenlerle korktuğu, ülkeden kaçarken aynı zamanda öznel durumlarını kanıtlayacak nesnel belgeleri beraberinde getirmeleri beklenmemelidir.

Kişilerin aynı durumlardan aynı şekilde etkilenmesi mümkün olmadığına göre öznel durumların dikkate alınması gerekecektir. Başvuranın kişisel, ailesi ile ilgili gerekli bilgilerin, belirli bir gruba mensubiyetinin, sosyal ya da siyasi gruplara mensubiyetin kendi durumu ile ilgili değerlendirmelerinin ve geçirdiği kişisel deneyimlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kişinin menşe ülkesindeki yasalar ve özellikle bu yasaların uygulanış biçimleri de önemlidir. KORKU sözcüğü yalnız Zulme uğramış kişiler için değil “zulme uğrama tehlikesi yaratabilecek durumlardan kaçınmak isteyen kişiler için de geçerlidir.”⁽⁶⁾

Mültecilik koşulunu açıkladıktan sonra şimdi de 1951 sözleşmesinde yer alan mültecilik nedenlerini ve bu nedenleri belirleyen saikleri açıklamaya çalışalım.

1.3.2. 1951 SÖZLEŞMESİNE GÖRE MÜLTECİ STATÜSÜ İÇİN GEREKLİ NEDENLER

1.3.2.1. 1 OCAK 1951 TARİHİNDEN ÖNCE MEYDANA GELEN OLAYLAR:

1951 Sözleşmesi 1.A(2) Maddesinde verilen mülteci tanımının içinde geçen “1 Ocak 1951 Tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda...” hükmünün ne anlama geldiği sözleşmenin içeriğinden net olarak anlaşılmamaktadır. Buradaki kavramları tek tek inceleyecek olursak;

Cenevre Sözleşmesi ile getirilen tarih sınırlaması, sözleşmenin imzalandığı tarihe kadar meydana gelen insanlık dışı olaylardan kaynaklanıp da sonuçları daha ileri bir tarihte ortaya çıkabilecek mülteci sorunları ile sınırlayarak Hükümetlerin sorumluluklarını ve yükümlülüklerini belirlemek amacı taşımıştır. Ancak söz konusu tarih sınırı, kişinin mülteciliği kazandığı ya da ül-

kesini terk ettiği tarih olarak değil mülteci statüsüne girmeyi gerektirecek duruma düştüğü an olarak anlaşılmalıdır. 1967 protokolü , sözleşmeye taraf devletlerin, 1951 yılından sonra dünyada meydana gelen olaylar nedeniyle oluşan yeni mülteci gruplarının bu sözleşmenin dışında kalmamaları ve böylece asgari insan haklarından yararlanmalarını sağlamak amacıyla; tarih sınırlamasına bakılmaksızın sözleşmede bulunan tanıma uyan mültecilere, sözleşmenin temel hükümlerini uygulamayı taahhüt ederek tarih sınırlamasını kaldırmıştır.

Olaylar, kavramından anlaşılması gereken ise; kişilerin ,köklü siyasi değişiklikler ve bu değişikliklerin bir sonucu olan sistemli işkenceler nedeni ile ülke değiştirmesine sebep olabilecek nitelikteki olaylardır.

Yine, sözleşmenin 1(B)1 Maddesine göre, “1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar” ifadesinden taraf devletlerin ya,

“1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da meydana gelen olaylar” ya da

“1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa veya başka yerlerde meydana gelen olaylar” olarak iki durumdan hangisini anladığını belirterek sözleşmeye imza koymaları gerekmektedir.

1.3.2.2. IRK :

Burada, Birleşmiş Milletler şartının, tüm insanların doğuştan sahip oldukları insanlık onuru ve eşitliğine dayandığını öncelikli olarak hatırlanması gerekmektedir. Yine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin, her insanın insan olması nedeniyle saygıyı hak eden bir onurunun ve bir takım haklarının bulunduğunu, özgür olduğunu ve bahsedilen temel haklar açısından eşit bulunduğunu ve herkesin beyannamede kaleme alınan hak ve özgürlüklere, ırk, renk ve ulusal köken gibi herhangi bir sebeple ayrımcılık yapılmaması gereğinden hareketle ilan edildiği düşünüldüğünde sadece ırkı nedeniyle zulme uğramanın insanlık onurunu ayaklar altına alındığı anlamına geleceğini unutmamak gerekmektedir.

İrk, renk, etnik köken nedeniyle insanlar arasında ayrımcılık yapmak, aynı ülke içinde yaşayan toplulukların ve halkların arasında barış ve güveni bozacaktır. Aynı şekilde uluslararası ilişkilerin de dostluk içinde devamını engellemek insanların hak ettikleri şekilde yaşamalarına engel olacaktır.

Gerek Birleşmiş Milletler şartı ve gerekse İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ışığı altında ırk ayrımcılığını gidermek için ayrıca 4 Ocak 1969 tarihinde, Her Türlü İrk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası

Sözleşme'nin yürürlüğe girmesi de bu konunun önemini vurgulamaktadır.

Aynı fizyolojik ve kalıtsal özellikleri taşıyan aynı etnik kökene sahip gruplar olarak tanımlanabilecek olan ırk terimi geniş anlamda yorumlanmalıdır. Daha büyük bir nüfusun içinde azınlık oluşturan ortak bir soyun belirli bir sosyal grubuna üyeliğini de içine alır. Irksal nedenlere dayanarak yapılan tüm ayrımcılık dünya ülkeleri tarafından kınanan en büyük insan hakları ihlallerinden biridir. Bu nedenle ırk ayrımcılığı zulmün varlığını belirlemede önemli bir unsurdur.

Sözleşmeye göre belirli bir irksal grubun mensubu olmak, her zaman, tek başına mülteci statüsü talebinin kabulü için yeterli sebep oluşturmaz. Ancak kimi faktörler vardır ki, belli bir gruba mensubiyetin zulüm korkusuna sebebiyet vermesinde yeterli olabilecektir. Örneğin, Irk ayrımı sonucu kişinin insan olarak değerinin en temel ve vazgeçilmez insan hakları ilkeleri ile bağdaşmayan ölçülerde zarar görmesi veya ırk ayrımından kaynaklanan engellemelerin yetkililer tarafından görmezlikten gelinmesi ağır sonuçlar doğurursa, zulüm için haklı neden oluşturacaktır.

1.3.2.3. MİLLİYET:

Normal şartlar altında, bir devletin kendi vatandaşına zulüm edeceği düşünülmeceğine göre bu manada vatandaşlıktan farklı olan milliyet; ortak bir geçmişi ve idealleri bulunan, mevcut veya kendilerine atfedilen kültür, dil bilimsel kimlikleri ile tanımlanan kişi topluluğu olarak, çoğu kez ırk terimiyle aynı anlamda kullanılır. Grubun resmileştirilip resmileştirilmediği ya da büyüklüğü önemli değildir.

Vatandaşlık nedeniyle zulüm ise, belirli bir ulusal azınlığa yönelik olumsuz davranış uygulamalarından kaynaklanabilmektedir. Bu itibarla, belirtilen gruplara mensubiyet, çoğu kez tek başına zulüm korkusu için yeterli sebep teşkil edecektir.

1.3.2.4. DİN:

Her türlü inanç sistemini kapsayan din mefhumunu, sadece semavi dinler ve diğer yaygın olarak yerleşmiş itikatlar ile sınırlandırmamak gerekmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, "düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkını" kabul etmiştir. Burada bahsedilen din özgürlüğü; bir dine inan-

ma ya da inanmama, dini ödevlerini yerine getirme, din değiştirme hakkını ve kendi inançlarını açığa vurma ve öğretmesini de kapsar.

Gerek İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve gerekse de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, kişinin istediği dine inanma ya da inanmama hakkını MUTLAK olarak öngörmüş. Ancak kişinin din veya inançlarını açığa vurma özgürlüğünü kamu güvenliği, düzeni, sağlığı veya ahlakı ya da diğer kişilerin temel hak özgürlükleri yararına bir takım sınırlamaların getirilmesinin meşru olduğunu belirtmiştir.

Dinsel nedenlerle zulüm, kişinin daha çok bir dinsel topluluğa mensup olmasından, ferdi ya da topluluk içinde ibadet etmesinden, dinini öğrenmesi ya da öğretmesini engellenmesi nedeniyle ciddi biçimde ayrımcılığın uygulanması şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

1.3.2.5. BELİRLİ BİR TOPLUMSAL GRUBA MENSUBİYET:

Mültecilik statüsünün belirlenmesinde en çok kullanılan ve kanımızca çerçeve neden olarak görülebilecek bir sebeptir. Çünkü, sosyal grubun anlamı konusunda üzerinde anlaşılmiş bir tanım bulunmamaktadır. Bu nedenle her devlet farklı olarak yorumlamaktadır. BMMYK'nın bu kavramın çerçevesini belirlemek anlamında "geçmişine ait ve yaşadıkları, alışkanlıkları, kimlikleri gibi nedenlerle benzer bir geçmişi, alışkanlıkları ya da toplumsal statüleri ile toplumun geri kalan kısmından ayıran belli özellikleri paylaşan ya da paylaştığı düşünülen kişi topluluklarını" sosyal grup olarak nitelendirmektedir.

Kişiyi kendisini yaşadığı topluluktan farklı hissettiren, doğuştan gelen, geçmişine ait, inançlarının veya kimliğinin oluşmasında etkili olan ve değiştirilmesi kişiyi kendisi olmaktan çıkaracak ve bu nedenle değiştirilmesi istenemeyecek özelliklerin varlığı halinde, bahsedilen kişilerin oluşturduğu toplumsal gruba mensubiyet sosyal statü olarak algılanmalıdır. Söz konusu kişiler kendilerini toplumun genelinden farklı hissedebilir veya zulümü yapan kişiler tarafından farklı bir gruba mensup oldukları düşünülebilir.

Sosyal grup olgusu, çok geniş bir kavram olduğundan kimi zaman ırk, kimi zamanda din ve inanç olgusu çerçevesinde de yorumlanabilir.

Örnekle açıklamak gerekirse, kişinin homoseksüel olması doğasında vardır ve hiçbir şekilde bunu değiştiremezsiniz. Ya da iktidar muhaliflerinden olmak veya evlilik dışı ilişkilerin suç olduğu ülkelerde evlilik dışı çocuk sa-

hibi olmuş kadınları belli koşulların varlığı altında belli bir gruba dahil kişilerden sayabiliriz. Sırf bu nedenlerle bir takım ayrımcılığa maruz kalmak dahi mültecilik statüsünü kazanma sebebi teşkil edebilir.

1.3.2.6. SİYASİ DÜŞÜNCE:

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, daha önce de değinildiği gibi, insan olmanın temel gereklerini dünya devletlerine, en azından tavsiye niteliğinde hatırlatmak niyetiyle, insanlık onuru adına yayınlanmıştır. Kişiler, ancak ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ile birlikte kişisel ve siyasal haklarını da kullanabildiği ölçüde hem korkudan ve hem de yoksulluktan kurtulabileceklerdir. Bu nedenledir ki insanlar özgürlüklerini koruyabilmek için devleti oluşturmuş ve bir takım özgürlüklerini kendi adına kullanmasına izin vermiştir.⁽⁷⁾

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmenin I. Maddesine göre “bütün halklar kendi kaderini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilir.” Bu maddeden de anlaşılacağı gibi, siyasi düşünceleri, belli bir siyasi parti tarafından kabul görmüş ideoloji olarak dar yorumlamamak gerekmektedir. Ayrıca, kamu işlerinin görülmesi usullerinin nasıl olması gerektiği de bu kapsamdadır.

İnsan hakları hukuku'na göre düşünce hakkı, MUTLAKtır, (İHEB 18-19) ancak ifade özgürlüğüne bir takım yasal sınırlamaların getirilebilir. AIHS 9-10 maddelerine bakıldığında bu hakkın kullanılmasında sorumluluk içinde hareket etmek gerektiğinden kamu güvenliği, ülke bütünlüğü, düzenin sağlanması, genel sağlık ve ahlakın korunması, başkalarının itibarı gibi genel sınırlamaların yapılabileceğini görmekteyiz.

İfade özgürlüğü konusunda özellikle savaş durumunda ve kişilerde ırka dayalı nefret uyandırma amacıyla yapılan propaganda açıkça yasaklanmıştır. Birbiri içine girmiş bu iki durumu çok iyi ayırt etmek gerekmektedir.

Mevcut iktidar ile farklı düşüncelere sahip olmak tek başına mültecilik için yeterli değildir. Bu durum, kişinin zulme uğrama tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğunu göstermez. Ayrıca,

- Sivil otoritenin uygulamalarını ve buna ilişkin politikaların eleştiren ve bu nedenle yetkili makamlarca hor görülmesi,

- Aynı zamanda bu düşüncelerinin açığa vurulması ve bu nedenle yetkililerin dikkatini çekmiş olması

- Ya da inançlarının gücü nedeniyle bir gün yetkililerin haberinin olacağı ihtimalinin kuvvetli olması gibi durumlar söz konusu ise, işte o zaman siyasi düşünce nedeniyle zulme uğramakta haklı nedenlerin varlığından söz edilebilir.

Siyasi bir suçtan ötürü bir kimsenin kovuşturmayla veya cezayla karşı karşıya kalması söz konusu ise, şu hususları göz ardı etmemek gerekir. Tek başına düşünce suç teşkil etmez. Ancak, düşüncenin eylemsel olarak başkalarına zarar verici şekilde açığa vurulması,ülke kanunlarının suç olarak nitelendirdiği fiillerden sayılması halinde suç teşkil edecektir. Kişi salt siyasi düşüncesi nedeniyle mi yoksa siyasi düşüncelerine dayalı eylemleri nedeniyle mi böyle bir ceza tehdidi altındadır, sorusu, şayet kişi eylemleri nedeniyle ceza tehdidi altında ve bu ceza menşe ülkenin kanunları gereği hukuk düzenine uygundur,şeklinde cevaplandırılabilir ise sırf bu nedenle mülteci statüsüne hak kazanmayacaktır. Çünkü özgürlükler başkalarının özgürlüklerine saygılı olduğu ölçüler içinde kalırsa tanınacaktır.

1.3.2.7. TABİİYETİNİ TAŞIDIĞI ÜLKENİN DIŞINDA BULUNMAK

Tabiiyetten kasıt, kişinin bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmasıdır. Mülteci statüsünün tayini için 1951 Sözleşmesinin aradığı genel şartlardan birisi de budur. Felsefi açıdan, devlet, insanların kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla insana hizmet için oluşturulduğundan doğal olarak vatandaşına koruma sağlayacaktır. Normal şartlar altında hiçbir devlet kendi vatandaşına zulüm yapmayacağından kişi vatandaşı olduğu ülke sınırlarında iken uluslararası korumadan yararlanamayacaktır. Çünkü vatandaşı olduğu ülke bunu zaten sağlamaktadır.

Kişinin haklı nedenlerle zulme uğrama korkusu vatandaşı olduğu ülke ile bağlantılı olmalıdır. Tabiiyetini taşıdığı ülke nedeniyle böyle korkuları yoksa bu durumda menşe ülkenin korumasından yararlanmaması için de bir neden olmayacaktır.

Burada öncelikle kişinin vatandaşlığının saptanması ve o ülkenin genel koşullarına göre gerçekten korumasından yararlanıp yararlanamayacağına bakmak gerekmektedir.

1.3.2.8. VATANSIZLARA İLŞKİN MÜLTECİ STATÜSÜ

Sözleşmede diğer mülteci adayları için aranan koşulların varlığı burada da aranmaktadır. Ancak bazı ayrılıklar doğası gereği mevcuttur. Şöyle ki; vatansız mültecilerin durumunda “evvelki daimi ikamet ülkesi” ile “dönmeye isteksiz” ifadeleri kullanılmıştır. Bu kişiler söz konusu olduğunda evvelce ikamet ettiği ülkenin korumasından istifade etmek mümkün olmayacaktır. Ayrıca ikamet ülkesini terk eden vatansızların bir daha o ülkeye dönmeleri de mümkün değildir.

Vatansızların mülteci olabilmesi için önceki bölümlerde bahsi geçen nedenlerle evvelki daimi ikametgah ülkelerinin dışında olması da gerekmektedir.

1.4. MÜLTECİ STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ

Mülteci statüsünü belirleme işlemini kimler yapar ?

Mülteci statüsü ulusal yetkililer veya BMMYK tarafından belirlenmektedir. Böylece devletçe tanınan mülteciler ve BMMYK ‘nin tanıdığı mülteciler olmak üzere iki grup ortaya çıkmaktadır.

1951 Sözleşmesine taraf olan devletler, mülteci statüsünü kimlere tanıyacağı konusunu belirlemek için kendi yasal mevzuatlarına uygun prosedürler hazırlamıştır.

BMMYK’nın asıl işlevi Sözleşmenin 35. Maddesi gereğince mülteci statüsünün belirlenmesi sürecini denetleme sorumluluğudur. Aynı maddeye göre Devletler ise işbirliği yapmak durumundadırlar. Bu durum, yasal mevzuatları gereği çekinceleri olan veya sözleşme kriterlerine bağlılığı zayıf olan ülkelerde BMMYK’nın mülteci statüsünü belirlemesine engel değildir

Mülteciye sadece zulüm ülkesine zorla geri gönderilmeye karşı koruma sağlayan BMMYK tanımına karşın, devletçe tanınan mültecilik bireye pek çok hak sağlamaktadır. Çünkü, daha sonra gerekli şartların varlığı halinde o ülke vatandaşlığına da girebilmektedirler. Bu nedenle devletçe tanınan mülteci olanların statüsü BMMYK’nin belirlediği mülteci statüsünden daha iyidir.

1.5. BMMYK’nin Türkiye Prosedürü

Türk Hükümeti, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolünü “coğrafi çekince” ile imzaladığı için, Türkiye’ye mülteci olarak müracaat edenlerin statülerin

belirlenmesinde BMMYK ve Türk Hükümetinin izlediği yol birbirinden farklılıklar göstermektedir. BMMYK'nin izlediği ve uluslararası tanımlar çerçevesinde sığınmacının mülteci statüsü kapsamına girip girmediğini, böylece BMMYK'nın sağladığı yardımdan yararlanıp yararlanamayacağını belirleyen süreç şöyledir.

Başvurucunun BMMYK'ya ilk başvurusunda kaydının yapılması ile aynı gün;

- *Türkiye'ye yasal yoldan giriş yaptıysa:* Ankara'da merkez ofisteki görevli bir hukuk memuru tarafından ,başvurucunun nedenlerini anlatabileceği görüşme için tarih verilir.

- *Yasal olmayan yollardan giriş yaptıysa:* Türkiye'ye giriş yaptığı noktaya en yakın yerdeki ofislerden biri olan Ağrı, Silopi, Van, Hakkari'de bulunan BMMYK ofislerinden birine gönderilir ve görüşme oradaki görevli tarafından yapılır.

Bu görüşme sonunda kabul ya da red şeklinde bir karar verilecektir.

KABUL HALİNDE:

Dosyası BMMYK tarafından kabul edilen başvurucuya, "MÜLTECI MEKTUBU" verilir. Şayet, Türk yetkililerine kayıt yaptırmış ise, üçüncü ülkeye yerleştirilmek üzere gerekli işlemlerin tamamlanabilmesi için başvurucunun Ankara'da ki BMMYK Ofisine gelmesi gerekmektedir.

"Mülteci mektubu" verilen kişi, BMMYK'ne göre, mülteci ölçütlerini taşıyor olsa da,

Türk yetkililere kayıt yaptırmamış ise, bu durumda BMMYK, dosyayı üçüncü bir ülkeye yerleştirme işlemine tabi tutmayacak ancak "BMMYK'nın ilgi alanına giren kişi "sayacaktır.

REDDEDİLME HALİNDE:

Red kararından sonra başvuruculara bir çeşit temyiz anlamında itiraz hakkı verilmiştir.

Temyiz için süre, Ağrı, Van, Hakkari, Silopi veya Şırnak'da bulunanlar için 30 (otuz) gün, diğer yerlerde olanlar için 45 (kırk beş) gündür. Kişinin dilekçesinde, tüm itiraz nedenlerini gayet açık bir şekilde belirtmesi gerekir. Zira yeniden görüşmeye çağırılması söz konusu olmayabilir.

Bu itiraz üzerine dosya bir başka BMMYK görevlisi tarafından incelenir ve karara bağlanır. Bu kez kabul kararı çıkarsa, kişi BMMYK tarafından mülteci olarak üçüncü ülkeye yerleştirme işlemine tabi tutulacaktır. Elbette ki Türk Hükümetinin prosedürlerine uyulduğu ölçüde.

Ret kararı verilmişse "*dosyanın kapatıldığı*" bildirilir; bu başvurucu için

BMMYK'nın mülteci ölçütlerini taşımadığına karar vermesi anlamına gelir ve bundan sonra sadece *incelemeler zamanında bilinmeyen ve değerlendirilmemiş olan yeni durumlar meydana geldiği takdirde* dosya yeniden incelemeye alınacaktır.⁽⁸⁾

1.6. MÜLTECİ STATÜSÜ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN KRİTER ÖRNEKLER

Olay 1

X kökenli A şahsı, 11 ay önce X ülkesinden kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır. Kendisi travesti olup dans öğretmenliği yapmaktadır. Ayrıca, "şehvet adamları" adlı örgütün de başında bulunmaktadır. Bu nedenle hapse girmiş ve işkence görmüştür. Daha sonra bir şekilde fırsatını bulup yasa dışı yollarla Türkiye'ye giriş yapmıştır.⁽⁹⁾

Cenevre Sözleşmesi kapsamında A şahsına mülteci statüsü tanınmalı mıdır?

Cevap:

Olaydan anlaşılacağı üzere A şahsı, yaşamış olduğu X ülkesinde belli bir sosyal gruba mensup olup ve hatta bu gruba ilişkin bir örgütün de başında bulunmaktadır. Bu nedenle baskıya maruz kalmakta, inandığı gibi yaşayamamaktadır. Cenevre Sözleşmesinin mülteci tanımı kapsamında değerlendirildiğinde bir sosyal gruba mensup kişinin tabi olduğu sosyal grup nedeniyle zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkma koşulları gerçekleşmiştir. Ayrıca, kendisi geri gönderilirse zulme uğrayacağı korkusunu da taşımaktadır. Dolayısıyla A şahsı mülteci statüsü alacaktır.

Olay 2:

X kökenli B şahsı, 23 yaşında olup talihsiz iki evlilik geçirmiştir. Daha 13 yaşında iken babası tarafından, ağabeyinin karısının akrabası ile evlendirilmiştir. Ağabey, karısı ile anlaşamayıp ayrılınca, B şahsı da kocası tarafından baba evine geri gönderilmiştir. Bundan sonra, babası, 60 yaşındaki bir adama 2 yıllığına para karşılığında satmıştır. 15 yaşında iken 2 çocuk sahibi olan B şahsı, kocasının "senin süren doldu hadi evine" demesi üzerine, kiralık evlilik yaptığını öğrenmiş, üstelik bu kiralamadan A'nın babası 26 000 ABD doları almıştır. Tekrar babasının evine gönderilen B, bu sefer de babası tarafından

üçüncü bir şahsa satılacağını öğrenince, evini terk etmiştir. Ancak ailesi tarafından bulunmuş, başı iki kez dağlanmış, aç ve susuz bırakılmış, tacize uğramıştır. B şahsı yasal olmayan yollardan Türkiye'ye girmiştir.⁽¹⁰⁾

Cenevre Sözleşmesi kapsamında, B şahsına mülteci statüsü tanınabilir mi?

Cevap:

Olayımız da B şahsı, yaşadığı ülkede uygulanan kuralların insanlık onuru ile bağdaşmadığı için tepki göstererek kaçmış ve bu durum ülkesi için aykırılık teşkil etmiştir. Onurlu bir yaşam sürmek için toplum düzeninin gereklerinden farklı yaşamak isteyen B şahsı, kendi gibi düşünen insanlarla birlikte belli bir sosyal grup oluşturmaktadır. Oluşan bu sosyal grup dolayısıyla da zulüm gördüğü ortadadır. Kaldı ki bir insan olarak eşit haklara sahip olması gerekmesine rağmen bulunduğu çevrede kadın olması nedeniyle bir çeşit eşya gibi alıp satılabilen meta gibi görülmektedir. Temel insan hakları çiğnenen B şahsı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi madde 3, yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği, aile kurmada her türlü eşitlik ilkesini düzenleyen madde 14, Her Türü İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı ve Cezalandırmaya Karşı Sözleşme ve Kadınlara Yönelik Her Türü Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Beyanname madde 1'de bulunan hakları ihlal edilmiş durumdadır. Menşe ülkesine geri gönderilmesi halinde de sırf kaçmış olması nedeniyle dahi zulme uğrayacağı ortadadır. Bu nedenle 1951 sözleşmesi madde 33 gereği "zulme uğrama riski bulunan yere geri gönderilme yasağına" dayanarak geri gönderilemeyeceği gibi, belli bir sosyal gruba mensubiyeti nedeniyle de mülteci statüsü alacaktır.

Olay 3

X ülkesi vatandaşı bayan C'nin evi hükümet yanlısı gruplar tarafından basılmıştır. C'nin ailesi, hükümet karşıtı görüşleri ile bilinmekte ve ailesinden bazıları hükümet aleyhine gösterilere katılmaktadır. Baskın sırasında evde bulunan bayan C'nin üç kardeşine işkence edilip daha sonra gözleri önünde öldürülür. Akabinde, kendisine tecavüz edilmiş ve bu sırada bayılıp kendinden geçmiştir. Olay üzerine komşuları tarafından hastaneye götürüldükten sonra bir daha eve dönmekten korkan C, sınırı geçip komşu ülke Türkiye'ye sığınmıştır.

Acaba bayan C, 1951 Sözleşmesine göre mülteci statüsü alabilir mi?

Cevap:

Burada bayan C'nin hem psikolojik hem de fiziksel güvenliği ciddi bir tehdit altındadır. Olayda bayan C'nin siyasal düşüncelerle mi zulme uğradığı yoksa adi bir suçun kurbanı mı olduğu sorusu akla gelebilir.

Olay bütünsel olarak irdelendiğinde ve suçu işleyenlerin sıfat ve kimlikleri göz önüne alındığında hem bayan C'ye yapılan saldırı, hem de kardeşlerine yapılan işkence sonucunda öldürme fiilleri rastgele işlenen fiiller değildir. Bu insanların siyasi görüşleri nedeniyle, devlet yanlısı gruplar tarafından bilerek zulmedilmişlerdir. Amaç siyasi ihtilafları bastırmaktır. Dolayısıyla Cenevre kapsamında mültecidir.

Olay 4

General D, yaptığı hizmetlerden dolayı orduda üst düzey güvenlik sorumluluğuna getirilmiştir. Bu sırada ülkesinde terörist gruplarla mücadele devam etmektedir. Kendisi bu soruşturma biriminin başında yer almıştır. Yapılan sorgulamalarda işkence yapıldığı belgelerle ortadadır. General D her ne kadar böyle bir birimin başında olsa da kimseye işkence etmediğini söylemektedir. Ancak ülkede hükümet değişikliği olmuş bu sırada eski hükümet görevlileri uzun süre göz altında tutulmuş ve yargısız infazlara maruz kalmışlardır. X ülkesine kaçmayı başaran general D, hayati tehlikesi olduğunu geri gönderilirse siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağını beyan ederek mültecilik talebinde bulunmaktadır. Bu talep yerinde midir? (BMMYK notlarından)

Cevap:

1951 Sözleşmesi, siyasi düşünce nedeniyle ve belli bir sosyal gruba mensubiyet nedeniyle zulme uğrama korkusu haklı görülen yabancılara mülteci statüsü tanımaktadır. General D, bu şartları taşıdığı ilk planda görülse de; aslında insanlığa karşı bir suç işlediği ortadadır. Çünkü, kendisi başında bulunduğu birimi kontrol etmekte ve sorgulamalar sırasında işkencenin sıklıkla kullanıldığını görmektedir. Her ne kadar kimseye işkence etmediğini iddia etse de, o birimin başında amir konumunda bulunması ve emri altında olanların yaptıkları fiillerden sorumlu olması bilindiğini, ayrıca emirlerine karşı geldiğini ispat edememesi nedeniyle, yapılan bu eylemlerden bizzat sorumludur.

Bundan dolayı General D insanlığa karşı işlenen bir cürümün faili olması hasebiyle savunması kabul edilemeyeceği gibi mülteci statüsü de tanınmaz. Zira insanlığa karşı suç işleyenler, 1951 Sözleşmesine göre uluslararası korumaya layık olmayıp; statü dışı bırakılanlardır.

Olay 5

Bay K, ülkesinde küçük bir bakkal işletmektedir. Bir gün kolluk tarafından iş yeri izinsiz aranarak çok sayılmayacak bir gramajda eroin bulunmuştur. Bu nedenle derhal göz altına alınmış ve uzun süre mahkemeye çıkarılmamıştır. Göz altında kaldığı sürece kolluk tarafından suçu ikrara zorlanmıştır. Bu sırada tek geçim kaynağı olan işletmesinin, göz altında bulunması nedeniyle uzun süre kapalı kalmasından dolayı ekonomik olarak zor duruma düşmüştür. Yargılama sonunda Bay K'nın bu suçun fail olmadığı anlaşılmış ve beraat etmiştir. Ancak yaşadığı yerin küçük bir kasaba olması ve göz altına alınma sebebinin uyuşturucu olması nedeniyle ticari itibari sarsılmış ve kendisinden alış-veriş yapılmaz olmuştur. Ayrıca ne zaman uyuşturucu ile ilgili bir olay olsa, öncelikle kendi işletmesi aranmıştır. Bu olaylardan bunalan bay K komşu ülkeye geçerek başka bir ülkeye iltica talebinde bulunmuştur.

Cevap:

Bay K, aslında işlemediği bir suçtan dolayı uzun süre göz altında bırakılmış, işkenceye görmüş, haksız yere tutuklanmış ve sonunda suçsuz olduğu anlaşılmıştır. Kanunsuz arama ile başlayıp beraat etmesine kadar geçen uzun sürede kendisinin ve ailesinin iâşe ve ibatadını sağlayamamıştır. İşine dönmesine rağmen zan altında bırakıldığı için alış-verişi kesilmiş ve kolluk tarafından sürekli rahatsız edilmiştir.

Burada bir çok insan hakkının ihlal edildiği ortadadır. Kişi işkenceye maruz kalmış, adil bir yargılanma görmemiştir. Ayrıca bu olaylar nedeniyle ekonomik hayatı sarsılmış, geçimini temin edemeyecek hale gelmiş ve bu olayın etkileri süregelmiştir. Kişinin mülteciliğe kabulünde birleşen bir çok neden vardır. Olay aslında adi bir suç isnadından kaynaklanmasına rağmen adil bir yargılamanın olmaması ve uzun süre tutuklu kalması nedeniyle ekonomik hayatının sarsılması ve bu durumun devam ediyor olması mültecilik statüsünün verilme sebebi oluşturabilecektir.

II . BÖLÜM

2.1. MÜLTECİ STATÜSÜNÜN SONA ERME SEBEPLERİ

Mülteci statüsü, aslında kişiyi korumasından yararlanılamayan ülkeye, korunabileceği şartlar oluşup geri dönünceye kadar ya da bir başka devletin vatandaşlığını kazanıncaya kadar geçecek süreçte himaye sağlayan geçici bir statüdür.

1951 sözleşmesi 1 (C) fıkrasına göre mültecilik statüsü;

1-Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile yeniden yararlanırsa

2-Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi isteği ile yeniden kazanırsa

3-Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını aldığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa,

4-Terkettiği ülkeye kendi isteği ile yerleşmek niyeti ile tekrar dönerse

5-Mültecilik statüsü tanınmasına neden olan koşulların ortadan kalkması nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkenin himayesini reddetme durumu kalmamışsa

6-Vatansızlar için statünün tanınmasına neden olan koşullar kalkmış ve dönebileceği durumlarda, sona erecektir.

Sona erme nedenlerini, kişinin kendisinden kaynaklanan ve dış etkenlerden kaynaklanan nedenler olarak nitelemek mümkündür. Mültecilik statüsü, geçici bir dönemi kapsamaması ve istisna olması nedeniyle sona erme nedenleri de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu şekilde olması mülteci konumundaki kişilerin sürekli koruma arayışında kalmalarını engellemek içindir. Bu nedenle sona erme sebepleri dar yorumlanmalı, kıyas yoluyla başka nedenlere dayanmamalıdır.

2.1.1. Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile yeniden yararlanma; Kişinin kendisinden kaynaklanan sona erme nedenlerinden biridir. artık kişi kendi ülkesinin korumasından yararlanacağı için uluslararası

korumadan yararlanmaya gerek kalmamıştır. Bunu değerlendirirken, kişinin gerçekten kendi rızası ile hareket ettiğini, amacının yeniden ülkesinin vatandaşlığından yararlanmak olduğunu ve korumanın fiilen elde edildiğini tespit etmek gerekir.

Vatandaşı olduğu ülke makamlarından koruma talebinde bulunan bir mülteci, ancak bu talep gerçekten kabul edildiğinde, himayeden yararlanmak istemiş sayılacaktır. Vatandaşlık için müracaat etmek statüyü sona erdirmez ta ki vatandaşlığı kabul edilinceye kadar.

2.1.2. Vatandaşlığı kendi isteğiyle yeniden kazanma; Sözleşmenin 1(C) 2 maddesi, vatandaşı olduğu ülke himayesinden kendi isteğiyle yeniden yararlanmada olduğu gibi, kişinin tamamen kendi isteği ile vatandaşı olmak amacıyla ve vatandaşlığın fiilen gerçekleşmiş olması halinde, kişi için artık uluslararası korumanın gerekli olmadığı ve ülkesinin korumasından yararlanabileceğinden bahisle mülteci statüsünü sona erdirecektir. Ancak, kişiye kararname veya yasa ile ülke yetkililerince, tek taraflı olarak verilen “**vatan- daşlık**” statüsünde ise, kişinin bunu kabul etmemesi halinde, statü sona ermeyecektir. Çünkü ilgilinin “**rızası**” koşulu gerçekleşmemiştir. Vatandaşı olduğu ülkenin yasa ya da kararname ile verdiği vatandaşlık hakkında, “ mültecinin bunu reddetmemesi halinde “ ifadesi var ve mülteci de bunu reddetmemiş ise, o halde yine mültecilik statüsü sona erecektir.

2.1.3. Yeni bir vatandaşlık kazanmış ve korunmasından yararlanıyorsa; Esas olan kişinin milli korumadan yararlanması prensibi olduğundan, böyle bir durumda artık mülteci uluslararası korumadan yararlanamayacaktır.

2.1.4. Zulme uğramaktan korktuğu ülkeye kendi isteğiyle yeniden dönmesi; Bu hüküm, hem tabiiyeti olanlara, hem de vatansız mültecilere uygulanır. Yeniden yerleşme niyeti, basit bir ziyaretten daha kalıcı bir durumdur. Bunun bir sona erme sebebi olabilmesi için; gönüllü olarak yeniden yerleşme niyeti ile yapılması gerekir. Bu durum artık zulme uğrama korkusunun kalmadığını göstereceğinden uluslararası korumaya ihtiyaç duymayacaktır

2.1.5. Vatandaşı olduğu ülke koşulları değiştiği için ülkesinin himayesini reddedemeyecekler; Bu hükümde, 1(C) 4 Maddesinde olduğu gibi, tabiiyeti olan ve olmayan tüm mülteciler için, ortak hükümdür. Kişinin ülkesini terk etmesine neden olan zulme uğrama korkusunu gerektirecek durumları orta-

dan kaldıran temel değişikliklerin yapılması halini anlatan bu hüküm geçici ve önemsiz değişikler için uygulanmayacaktır. Benden bu şekilde düzenleme amacı, kişinin en temel haklarından olan korunma duygusunun sarsılmasını önlemektir. Aksi takdirde kişi sürekli bir tehdit altında kalacaktır.

5. Benden istisnasını da düzenleyen sözleşme, aslında evrensel bir prensibi dile getirmek istemiştir. Buna göre, kişinin daha önce gördüğü zulmün ağırlığı nedeniyle, artık ülke koşullarının değişmiş olmasına rağmen, o ülkeye, geri dönmesinin beklenemeyeceği durumda olan mültecilere, bu benden uygulanmayacağını hüküm altına almıştır.

Mülteci statüsünün sona ermesi halinde;

Mülteci statüsü sona eren kişiler, güvenli geri dönüş için BMMYK'nın yardımından yararlanabilirler. Kişi geri dönmeyi tercih ederse, prensip olarak sığınma ülkesinde "ikamet sahibi olan ya da olmayan yabancılar" konumuna girer.

2.2. Mülteci Statüsünün İptali

Mülteci statüsünün sona erme nedenlerini ve statü dışı bırakılanların durumunu, statüsünün iptali müessesesi ile karıştırmamak gerekir. İptal, tamamen idari bir işlemdir. Mevcut durum bilirse idi, aslında kişiye statü tanınmıyacaktı. Genellikle, mültecilik statüsü şartlarının başlangıçtan beri gerçekleşmediği ya da sahte belgelerle sağlandığının sonradan ortaya çıkması halinde söz konusudur.

İptal kararı için, kişinin gerçekleri büyük ölçüde saptırdığı, statü dışı bırakılmasını gerektirecek durumları sakladığı sonradan anlaşılmuş olması gerekir. İptal kararı, mülteci statüsünü tanıyan -bu genellikle hükümet olmakla birlikte- çekince koymuş ülkelerde BMMYK tarafından verilmektedir.

2.3. STATÜ DIŞI BIRAKILMA HALLERİ

Bu gruba giren kişiler, aslında mülteci statüsü tanınabilecek kişilerden olup belli durumların varlığı halinde, sağlanan uluslararası korumadan yararlandırılmayanlardır. Başvuran kişinin öncelikle mülteci kriterlerine uygun olduğuna karar verilir, sonra statü dışında bırakılma hükümleri uygulanır.

1951 sözleşmesi 1. Madde D, E, F fıkralarında statü dışı bırakılmayı düzenlemiştir. Statü dışında bırakılma nedenlerini her bir fıkrada farklı sebep-

lere bağlayarak açıklamaktadır. Üç grupta toplanan bu nedenler;

-zaten BM'in her hangi bir organı tarafından yardım ve koruma altında olanlar,

-uluslararası himayeye ihtiyacı olmadığı düşünülenler,

-uluslararası himayeye layık görülmeyenler.

2.3.1. BM tarafından yardım ve koruma görenler: 1951 sözleşmesinin 1 (D) fıkrasına göre, bu gruba giren kişilere bu sözleşme hükümleri uygulanmaz. Bu fıkra da belirtilen yardımlar, Birleşmiş Milletler Kore Kalkınma ajansı (UNKRA) ve Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ofisi (UNRWA) tarafından sağlanmaktadır. Dolayısıyla, uluslararası korumadan hali hazırda yararlanan bu kişilere ayrıca 1951 Sözleşmesi koruma sağlamayacaktır.⁽¹¹⁾

2.3.2. Uluslararası himayeye ihtiyacı olmadığı düşünülenler: Sözleşmenin 1. Maddesinin E fıkrasında hüküm altına alınan kişiler, aslında vatandaş olmadığı ülkede o ülkenin vatandaşlarının yararlandığı hakların büyük bir çoğunluğundan yararlanabilen ve böyle bir durum olmasa idi mülteci statüsü alabilecek kişileri kapsamaktadır.

Bir ülkede sürekli ikamete sahip kişiler için geçerli olan bu hüküm, sadece diplomatik muafiyetten yararlananlara uygulanmamaktadır. Bu gruba dahil kişiler, belli haklar tanınmasa idi aslında mülteci statüsü alabilecek kişilerdir. Kendisine hak tanıyan ülkelerin yasaları ile hangi hakların tanınacağı belirlendiği için, sözleşme de kişiyi statü dışı bırakan hak ve yükümlülükler kesin olarak belirlenmemiştir. Ancak kişinin o ülke halkı ile kaynaşması halinde, statü dışı kalacağını söyleyebiliriz. Bu kişiler daha çok ortak etnik kökenden gelenlerdir. Ayrıca kişilerin sınır dışı edilmeleri konusunda vatandaşlarının sahip olduğu güvenceye tam sahip olup olmadığı da önem arz etmektedir.

2.3.3. Uluslararası korumaya layık olmayanlar: 1951 sözleşmesi 1 (F) fıkrasına göre bu gruba girenler;

- Barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç işlediği,

- Sığınmadan önce bir ülkede adi bir suç işlediği ve

- BM amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden suçlu olduğu; hususunda ciddi kanaat bulunan kimselerdir.

Bu kişiler, II. Dünya Savaşından sonra, savaş suçularının himaye edilmemesi konusunda oluşan görüşbirliği ve aynı zamanda devletlerin kendi ka-

mu düzenlerini ve güvenliklerini düşünerek, suçlu kimselerin ülkelerine sığınmalarını istememeleri nedeniyle, kapsam dışında bırakılmışlardır.

Sözleşme, bu kategorideki suçları tek tek saymamış, konu ile ilgili uluslararası belgelere atıfta bulunmuştur. Bir çok uluslararası belgede tanımlanan bu suçların en kapsamlısı, 1945 tarihli Uluslararası Askeri Mahkeme Kuruluş Yasasında yer almaktadır.

2.3.3.1. Barışa karşı suç, savaş suçu, insanlığa karşı suç: 1945 tarihli Uluslararası Askeri Mahkemenin Kuruluş yasasına göre;

- Barışa karşı işlenen suçlar; bir saldırıyı veya uluslararası anlaşmaların, sözleşmelerin, garantilerin ihlalini planlamak, hazırlamak, başlatmak, sürdürmek ya da yukarıda sayılan eylemlerden herhangi birinin gerçekleştirilmesi için yapılan bir plana veya gizli anlaşmaya iştirak etmek;"

Bu grupta bulunan suçların failleri ancak devlet ya da devlet benzeri kurumları temsil yetkisine sahip kişilerdir.

- Savaş suçluları; savaş yasalarının ve geleneklerinin ihlali (bu ihlaller tahdidi değildir.) işgal altında bulunan sivil halkı bu topraklar üzerinde veya başka bir yerde katletmek, kötü muamele etmek, köle olarak çalıştırmak amacıyla veya başka bir amaçla sürmek, savaş tutsaklarını ve denizdeki insanları öldürmek veya bu kimselere kötü muamele etmek, rehinelere öldürmek, kamusal ya da özel mülkiyeti talan etmek; şehir, kasaba veya köyleri nedensiz yok etmek veya askeri bakımdan gerekmediği halde bunlara zarar vermek"

Bu grup suçların failleri ise, ister milis, gerilla gibi düzensiz ordunun isterse de düzenli ordu mensubu olan, her düzeyindeki savaşçı, komutan, siyasete yön verenler ve stratejileri belirleyen kişilerdir.

- İnsanlığa karşı işlenen suçlar: öldürme, imha etme, tutsak etme, savaştan önce ya da savaş sırasında bir sivil topluluğa karşı yöneltilen insanlık dışı eylemler ve sürgüne gönderme, mahkemenin yetki çerçevesinde işlenen bir suçla ilgili olarak siyasal, ırksal veya dini nedenlere dayanılarak yapılan zulüm, suçun işlendiği ülke yasalarına aykırı sayılmasa da insanlığa karşı suçtur"

Bu grubun failleri ise, devletle doğrudan bağlantısı olmayan kişiler olabileceği gibi, devlet adına görev yapan kişiler de olabilmektedir.

2.3.3.2. Adi suçlar: Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi, mülteci, adaletten kaçan kişi değil, uğradığı ya da maruz kalma ihtimali bulunan adaletsizlik nedeniyle, korunma isteyen kişidir. Ağır bir adi suç işleyen kişinin ülkeye girmesini engellemek için getirilen bu hüküm, suçluların kaçma-

sına araç olmak değil, adaletin sağlanmasına hizmet etmek amacıyla konulmuştur.

- *ağır bir suç*; Ülkelerin iç mevzuatları birbirinden farklıdır. Kimi devletlerde kabahatlerden , cürümlere kadar her eylem suç olarak tanımlanmakta, kimi ülkelerde ise, sadece ağır nitelikteki kabahatler suç olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle teknik anlamda suç olarak kabul edilse de, daha hafif cezayı gerektiren suçlar bu fıkra içinde mütalaa edilmemelidir.

- *adi bir suç*; Eylemin nitelik ve amaçlarının gerçekten siyasi olması gerekir. salt kişisel amaçlarla ya da kazanç sağlamak amacıyla yapılmışsa görünüşte siyasi olsa da aslında adi bir suçtur. İşlenen suç ile ileri sürülen siyasi amaç arasında doğrudan nedensellik bağı bulunmalıdır.

-*sığınma ülkesinin dışında ve mülteci olarak kabulünden önce*; kişiyi statü dışında bırakan ağır adi bir suçun sığınma ülkesinden önceki bir yerde işlenmiş olması gerekir. Çünkü sığındığı ülkede bir suç işlerse Sözleşmenin 33/II. Maddesi gereğince, ülke güvenliği için tehlike sayılacak ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş hükümle mahkum olduğu için ülke halkı açısından bir tehlike oluşturan mülteci aynı maddenin 1. Fıkrasında yer alan “iade yasağı” dan yararlanamayacaktır.

Daha önce cezalarını çekmiş ya da affa uğramış kişiler söz konusu olduğunda, suç işlemeye meyilli oldukları sabit olmadıkça statü dışı bırakılmaları gerekmecektir.

2.3.3.3. Birleşmiş Milletlerin Amaç ve İlkelerine Aykırı Eylemlerden Suçlu Bulunduğu Yolunda Ciddi Emareler Bulunanlar: Üye devletlerin yönetim mekanizmasında bulunan ve etkili olan kişilerin gerçekleştirebileceği türden eylemler olmakla birlikte, genel ilkelerden olması nedeniyle kaleme alınmış bulunan bu hüküm, aslında 1 F (a) ve (b) bentleri ile de zaten örtüşmektedir. Çünkü insanlığa karşı işlenen suç, savaş suçu, insanlık suçları aynı zamanda BM ilke ve amaçlarına karşı da suç oluşturacaktır.

Burada hatırlatılması gereken ve insanlık açısından güzel olan ise, henüz bu bendin ihlali nedeniyle emsal kararın ortaya çıkmamış olmasıdır.

2.4. STATÜ DIŞI BIRAKILMANIN SONUÇLARI

Statü dışında bırakılma hükümleri, mültecilik statüsünün belirlenmesi sürecinde karar vermeye yetkili olan otorite tarafından uygulanır. Yani hükü-

met organı ya da BMMYK tarafından uygulanacaktır.

Kişi statü dışı bırakılınca, artık o ülke iç mevzuatlarına göre “mülteci olmayan yabancı” olacaktır ve ilgili ülke yasaları ile bağlı olacaktır.

Bu kişiler, her ne kadar statü dışı bırakılmayı gerektirecek durumları taşıyorsa da, sınır dışı edilmeleri halinde, işkence veya diğer insanlık dışı muameleye maruz kalma riski mevcut ise, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Madde 7, İşkenceye Karşı Sözleşme madde 3, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 3, İnsan Hakları Amerikan Sözleşmesi Madde 5, gereğince koruma altına alınmıştır. Ancak bu sözleşmeler, uluslararası teamül hukuku ilkesi olarak uygulanmakta ve kişilere mülteci statüsünden bağımsız, devletler üstü bir koruma hakkı sağlamaktadır.

2.5. CENEVRE SÖZLEŞMESİ HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

Buraya kadar olan bölümlerde, genel olarak, uluslararası belgelerde yer alan mültecinin tanımı, statünün tanınma şartları, statünün sona erme sebepleri ile statü dışı bırakılma koşulları anlatılmıştır. Mültecilik statüsünü belirleyen 1951 sözleşmesi ve 1967 protokolü, Birleşmiş Milletler’e üye devletler tarafından imzalanan, belli şartların varlığı halinde asgari temel haklardan yararlandırılmak üzere, yerlerinden çıkmış insanların hukuki statülerini düzenleyen, konusu mülteciler olmakla birlikte, tarafları devletler olan belgelerdir. Devletlerin, mültecilerin hukuki statülerini belirlerken asgari düzeyde onlara tanınması gereken, kendi açılarından da uyulması gerekli- yükümlülükleri bulunmaktadır.

Taraf devletlerin uyması gereken ilk yükümlülük, “eşitlik”tir. Sözleşme de bahsedilen bu eşitlik, dikey bir eşitlikten ziyade, yatay eşitliktir. Sözleşme böylece, aynı konumda bulunan fakat farklı dinlerden, kültürlerden, milletlerden gelen mültecilere sırf bu farklılıkları nedeniyle ayırım gözetmeden, uygulanacağını hüküm altına almıştır.

Yine, mültecilerin dini vecibelerini yerine getirme, çocuklarının din eğitimi hürriyeti bakımından en az vatandaşlarına uyguladığı muamelelere uygun davranması gerektiğini kayıt altına alırken, bunun temel insan haklarından olduğu gerçeğiyle hareket etmiştir.

Buluş, desen, model, ticari marka, ticari unvan gibi sınai mülkiyet haklarıyla, edebi, artistik ve ilmi çalışmalarla ilgili hakların korunmasında, kendi

vatandaşına sağladığı korumanın aynısını sağlayacaktır. Bunlar, her ne kadar ekonomik haklardan olsa da, kişiye bağlı haklardan olduğu için özel olarak korunmakta, taraf devlete, bu durumda bulunan kişi kendi vatandaşı olduğunda nasıl bir koruma sağlayacaksa mülteciye de aynısını sağlaması gereğini vurgulamaktadır.

Kişilerin haksızlığa uğraması halinde, bu durumdan kurtulmak için ilk yapacakları arasında bulunan mahkemelere başvurma hakkının, taraf devletlerce mültecilere de tanınmasından doğal bir durum olamaz. Bu nedenle adli yardım, teminat akçesi, muafiyet dahil mahkeme başvurularında vatandaşı gibi davranması gereğini dile getirmiştir. Çünkü adil yargılanma zaten temel bir insan hakkıdır.

Yine, nüfusun genelinin tabi olduğu ve nadir bulunan maddelerin dağıtımında uygulanması gerekecek bir vesika sistemi söz konusu olduğunda, mültecilere, vatandaşı gibi davranılması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Böyle bir uygulama ile yabancı olması nedeniyle mültecilerin kendilerine münhasır bir uygulamaya tabi tutulması engellenmiştir.

Vazgeçilemez haklardan olan, temel eğitim hakkı konusunda da sözleşme, devlete, vatandaşı yapacağı uygulamayı yapması gerektiğini, temel eğitim dışındaki eğitimleri için en az yabancılara tanınacak hakları tanımları gerektiğini hüküm altına almaktadır.

Sözleşmeci devletin mültecilere vatandaşı gibi davranmasını gerektirecek bir başka durum ise, sosyal yardım ve iâşe konusudur.

Maaşın bir parçası ise aile yardımı, çalışma saati başına ücret, fazla mesai, ücretli tatiller, fazla çalıştırma yasağı, asgari çalışma yaşı, çıraklık ve mesleki eğitim, kadınların ve gençlerin çalışması ve toplu ücret görüşmelerinden yararlanma... gibi çalışma ve güvenlik konularını içeren hususlarda sözleşmeci devlet, mültecilere, vatandaşı gibi uygulama yapacaktır.

Sözleşmeci devletin vatandaşı uyguladığı gibi yapması gereken bir başka durum da resim, harç, vergi salınması gerektiğinde vatandaşlarına uyguladığından fazla uygulayamayacağı konusudur.

Buraya kadar bahsettiğimiz sözleşme maddelerinde, taraf devletin yerine getirirken uyması gerekli olan ilkeler *vatandaşı gibi muamele yapma* prensibine dayanmaktadır. Sözleşmede, yine taraf devletin uyması gereken bir başka durum ise, sağlanacak hak ya da yapılacak uygulamanın *yabancılar gibi olması* gerektiği yolundaki maddelerde öngörülen durumdur. Bu maddeler;

Siyasi amaç ve kar amacı gütmeyen dernekler ile meslek sendikaları

oluşturma bakımından yabancılara tanınan en müsait muamelelerin mültecilere de uygulanacağını ,

Sözleşme, menkul ve gayrimenkul mülkiyeti edinme ile bunlara bağlı diğer hakları, kira ve diğer sözleşmelerle ilgili haklar konusunda en az yabancılara uyguladığı koşulları oluşturması gerektiğini düzenlemiştir.

Kişilerin ekonomik hayatları ile ilgili olan ve fikri emeğinden ziyade, fizik gücü veya nakdi sermayenin daha gerekli olduğu tarım, sanayi, küçük sanatlar ile ticaret alanında kendi işyerlerini açmak, sanayi, ticari şirket kurmak hakları ile ilgili olarak yapılacak muameleler hususunda yabancılara uygulanan hükümler uygulanacaktır. Artistik ve sınai mülkiyet haklarını, bu maddeden ayıran husus kişiye has özelliklerle ilgili olmasıdır.

Her devletin belirli konularda ihtisas şekilleri farklı prosedürlere tabi olması nedeniyle, başka bir ülkede ihtisas yapanların ancak denklik olması ya da diğer yasal düzenlemeler dolayısıyla sağlanabildiği ölçüde, yasal olarak ikamet eden mültecinin, taraf devletin yetkili makamlarınca tanınabilir bir diploması olup, ihtisas mesleğini icra etmek istediğinde de yine yabancılara getirilen uygulamalar gibi muamele görecektir.

Devletin toprak politikası ile ilgili olan vatandaşı dışındaki kişilerin mülk edinmeleri konusu ,devletlerin hassas konularından olması nedeniyle, konut edinme hakkı ile ilgili olarak taraf devletlerin en az yabancılara tanınan haklar kadar sağlaması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Kamu düzeni ve ulusal güvenlikle ilgili olması nedeniyle, kimi yerlere giriş çıkışlar yasak, kimi yerlerde ise izne tabidir. Bu nedenle mültecilere, ikamet seçme ve seyahat konusunda en az yabancılara tanınan özgürlükler kadar tanınması gerekmektedir.

Aslında mültecilere tanınan haklar olmakla birlikte, aynı zamanda devletin yapması gereken uygulamaları düzenleyen hükümler, yaşamsal zorunlulukları yerine getirebilmeleri için devletlerin iç mevzuatlarına bırakılmayan durumlardır. Yine, sözleşmede evrensel prensipler gereği devletin uyması gereken kurallar da yer almaktadır.

Madde 31 de düzenlenen, yasa dışı yollardan gelen mülteciye bu nedenle ceza verilemez, gerekli olan sınırlamalar dışında hareket serbestisinde kısıtlamalar yapılamaz.

Madde 32 ise, sınır dışı etme usul ve esaslarını düzenlerken, sınırlama nedenlerini belirtmiş, kamu düzeni ve ulusal güvenlik nedenleri dışında herhangi bir nedenle sınır dışı edilemeyeceğini, mevzuatlar gereği işletilmiş yasal bir prosedür sonunda yetkililerce karar verilmesini, ayrıca verilen karara

karşı temyiz etme imkânının tanınmasını ve sınır dışı etme kararı çıkmışsa, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar zaman tanınması gerektiğini hüküm altına almıştır.

Yine 33. Madde, kişilerin geri gönderme halinde zulüm görme riski olan yere iadelerini yasaklamaktadır.

Sözleşmeci devletin, mültecilerin hukuki durumları ile ilgili iç mevzuatlarının hazırlanmasında yol gösterici olarak uyması gereken bütün bu kuralara karşı, mülteci için uyması gereken tek bir hüküm olan Madde 2 karşımıza çıkmaktadır. Anılan maddeye göre mülteci bulunduğu ülke yasa ve diğer mevzuatlarına, kamu düzeni için alınan önlemlere uymakla yükümlüdür.

2.6. GEÇİCİ SİĞİNMA HAKKI İÇİN TÜRKİYE PROSEDÜRÜ ve ÇEKİNCE KONUSU

Bir ülke vatandaşının başka bir ülkede çeşitli amaçlarla -seyahat, ticaret, çalışma, yerleşme vb nedenler- ikamet etmesi yahut geçici olarak sığınması, devletlerin karşılıklı olan ilişkilerinde, diğer ülke vatandaşı için belirli kurallar vaaz etmesi "yabancılar hukuku" denilen bir hukuk disiplininin doğmasına neden olmuştur.

Bu hukuk alanı, vatansızlar, mülteciler, göçmenler, azınlıklar gibi yabancı gerçek kişilerin olduğu kadar, yabancı ortaklıklar dernek ve vakıflar gibi yabancı tüzel kişilerin hak ve hukukunu da düzenlemiştir. Bu hukuk prensibinin önemli bir alanını mülteciler "refugees" oluşturmaktadır.

Hukuk sistemimiz irdelendiğinde, mülteciler ile ilgili ilk düzenlemenin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsülerine Dair Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü kapsamında çıkarılan 30 Kasım 1994 tarihinde meriyet kazanan "Türkiye'ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasları hakkında yönetmelik"tir. Ancak bu yönetmelik, münferiden mülteci hukukunu tamamen kapsayamadığı gibi bir çok eksikleri de mevcuttur. Vatandaşlık, iskan, pasaport, askerlik, yabancıların ikamet ve seyahatleri ile göçmenlere ilişkin muhtelif yasalarda da mülteci hukukuna ilişkin düzenlemelerin olduğu görülmektedir. Bununla beraber bu yasaların da yeterli olduğu söylenemez. Bu durum mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin kanun veya ilgili mevzuatların bir elde kodifike edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Bilindiği gibi 1951 Sözleşmesi, bu tarihe kadar olan mülteci hareketlerinin sebeplerine göre düzenlenmiştir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyanın değişik yerlerinden bir çok mülteci akını söz konusu olunca ve akit taraflar 1951 Sözleşmesindeki tarih sınırlamasını hatırlatarak, yeni mülteci akınına kapılarını kapatmaları nedeniyle, gerek insancıl kuruluşlar gerekse de BM, akit devletleri çağırarak mülteci sorununa çözüm bulma yolları aramıştır. Bunun üzerine 31 Aralık 1967 tarihli Protokol imzalanmıştır. Türkiye ise kendisi için son derece ehemmiyet arz eden bu Sözleşmeyi 29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı onay kanunu ile, Protokolü ise 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe koymuştur. Tabii ki Sözleşmeyi bir çekince ve bir deklarasyon ile kabul etmiş, daha sonra Protokole de aynı çekincelerle katılmıştır.⁽¹²⁾

TÜRKİYE'DEKİ YASAL DÜZENLEMELER

Mültecilerin ve sığınmacıların Türkiye'ye girişleri, kabulleri, ikametleri, çalışmaları, iskan edilmeleri ve de gerektiğinde sınır dışı edilmeleri gibi mevzular yetersiz olmakla beraber değişik yasa, tüzük ve yönetmeliklerle düzenlenmiştir.

Bunlardan ilki 14 Haziran 1934 tarihli ve 2510 sayılı "İskan Kanunu"dur. Söz konusu Kanun 21 Haziran 1934 tarih ve 2733 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Aslında göçmenlerle ilgili mevzuları düzenleme amacı taşıyan bu kanun, benzer hususlarda mültecilere ilişkin hükümlere de yer vermiştir. İlgili kanunun 3. Maddesinin 3. Fıkrası mülteciyi, "Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlar" biçiminde tanımlamıştır. Halbuki 1951 Sözleşmesi daha sonra onaylanarak yürürlüğe girdiğinde iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiş, dolayısıyla anılan kanunun mülteci tanımı hakkındaki maddesini ilga etmiştir. Yine bu kanunun muhtelif maddelerinde, mülteci ve göçmenlerin ne şekilde yerleştirilecekleri ve hangi zaman zarfında hangi yardımları talep edebilecekleri ve bunları yapmaya yetkili makamları açıkladığı gibi bunlara ilişkin "gümrük muafiyetleri ile askeri yükümlülükler" ilişkin düzenlemeleri de içirmektedir.

5 Temmuz 1950 tarih ve 5682 sayılı "Pasaport Kanunu", 24 Temmuz 1950 tarih ve 7564 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ikinci düzenlemedir. Bu mevzuatın 4. Maddesinin 4. Fıkrası, "Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadı ile ge-

len yabancıların pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabulleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır." hükmünü içermektedir. Bu madde hükmü 2510 sayılı iskân hükümleri kapsamı dışında kalan, ancak Türkiye'de yurt edinmek için gelen pasaportlu ya da pasaportsuz yabancıların ülkeye kabulünü düzenlemektedir. Pasaport Kanununun 24 Temmuz 1950 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Yasa ile 1951 Sözleşmesinin onaylanması sonucu sözkonusu tanımın mevcut uluslararası anlaşma karşısında hüküm ifade etmeyeceği ortadır. Bilakis 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsünü Belirlemeye Dair Sözleşmenin 31. maddesi "İzin-siz ülkeye giren mültecilere ceza verilmemesi gerektiğini zaruri haller dışında hareket kabiliyetlerinin sınırlandırılmaması, durumlarını düzeltmelerini ve ancak durumları düzeliş veya başka bir ülkeye mülteci olarak kabul edilinceye kadar gerekli sınırlamaların yapılabileceği" öngörülmektedir. Buradan, mültecilerin yabancı ülkeye kabul edilmeleri yasal bir zorunluluk olarak görülmekte, bu konuda İçişleri Bakanlığının her hangi bir şekilde takdir yetkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim mültecilere BM'lerce mültecilere pasaport yerine geçen bir belge niteliğinde olan "Nansen" pasaportu verilmektedir. Pasaport Kanunu 26. Maddesi ile de nansen pasaportu, afidavit, lesepase (seyahat belgeleri) vb. vesikaların yetkili makamlarca tanınan belgeler olduğu kabul edilmekte ancak iş bu belge sahiplerinin Türkiye'ye giriş vizesi alabilmeleri İçişleri Bakanlığının izninin olması koşulu aranmaktadır.

24 Temmuz 1950 tarih ve 7564 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 15 Temmuz 1950 tarihli ve 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında" Kanun diğer üçüncü bir yasal düzenlemedir. Cenevre Sözleşmesinin gerek 7., gerekse de 17, 18, 19, 21, 22. Maddelerinde mülteciler için sözkonusu olan müsait hükümler dışında mültecilere, genel olarak yabancılarla tanınan yabancılar hukuku rejiminin uygulanmasını öngörür. 5683 sayılı kanunun 1. Maddesi ülkeye girmeleri yasak olmayan yani Pasaport Kanunu'na muhalefet etmeksizin Türkiye'ye giriş yapan ecneblerin kanunların öngördüğü sınırlamalar içinde ülkede ikamet ve seyahat edebilecekleri hükmünü ihtiva etmektedir.

22 Şubat 1964 tarih ve 11638 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 11 Şubat 1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda, mültecilerin vatandaşlığa alınmaları ile ilgili her hangi bir yasal düzenleme içermemektedir. Halbuki 2510 sayılı İskan Kanunu 3. Maddesinin 3. Fıkrasına göre, 4. Maddenin belirlediği menfi koşulları taşımayan mültecilere de, iskan konusunda, göçmen muamelesi yapılacağı ve bunların dışında kalan

mültecilere ise, Vatandaşlık Kanununun uygulanacağı, mültecilerin vatandaşlığa alınmaları, İçişleri Bakanlığınca yapılacak düzenlemelerle tespit edileceği anlaşılmaktadır. Türk Vatandaşlığı Kanunu 6. Maddesinde genel olarak vatandaşlığa alınma, 7. Maddedeki istisnai vatandaşlığa alınma hükümleri çerçevesindeki mültecilerin konumları itibariyle iki şekilde vatandaşlığa alınabilecekleri anlaşılmaktadır.

Buna göre Türk Vatandaşlık Kanununun 6. Maddesi gereğince Türk kültürü taşımayan mültecinin genel olarak vatandaşlığa kabulü için;

- Kendi ulusal kanununa göre reşit olması (vatansız ise Türk kanunlarına göre reşit olması),

- Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de 5 (beş) yıl ikamet etmiş olması,

- Türkiye’de yerleşme niyetinde olduğunu hal ve hareketleri ile teyit etmesi,

- İyi ahlak sahibi olması ve erdem sahibi olması ,

- Genel sağlık bakımından tehlike arz edecek hastalığının bulunmaması,

- Yeteri kadar Türkçe konuşabilmesi,

- Türkiye’de kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayacak gelire yahut mesleğe sahip olması gerekir.

7. Madde ise istisnai vatandaşlığa alınma koşul ve şartlarını belirlemiştir. Buna göre;

Türk soyundan olanlarla bunların eş ve çocuklarının vatandaşlığa alınabilecekleri, belirtilmektedir. Bu halde;

- Türk soyundan gelen bir mültecinin talebi,

- İçişleri Bakanlığının teklifi, Bakanlar Kurulu’nun kararı,

bu kişinin Türk vatandaşlığına alınması pekâlâ mümkündür. Ancak burada Bakanlar Kurulu’nun bir takdir yetkisi vardır.⁽¹³⁾

Halbuki 2510 sayılı İskan Kanununun 6. Maddesine göre, Türk kültürüne bağlı ve göçmen statüsündeki mültecilerin hemen Türk vatandaşlıklarına alınmaları gerektiği, ayrıca bu konuda Bakanlar Kurulunun takdir yetkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Hakikaten göçmen belgesi almak suretiyle vatandaşlık beyannamesi imzalayan ve bundan ötürü göçmen muamelesi gören mülteciler, İskan Kanununun 6. Maddesinin (B) Fıkrasına göre Bakanlar Kurulu kararı ile derhal vatandaşlığa alınırlar.

12-17 Temmuz 1927 tarih 631-635 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 21 Haziran 1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununda, mültecilere ilişkin düzenlemelere rastlamak mümkündür. Aslında 1982 Ana-

yasasının 72. Maddesi vatan hizmetini düzenlerken, her Türk'ün hak ve ödevi olduğunu belirtmesinden dolayı, bu amir hüküm karşısında, mülteci konumunda bulunan kişinin henüz Türk vatandaşlığını kazanamamış olması münasebetiyle, böyle bir yükümlülüğü olduğu kabul edilemez. 2510 sayılı İskan Kanununun 38. Maddesi, göçmenlerin, askerlik yükümlülüklerini ne şekilde ifa edeceklerine ilişkin hükümler içirmektedir. Yine ilgili maddenin (H) Fıkrası ise "Kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar" hükmünü ihtiva etmektedir. Bu hüküm daha sonra 2850 sayılı Kanun ile 1111 sayılı ve 1927 tarihli Askerlik Kanununa Değişik Madde olarak aynen eklenmiştir. Buna göre, Türk vatandaşlığına sonradan kabulü öngörülen bir mültecinin, Bakanlar Kurulu'nun kararının alındığı tarihte aynı konumda olan yaşıtı yerli yükümlünün durumu gözönüne alınacak ve emsal durumda olan yerli bir yükümlü askerlik hizmetini ne şekilde yapacak ise, vatandaşlığı kazanan mülteci de aynı şekilde askerliğini yapacaktır. Anlaşılacağı üzere, mültecinin yaşı, ölçüt olarak esas alınmakta ve bunun sonucu olarak bu kişilerin muvazzaf askerlik hizmetine tabi tutulup veya bu hizmete tabi tutulmayıp yedeğe geçirmelerine neden olmaktadır. Bilakis 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 2. Maddesinin 1. Fıkrasına göre, "Askerlik çağı nüfus kütüğü kayıtlarında yazılı yaşa göre olup 21 yaşına girildiği yılın Ocak ayının 1. Günü başlamaktadır ve 20 Şubat 1992 tarih 3775 sayılı Kanun ile değişik 5. Maddesine göre muvazzaf askerlik hizmet süresi 18 aydır." Bu hükümler karşısında 22 yaşından önce Türk vatandaşlığı kazanan bir mültecinin, muvazzaf askerlik hizmetini yapması gerekmekte, bu yaştan sonra vatandaşlık kazanan mültecinin ise, askerlik hizmetine tabi tutulmayıp, yaşıtı gibi yedeğe geçirilmesi gerekmektedir.⁽¹⁴⁾

Mülteci Hukukuna ilişkin olarak ilk yönetmelik ancak 30 Kasım 1994 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "**Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmelik**" tir. 1951 Sözleşmesinden sonra uyum anlamında yapılan ilk yönetmeliktir. Bundan önce konu idari tasarruflarla yürütülmeye çalışılmıştır. Halbuki 1951 Sözleşmesinin 36. Maddesi "Akit devletler, iş bu sözleşmenin tatbikini temin maksadı ile yayımlayabilecekleri kanun ve tüzükleri BM umumi katibine bildirirler." hükmünü içermektedir. Türkiye'nin, Avrupa ile uyum süreci ve demokratikleşme planları çerçevesinde bu konu yönet-

melige taşınmıştır.

Bu yönetmeliğe göre Türkiye gerek legal gerekse de illegal yollardan giriş yapanların buldukları veya giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç beş (5) gün içinde başvurusunu yapmaları gerekmektedir. Ancak BMMYK ve bir takım insancıl kuruluşların etkisi ile 1999 yılında yönetmelikte değişiklik yapılarak bu süre on (10) güne çıkarılmıştır. Buna rağmen başvuruların süresinde yapılmaması nedeniyle zaman zaman kişi sınır dışı edilme muamelesine tabi tutulmakta, olay idari yargıya intikal etmektedir.

Bu yönetmelik iltica eden veya iltica etmek üzere ikamet izni isteyen münferit ecnebilere uygulanacak usul ve esasları belirlediği gibi, sığınmak amacıyla toplu bir vaziyette sınırlarımıza gelen ecnebilere karşı alınabilecek tedbirleri içermektedir.

2.8. ÇEKİNCE KONUSU

1951 Cenevre Sözleşmesini kimi devletler bazı konularda çekinceler koyarak imzalamışlardır. 1967 Protokolü ile, BM'in ön ayak olması sonucunda bir çok devlet, daha önce koydukları çekinceleri geri almışlardır. Ancak Türkiye, Malta gibi kimi ülkeler coğrafi çekincelerini devam ettirmişlerdir.

Türkiye, Avrupa kökenli olmayan sığınmacılara **mülteci** statüsü tanımamaktadır. Sadece Avrupa kökenli olan yabancılara bu statüyü, sözleşmedeki koşullar oluştuğunda tanımaktadır. Bunun temel sebebi;

Türkiye'nin konumu itibari ile hassas bir bölgede bulunması ve kısa aralıklarla toplu göçlere ve nüfus hareketlerine maruz kalmasıdır. Yıllardır Orta Doğuda süren çatışmalar, İran ve Irak'ta bulunan savaş durumları, kaynayan Rusya nedeniyle oluşan göç dalgaları, yine Rusya'nın Afganistan'a yaptığı askeri çıkarma, Afrika ülkelerindeki açlık ve hastalıklar nedeniyle kitleler halinde köprü konumunda olan Türkiye'ye gelmektedirler. Böyle büyük bir göç dalgası ile karşı karşıya bulunan Türkiye, bu nedenle coğrafi çekince koymuştur.

Bütün bunlara rağmen, Türkiye, Avrupa kökenli olmayan bu insanlara kapılarını tamamen kapatmamış, onlara belli koşullarda, üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar "geçici sığınmacı" statüsü tanımıştır. Bu arada BMMYK, bu kişilerin başvurularını inceleyerek yaptığı mülakat sonucunda, mülteci statüsü tanıma konusunda bir karar vermişse, üçüncü ülkeye yerleştirme işlemine tabi tutar. Şayet uygun görmez ise, bu talebini reddeder, Türk Hükümeti yet-

kilileri tarafından sınır dışı işlemine tabi tutulur.

Her ne kadar Türkiye gibi bir kısım ülkeler, coğrafi çekinceler koymuşlarsa da, taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmeler, aslında bu çekincelerini havada bırakmaktadır. Zira, 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi çekince koyan devlet, **Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme taraf devlete geri dönüşte işkence riskinin bulunduğu hallerde, zulüm riski olan bu yere geri göndermeye karşı bir yasaklama getirmektedir.** Bu konuda idari yargıya ve AIHM'ne intikal eden vakıalar mevcuttur. Bu hüküm, Avrupalı olmayan mültecilerin korunmasında pekâlâ kullanılabilir. Bu konu ile ilgili yargı kararlarına çalışmamızın yargı kararları başlığı altındaki bölümünde yer verilecektir.

2.9. Türk Hükümetinin Sığınmacı ve Mültecilere İlişkin Sığınma Prosedürü

1994 Yönetmeliğinde 13 Ocak 1999 tarihinde yapılan değişikliklere göre, bir kişinin Türkiye'de geçici sığınmacı talebi için izlemesi gereken yol şöyledir;

2.9.1. Başvuru Talebi:

Yasal yollardan gelmiş ise; Başvurucu, ikamet izni talebini, bulunduğu ya da kalmayı düşündüğü yer valiliğine 10 (on) gün içinde yapmak zorundadır.

Yasal olmayan yollardan gelmiş ise; Başvuru, 10 (on) gün içinde Türkiye'ye girdiği en yakın yer valiliğine yapmak zorundadır.

Başvurunun yapıldığı yer Emniyet Müdürlüğü, kişinin parmak izini alıp, fotoğraflarını çekerek kaydını yapar. Kişinin başvuru tarihinden itibaren 15 (on beş) gün içinde kimliğini ispatlayan belgelerini sunması gerekmektedir.

Başvurulan Emniyet Yabancılar Şube Müdürlüğünde, konu ile ilgili bir memur, kişi ile bir görüşme yapacaktır. Bu görüşme zulme uğramaktan korkmaktaki haklı nedenlerini anlatarak, yetkililerin bu konuda karar vermesi ile sonuçlanacak süreçte, Türk makamlarına başvuru sebeplerini açıklamak için kendini ifade edebileceği önemli bir görüşmedir.

2.9.2. Talebin İncelenmesi:

Görüşme belgeleri ve sorumlu valiliğin düşünceleri, İçişleri Bakanlığına gönderilir.

Üçüncü bir ülkeden sığınma talep edebilmek için "ikamet izni" isteği

İçişleri Bakanlığı tarafından, talebin 1951 Cenevre Sözleşmesi şartlarına uygunluğu, Dışişleri ve diğer ilgili Bakanlıkların görüşleri de dikkate alınarak karara bağlanır.

Karar ilgili kişiye valilikçe tebliğ edilir. İncelemenin sonucu olarak;

Korunma sağlanması için yapılan talep kabul edilirse; geçici ikamet izni verilerek BMMYK'nın kişiyi, üçüncü bir ülkeye yerleştirme işlemini tamamlayana kadar kalacağı yer belirlenerek ilgiliye tebliğ edilir.

Korunma sağlanması için yapılan talep reddedilirse; kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde valiliğe itiraz edilebilir. Bu itirazla birlikte, itirazı destekleyici belgeler valilikteki yetkili merci aracılığıyla İçişleri Bakanlığına sunulur.

İtiraz, red kararını veren makamdan bir üst makamca incelenir ve nihai karar ilgiliye tebliğ edilir.

İtiraz üzerine yapılan inceleme sonucunda verilen karar, yine RED ise; İçişleri Bakanlığının talimatı ile valilik, kişiyi menşe ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı eder. Ancak, sınırdışı olayı, inceleme mekanizmasında bulunan tüm ilgililerce, "menşe ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınırdışı edilmesinde kişi için risk oluşmayacağı" yönünde bir fikir ortaya çıkarsa, gerçekleştirilir.

İtiraz üzerine yapılan inceleme sonucunda verilen karar KABUL ise; İçişleri Bakanlığı kişinin Türkiye'de hangi şehirde ikamet edeceğini ilgiliye bildirir. Bu karara uymak zorunludur.

İçişleri Bakanlığının kabulü, kişiye üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar, vize temini için makul bir süre, ülkede kalmaya izin verildiği anlamındadır. İkamet izni almak, kişiye sınırsız kalma hakkı verme anlamına gelmez.

Kişiye, Türk yetkilileri geçici ikamet izni verdikten sonra, BMMYK Ofisi başvuru için uygun olabilecek bir üçüncü ülkeden mülteci olarak kabulünü talep edecektir. Sığınmacıya, ikamet izni verildikten sonraki aşamalar, Türk Makamları ile ilgili olmayıp tamamen BMMYK'nın çalışması ve ilgili üçüncü ülkenin mülteci kabul etme prosedürleri ile ilgilidir.⁽¹⁵⁾

III. BÖLÜM

3.1. YARGI KARARLARI IŞIĞINDA MÜLTECİ HUKUKUNUN GELİŞİMİ

Gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse de Türkiye Cumhuriyeti, hatırı sayılır bir iltica geçmişine sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğunun çözülme sürecinde toprakları küçülmeye başlamış, değişik etnik kökenlere sahip insanlar yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalmıştır.

Fransız İhtilali ile yükselen milliyetçilik akımları, 19.yüzyılda Yunanistan, Sırbistan, Romanya, Karadağ ve Bulgaristan gibi bağımsız devletleri ortaya çıkarmıştır. Yeni kurulan bu devletler, etnik ve dini açıdan şekillenmeye çalışırken, sınır çatışmaları yaşanmış ve bir çok insan yaşadığı toprakları terk etmek durumunda kalmıştır. Bu insanların büyük bir kısmı, Osmanlının elinde kalan topraklara göç edip buralara yerleşmiştir. Keza doğuda Ruslar, Kafkasya'da topraklarını genişletirken bir çok Müslüman, buralardan kaçarak Osmanlı'nın Karadeniz kıyılarına ve Doğu Anadolu'ya yerleşmiştir.⁽¹⁶⁾

Osmanlılar'da göç olgusu sadece Müslümanlarla sınırlı değildir. 14 ve 15.yüzyılda Fransa ve Almanya gibi çok uzak yerlerde yaşayan musevi kökenli insanlar Osmanlılar'a sığınmış; buralara yerleştirilmiştir.

Göç eden gayrimüslimler sadece musevilerden ibaret değildir. 19.yüzyılda bir çok Macar ve Polonyalı, Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır.

Yine Rusya'daki Bolşevik İhtilali'nden kaçan Ruslar ve diğer etnik grupların, Osmanlı İmparatorluğu'na sığınması üzerine, geçici korunma (barınma) görmüşlerdir. Bunların bir kısmı İmparatorluğun yıkılmasından sonra da Türkiye'de kalmıştır.

Bu iltica geleneği sayesinde, her dönemde, farklı etnik kökenden ve dinlerden gelen insanlar (Hıristiyanlar, Yahudiler, Museviler), zulüm ve şiddetten kaçarak güvenli bir sığınak olarak gördükleri Osmanlı'ya sığınmışlardır.

Bu gelenek, 20. yüzyıl Türkiye'sinde de devam etmiştir. Türkiye mülteci ve göçmenleri kabul eden bu eski geleneği sürdürmüştür. Bu itibarla, fa-

şizm ve komünizmin zulmünden kaçan binlerce mülteci, Türkiye'ye sığınmıştır. Yine, 1980'li yıllarda doğu ve güney komşu ülkelerden kaçarak Türkiye'ye sığınan yüz binlerce kişiye koruma sağlanmıştır. Sayılarla ifade etmek gerekirse 1988 yılında Iraklı 51.000, 1989 yılında 400.000 civarında Bulgar soydaş, 1991'de 460.000 Iraklı ve 1992'de 25.000 Bosnalı, Türkiye'ye sığınarak korunma talebinde bulunmuştur. Bunların büyük bir kısmı, daha sonra kendi ülkelerine güvenli bir şekilde dönmüştür. Anadolu, coğrafi konumu ve sosyal, kültürel yapısı nedeniyle tarih boyunca münferit ve toplu nüfus hareketlerine sahne olmuştur. Bu göç hareketleri çok yönlü olup hem Avrupa hem de doğu kökenlidir. Bu nedenle Yabancılar Hukukunda, Mülteci Hukuku adı altında bir hukukun kendiliğinden doğmasına yol açmıştır.

Bugünkü Türk mevzuatı mültecileri iki kategoride ele almış, bunları Avrupalı olan ve olmayan şeklinde sınıflandırmıştır. Bu nedenle uygulamada iki farklı prosedürün işletilmesine yol açmıştır.

Yargı, mülteci hukukunun gelişmesinde büyük bir öneme haizdir. Bu gün dünyanın her hangi bir yerinde yargının aktif desteği olmaksızın sığınmacıların ve mültecilerin korunamayacağı bilinci hakimdir.

T.C. Anayasasının başlangıç kısmında, Türkiye Cumhuriyetinin "Dünya milletleri ailesinin şerefli bir üyesi" olduğunu, 90. madde ile usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar TBMM tarafından onaylanıp, Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra kanun hükmünde olduğu ve bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulmayacağını vurgulamaktadır. Bu itibarla, iç hukukumuzun uluslararası antlaşmalara uyumu sağlanmalı, çatışma halinde uluslararası hukuk kuralları uygulanmalıdır.

Yine, Anayasamızın 125. maddesinde "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" ifadesi yer almaktadır. Türk Hukukunda, gerek Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler gerekse de anılan Anayasa maddeleri karşısında mülteci hukukunun gelişimi ivme kazanmıştır. Bunları destekleyici nitelikte, İskan Kanunu, Pasaport Kanunu, Yabancıların Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanun ve nispeten Askerlik Kanunu ve yönetmelikler izlemiştir.⁽¹⁷⁾

Bu bölümde, seçilmiş mahkeme kararlarına yer verilmiştir. Kararlar incelendiğinde, Türkiye'nin göç ve iltica bölgesinin ana merkezinde olduğu anlaşılacaktır. Ayrıca, mülteci statüsünün kabulü, iltica edenlerin sınır dışı edilme, iskan talebi, iskan mahallini terk, mülteci ile göçmenlerin gümrük ve diğer vergi muafiyeti, ihtiyaçsız göçmenler ile mültecilerin askerlik hükümler-

rine ilişkin kararları bulacaksınız.

Yine kararlar irdelendiğinde, mültecilik statüsünün değerlendirilmesinde yargı makamları, kimi zaman iç hukuktaki düzenlemeyi esas alarak, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun olmayan kararlar vermişse de; çoğunlukla uluslararası sözleşmelere ve özellikle 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinin maddelerine atıfta bulunarak, mültecilik statüsü verilmiştir. İdare mahkemelerince verilen bu kararlara karşı, İçişleri Bakanlığı, her ne kadar temyiz talebiyle Danıştay'a başvurmuşsa da çoğu zaman Cenevre Sözleşmesinin 31. maddesi hatırlatılarak, "*gereken kolaylığın bahşedilerek*" mülteci olarak kabul edildiği ülkeye çıkışına izin vermek yerine davacının sınır dışı edilmesinde hukuka uygunluk bulunmadığı, gerekçesiyle dava konusu işlemin iptalini uygun bulmuştur.

Bunun yanında, Divana yapılacak başvuruların da olabileceği dikkate alınarak, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, kendisine karşı yapılacak şikayetlerdeki yargı yetkisini tanımış olması münasebetiyle örnek teşkil edebilecek iki karara da yer verilmiştir.⁽¹⁸⁾

Bunlardan bir tanesi, 11.07.2000; 43258/98 sayı ile karara bağlanan, İran vatandaşı başvuruculara aittir. Bu davada başvurucular, her ne kadar haklı görülse de, karar tarihinde iltica ülkesine yerleştirilmeleri nedeniyle AIHM, "karar verilmesine yer olmadığına" karar vermiştir.

Bir diğeri de, son derece önem arz eden İran vatandaşı Hoda Jabari'nin başvurusu üzerine görülen davadır. Ankara 4. İdare Mahkemesi tarafından E. 1998/199 ve K.1998/1050 sayılı dosya ile, sınır dışı etme işlemi hakkında istenen yürütmeyi durdurma talebi reddedilen ve bunun üzerine AIHM'ne başvuran Jabari hakkında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin vermiş olduğu karar yerindedir. Şöyle ki;

Hoda Jabari ismindeki İran vatandaşı ülkesinde zina ile suçlanmaktadır. Jabari hakkında 1994 yönetmeliğine aykırı olarak Türkiye'ye girmiş bulunmaktan dolayı sınır dışı edilme kararı alınmıştır. Jabari, bu idari işlem hakkında yürütmenin durdurulması istemiyle idari yargı yoluna başvurmuşsa da, İYUK 27. maddesindeki "telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi..." koşulları oluşmadığından yürütmenin durdurulması talebi reddedilmiştir.

Dışişleri Bakanlığı, davacının, Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurması nedeniyle, müracaat sonuçlanana kadar ülkemizde ikametine izni verilmesi yönünde görüş bildirmiştir. Mahkeme, "olayda davacının her hangi bir başvurusunun bulunmadığı gibi talebinin reddine ilişkin veya sınır dışı edil-

mesine ilişkin kesin ve yürürlükteki zorunlu bir işlem sözkonusu değildir.” Dolayısıyla, inceleme olanağı bulunmayan davanın reddine hükmetmiştir.

Burada önemli olan, davacının, kendisinin sınır dışı edilmesine ilişkin bir kararın olmamasına değinmekten ziyade, aynı konuda başvuruda bulunduğu uluslararası hukuk yolu henüz sonuçlanmamış iken, sınır dışı edilmemesi konusunda idarece bir karar alınmış olmasıdır.

Sözleşmedeki yükümlülükler kapsamında, akit tarafların her ne kadar böyle bir yükümlülükleri yoksa da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin mahiyeti ve kapsamı çerçevesinde davacının ülkede kalması yerinde bir karardır.

Nitekim, Mahkeme başvuruyu, 11 Temmuz 2000 tarihinde karara bağlanmıştır. Davacının ülkesine gönderilmesi yolunda Sözleşmenin 3. maddesinin (işkence yasağı) ihlal edileceği, 13.maddesinin ise (etkili başvurma), hali hazırda ihlal edilmiş olduğunu karara bağlamıştır.

Mahkemeye göre, İçişleri Bakanlığı iltica başvurusunu etkili bir şekilde incelememiştir. Kısa zaman sınırını otomatik olarak uygulayıp, etkili başvuru hakkı ilkesini ihlal etmekle kalmamış, işkence yasağını öngören temel değeri korumamıştır. Mahkeme, Ankara İdare Mahkemesinin de aynı tutumu sergilediğini, Sözleşmenin 3 ve 13. maddelerindeki esaslı nedenlerin varlığını, bağımsız ve katı bir biçimde incelenmediği ve bunun sonucunda yürütmenin durdurulması olanağının doğacağını ifade etmiştir.

KONU İLE İLGİLİ YARGI KARARLARI

3.1.1. ANKARA 4. İDARE MAHKEMESİ KARARI

Ülkeye yasa dışı giriş,üçüncü bir ülkeye mülteci statüsünün kabulü, üçüncü ülkeye çıkış talebinin red ve ülkesine sınır dışı kararı

E: 1997/286

K: 1997/824

Davalı: İçişleri Bakanlığı

Davanın Özeti: İran vatandaşı olan davacıya çıkış izni verilmeyerek, ülkesine iade edilmek üzere sınır dışı edilmesine ilişkin işlemin iptali istemidir.

Savunmanın Özeti: Yasal dayanaktan yoksun bulunan davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

KARAR:

Dava, İran vatandaşı olan davacıya çıkış izni verilmeyerek, ülkesine iade edilmek üzere sınır dışı edilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

359 sayılı kanunla onaylanarak yürürlüğe giren 1951 sayılı Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesinin 31. Maddesinde "İltica Memleketinde Usulsüz Durumda Bulunan Mülteciler" başlığı altında "1. Akit devletler, hayatları veya hürriyetleri birinci maddede gösterilen şekilde tehdit altında bulunmuş olan memlekete doğrudan gelerek müsaadesiz ülkelere giren veya ülkelerinde bulunan mültecilere usulsüz girişlerinden veya bulunuşlarından dolayı ceza vermezler; bunların vakit geçirmeden resmi makamlara müracaatla usulsüz girişlerini veya bulunuşlarını mucip makbul sebeplerini anlatmaları şarttır. 2. Akit devletler, bu mültecilerin hareketlerini lüzumlu olanlardan başka tahdit etmeyeceklerdir. Bu tahditler ancak işbu mültecinin iltica memleketindeki durumları düzelineye veya bunlar diğer bir memlekete kabullerini temin edilinceye kadar olunacaktır. Akit devletler, bu mültecilerin diğer bir memlekete kabullerini temin etmeleri için makul bir müddet ve lüzumlu bütün kolaylıkları bahşederler." Hükmü yer almıştır.

30.11.1994 gün ve 22127 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye'de iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmeliğin 1. Maddesinde, "Bu yönetmeliğin amacı, 1951 tarihli mültecilerin hukuki durumuna dair Cenevre sözleşmesi ile mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir" denilmekte, aynı yönetmeliğin 3. Maddesinde sığınmacı; ırkı, dini, milliyeti belirli bir toplumsal grup üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa dönmek istemeyen yabancı olarak tanımlanmakta, 4. maddesinde, Türkiye'ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türki-

ye'den ikamet izni talep eden yabancılardan, Türkiye'ye yasal olmayan yollarla gelenlerin, giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç on beş gün içinde müracaat edecekleri, 6. Maddesinde de, Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancıların taleplerinin, 1951 tarihli mültecilerin hukuki durumuna dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31.1.1967 tarihli protokol gereğince Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer bakanlık ve kuruluşların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca karara bağlanacağı, iltica veya ikamet izni talebi uygun görülmeyen yabancıların İçişleri Bakanlığının talimatı ile valiliklerce Türkiye'den çıkarılacakları, hükmüne yer verilmiştir.

Yönetmeliğin 4 maddesinde yer verilen giriş yapılan yer valiliğine beş gün içinde müracaat yükümlülüğü sığınmacı olabilme koşullarından olmadığından, bu sürenin geçmesi hali, kişinin yetkili makamca durumunun değerlendirilerek sığınmacı statüsüne sokulmasına engel teşkil etmemektedir.

Dava konusu olayda, davasının 9.7.1996 tarihli illegal yollardan Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra, Batı ülkelerinden birine gitmek için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne iltica talebinde bulunduğu, ülkesine geri dönerse hayatının tehlikede olduğunu beyan ettiği, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 21.1.1997 tarihli cevabı yazısı ile Amerika Birleşik Devletleri yetkililerince mülteciliğe kabul edildiği, vizesinin ve seyahat biletinin de Ankara Uluslararası Göç Örgütünde hazır bulunduğu bildirildiği, aynı makamca adı geçenin Amerika Birleşik Devletlerine gidebilmesi için 12.3.1997 tarihinde İstanbul Havalimanında hazır bulundurulması amacıyla Dışişleri Bakanlığından yardım istenilmesi üzerine, anılan bakanlığın, İçişleri Bakanlığına hitaben yazdığı 20.2.1997 tarihli yazıda keyfiyeti arz ederek herhangi bir engel olmaması halinde ilgilinin yurtdışına çıkışının sağlanması için İçişleri Bakanlığına bilgi verildiği, ancak İçişleri Bakanlığınca ilgilinin Türkiye'ye illegal yollardan geldiği ve yönetmeliğin 4. Maddesinde belirtilen şartlara uygun olarak ilgili makamlara herhangi bir müracaatta bulunulmadığı için sınır dışı edilmesine karar verildiği anlaşılmakta olup, davacının üçüncü bir ülke tarafından iltica isteğinin kabul edilerek, pasaport ve vize işlemlerinin tamamlanmış olması karşısında Cenevre Sözleşmesinin 31. Maddesi uyarınca gereken kolaylığı bahşederek mülteci olarak kabul edildiği ülkeye çıkışına izin vermek yerine sınır dışı edilmesinde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline 17.7.1997 gününde oybirliğiyle karar verildi.

3.1.2. ANKARA 8. İDARE MAHKEMESİ KARARI

**Ülkeye yasa dışı giriş üçüncü bir ülkeye mülteci statüsünün kabulü,
üçüncü ülkeye çıkış talebini red**

E: 1997/276

K: 1997/967

Davalı: İçişleri Bakanlığı

Davanın Özeti: İran vatandaşı olan davacının, Finlandiya'ya gitmek üzere yurt dışına çıkış izni verilmeyerek sınır dışı edilmesine ilişkin işlemin iptaline karar verilmesi istenilmektedir.

Savunmanın Özeti: İlegal yollardan ülkeye giriş yapan ve yasaları ihlal eden davacı hakkında tesis edilen işlemin hukuka uygun olduğu, davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

KARAR:

Dava, İran vatandaşı olan davacının Finlandiya'ya gitmek üzere yurt dışına çıkış izni verilmeyerek sınır dışı edilmesine ilişkin işlemin iptaline karar verilmesi istemiyle açılmıştır.

3598 sayılı kanunla onaylanarak yürürlüğe giren 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesinin 31. Maddesinde, "İltica Memleketinde Usulsüz Durumda Bulunan Mülteciler" başlığı altında "1. Akit devletler, hayatları veya hürriyetleri birinci maddede gösterilen şekilde tehdit altında bulunmuş olan memlekette doğrudan gelerek müsaadesiz ülkelere giren veya ülkelerinde bulunan mültecilere usulsüz girişlerinden veya bulunuşlarından doyalı ceza vermezler; bunların vakit geçirmeden resmi makamlara müracaatla usulsüz girişlerini veya bulunuşlarını mucip makbul sebepleri anlatmaları şarttır. 2. Akit devletler, bu mültecilerin hareketlerini lüzumlu olanlardan başka tahdit etmeyeceklerdir. Bu tahditler ancak işbu mültecilerin iltica memleketindeki durumları düzelinceye veya bunlar diğer bir memlekette kabullerini temin edinceye kadar olacaktır. Akit devletler, bu mültecilerin diğer bir memlekette kabullerini temin etmeleri için makul müddet ve lüzumlu bütün kolaylıkları bahşederler" hükmü yer almıştır.

30.11.1994 gün ve 22127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 94/6169

sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmeliğin 1. Maddesinde "Bu yönetmeliğin amacı; 1951 tarihli mültecilerin hukuki durumuna dair Cenevre sözleşmesi ile mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir" denilmekte, aynı yönetmeliğin 3. Maddesinde, sığınmacı, ırkı, dini, milliyeti belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı olarak tanımlanmakta, 4. Maddesinde, Türkiye'ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılardan, Türkiye'e yasal olmayan yollardan gelenlerin, giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç beş gün içinde müracaat edecekleri, 6. maddesinde de, Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancıların taleplerinin, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31.1.1967 tarihli protokol gereğince Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer bakanlık ve kuruluşların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca karara bağlanacağı, iltica eden veya ikamet izni talebi uygun görülmeyen yabancıların İçişleri Bakanlığının talimatı ile valiliklerce Türkiye'den çıkarılacakları hükmüne yer verilmiştir.

Yönetmeliğin 4. Maddesinde yer verilen, giriş yapılan yer valiliğine beş gün içinde müracaat yükümlülüğü, sığınmacı olabilme koşullarından olmadığından, bu sürenin geçmesi hali, kişinin, yetkili makamca durumunun değerlendirilerek sığınmacı statüsüne sokulmasına engel teşkil etmemektedir.

Dava konusu olayda, davacının 3.3.1996 tarihinde illegal yollardan Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra, Avrupa ülkelerinden birine gitmek için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne iltica talebinde bulunduğu, ülkesine geri dönerse hayatının tehlikede olduğunu beyan ettiği, Birleşmiş

Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 21.2.1997 tarihli cevabi yazısı ile Finlandiya hükümetince mülteciliğe kabul edildiği, vizesinin Finlandiya Büyükelçiliğinde, seyahat biletinin de Ankara Uluslararası Göç Örgütünde hazır bulunduğunun bildirildiği, aynı makamca adı geçen Finlandiya'ya gidebilmesi için 17.3.1997 tarihinde İstanbul Havalimanında hazır bulundurulması amacıyla Dışişleri Bakanlığında yardım istenilmesi üzerine, anılan Bakanlığın İçişleri Bakanlığına hitaben yazdığı 21.2.1997 tarihli yazıda keyfiyete arz ederek herhangi bir engel olmaması halinde ilgilinin yurtdışına çıkışının sağlanması için İçişleri Bakanlığında bilgi verildiği, ancak İçişleri Bakanlığınca ilgilinin Türkiye'ye illegal yollardan geldiği ve yönetmeliğin 4. Maddesinde belirtilen şartlara uygun olarak ilgili makamlara herhangi bir müracaatta bulunulmadığı için sınır dışı edilmesine karar verildiği anlaşılmakta olup, davacının üçüncü bir ülke tarafından iltica isteminin kabul edilerek, pasaport ve vize işlemlerinin tamamlanmış olması karşısında, Cenevre Sözleşmesinin 31. Maddesi uyarınca gereken kolaylığı bahşederek, mülteci olarak kabul edildiği ülkeye çıkışına izin vermek yerine, sınır dışı edilmesinde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline, işlem dosyasının kararın kesinleşmesinden sonra davalı idareye gönderilmesine, 9.10.1997 günü oybirliğiyle karar verildi.

3.1.3. ANKARA 9. İDARE MAHKEMESİ KARARI

Ülkeye yasadışı giriş, ülkesine sınır dışı kararı, Türk uyruklu sığınmacı

E: 1996/1356

K:1997/1321

Davalı : İçişleri Bakanlığı

Davanın Özeti : Irak uyruklu olan davacının geçici sığınmacı muamelesine tabi tutulmaları uygun görülmeyle 15 gün içinde yurt dışına çıkışlarının sağlanmasına ilişkin 7.11.1996 günlü davalı idare işleminin iptali istenilmektedir.

Savunmanın Özeti: Yabancıların iltica- geçici sığınma taleplerinin kara-

ra bağlanması yetkisinin bakanlığın takdirine bağlandığından bahisle davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

KARAR:

Dava Irak uyuşunda olan davacıların geçici sığınma muamelesine tabi tutulmalarının uygun görülmemekle 15 gün içerisinde yurt dışına çıkışlarının sağlanmasına ilişkin 7.11.1996 günlü davalı idare işleminin iptali istemiyle açılmıştır.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, 3598 sayılı kanunla onaylanmış ve kanunda yer alan deklarasyonda Cumhuriyet Hükümetinin işbu sözleşmenin tahmil ettiği vecibeler bakımından 1. Maddenin (B) fıkrasındaki “1 Ocak 1951’den Evvel Cereyan Eden Hadiseler” ibaresini, “1 Ocak 1951’den Evvel Avrupa’da Cereyan Eden Hadiseler” şeklinde anlayacağı beyan edilmiştir.

30.11.1994 gün ve 22127 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmeliğin 3. Maddesinde sığınmacı, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı şeklinde, münferit yabancı ise tek bir kişi veya anne, baba ve reşit olmayan çocuklardan oluşan bir aile şeklinde tanımlanmış aynı yönetmeliğin 6. Maddesinde de, Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancıların taleplerinin, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31.1.1967 tarihli protokol gereğince Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer bakanlık ve kuruluşların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca karara bağlanacağı, iltica eden veya ikamet izni talebi uygun görülmemekle, yabancıların İçişleri Bakanlığının talimatı ile valiliklerce Türkiye’den çıkarılacakları, kuralına yer verilmiştir.

17.7.1996 günlü Birleştirilmiş Genelge’de; Türkiye’ye legal olarak giriş yapan şahısların buldukları yer valiliğine başvuracakları, kendilerine önce-

likle mülteci-sığınmacı mülakat formu doldurtulacağı, en son olarak da kendi el yazısı ve kendi diliyle kimliğini ve anlattıklarının özetini yazmasının (deklerasyon) isteneceği belirtilmiştir.

Dava konusu olayda, davacıların yasal yollardan Türkiye'ye geldikten sonra geçici sığınma talebiyle ilgili makama başvuruda bulduklarını, yukarıda açıklanan mevzuat uyarınca düzenlenen mülteci- sığınmacı kayıt formunda Avrupa ülkelerinden birine gitmek için iltica etmek istediklerini, mülteci- sığınmacı mülakat formunda ise bu bilgilere ek olarak davacılarından Hasan'ın ülkesine tekrar dönerse öldürüleceğini beyan ettiği, deklerasyonda ise Irak'ta ise can güvenliklerinin olmaması nedeniyle Türkiye'ye geldiklerini beyan ettikleri, formların Dışişleri Bakanlığına gönderilmesi üzerine anılan bakanlığın 7.10.1996 gün ve 4669 sayılı İçişleri Bakanlığına hitaben yazdığı yazıda, ifadelerin incelenmesinden söz konusu kişilerin Türkmen asıllı olmaları nedeniyle Irak'ta maruz kaldıkları baskılardan kaçarak ülkemize geldiklerinin anlaşıldığı, bu kişilerce öne sürülen hususların geçici sığınma taleplerinin Cenevre sözleşmesi çerçevesinde kabulü için, yeterli unsurlar taşımadığı izlenimine varıldığı ancak konunun İçişleri bakanlığının 5.12.1995 günlü yazısında bahsi geçen karar doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğinin önerildiği, 5.12.1995 günlü yazıda bahsi geçen kararın ise genel nitelikte olduğu anlaşılmıştır.

Yukarıda açıklanan Dışişleri Bakanlığının görüş yazısındaki davacıların Türkmen olmaları nedeniyle Irak'ta baskılara maruz kaldıklarının belirlenmesinin yanı sıra, dava dilekçesinde davacılarından Ramiye'nin Irak'taki Bağımsız Kadın Teşkilatı üyesi olduğu, eşinden ayrılan ve kendisinin yardım ettiği ayrıca anılan teşkilata üye olmasını sağladığı yeğenin namus bahanesiyle aile tarafından öldürülmesi olayını teşkilata intikal ettirdiği ve olayın teşkilatın yayın organında yayınlandığı, bu nedenle ailesince öldürülmesine karar verildiğinden ülkesini terk ederek Türkiye'ye giriş yaptığı belirtilmektedir.

Bütün bu bilgilerin ve mevzuatın birlikte değerlendirilmesinden davacıların Irak'ta can güvenliklerinin olmaması nedeniyle 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan ilgili yönetmelikteki sığınmacı tanımında yer alan vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden korkudan dolayı istifade etmek istemeyen yabancı oldukları sonucuna varıldığından tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline 3.11.1997 tarihinde karar verildi.

3.1.4. ANKARA BÖLGE İDARE MAHKEMESİ

Y.D. İtiraz No: 2000-1190

**Sınır Dışı Etme İşlemine Karşı Yürütmenin Durdurulması İstemi
Hakkında verilen Karara İtiraz Eden:** İçişleri Bakanlığı

Karşı Taraf: M.Ş.

İstemin Özeti: İran vatandaşı olan davacıya ikamet izni verilmemesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, Ankara 10. İdare Mahkemesi'nce verilen 19.4.2000 gün ve E: 2000-40 sayılı yürütmenin durdurulması kararının kaldırılması istenilmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Ankara Bölge İdare Mahkemesi'nce gereği düşünüldü:

1951 yılında düzenlenen Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin "mülteci" tabirinin tarifine ilişkin 1. maddesinin (A) fıkrasında iş bu sözleşme bakımından "mülteci" tabirinin bu bentte gösterilen şahıslara tatbik edileceği, (B) fıkrasında ise (A) fıkrasında yer alan "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler" ibaresinin "1 Ocak 1951'den evvel Avrupa'da cereyan eden hadiseler" veya "1 Ocak 1951'den evvel Avrupa'da veya başka bir yerde cereyan eden hadiseler" manasında anlaşılacağı ve her akid Devletin bu sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya iltifak eylediği sırada bu sözleşmeye göre taahhüt ettiği vecibeler bakımından bu ibarenin şümulünü belirten bir beyanda bulunacağı belirtilmiş, 29.8.1961 günü kabul edilen 359 sayılı, Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanunun 1. Maddesinde anılan sözleşmenin ilişik deklarasyonla birlikte onaylandığı hükmüne yer verilmiş, yasaya ekli deklarasyonda işbu sözleşmenin tahmil ettiği vecibeler bakımından Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin 1.maddenin (B) fıkrasındaki "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler" ibaresini "1 Ocak 1951'den evvel Avrupa'da cereyan eden hadiseler" şeklinde anıldığı vurgulanmış, sözleşmede yer alan 1 Ocak 1951 sınırlamasına bakılmaksızın sözleşmedeki tarifi kapsama gören "bütün mültecilerin" eşit hukuki durumdan faydalanmaları amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararıyla kabul edilen Mültecile-

rin Hukuki Durumuna Dair Protokol'e katılmamıza dair 1.7.1968 günlü ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda da coğrafi sınırlama bakımından sözleşmenin "sadece Avrupa'da" cereyan eden hadiseler neticesinde vaki sığınmalara uygulanacağı yolunda yapılmış olan deklarasyon baki kalmak şartıyla sözü edilen protokole katılmamızın kararlaştırıldığı belirtilmiştir.

Sözleşmenin 1. Maddesinde mülteci tabirinin "sadece Avrupa'da" meydana gelen olaylar sonucunda veya "Avrupa'da veya başka bir yerde" meydana gelen olaylar sonucunda vatandaşı olduğu veya muteden ikamet ettiği memlekete dönemeyen veya dönmek istemeyen kişilerden hangilerini kapsadığını belirleme konusunda her Akid Devlete yetki verildiğine ve bu yetkinin kullanılmasına ilişkin olarak 359 sayılı kanun ekinde yer alan deklarasyonda Türkiye Cumhuriyeti'nin sadece Avrupa'da meydana gelen olaylardan etkilenenlerin mülteci sayılacağını kabul ettiği açıklandığına ve ayrıca aynı sınırlama Protokole katılmamıza ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı'nda da tekrarlanmış bulunduğu göre, Avrupa dışında meydana gelen olaylardan etkilenenlerin hukukumuzla göre mülteci sayılmalarına ve dolayısıyla sözleşme ve protokol ile mültecilere tanınan haklardan yararlanmalarına olanak bulunmamaktadır. 30.11.1994 gün ve 22127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğü konulan Türkiye'ye iltica eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 1. Maddesinde "Bu yönetmeliğin amacı 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarınıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir." Kuralına yer verilmiş, aynı yönetmeliğin 3. Maddesinde sığınmacı; ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan veya vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı olarak tanımlanmakta, 4. maddesinde Türkiye'ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancıların taleplerinin, 1951 tarihli

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31.1.1967 tarihli protokol gereğince Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer bakanlık ve kuruluşların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca karara bağlanacağı, iltica veya ikamet izni talebi uygun görülmeyen yabancıların İçişleri Bakanlığının talimatı ile valiliklerce Türkiye'den çıkarılacakları belirtilmiştir. Öte yandan 21.4.1988 tarihli ve 3441 sayılı kanunla onaylanmasının uygun bulunması üzerine 16.6.1988 tarihli ve 88/13023 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 30.maddesi dışında ihtirazi kayıt konmaksızın onaylanan ve 10.6.1988 günlü ve 19895 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren İşkence ve Diğer Zalimane; Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 3. Maddesinde "1) Hiçbir taraf devlet, bir şahsı işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete göndermeyecek, sınırdışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.

2) Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla yetkili merciler söz konusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik veya kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır" kuralına yer verilmiştir. Bu düzenlemeler gereğince, 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren yönetmeliğin 3. Maddesi uyarınca sığınmacı olarak tanımlanan bir kişinin, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri gönderilmesi mümkün olmadığından, bunların anılan yönetmeliğin 4. Maddesinde yer alan 10 günlük süre içerisinde başvuramaları, durumları incelenmeksizin sınırdışı edilmelerine esas teşkil etmeyecektir. Dosyanın incelenmesinden, İran vatandaşı olan ve Türkiye'ye ilk olarak 1990 yılında yasadışı yollardan giriş yaptıktan 6 ay sonra İran'a sınırdışı edildiğini, 1994 yılında tekrar yasadışı yollardan Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra Kuzey Irak'a sınırdışı edildiğini, 1997'ye kadar Irak'ta kaldıktan sonra üçüncü defa yasadışı yollardan Türkiye'ye giriş yaptığını ileri süren davacının 12.3.1996 tarihinde İstanbul İli Aksaray Semtinde bıçakla yaralama, gasp ve fiili livataya teşebbüs olayına karıştığı iddiasıyla 16.3.1999 tarihinde yakalanarak gözaltına alındığı, olayın müştekileri tarafından net ve kesin olarak tanınıp teşhis edildiği, keza bu olaydan başka Beyoğlu Semtinde iki ayrı gasp ve başkalarına ait pasaportu kullanıp ibraz etmek suçundan dolayı hakkında ayrı ayrı tahkikat evrakı tanzim edildiği, hakkındaki tahkikatın Fatih Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 96/5418 Hz. Sayısına kayden halen devam ettiği anlaşılmaktadır. 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seya-

hatleri Hakkında Kanun'un 7. Maddesinin (E) bendinde "Türkiye'de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlal eden yabancılara ikamet teskeresi verilmez" kuralı yer almış olup, Türkiye'de oturduğu süre içinde bir defa bıçakla yaralama ve fiili livataya teşebbüs ve üç defa da gasp olayına karışmaktan dolayı hakkında yapılan adli kovuşturmalar halen devam eden davacının bu fiilleri nedeniyle huzur ve asayiş ihlal etmesi bakımından ikamet tezkeresi verilmemesine ilişkin işlemde 5683 sayılı yasa ve hükümlerine aykırılık bulunmadığı açıktır. Öte yandan, davalı idarece davacı hakkında vatandaşı olduğu ülkeye iade edilmesi yolunda alınmış bir kararın olmadığı belirtildiği gibi, daha önce bir defa İran'a ve bir defa da Irak'a sınırdışı edilen davacının üçüncü defa Türkiye'ye geldiği göz önüne alındığında, sınırdışı edilmesi halinde işken-ge göreceğine dair esaslı sebeplerin mevcut olduğunu kabule elverişli donele-ri bulunmadığı görülmektedir. Açıklanan nedenlerle itirazın kabulüne; Anka-ra 10. İdare Mahkemesi'nin 19.4.2000 gün ve E:2000-40 sayılı kararının kal-dırılmasına, 2577 sayılı yasanın 27. Maddesinde belirtilen koşullar dava ko-nusu olayla birlikte gerçekleşmediğinden yürütmenin durdurulması isteminin reddine 14.6.2000 gününde oybirliğiyle karar verildi.

3.1.5. ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ 2. DAİRE KARARLARI

3.1.5.1. Askere Sevk ve Muvazzaf Askerliğin İfası

GENSEK No: 1986/272

E: 1986/168

K: 1987/68

Davalı: Milli Savunma Bakanlığı

Davanın Konusu: Askere sevk edilme işleminin iptali isteminden ibaretir.

Savunmanın Konusu 2510 sayılı İskan Kanununun 38. Maddesi (H) bendinde; kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığı aldıkları tarihleri hangi yaşta iseler o

yaştaki yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar hükmü vardır. Bu hüküm daha sonra, 1111 sayılı Askerlik Mükellefiyeti Kanununun bazı maddelerinin tadili hakkındaki 2850 sayılı kanunun 2. Maddesi son paragrafına aynen alınmıştır. Türk vatandaşına sonradan kabul edilen bir ecnebi, vatandaşlığa kabulüne ilişkin Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte, aynı statüdeki yaşıtı yükümlünün durumuna bakılacak, emsal durumda olan yerli yükümlü nasıl askerlik yapıyor ise, Türk vatandaşlığına sonradan giren ecnebiye de askerlik yaptırılacaktır, denilerek dayanaktan yoksun bulunan davanın reddi yolunda savunma yapılmıştır.

Başsavcılığın Düşüncesi: Davacının askere sevkini gerekli kılan yasal düzenleme 1111 sayılı kanunda yer almaktadır. Anılan kanunun 2850 sayılı kanunla değişik 2. Maddesi son fıkrası, “kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erat gibi askerliklerini yaparlar” mezkur kanun hükümlerine nazaran, “davacının Türk vatandaşlığına alındığı tarihte aynı statüde bulunan yaşıtı yerli yükümlünün emsal alınarak askerlik mükellefiyetine tabi tutulması kanunun amir hükümlerindedir” denilerek davanın reddi yönünde düşünce bildirilmiştir.

KARAR:

Yargı yetkisini kullanan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesince davacının istemi üzerine, davalı idare temsilcisi ve savcı hazır oldukları halde 8.4.1987 günü saat 9:30’da açık duruşma yapıp, raportör üye dinlenip dava dosyası incelendikten sonra; Davacı vekili, dilekçesinde; öğrenim amacıyla Türkiye’ye gelen ve Türk vatandaşlığına geçirilen vekil edenin askere alınmasının Anayasa ve 1111 sayılı kanun hükümlerine aykırı olduğunu iddia ederek vekil edenin askerlik gibi kutsal bir ödevi severek yerine getirecek yapıda olduğunu, cumhuriyet yasalarında eşitliğin/yasa önünde eşitliğin bütün kamu kuruluşlarının işlemlerinde temel ilke olduğunu davalı bakanlığın vekil edeni askere almakla bu eşitlik ilkesinin zedelendiğini ileri sürerek işlemin iptalini talep etmektedir.

Kanunen muhacir tanınmayan ecnebilere, askerlik durumları ile ilgili ilk düzenleme yazılı hukukumuzda 2510 sayılı İskan Kanunu ile girmiştir. 2510 sayılı İskan Kanununun 38. Maddesi (H) bendinde; “kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erat gibi askerliklerini yaparlar” hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm bilahare 1111 sayılı Askerlik mü-

kellefiyeti kanununun bazı maddelerinin tadili hakkındaki 2850 sayılı kanunun 2. Maddesi son paragrafına aynen alınmıştır.

Askerlik yükümlülüğü sadece Türk vatandaşlarına tanınan bir hak ve ödevdir. Bu açıdan Türk vatandaşlığına alınan ecneblerin, vatandaşlığa kabul edildikleri tarihteki statülerine bakılarak hareket edilmesi lazım gelmektedir.

1111 sayılı kanunun, 2510 sayılı kanunla değişik 2. Maddesinde, kanunen muhacir tanınmayan ecneblerden Türk vatandaşlığına girenlerin askerlik yükümlülüğü dışında tutulacaklarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bunlar, yaşıtı yerli erat gibi askerliklerini yapacaklardır. Buna göre, Türk vatandaşlığına sonradan kabul edilen bir ecnebinin, vatandaşlığa kabulüne ilişkin Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte, aynı statüdeki yaşıtı yerli yükümlünün durumuna bakılacak, emsal durumda olan yerli yükümlü nasıl askerlik yapıyor ise, Türk vatandaşlığına giren yabancıya da aynı şekilde askerlik yaptırılacaktır.

Davacı 22.1.1956 tarihinde Yunanistan'da doğmuş olup, 23.9.1974 tarihinde Yunan vatandaşı olarak Türkiye'ye okuma amacı ile gelmiş, sonradan 8.6.1978 tarihinde, Yunan vatandaşlığından çıkarılmış ve bu tarihten Türk vatandaşlığına alındığı 22.5.1984 tarihine kadar Türkiye'de "haymatlos" olarak kalmış ve bu arada 9.9.1982 tarihinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirmiş, Türk vatandaşlığına girdiği anda yaşının 28 yıl 4 ay 3 gün olması nedeniyle ilgili mevzuat gereğince, fakülte mezunu olmasından dolayı yedek subaylık hizmetini tam olarak yerine getirmek üzere hakkında idarece sevke dair işlem tesis edilmiştir. Anılan mevzuat hükümleri gereğince, vatandaşlığa kabule ilişkin Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte aynı statüdeki yaşıtı yerli yükümlülerin durumuna bakılarak emsal durumda olan yerli yükümlü nasıl askerlik yapıyorsa Türk vatandaşlığına sonradan giren ecnebiye de aynı şekilde askerlik yaptırılacaktır. Bu itibarla davacı Türk vatandaşlığına geçtiği 25.5.1984 tarihinde yaşı 28 yıl 4 ay 3 gün olduğundan aynı yıl mezun olan yerli yükümlülerle işleme tabi olacak, emsali yerli yükümlülerin 1.4.1983 tarihinde sevk edilip 10.10.1984 tarihinde terhis olmamaları sebebiyle de, kendisinin vatandaşlığa girdiği sırada emsalinin terhisi henüz yapılmamış olduğundan askerlik hizmetini tam olarak yerine getirecektir. Bu durumda, davacının, anılan nedenlerle askerlik hizmetine tabi tutulmasına dair işlemde, yasaya ve hukuka aykırı bir yön bulunmadığından hukuki dayanaktan yoksun bulunan davanın reddine, şahsi dosyasının K. Askerlik Başkanlığına gönderilmesine 3 Haziran 1987 oybirliği ile karar verildi.

3.1.5.2. Mültecilerin askerlik yükümlülüğü, Türk vatandaşlığına alınma

GENSEK No: 1985/32

E: 1985/132

K: 1986/27

Davalı: Milli Savunma Bakanlığı

Davanın Konusu: 1111 sayılı kanunun 3081 sayılı kanunla değişik 10. Maddesinin 10. Fıkrasından istifade ettirilmeyerek askere sevkine ilişkin işlemin iptali istemidir.

Savunmanın Özeti: Davalı idare, "Davacı kanunen muhacir sayılmaktadır. Kanunen muhacir sayılmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar" hükmü mevcuttur. 1111 sayılı kanunun 2850 sayılı kanunla değişik 2. Maddesinde, kanunen muhacir tanınmayan ecnebilere Türk vatandaşlığına girenlerin, askerlik hizmetinden muaf tutulacaklarına dair bir hüküm mevcut değildir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Türk vatandaşlığına sonradan kabul edilen bir ecnebinin vatandaşlığa kabulüne dair Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte, aynı statüdeki yaşıtı yükümlü nasıl askerlik yapıyor ise sonradan vatandaşlığa alınan ecnebinin de aynı şekilde askerlik yapması gerekmektedir. Bu bakımdan davacı hakkında tesis edilen askerlik kararı hukuka uygun bulunduğundan, hukuki dayanaktan yoksun bulunan davanın reddinin gerekeceği" şeklinde savunma yapmıştır.

Başsavcılığın Düşüncesi: Başsavcılık, her ne kadar dosya kapsamından davacının göçmen olduğu anlaşılıyorsa da söz konusu yasa hükmünden yararlanabilmek için gereken yaş şartı gerçekleşmediği gibi, geldiği memlekette askerlik yapmadığı da anlaşılmaktadır. Yaş şartı aranırken Türk vatandaşlığına alındığı tarih değil, yasanın ifadesiyle Türkiye'ye girdiği tarih göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca 1111 sayılı yasanın birinci maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı her erkeğin askerlik yükümlülüğüne tabi olduğu da belirtilmektedir. Bu nedenlerle hukuka uygun olarak tesis edi-

len idari işleme karşı haksız olarak açılan davanın reddinin gerekeceği şeklinde düşünce bildirilmiştir.

KARAR:

Davacı 22 Ocak 1985 tarihinde kayda geçen dilekçesinde, Irak uyruklu Kerkük Türklerinden olduğunu, 6.1.1982 tarihinde Ankara Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi'ni bitirdiğini, Bakanlar Kurulunun 9.3.1984 gün ve 1984/7809 sayılı kararı ile Türk vatandaşlığına alındığını, Türkiye'ye girdiği tarihte 22 yaşını doldurmuş olduğunu, 1111 sayılı askerlik kanununun 3081 sayılı kanunun 10.maddesi 10.bent gereğince askere alınmamasının gerekeceğini iddia ederek, askere sevkine ilişkin işlemin iptali istemiyle işbu davayı açtığı anlaşılmıştır.

1111 sayılı askerlik kanununun 20.11.1984 gün ve 3081 sayılı kanunla değişik 10.maddesi 10.bendi "Türkiye'ye girdikleri tarihte 22 yaşını doldurmuş veya geldikleri memlekette askerlik yapmış oldukları anlaşılan, Türkiye Cumhuriyeti uyruğuna girmiş göçmenler asker edilemezler" hükmünü getirmiştir. Kanunun bu açık hükmü göçmenlerle ilgili olup, davacının durumuna uymamaktadır. Bu maksatla mahkememizce ara kararı verilerek davasının durumu sorulmuş, ara kararına cevap olarak İçişleri Bakanlığınca gönderilen 24.1.1986 gün ve Şb.Md. 237-1370-83-17500 sayılı yazıda, davacının göçmen olmadığı, Türkiye'ye mülteci olarak geldiği bildirilmiştir.

1111 sayılı Askerlik kanununun 2850 sayılı kanunla değişik 2.maddesi son fıkrasında aynen "kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere den Türk vatandaşlığına girenler vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erat gibi askerliklerini yaparlar" denilmekte ve bu hüküm gereği, kanunen muhacir durumunda bulunmayan mülteci ve ecnebinin o yaştaki yerli erat gibi askerliklerini yapmaları zorunlu olmaktadır.

9.3.1984 gün ve 84/7809 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile davacının mülteci olarak Türk vatandaşlığına alındığı tespit edilmiş vaziyettedir. Bu bakımdan, davacı hakkında 1111 sayılı Askerlik kanununun 3081 sayılı kanunla değişik 10.madde 10.bendi hükmünün uygulanması imkanı bulunmamakta ve davacının askerlik durumu için aynı kanunun değişik 2. Madde son fıkrası hükmü ile sair ilgili hükümlerini dikkate alınması gerekmektedir. Davalı idarece de böyle yapılmış ve askere sevk işleminin anılan 2. Maddenin son fıkrası ile sair ilgili hükümlere dayanılarak tesis edilmiştir. Hal böyle olunca, davacının iddiaları dayanaksız kalmakta ve dava konusu edilen işlemin kanuna ve hukuka uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Belirtilen nedenlerle, davacı hakkında davalı idarece tesis edilen askere celp ve sevk işlemi kanuna hukuka uygun olduğundan, yasal dayanaktan yoksun bulunan davanın reddine 12 Şubat 1986 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

3.1.5.3. Mültecilerin askerlik yükümlülüğü, yürütmenin durdurulması

GENSEK No: 1987/40

E:1987/27

Yürütmenin durdurulmasına dair karar

Davalı: Milli Savunma Bakanlığı

Davanın Konusu: Askere sevk işleminin iptali

Başsavcılığın Düşüncesi: Davanın niteliğine ve anlatım şekline göre idari işlemin uygulanması halinde giderilmesi güç ve imkansız zararların doğabileceği ve işlemin hukuka aykırılığının da ciddi ve gerçeğe yakın görülmesi nedeniyle yürütmenin durdurulması isteminin kabulü gerekeceği yolunda düşünce bildirilmiştir.

KARAR:

Davacının mülteci olarak Türkiye’de bir süre oturduktan sonra Türk vatandaşlığına kabul edilmesi, bu durumdaki yükümlüler hakkında Milli Savunma Bakanlığının 17 Aralık 1980 gün ve ASAL: 0916-515-80 Yd.Şb.Ş.CST.Ks.(16/A-12) sayılı prensip emrinin uygulanması, askerlik şubasının ise göçmenler ile ilgili 24.10.1985 günlü prensip emrine dayanarak davacıyı asker ettiğinin sevk pusulası örneğinden anlaşılması ve davacının Türk vatandaşlığına geçirildiği tarihte emsalinin ilk kafilesinin terhis edildiğinin belirgin oluşu karşısında idari işlemin yerine getirilmesi halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğumunun muhtemel bulunması nedeniyle teminat aranmaksızın 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 62.maddesi uyarınca “yürütmenin durdurulmasına” tebligat işlemlerinin tamamlanması için dosyanın Genel sekreterliğe iadesine 18 Şubat 1987 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

**3.1.5.4. Mültecilerin askerlik yükümlülüğü,
Türk vatandaşlığına alınma**

GENSEK NO: 1986/295

E: 1986/157

K: 1987/60

Davalı: Milli Savunma Bakanlığı

Davanın Konusu: Askere celp ve sevk işlemlerinin iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti: 2510 sayılı İskan Kanununun 38.maddesi (H) bendinde; kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler; vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaşta yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar hükmü vardır. Bu hüküm daha sonra, 1111 sayılı Askerlik Mükellefiyeti Kanununun bazı maddelerinin tadili hakkındaki 2850 sayılı kanunun 2. Maddesi son paragrafına aynen alınmıştır. Türk vatandaşlığına sonradan kabul edilen bir ecnebi, vatandaşlığına kabulüne ilişkin Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte, aynı statüdeki yaşta yerli yükümlünün durumuna bakılacak, emsal durumda olan yerli yükümlü nasıl askerlik yapıyor ise, Türk vatandaşlığına sonradan giren ecnebiye de askerlik yaptırılacaktır denilerek dayanaktan yoksun bulunan davanın reddi yolunda savunma yapılmıştır.

Başsavcının Düşüncesi: Davacının askere sevkini gerekli kılan yasal düzenleme 1111 sayılı kanunda yer almaktadır. Anılan kanunun 2850 sayılı kanunla değişik 2. Maddesi son fıkrası, "Kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaşta yerli erat gibi askerliklerini yaparlar." Mezkur kanun hükümlerine nazaran, davacının Türk vatandaşlığına alındığı tarihte aynı statüde bulunan yaşta yerli yükümlünün emsal alınarak askerlik mükellefiyetine tabi tutulması kanunun amir hükümlerindedir denilerek davanın reddi yönünde düşünce bildirilmiştir.

KARAR:

Davacı 25.8.1986 tarihinde kayda geçen dilekçesinde özetle; Yunanistan Gümölcine'den mülteci olarak 28.4.1950 tarihinde Türkiye'ye geldiğini, geldiği tarihte 19 yaşını doldurmamış olduğundan nüfusa tescil tarihini iki yıl geçmeden askere alınmama kararı alındığını, geldiği ülkede askerlik yaptığını kanıtlayan belge olmadığını, zira asker kaçağı olduğunu, 1952 yılından itibaren bakaya olarak aranmakta iken yakalandığını, Eskişehir Askerlik Şubesi başkanlığının 26.5.1986 tarihli yazısı ile askerliğe çağrıldığını, ikinci defa askere alınmasının kurulmuş olan işini perişan edeceğini ileri sürerek işlemin iptalini talep etmektedir.

Kanunen muhacir tanınmayan ecneblerin, askerlik durumları ile ilgili ilk düzenleme yazılı hukukumuzda 2510 sayılı İskan Kanunu ile girmiştir. 2510 sayılı İskan Kanununun 38. Maddesinin (H) bendinde; kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecneblerden Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihleri hangi yaşta iseler o yaştaki yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm bilahare 1111 sayılı Askerlik Mükellefiyeti kanununun bazı maddelerinin tadili hakkındaki 2850 sayılı kanunun 2. Maddesi son paragrafına aynen alınmıştır.

Askerlik yükümlülüğü sadece Türk vatandaşlarına tanınan bir hak ve ödevdir. Bu açıdan Türk vatandaşlığına alınan ecneblerin, vatandaşlığa kabul edildikleri tarihteki statülerine bakılarak hareket edilmesi lazım gelmektedir.

1111 sayılı kanun, 2850 sayılı kanunla değişik 2.maddesinde, kanunen muhacir tanınmayan ecneblerden Türk vatandaşlığına girenlerin, askerlik yükümlülüğü dışında tutulacaklarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bunlar, yaşıtı yerli efrat gibi askerliklerini yapacaklardır. Buna göre; Türk vatandaşlığına sonradan kabul edilen bir ecnebinin, vatandaşlığa kabulüne ilişkin Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte, aynı statüdeki yaşıtı yerli hükümlünün durumuna bakılacak, emsal durumunda olan yerli yükümlü nasıl askerlik yapıyor ise, Türk vatandaşlığına giren yabancıya da aynı şekilde askerlik yaptırılacaktır.

Davacı Yunanistan mülteci olarak 28.4.1950 tarihinde Türkiye'ye gelmiş 18.10.1951 tarihli başvurusu üzerine 14.12.1951 tarihinde vatandaşlığı kabul edilerek 28.1.1982 tarihinde nüfusa kabul edilmiştir.

Davacı normal prosedür gereği 21.5.1952 tarihinde Eskişehir 500 yataklı Hava hastanesine sevk edilmiş, "askerliğe elverişlidir" raporu aldığı için Eskişehir İl İdare Kurulunun 10.6.1952 gün ve 1028 sayılı kararı ile göçmen olarak askere sevki kararlaştırılmıştır. Ancak davacı sevk edileceği sırada

celbe icap etmeyerek bakaya kalmıştır. Bakaya olarak takip edilen davacı 22.5.1986 tarihinde Eskişehir Emniyet Müdürlüğünce yakalanarak şubeye teslim edilmiştir. Davacı Yunanistan'da askerlik yaptığını iddia etmekte ise de, bunu kanıtlayacak hiçbir belge ibraz edememektedir. Ayrıca Türkiye'ye geldiği tarihte 18 yaşındadır, Türk vatandaşlığına kabul edildiği tarihe göre aynı durumdaki yaşıtı yerli yükümlünün durumuna bakılması, eşiti Türk vatandaşı ne şekilde askerlik yükümlülüğünü yerine getiriyor ise davacı da aynı şekilde yükümlülüğünü gerçekleştirmelidir.

1111 sayılı kanunun 5.maddesi gereğince muvazzaflık hizmetini yapmadıkça hiçbir fert çağ dışına çıkarılamayacağına göre davacının da askerlik görevini yerine getirmesi gerekmektedir.

Bu nedenle dayanaktan yoksun bulunan davanın reddine 22 Nisan 1987 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

3.1.5.5. Serbest Göçmen, Mültecilerin Askerlik Yükümlülüğü, Türk Vatandaşlığına Alınma ve Askere Sevk

GENSEK No:1987/41

E: 1987/26

K: 1987/145

Davalı: Milli Savunma Bakanlığı

Davanın Konusu: 21.1.1987 tarihli askere sevk işleminin iptali istemidir.

Savunmanın Özeti: Davalı, davacının Bulgar uyruklu iken 24.5.1968 tarihinde serbest göçmen olarak Türkiye'ye geldiğini, 4.9.1974 tarihli başvurusu üzerine Bakanlar Kurulunun 2.3.1976 tarihli kararıyla vatandaşlığa alındığını, muhacir durumda olduğunu, mülteci olmadığını, muhacir olması sebebiyle askerlik işlemlerinin giriş yaptığı tarih esas alınarak değerlendirilmesi gerektiğini, 1952 olan doğum tarihinin 1111 sayılı kanunun 2. Maddesine göre 1 Temmuz 1952 olarak kabul edilmesi gerektiğinden davacının Türkiye'ye geldiği 24.5.1968 tarihinde 15 yıl 10 ay 23 günlük olduğunu, hem anılan ikinci madde ve hem de MSB.nin prensip emri karşısında 18 yaşını bitirmemiş olan davacının askere sevk edilmesinin mevzuata uygun olduğunu, Bulgaris-

tan'da askerlik çağının 18 yaşında başladığını, esasen davacının bir belge de ibraz edemediğini bildirip, dayanaktan yoksun davanın reddini istemektedir.

Başsavcılığın Düşüncesi: Davacı, ailesiyle birlikte 24.5.1968 tarihinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye serbest göçmen olarak gelmiş, 4.9.1974 tarihli başvurusu üzerine 23.1.1976 tarihli karar ile vatandaşlığa alınmıştır. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Gn. Md.nün 15.4.1987 tarihli yazısından anlaşıldığına göre davacı mülteci olmayıp. Muhacirdir. 1952 olan doğum tarihine ve 1111 sayılı kanunun 2. Maddesine göre Türkiye'ye geldiği tarihte 18 yaşını bitirmemiş olan davacının askere sevkine dair işlemde mevzuata aykırı bir yön bulunmadığından, dayanaktan yoksun bulunan davanın reddi gerekir, şeklindedir.

KARAR:

Davacının Türk asıllı olduğu, 1952 tarihinde Bulgaristan'ın Kırcali bölgesinde doğduğu, 24.5.1968 tarihinde turist olarak ailesiyle birlikte Türkiye'ye geldiklerini, Türk yetkili makamlarından sığınma hakkı istediği, Türk soylu olduğu için kendisine Türkiye'de muvakkat oturma izni verildiği, 4.9.1974 tarihinde Türk vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulunduğu, Bakanlar Kurulunun kararı ile 23.1.1976 tarihinde vatandaşlığa kabul edilerek 25.5.1976 tarihinde G. Osmanpaşa Nüfus Başmüdürlüğüne nüfusa yeniden tescil edildiği, askerlik yapmak üzere G. Osmanpaşa askerlik şube müdürlüğüne başvurduğu, G. Osmanpaşa İlçe İdare Kurulu kararı ile yaşıtları yerli erat ile birlikte 4.8.1976 tarihinde yedeğe geçirildiği, bu tarihten 1986 tarihine kadar yedeklik yoklamasını yaptırdığı, en son yoklamasının 20.5.1986 tarihinde olduğu, Gaziosmanpaşa İlçe İdare Kurulunun 4.8.1976 tarihli kararının üzerinden 11 yıl süre geçtikten sonra MSB.nin 24.10.1985 tarihli prensip emri gereğince Gaziosmanpaşa askerlik Şb. Başkanlığının 21.1.1987 tarihli sevk pusulası ile askerlik hizmetini yapmak üzere sevk edilmesinin mevzuata uyarlık arz etmediği için işlemin iptali istemiyle bu davanın açıldığı anlaşılmıştır.

Kanunen muhacir tanınmayan ecnebinlerin askerlik durumları ile ilgili ilk düzenleme, yazılı hukukumuzda 2510 sayılı iskan Kanunu ile girmiştir. 2510 sayılı İskan Kanununun 38. Maddesi (H) bendinde; "kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebinlerden Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihleri hangi yaşta iseler o yaştaki yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar" hükmü vardır. Bu hüküm bilahare 1111 sayılı Askerlik kanununun bazı maddelerinin tadili hakkındaki 2850 sayılı kanunun 2.maddesi son pa-

ragrafına aynen alınmıştır. Askerlik yükümlülüğü sadece Türk vatandaşlarına tanınan bir hak ve ödevdir. Bu açıdan yabancıların Türk vatandaşlığına kabul edildikleri tarihteki statülerine bakılarak hareket edilmesi lazım gelecektir. Buna göre; Türk vatandaşlığına sonradan kabul edilen bir ecnebinin vatandaşlığına kabulüne ilişkin Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte, aynı statüdeki yaşıtı yerli yükümlünün durumuna bakılacak emsal durumda olan yerli yükümlü nasıl askerlik yapıyor ise Türk vatandaşlığına giren yabancı da aynı şekilde askerlik uygulamasına tabi tutulacaktır.

Davacı turist olarak yurdumuza geldikten sonra Bulgaristan'a dönmemiş, Türk makamlarından sığınma talebinde bulunmuş, Türk soylu olduğu için 403 sayılı Türk vatandaşlığı kanununun ve 2510 sayılı İskan kanununun gereğince kendisine babası ile birlikte İstanbul Emniyet Müdürlüğünce 19.9.1969 tarihinde "ecnebilere mahsus ikamet tezkeresi verilmiş ve ilticası tetkik edilen mülteci" olarak vasıflandırılmıştır. 18 yaşını doldurduğunda ise, babasının refakatinden çıkartılarak kendisine "ecnebilere mahsus ikamet tezkeresi" verilmiştir. Bu tezkerede Türk vatandaşlığına kabul edildiği 1976 yılına kadar her sene yenilenmiştir. Bu tezkerede davacının mülteci olarak işlem gördüğünü açıkça vurgulamaktadır.

Davalı Milli Savunma Bakanlığı savunmasında, davacının Türkiye'ye serbest göçmen olarak geldiğini, bu nedenle yapılan işlemin haklılığını savunmaktadır. Anılan tarihte (24.5.1968) Türkiye ile Bulgaristan arasında bir göç anlaşması da mevcut değildir. Adı geçen anlaşma 31.7.1969 tarihli olup, davacının göçmen olmasından da bahsedilemez. Esasen serbest göçmen tabiri 2510 sayılı yasanın ek fıkrasında aynen "Türkiye'ye yerleşmek maksadıyla ve hükümetten iskan yardımı istememek şartı ile dışardan gelmek isteyen Türk soyundan olan kimseler Hariciye, Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilleriyle müştereken tespit olunacak şekiller dahilinde konsoloslarımızın verecekleri muhacir vizesiyle Türkiye'ye gelirler ve serbest muhacir olarak kabul olunurlar, bu yoldan geleceklerin pasaportlarına muktazi meşruhat verilir" denmekte olup davacının durumu serbest göçmen tabirine de uymamaktadır.

Davacı Türkiye'de nüfusa tescil işlemini takiben bağlı bulunduğu G. Osmanpaşa Askerlik Şubesi Başkanlığına başvurmuş kendisinin ilk ve son yoklamaları yaptırılmış ve askere sevk edilmeyerek 4.8.1976 tarihinde İlçe İdare Kurulu kararı ile yaşıtı yerli erat ile birlikte yedeğe geçirilmiştir. Bu tarihten itibaren 1986 yılına kadar yoklamaları devam etmiştir. Gaziosmanpaşa İlçe İdare Kurulunun davacının yedeğe geçirilme işlemi, kendisinin askerlikle

ilgili konularda vatandaşlığa kabul edildiği tarihin esas alındığını açıkça ortaya koymaktadır.

Davacı vatandaşlığa alındığı tarihte 24 yaşında olup, kanunun aradığı 22 yaşını bitirme sınırını da geçmiştir. Davacıyı askere sevk eden G.osmanpaşa Askerlik Şube Başkanlığının 21.1.1987 tarihli sevk pusulasında ilgi olarak Milli Savunma Bakanlığının 24.10.1985 tarihli emri gerekçe gösterilmiştir. Ancak bu emir Bulgaristan'dan yurdumuza göç eden Türk asıllı göçmenler ile ilgili bir uygulama olup, davacının durumuna uymaktadır.

Bir an için davacının serbest göçmen olarak vatandaşlığa alındığı kabul edilse bile, G.osmanpaşa Askerlik Şubesince 4.8.1976 tarihinde durumu incelenip, İlçe İdare Kurulu kararı ile yaşıtları yerli eratin tabi olduğu yedeğe geçirilmiş ve on yıl süre ile yedek yoklamalarının yapılmış olması karşısında ve işlemin tesisinde davacının hilesinin, yanlış bilgi vererek yanıltmasının söz konusu olmaması muvacehesinde, önceki işlemin geri alınarak yeniden askere sevk edilmek istenmesi, idarenin işlemlerinde bulunması gereken istikrara da uygun düşmemektedir.

Bu durumda davacının, askerlik hizmetine tabi tutulmasına dair işlem hukuka aykırı görüldüğünden dayanaktan yoksun işlemin iptaline 30 Eylül 1987 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

3.1.5.6. Serbest Göçmen, Mültecilerin Askerlik Yükümlülüğü, Türk Vatandaşlığına Alınma, Askere Sevk, Yurda Gelmeden Önceden Askerliğini Yapmış Olmak

GENSEK No: 1986/152

E:1986/103

K:1986/169

Davalı: Milli Savunma Bakanlığı

Davanın Konusu: 8.7.1951 doğumlu olan ve Bulgaristan'da muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olarak 20.5.1970 tarihinde göçmen olarak Türkiye'ye gelen davacının yeniden muvazzaf askerlik hizmetine tabi tutulmasına ilişkin idari işlemin iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti: Davalı Milli Savunma Bakanlığı, Sofya Büyükelçiliği ve Askeri Ataşeliğinden alınan bilgilerden, Bulgaristan'da askerlikle ilgili bedel usulünün 1953 yılından itibaren kaldırılarak zorunlu askerlik sisteminin getirildiğinin, askerlik yaşının 18 olduğunun, Bulgaristan'daki Türklerin TRODOVAK işçi birliklerinde 24 ay süre ile askerlik yaptıklarının, Türkiye'ye göç etmek isteyenlerden bir yıldan az askerlik yapmış veya hiç yapmamış olanlardan 100-500 leva arasında bir vergi alındığının öğrenildiğini, zorunlu askerlik hizmeti esasının cari olduğu Bulgaristan'da davacının askerlik yaptığını kabul etmenin olanak dışı olduğunu, davacının askerlik hizmetini tamamladığını tevmik etmek amacıyla dilekçesine eklediği belgeye itibar edilemeyeceğini, bu belgenin 400-500 leva arasında vergi alındıktan sonra bir atıfet olarak verildiğini, 20.5.1970 tarihinde 18 yaş 10 ay 12 günlük olarak Türkiye'ye gelen davacının askerlik hizmetini tamamlamış olmasının düşünülemeyeceğini, askere sevk işleminin mevzuata uygun olduğunu, davanın reddine karar verilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Başsavcılık Düşüncesi: Davacının göçmen olarak Türkiye'ye gelirken Bulgaristan'da askerlik yaptığının dair belgeyi ibraz ettiği, acemi ihtiyata nakline karar verildiği, davalı idarece aradan seneler geçtikten sonra bu idari işlemin geri alındığı, her ne kadar idarenin, sakat bir işlemini her zaman geri alabileceği yargı kararlarında ve öğretide genel olarak kabul edilmişse de, idare böyle bir tasarrufta bulunurken sakatlığı söz konusu edilen bu idari işlemin doğurduğu hukuki durum ve ilişkileri, ilgilinin iyi niyetli olması halinde onu korumak durumunda olup hukuki güven ve istikrara önem vermek zorunda olduğu, davacının Bulgar makamlarından aldığı belgeyi biraz etmesinde bir hilesi, gerçek dışı beyanının bulunmadığı, davacının gerçekleşmiş hukuki durumunun oldukça uzun ve makul kabul edilemeyecek bir süre sonra davalı idarece değiştirilmesinin hukuki güven ve istikrar ilkesinin açık şekilde ihlali olduğu, bunun da hukuka ve kanuna aykırı bulunduğu, davanın kabulü ile davacının askere sevki yolunda alınan kararın iptalinin gerekeceği yolundadır.

KARAR:

8.7.1951 doğumlu olan davacının, 20.5.1970 tarihinde göçmen olarak Bulgaristan makamlarından aldığı ve "Bulgaristan Halk cumhuriyeti kanunlarının buyrukları uyarınca muntazam askerlik hizmetini ifa etmiş" ibaresi yazılı ve 28.10.1971 tercüme tarihli belgeyi askerlik şubesine ibraz ettiği, bu

belgenin yeterli görülmesi nedeniyle Bursa İl idare Kurulunun 11.4.1972 günlü kararı ile 1111 sayılı kanunun 10. Maddesi uyarınca asker edilmemesine ve (b) bendi esaslarına göre çıkarılacak kanunda gösterilecek askerlik yükümlülüğünün bilahare uygulanmasına karar verildiği, ancak idarenin bu işlemi 20.9.1982 gün ve ASAL: 0913-9-9-82 sayılı emriyle geri alınarak davacının 1.11.1982 tarihinde askere sevk edildiğini bu sevk işleminin iptali için AYİM'de dava açılması üzerine 04.02.1983 tarihinde terhis edildiği, AYİM 2. Dairesinin 11.05.1983 gün ve 1983/240/309 Esas-Karar sayılı kararı ile davanın reddine karar verildiği, bu defa davacının Çekirge Askerlik Şubesi Başkanlığının 18.2.1986 gün ve 3 Ks. 0913-(2)-8115-86-1951-221-2104 sayılı işlemi ile yeniden askere sevkine karar verildiği, bu son işlemin iptali için 28.3.1986 tarihinde kayda geçen dava dilekçesiyle işbu davanın açıldığı ve yürütmenin durdurulmasının istendiği, AYİM 2. Dairesinin 28.5.1986 gün ve 1986/103 Esas sayılı kararı ile yürütmenin durdurulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

1111 sayılı Askerlik Kanununun 2.maddesinde; askerlik çağı muhacirlerin askerlik çağı, bunların başlangıcı, yaş, tahsil ve Türkiye'ye geliş durumlarına göre haklarında yapılacak işlemler açıklanmış ve "eski memleketlerinde askerlik ettiklerini veya bunun yerine bedel verdiklerini tevsik edenler tekrar muvazzaf hizmete tabi tutulmayıp yaşlıları yerli erat ile yedeğe geçirilirler" hükmü yer almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasında 22.3.1968 tarihinde Ankara'da imzalanan göç anlaşmasında, göç edenlerin beraberlerinde getirebilecekleri belgelerden olduğu belirtilen askerlikle ilgili ve Bulgaristan makamlarınca düzenlenmiş belgeyi davacı idareye ibraz etmiş ve bu belge yeterli ve muteber bir belge olarak görülüp davacı yedeğe geçirilmiştir. Ancak aradan uzunca bir zaman geçtikten davalı idarece, davacının Bulgaristan'da askerlik yaptığına dair belge yeniden incelemeye tutulmuş, davacının yedeğe çıkarılma işlemi geri alınarak askere sevkine karar alınmış ve askere sevk edilmiştir. Davacının ve aynı durumda bulunan göçmen mükelleflerin AYİM'de dava açmaları üzerine diğerleri gibi davacı da AYİM'de açılan davaların neticesi belli oluncaya kadar terhis edilmiştir. Ancak davacının AYİM'de açtığı dava 1983 yılında davacının aleyhine olarak neticelendiği halde davacı hemen askere sevk edilmemiş aradan üç yıla yakın bir zaman geçtikten sonra askere sevk edilmek üzere adına çağrı pusulası çıkarılmıştır.

Bu arada davalı Milli Savunma Bakanlığı, Bulgaristan'dan göç ederek gelenlerin askerlikleriyle ilgili sorunu yeniden ve etraflı biçimde incelemiş ve

24.10.1985 gün ve 0526-46-85 Er İşleri Ş.özel İşl. Şb. Sayılı prensip kararını yayınlamıştır. Bütün askerlik şubelerince ve MSB Hukuk Müşavirliğince uygulanacak olan bu emirde;

a) Yurda geldikleri tarihte 22 yaşını doldurmuş olanların Türkiye’de muvazaflık hizmetine alınmadan yedekliğe geçirilecekleri,

b) Yurda geldikleri tarihte 18 yaşını tamamlamamış olanların derhal askere sevk edilecekleri,

c) Yurda geldiklerinde 19-22 yaşında olup ellerinde sadece “...leva alınmıştır” şeklinde belgesi olanların derhal askere sevk edilecekleri,

d) Yurda geldikleri tarihte 19-22 yaş arasında bulunanlardan ellerinde “askerliğini yapmış” veya “askerliğini yapmış.... leva ödemiş” şeklinde belgesi bulunanların Bulgaristan’da askerliğini yapmış kabul edilerek 1111 sayılı Askerlik Kanununa göre yedeklik statüsüne geçirilecekleri,

e) Halen silah altında bulunan yükümlülerden, bu emirde belirtilen belgeleri olanların terhis işlemlerinin yerli askerlik şubelerince kıtalarından istenecekleri,

f) Halihazırda askere sevk edilen veya edilemeyenlerden AYİM’de dava açmış ve davası devam edenlerin emrin 3/c maddesinde (yukarıda (d) fıkrası) belirtilen nitelikte belgeleri bulunmaları halinde MSB Baş Hukuk Müşavirliğince davalarının kabulü yoluna gidileceği,

g) Askerlik görevlerini Bulgaristan’da yaptıklarından bahisle evvelce AYİM’de dava açanlardan, davaları reddedilenlerin silah altına alınacakları davaları devam edenler hakkında ise, davaları sonucu alınan karar doğrultusunda işlem yapılacağı, belirtilmiş bulunmaktadır. Bilahare davalı idarece 2.5.1986 gün ve ASAL: 0526-49-86 Er İşl.Şb. sayılı emir neşredilerek 24.10.1985 günlü emrin 5. Maddesine açıklık getirilmiş ve durumları 24.10.1985 günlü emrin 3.maddesinin (a) ve (c) fıkralarına uyanlardan, henüz sevkleri yapılmamış olanların silah altına alınmayacakları, davalarının kabul edileceği belirtilmiştir. Böylece davalı Milli Savunma Bakanlığının, Bulgaristan’da “askerlik Yaptıklarına dair belge ibraz edenlerin bu belgelerin geçersiz olduğu yolundaki değerlendirmesini değiştirdiği, bu belgeleri ilk başta il veya ilçe idare kurullarının kabul ettiği gibi hukuken geçerli bir belge olarak nitelendirdiği ortaya çıkmaktadır. Ancak yukarıda belirtildiği üzere prensip emrinin 5. Maddesinde de AYİM’ de dava açanlardan, davaları reddedilenlerin silah altına alınacakları, davaları devam edenler hakkında ise davaları sonucu alınan karar doğrultusunda işlem yapılacağı hükmü yer almaktadır.

Bu durum karşısında, ellerinde “askerliğini yapmıştır” şeklinde belge bulunanlardan henüz askere sevk edilmemiş olanlar yeniden sevk edilmeyecek, sevk edilenler terhis edilecek, yine ellerinde “askerliğini yapmıştır” şeklinde belge bulunup da davası devam edenlerin davaları kabul edileceğinden bunlar da askere sevk edilmeyecekler, ancak ellerinde “askerliğini yapmıştır” şeklinde belge olmasına rağmen AYİM’de açtığı dava reddolunmuş olduğundan ilgili Askerlik Şubesinde bu şekilde işlem tesis olunmuş ve davasının askere sevki için adına çağrı pusulası çıkarılmıştır.

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde izah edildiği üzere davalı idare, tesis ettiği 24.10.1985 tarihli prensip emrinde, Türkiye’ye geldiklerinde 19-22 yaş arasında bulunanlardan ellerinde “Bulgaristan’da askerliğini yapmış” şeklinde belgesi bulunanların askere sevk edilmeyeceklerini ve davası olanların davalarının kabulü yoluna gidileceğini teşkilatına bildirmiştir. İdarenin tesis ettiği bu işlemde başka ayrıntılara değinilmemiş, sadece Türkiye’ye geldiklerinde 19-22 yaşlarında bulunmak ve ellerinde askerliklerini yaptıklarına dair belge bulunmak yeterli görülmüştür. Böylece davalı idare, yukarıda belirtilen türde bir belge ibrazı halinde bu belgenin o kişinin Bulgaristan’da askerlik yaptığı yolunda geçerli bir belge alacağını kabul ile ilan etmiştir. Bu bakımdan davacının Bulgaristan’da askerlik yapmış bulunup bulunmadığının tartışılması yapılacak değildir. Zira davalı idare böyle bir tartışmayı, böyle bir uyuşmazlığı, davacı ile aynı durumdaki kişiler bakımından kapatmıştır. Davalı idare, ellerinde Bulgaristan’da “askerlik yaptığına” dair belgesi olanlardan bir kısmını prensip emrine dahil ederek askere sevklerinin yapılmayacağını, davası olanların davasının kabul edileceğini prensip emrinde kabul ederken bir grup kişiyi bu kabulü ve uygulaması dışında tutarak bu grubun askere sevkini öngörmüştür. Davacı da bu kişiler arasında yer almaktadır. Davalı idarenin ellerinde Bulgaristan’da askerlik yaptıklarına dair belgesi olan bir kısım mükellefleri bu şekilde ayrı bir işleme tabi tutması hukuka aykırı görüldüğünden bu şekilde ayrı bir işleme tabi tutulması hukuka aykırı görüldüğünden bu yöndeki işlemin iptalinin gerekeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken husus, davalı idarenin savunmasında ileri sürdüğü gibi açılan bu yeni davanın, mükerrer bir dava olup olmadığı, davacı hakkında tesis edilen askere sevk işleminin, önceki asker edilmesi işleminin bir devamı niteliğinde bulunup bulunmadığı hususudur.

1602 sayılı kanunun 63. Maddesi, idarenin AYİM’in esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararları doğrultusunda işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecbur olduğunu öngörmektedir. Esasa ilişkin kararlar-

da, idarenin karar doğrultusunda işlem tesisi zorunluluğu, ancak iptal kararları açısından bir anlam taşımaktadır. İdarenin iptal kararının gereklerine uygun bir işlem tesisi gerekmektedir. Dava reddedilmiş ise, davanın reddi kararı doğrultusunda bir işlem tesisi esasen söz konusu değildir. Dava açılmış olması işlemi esasen etkilememiştir. İşlem hukuki varlığını korumakta ve sonuçlarını sürdürmektedir. Davanın reddi halinde, idare yeni bir işlem tesis etmeyecek, dava konusu işlemin uygulanması devam edecek olduğundan, ilgilinin davanın reddinden sonra açacağı ikinci dava tarafları, konusu ve sebebi bakımından reddedilen davanın aynı olacağından kesin hüküm itirazı ile karşılaşacak ve incelenmeyecektir. Ancak olayımızda böyle olmamış, idare önceki davaya konu olan uyuşmazlığı, yani yurda geldiklerinde 19-22 yaş arasında bulunanlardan ellerinde "Bulgaristan'da askerlik yapmıştır" şeklinde belge olanların bu belgelerinin değerlendirilip bu belgelerin geçerli sayılıp sayılmaması sorununu, genel planda yeniden ele almış ve bu belgelerin geçerli olacağı sonucuna ulaşmış, bundan böyle bu şartı taşıyanların asker edilmemelerini, davası devam edenlerin davalarının kabul edilmesini kararlaştırmıştır. Bu durum, idarenin yeni bir işlem tesis ettiğini, ibraz edilen belgeleri değerlendirmekte yeni bir tutum ve yol izlemeye başladığını göstermekte, bunu bir prensip emri biçiminde teşkilatına yayınladığını ortaya koymaktadır. İdare bu işlemi davacının Türkiye'ye geldiği tarihteki yaşını ve AYİM'de açtığı davanın reddedildiğini bilerek tesis etmiştir. Bu bakımlardan, 24.10.1985 tarihli bu işlem, idarenin konu ile ilgili yeni bir idari işlemi, davacı hakkındaki askere sevk işlemi de bu yeni işleme dayalı ve 1982 yılındaki sevkinden ayrı bir sevk işlemidir. Böylece ortada tarafları, konusu ve sebepleri bakımından önceki dava ile çakışan bir ikinci dava bulunmadığından davalı idarenin HUMK'nun 237.maddesi uyarınca ortada mükerrer bir dava olduğu, bu davanın inceleme kabiliyeti bulunmadığı yolundaki itirazı varit ve kabule değer bulunmamıştır.

Diğer taraftan davalı idare, her ne kadar Bulgaristan'da 1953 yılından itibaren bedel usulünün kalktığını, davacının yaşı itibarıyla Bulgaristan'da askerlik yaptığının kabul edilemeyeceğini ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen olarak gelenlerden 100-500 leva arasında bir vergi alındıktan sonra askerliklerini yaptıklarına dair bir belge verildiğini savunmada ileri sürmekte ise de; yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı bu hususun üzerinde durulmamış, tartışma konusu yapılmamıştır. Davacı gibi aynı durumda bulunan ve ellerinde Bulgaristan'da "askerlik yapmış" olduklarına dair belgesi bulunanlardan 24.10.1985 tarihli emrin şümulüne girdiklerinden bahisle haklarında as-

kere sevk işlemi uygulanmayanlar veya bu durumda olup da açtıkları davaları kabul edilenler haklarında davalı idarece, beraberlerinde getirdikleri “askerlik yaptıklarına” dair belgenin bir para karşılığı alındığı yolunda bir itirazda bulunulmamıştır. Bu sebeple davalı idarenin ileri sürdüğü hususlar, yukarıda izah olunan hukuki durum itibarıyla davacının durumunda hukuki bir değişiklik meydana getirmeyecektir.

Açıklanan nedenlerle davacının askere sevk edilmesine mütedair işlemin iptaline 17 Aralık 1986 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

3.1.5.7. Askere Sevk İşleminin Yerindeligi

GENSEK NO: 1987/40

E: 1987/27

K: 1987/148

Davalı: Milli Savunma Bakanlığı (MSB)

Davanın konusu: 22.1.1987 tarihli askere sevk işleminin iptali istemidir.

Savunmanın özeti: Davalı, davacının Bulgar uyruklu iken 24.5.1968 tarihinde serbest göçmen olarak Türkiye'ye geldiğini, 4.9.1974 tarihli başvurusu üzerine Bakanlar Kurulunun 2.3.1976 tarihli kararıyla vatandaşlığı alındığını, muhacir durumda olduğunu, mülteci olmadığını, muhacir olması sebebiyle askerlik işlemlerinin giriş yaptığı tarih esas alınarak değerlendirilmesi gerektiğini, 1951 olan doğum tarihinin 1111 sayılı kanunun 2. Maddesine göre 1 Temmuz 1951 olarak kabul edilmesi gerektiğinden, davacının Türkiye'ye geldiği 24.5.1968 tarihinde 16 yıl 10 ay 23 günlük olduğunu, hem anılan 2. Madde ve hem de MSB'nin prensip emri karşısında 18 yaşını bitirmemiş olan davacının askere sevk edilmesinin mevzuata uygun olduğunu, Bulgaristan'da askerlik çağının 18 yaşında başladığını, esasen davacının bir belge de ibraz edemediğini bildirip, dayanaktan yoksun davanın reddini istemektedir.

Başsavcılığın Düşüncesi: Davacı, ailesiyle birlikte 24.5.1968 tarihinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye serbest göçmen olarak gelmiş, 4.9.1974 tarihli

başvurusu üzerine 2.3.1976 tarihli karar ile vatandaşlığa alınmıştır. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve vatandaşlık İşleri Gn. Md.nün 15.4.1987 tarihli yazısından anlaşıldığına göre davacı mülteci olmayıp, muhacirdir. 1951 olan doğum tarihine ve 1111 sayılı kanunun 2. Maddesine göre Türkiye'ye geldiği tarihte 18 yaşını bitirmemiş olan davacının askere sevkine dair işlemde mevzuata aykırı bir yön bulunmadığından, dayanaktan yoksun davanın reddi gerekir, şeklindedir.

KARAR:

Davacının Türk asıllı olduğu, 1951 tarihinde Bulgaristan'ın Kırçali bölgesinde doğduğu, 24.5.1968 tarihinde turist olarak ailesiyle birlikte Türkiye'ye geldikleri, Türk yetkili makamlarından sığınma hakkı istediği, Türk soylu olduğu için kendisine Türkiye'de muvakkat oturma izni verildiği, 4.9.1974 tarihinde Türk vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulunduğu, Bakanlar Kurulunun kararı ile 2.3.1976 tarihinde vatandaşlığa kabul edilerek 25.5.1976 tarihinde G.Osmanpaşa Nüfus Başmüdürlüğüne nüfusa yeniden tescil edildiği, 25.5.1976 tarihinde Türk vatandaşlığına geçen davacının 11 yıl süre ile yedek olarak işlem gördükten sonra MSB'nın 24.10.1985 tarihli prensip kararı gereğince G. Osmanpaşa Askerlik Şb. Bşk.nın 22.1.1987 tarihli sevk pusulası ile askerlik hizmetini yapmak üzere sevk edilmesinin mevzuata uyarlık arz etmediği için işlemin iptali istemiyle bu davanın açıldığı anlaşılmıştır.

Kanunen muhacir tanınmayan ecnebinin askerlik durumları ile ilgili ilk düzenleme, yazılı hukukumuzda 2510 sayılı İskan Kanunu ile girmiştir. 2510 sayılı İskan Kanununun 38. Maddesi (H) bendinde; "kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebinin Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erat gibi askerlik yaparlar" hükmü vardır. Bu hüküm bilahare 1111 sayılı Askerlik Kanununun bazı maddelerinin tadili hakkındaki 2850 sayılı kanunun 2. Maddesi son paragrafına aynen alınmıştır. askerlik yükümlülüğü sadece Türk vatandaşlarına tanınan bir hak ve ödevdir. Bu açıdan yabancıların Türk vatandaşlığına kabul edildikleri tarihteki statülerine bakılarak hareket edilmesi lazım gelecektir. Buna göre, Türk vatandaşlığına sonradan kabul edilen bir ecnebinin vatandaşlığına kabulüne ilişkin Bakanlar Kurulu kararının alındığı tarihte, aynı statüdeki yaşıtı yerli yükümlünün durumuna bakılacak emsal durumda olan yerli yükümlü nasıl askerlik yapıyor ise Türk vatandaşlığına giren yabancı da aynı şekilde askerlik uygulamasına tabi tutulacaktır.

Davacı turist olarak yurdumuza geldikten sonra Bulgaristan'a dönmemiş,

Türk makamlarından sığınma talebinde bulunmuş Türk soylu olduğu için 403 sayılı Türk vatandaşlığı kanunu ve 2510 sayılı İskan Kanunu gereğince kendisine babası Ömer ile birlikte İstanbul Emniyet Müdürlüğünce 19.9.1969 tarihinde ecnebilere mahsus ikamet tezkeresi verilmiş ve ilticası tetkik edilen mülteci olarak vasıflandırılmıştır. 18 yaşını doldurduğunda ise babasının refakatinden çıkarılarak kendisine “ecnebilere mahsus ikamet tezkeresi” verilmiştir. Bu tezkere Türk vatandaşlığına kabul edildiği 1976 yılına kadar her sene yenilenmiştir. Bu tezkere davacının mülteci olarak işlem gördüğünü açıkça vurgulamaktadır.

Davalı Milli Savunma Bakanlığı savunmasında, davacının Türkiye’ye serbest göçmen olarak geldiğini, bu nedenle yapılan işlemin haklılığını savunmaktadır. Anılan tarihte (24.5.1968) Türkiye ile Bulgaristan arasında bir göç anlaşması da mevcut değildir. Adı geçen anlaşma 31.7.1969 tarihli olup, davacının göçmen olmasından da bahsedilemez. Esasen serbest göçmen tabiri 2510 sayılı yasanın ek fıkrasında aynen “Türkiye’de yerleşmek maksadıyla ve hükümetten iskan yardımı istememek şartı ile dışardan gelmek isteyen Türk soyundan olan kimseler Hariciye, Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet vekilleriyle müştereken tespit olunacak şekiller dahilinde konsoloslarımızın vereceklere muhacir vizesiyle Türkiye’ye gelirler ve serbest göçmen olarak kabul olunurlar ve bu yoldan geleceklerin pasaportlarına muktazi meşruhat verilir” denmekte olup davacının durumu serbest göçmen tabirine uymamaktadır.

Davacı vatandaşlığa alındığı tarihte 25 yaşında olup kanunun aradığı 22 yaşını bitirme sınırını da geçmiştir. Davacıyı askere sevk eden G. Osmanpaşa Askerlik Şube Başkanlığının 22.1.1987 tarihli sevk pusulasında ilgi olarak Milli Savunma Bakanlığının 24.10.1983 tarihli prensip emri gerekçe gösterilmiştir. Ancak bu emir Bulgaristan’dan yurdumuza göç eden Türk asıllı göçmenler ile ilgili bir uygulama olup, davacının durumuna uymamaktadır.

Bu durumda davacının, askerlik hizmetine tabi tutulmasına dair işlem hukuka aykırı görüldüğünden dayanaktan yoksun işlemin iptaline 30 Eylül 1987 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

3.1.6. DANIŞTAY DAİRE KARARLARI

3.1.6.1. DANIŞTAY 5. DAİRESİ KARARLARI

3.1.6.1.1. Muhaceret,göçmen, vatandaşlık, mültecilerin vergi muafiyeti

E: 40/1724

K: 1834

Dava Eden: Ziraat vekaleti iktisat müşavirliği doktor Tahir Ş.Ç.

Dava Edilen: Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti

Davanın Hülasası: Aslen Türkistan Türklerinden ve Afganistan tebasından iken muhaceretle anavatan Türkiye'ye gelerek göçmen sıfatıyla 2510 ve 1312 sayılı kanunlar ahkamına tevfikan Vekiller Heyetinin 28.2.940 tarih ve 2/12925 sayılı kararıyla Türk vatandaşlığına alındıktan sonra Ziraat Vekaletinde memuriyete tayin edilmesi üzerine yurt kanunlarının, Türk neslinde olup muntazam pasaportla Türkiye'ye gelen mültecilere bahsettiği haklardan istifade ettirilmemesine yani almakta olduğu maaşlardan kazanç, buhran ve muvazene ve hava kuvvetlerine yardım vergilerinden ve şahsen de yol vergisi mükellefiyetinden 3683 sayılı kanunun ikinci maddesi mucibince muaf tutulmamasına itirazla mülteci olarak vatandaşlığı kabul edilmiş olduğu Ziraat Vekaletinin işarına cevaben Dahiliye Vekaletinden bildirilmiş ve göçmen kağıdı alan tekmil muhacirlerin 1312,2848 sayılı vatandaşlık kanununun 6.maddesine istinaden icra vekiller heyeti kararıyla Türk tabiiyetine alınmakta bulduklarından ve 2510, 2848 sayılı kanunların 3. Maddeleri ve 1777 sayılı nizamnamenin 14. Maddesi Türk ırkından olup da muntazam pasaportla yurda gelenlerin mülteci olarak kabulünü kati surette amir bulunduğundan bahisle kanuni hakkının tanınmasının karara bağlanması talebinden ibarettir.

Dava Edilenin Mütalaası: Davacı 2510 sayılı kanun hükümlerine göre muamele görmemiş ve Türkiye tabiiyetini bu kanun mucibince değil, 1312 sayılı kanunun 6.maddesine tevfikan istisnai ve fevkalade olarak ihraz etmiş olduğundan ve bu şekilde vatandaşlığa alınan davacının vergi ve rüsumlardan muafiyetini icap ettirecek bir sıfatı mevzubahis olamayacağı ve vatandaşlık kanunu böyle bir muafiyet bahsetmediği gibi bu kanundan mütevellit

bir dava mevzuunda da husumetin vekaletlerine teveccüh etmeyeceğinden ve 2510 sayılı kanunun 37. ve bu tadil eden 3638 sayılı kanunun ikinci maddesi ancak muhacir, mülteci ve emsali hakkında kabili tatbik olup davacı bu sıfatlardan hiçbirini haiz bulunmadığından varit olmayan iddianın reddi me-alindedir.

Müddeiumuminin Mütalaaası: Dava, mahiyeti itibarıyla vergi muafiyetine taalluk etmekte olduğu cihetle Devlet Şurası kanununun 25. Maddesi mucibince keyfiyetin tetkiki dördüncü dairenin vazifesi dahilinde bulunmaktadır.

İşin Esasına Geline: İskan Kanunu hükümlerine tevfiikan yerleştirilmiş olan muhacir ve mülteciler vaziyetinde olmayan davacının mezkur kanunun vergi muafiyetine mütedair hükümlerinden istifadesine imkan görülememektedir.

Bu itibarla gayri varit bulunan davanın reddi lazım geleceği mütalaa olunur.

KARAR:

Davacının talebi, muhaceret sıfatına binaen 2510 sayılı İskan kanununun 37. ve bunu tadil eden 3683 sayılı kanunun ikinci maddesindeki muafiyetten istifade ettirilerek almakta olduğu maaştan vergi namıyla bir tevfiikat yapılmamasını teminen muhaceret sıfatının tespit ve tevsikini istihdaf etmekte olmasına binaen husumetin Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletince tevcihi yerinde olduğuna ve dava edilen tarafından dermeyan olunan husumet definin varit bulunmadığına ekseriyetle karar verilerek işin esasının tetkikine girildi.

Davacının vatandaşlığa kabulü 2510 sayılı iskan kanununun 6. Maddesinin (b) bendi hükmüne tevfiikan vuku bulmayıp 1312 sayılı vatandaşlık kanununun 6. Maddesi mucibince cereyan etmiş olmasına ve iskan kanunundaki muafiyetten bilistifade iskan edilmek kaydıyla meşrut ve mukayyet olup müddeinin iskan edildiğine dair bir iddia da sevketmemiş bulunmasına binaen vergi muafiyetine tabi tutulmamak suretiyle yapılan muamelede kanun hükümlerine mugayyeret bulunmadığından davanın reddine 1.11.940 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

**3.1.6.1.2. Muhacir, Adi İskan, İskan Mıntıkası, İskan Talebi,
Mukabil Mal**

37/184

Dava Eden: İstanbul Yedikule'den Üsküp muhaciri Şaban

Dava Edilen: İstanbul Vilayeti

Davanın Hülasası: 932 yılında Üsküp muhaciri olarak İstanbul'a geldikten sonra halen içinde oturduğu adresinde yazılı evi işgal ve namına tahsisi için müracaat ettiği halde bu talebinin is'af edilmesine itirazla mezkur evin adi iskan suretiyle namına tahsis ve tapuya tescilini, buna imkan görülemediği takdirde memleketinde terk eylediği emvale mukabil mal verilmesini, bu da kabul edilmediği takdirde aile efradıyla beraber Yugoslavya'ya iadelerinin karara bağlanması talebinden ibarettir.

Dava Edilenin Müdafaaları Hülasası: Davacı Yugoslavya'dan aldığı muntazam pasaportla 25.9.932 tarihinde İstanbul'a gelerek 1.2.932 tarihinde tescil talebinde bulunmuş olduğuna göre durumu 885 numaralı kanunu muvakkat 12. Maddesine tevafuk etmekte ise de İstanbul'un iskan mıntıkası harici olmamakla beraber davacının iskan talebinde de bulunmamış olduğundan davacının reddi icap edeceği mealindedir.

Müddeiumuminin Mütalaası Hülasası: İstanbul'un iskan mıntıkası haricinde olduğu bu bapta heyeti vekile kararı ile tespit edilmiş olmasına mebni davacının İstanbul'da istediği evin adi iskan sureti ile kendisine verilmesi imkansızdır.

Müddeinin Teffiz Talebine Geline; İskan mevzuatına göre Lozan muahednamesine nazaran, mübadil olmayıp Yugoslavya'dan gelmiş olan muhacir kimselerin teffiz talebinde bulunmaya hakları yoktur.

Yukarıdaki sebeplere istinaden yerinde olmayan davanın reddi lazım gelir.

KARAR:

İstanbul'da işgali altında bulunan evin iskanı adi suretiyle namına tahsisini ve olmadığı takdirde memleketinde bıraktığı emvale mukabil kendisine İstanbul'da mal verilmesini talep eden davacının muntazam pasaportla Üs-

küp'ten 25.9.932 tarihinde İstanbul'a gelerek üç ay geçmeksizin 1.2.932 tarihinde tescilini talep ettiği ve binaenaleyh durumu mülga 885 sayılı kanunun 12. Maddesine uygun görüldüğü sebkeden istilama cevaben İstanbul vilayetinden gelen 30.12.938 tarih ve İskan B.2.8509/923 numaralı yazıdan anlaşıl-makta ise de İstanbul Vilayeti iskan mıntıkası dışında bırakılmasına nazaran kendisinin İstanbul'da iskan edilmemesinde bir yolsuzluk görülmediği gibi Yugoslavya'dan gelen muhacirlere memleketlerindeki emvaline mukabil bu-rada mal verilmesi de mümkün olmadığından varit görülmeyen davasının reddine ve iskan dosyasının mahalline geri gönderilmesine 8.3.939 tarihinde ittifakla karar verildi.

3.1.6.2. DANIŞTAY 8. DAİRE KARARLARI

3.1.6.2.1. Bulgaristan Göçmeni ve Yıllık Gayrisafi Gelir Durumu

E:1965/667

K:1965/2916

Davacı: Ramadan D. Bursa

Davalı: Bursa Valiliği

Davanın Özeti: 29.12.1950 tarihinde Bulgaristan'dan göçmen olarak yurda geldiği ve kanuni süresi içinde iskan talebinde bulunduğu halde, davalı valilikçe verilen 12.11.1963 gün ve 79 sayılı kararla, 2510 sayılı İskan Kanununun 15. Maddesinin 6. Fıkrasına dayanılarak düzenlenen ihtiyaç derece cetveline göre, ihtiyaçsız göçmen sayılarak iskanla ilişkisinin kesilmesi yolun-da yapılan işlemin iptali istemidir.

Savunmanın Özeti: İskan sırası 1958 yılında gelen davacının, iskan edileceği zamanki mali durumunun incelenmesinden, adı geçen taşınmaz malının değeri ile yıllık gayri safi gelirinin 6000 lirayı aştığının anlaşıldığından, hakkında ihtiyaçsızlık kararı alınarak iskanla ilişkisinin kesilmesinde kanuna aykırılık olmadığı ileri sürülerek davanın reddi istenmektedir.

Kanun Sözcüsünün Düşüncesi: Davacının yıllık gelirinin 2800 lira ol-

duğu, ayrıca 15000 liralık bir evinin bulunduğu, dava dosyasının tetkiki neticesinde anlaşılmıştır. Ancak, yıllık gelirinin hesaplanmasında sahip olunan ev kıymetinin bu gelire ilave edilmesinde ve bu suretle ihtiyaçsız kararı verilmesinde 453 sayılı tamime bağlı olarak 2510 sayılı kanunun 6. Fıkrasına göre hesaplanan ihtiyaç derece cetveline uyarlık görülmediğinden, davanın kabulü ile dava konusu edilen kararın iptali gerekeceği düşünölmektedir.

Yardımcının Düşüncesi: Davacının, yıllık gayri safi geliri tutarı 6000 lirayı aşmadığı halde, ihtiyaçsız göçmen sayılmasında isabet bulunmadığından dava konusu işlemin iptali gerekir.

KARAR:

Toprak ve iskan İşleri Genel Müdürlüğünün 453 sayılı tamimine ekli 2510 sayılı kanunun 15.maddesinin 6.fıkrasına göre hazırlanan ihtiyaç derece cetvelinin 3. Maddesinde şehir ve kasaba merkezlerinde oturanların aile itibarıyla fiilen iskanları yapıldığı zamanki yıllık gayri safi gelirleri 6000 liranın üstünde olanların ihtiyaçsız sayılacağı belirtilmektedir.

Dosyasında mevcut tahkikat evrakında davacının yıllık gelirinin 2800 lira olduğu tespit olunmasına rağmen, sahibi bulunduğu taşınmaz mal değerinin yıllık gelire eklenmesi suretiyle yıllık gayri safi gelir tutarının 6000 lirayı aştığı ileri sürölerek ihtiyaçsız göçmen sayıldığı anlaşılmaktadır. Taşınmaz mal değerinin gayri safi gelir olarak kabulüne imkan bulunmadığı açık olduğundan, dava konusu iptalin bu sebeple iptaline oybirliğiyle 21.10.1965 gününde karar verildi.

3.1.6.2.2. Avrupa Kamp Mültecileri, İskan Hakkı ve İskan Hakkının Miras Yoluyla İntikali

E: 1965/807

K: 1965/2742

Davacı: Emine E., Ankara

Davalı: Ankara Valiliği

Davanın Özeti: Avrupa kamp mültecilerinden olan davacının kocasına Danıştay'ın 10.7.1962 tarihli ilamıyla iskan hakkı tanınmasına rağmen

22.2.1963 tarihinde temlik edilen evin, eşi Saffet'in temlikten sonra 23.11.1962 tarihinde vefatı sebebiyle iskan hakkını aynı bir hak olmadığı, eşinin ise göçmen bulunmadığı mucip sebebiyle aileye verilemeyeceğine dair kararın iptali istenmektedir.

Savunmanın Özeti: Yapılan temlik ve tescil işleminin iptali cihetine gidilmesinde kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddi istenmektedir.

Kanun Sözcüsünün Düşüncesi: Medeni kanunun mirası iktisap faslının 539. Maddesinin "müteveffanın alacakları ve bilcümle hakları ve zilyet bulunduğu mallarının mirasçılarının intikal edeceği" ve gayrimenkul mülkiyeti hakkındaki faslın 633.maddesinde de "gayrimenkul mülkiyetini iktisap için tapu siciline kayıt şartını koymakla beraber, miras yoluyla bir gayrimenkulü iktisap eden bir kimsenin tescilden evvel dahi o gayrimenkule malik olacağı" hükümlerine muhtevi bulduklarına göre, davacının murisi adına 22.2.1963 tarihinde yapılan tescilin, davacıya intikali tabii bulunmaktadır.

Bu bakımdan davanın kabulüyle hilafına yapılan işlemin iptali gerekeceği düşünülmüştür.

Raportörün Düşüncesi: Medeni Kanunun 539 ve 633. Maddeleri hükümleri karşısında davanın kabulü ile davacının murisi adına 22.2.1963 tarihinde yapılan tescilin davacıya intikali gerekir. Bu sebeple dava konusu işlemin iptalinin gerektiği düşünülmektedir.

KARAR:

Davacı murisinin ihtiyaçlılığına Danıştay'ca 10.7.1962 tarihinde karar verilmesi üzerine 4.2.1963 tarihinde çekilen kura ile isabet eden evin Saffet E. Adına tescil işleminin 22.2.1963 tarihinde yapıldığı, ancak adı geçenin 23.11.1962 tarihinde öldüğünün tespit edildiği, göçmenin yurda tek başına gelip yerleşerek yerli halktan olan davacıyla evlendiği ve iki çocuğunun dünyaya geldiği, bu nedenle göçmenlikle ilgisi bulunmayan şahısların iskan haklarının mevcut olmadığı ve medeni kanunun 27. Maddesi hükmü karşısında davacı murisi Saffet E.'ye ölümünden sonra namına ve temliki ile tapuya yapılan temlik ve tapuya tescil işleminin iptalinin yerinde bulunduğu ileri sürülmekte ise de, davacının miras bırakan Saffet E.'ye Danıştay'ın 10.7.1962 günlü ilamıyla iskan hakkı tanınması karşısında işbu hakkın aynı hak mahiyetini iktisap ettiği ve medeni kanunun mirası iktisap faslının 539. Maddesi

muvacehesinde 22.2.1963 tarihinde adı geçen adına yapılan tescilin veresisine intikal eylediği açıktır.

Bu sebeple aksine yapılan işlemin iptaline oyçokluğuyla 6.10.1965 gününde karar verildi.

3.1.6.2.3. Göçmen, Özel İskan Komisyonu, İhtiyaçlı Göçmen, Yerli Halktan Biri ile Evlenme

E:965/701

K:965/3252

T. 17.11.1965

Annesi ile birlikte göçmen olarak yurda gelen ve annesinin ölümünden sonra özel iskan komisyonunca ihtiyaçlı göçmen olduğu kabul edilen davacının, yerli halktan birisiyle evlenmesi üzerine kocasına tabi olacağından bahisle iskan edilmediği anlaşılmıştır. 2510 sayılı yasada yerli halktan biri ile evlenen ihtiyaçlı göçmen kadınların iskan haklarının düşeceğine dair bir hüküm bulunmadığından, yasaya uyarlık bulunmayan dava konusu kararın iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.4. Mübadil Göçmen, İskan Yardımı ve Kazanılmış Hak

E:965/308

K:966/2294

T.12.7.1966

Mubadil göçmen olarak yurda gelen, anne,baba ve bir yaşındaki oğulları Mehmet ile birlikte üç nüfuslu aile olarak babalarının verdiği beyanname uyarınca iskan yardımı yapılmasından sonra, davacı bu ailenin çocuğu Mehmet'in büyüğü olduğu halde, babasının verdiği beyanname de kendi ismi yazılmadığı için, hak sahibi olmayan kardeşi iskana dahil edildiğinden bahisle kardeşinin yerine kendisinin iskana dahil edilmesini istemişse de, aile reisinin verdiği beyanname uyarınca yapılan iskan yardımında, yasaya aykırılık bulunmadığı gibi, Mehmet'in kazanılmış hakkını ortadan kaldırmaya imkan da olmadığından, davacının bu aileye yapılan iskan yardımına dahil edilme-

sini istemesi gerekirken, kardeşinin yerine geçmesi yolundaki isteğinin ret olunmasında, yasaya aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.5. İskan Hakkı İçin İki Yıllık Kanuni Süre

E:965/2307

K:966/3215

T.22.11.1966

2510 sayılı yasanın 7. Maddesinin (C) bendi, Türkiye'ye geldikten sonra iki yıl içinde iskan yardımı istemeyen göçmenlere, iskan yardımı yapılmayacağını hükme bağladığına göre, yurda geldikten sonra kanuni süre içinde iskan yardımı isteğini belgelerle ortaya koyamayan davacıya, iskan yardımı yapılmamasında yasaya aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.6. Hükümet Kararı, Avrupa Kampları, İskan Mahallini Terk

E: 1965/244

K: 1966/580

Davacı: Habibullah B. İstanbul

Davalı: Bursa Valiliği

Davanın Özeti: 31.3.1949 gününde hükümet kararıyla Avrupa kamplarında mülteci olarak yurda geldiğini Bursa iline sevk edildiğini, bu yerde bir süre beklediği halde iskan edilmemesi sebebiyle ailesinin geçimini sağlayabilmek amacıyla, İstanbul'a geldikten sonra iskan edilmesi için yaptığı müracaatın, tertip edildiği ilde iskanını beklemeyerek İstanbul'a gittiğinden bahisle reddedilmesi işleminin iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti: Davacıya 59, 50 lira ibate ve 250 lira döner serma-

ye yardımı yapıldığı, bundan sonra da davacının iskan mahallini terk ettiği ve herhangi bir müracaatta bulunmadığı ileri sürülerek yeniden iskan hakkı tanınmasına imkan görülmediği ve davanın reddi gerekeceği savunulmaktadır.

Kanun sözcüsünün Düşüncesi: Davacı iskan mahallini izinsiz ve mazeretsiz terk edip müddeti içinde iskan talebinde bulunmadığından, 2510 sayılı kanun hükümlerine göre iskan edilemeyeceğinden davanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

Yardımcının Düşüncesi: Dava konusu işlemde 2510 sayılı iskan kanununa uyarlık bulunmadığından iptali gerekir.

KARAR:

2510 sayılı iskan kanununun değişik 39. Maddesinde ve bu maddenin uygulama şekli ile ilgili bulunan izahnamede, iskan edilmiş olanların iskan mahallini terk etmeleri halinde, kendilerine verilmiş olan taşınmaz malların hangi şartlarla geri alınacağı belirtilmiştir. Göçmene iskan mahalline 15 gün içinde dönmediği takdirde verilmiş olan yerlerin geri alınacağı ve iskan haklarından ıskat edileceği konusunda tebligat yapılması sözü edilen şartlardan biridir. İskan mahallini terk etmek, iskan edilmiş olanlar için dahi bir takım şartlarla hak düşürücü bir sebep teşkil etmektedir. Bir göçmenin, mürettep mahallinde tatbikatta bazen uzun bir süre geciktiği görülen iskan edilmesi işlemini beklemesi imkansız olduğuna göre göçmenin iskan edilmeden tertip edildiği mahalden ayrılmış olmasının, iskan hakkının bertaraf edilmesi için kafi sebep kabul edilmesine imkan yoktur. Davacı iskan yerinin değiştirilmesini istememiş, mürettep yerinde iskanını istemiş olduğuna göre, iskanını beklemeden mürettep yerinden ayrılmış olduğu öne sürülerek davacının iskan edilmesi isteğinin reddedilmesinde 2510 sayılı kanuna uyarlık olmadığından dava konusu işlemin reddine, işlem dosyasının iadesine 21.2.1966 gününde oybirliği ile karar verildi.

3.1.6.2.7. Para Şeklinde Sermaye Verilmesi ve Borçlanma

E: 965/1358

K: 966/1038

T. 29.3.1966

105 sayılı yasa uyarınca iskana tabi tutularak para şeklinde sermaye verilen davacının, tasfiye edilecek taşınmaz malı bulunmadığına göre, bu sermayenin davacıya 105 sayılı yasanın 2. Maddesi uyarınca verilmeyip, borçlanma suretiyle verildiği açık olduğu gibi; 81 sayılı yasanın 4. Maddesinin 1. Fıkrası uygulanan kişileri, iskan yardımı olarak verilen sermayenin, bir yıl içinde her ay eşit taksitlerle geri alınması gerektiğinden, davacıya verilen sermayenin, 716 sayılı yasa uyarınca borçlanma yolu ile istenmesinde yasaya aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.8. İskan Yerini Terk

E: 965/1946

K: 966/517

T. 16.2.1966

İskan edilenlerin iskan yerinden ayrılmaları halinde verilen taşınmaz mallar, 2510 sayılı yasanın değişik 39. Maddesi uyarınca geri alınırken, hak düşürücü sebep olduğu için bir takım şartlarla iskan yerlerine dönmeleri için tebligat yapıldığı halde göçmen olarak yurda geldikten sonra bir süre beklemesine rağmen iskan edilmemesi üzerine ilgilinin, geçimini sağlamak için iskan yerinden ayrılması hali, iskan hakkının ortadan kalkması için yeter sebep olamayacağından, iskan yerinden ayrıldığından bahisle davacının iskan yardımı isteğinin reddinde yasaya uyarlık bulunmadığından işlemin iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.9. Göçmen ve Mültecilerin Gümrük Muafiyeti

E: 965/2224

K: 966/1876

T. 6.6.1966

2510 sayılı yasanın 31. ve 37. Maddelerinde, göçmen ve mültecilerin gümrükten muaf olarak yurda getirebilecekleri malların ithal şekli düzenlendiğine ve aynı yasanın 34.maddesinde de muafiyeti kazanabilmek için getirilen malların kendilerine ait olması zorunlu kılındığına göre, 1567 sayılı yasanın 32. Maddesine göre yapılacak ithalat hakkında bu yasa hükümlerinin uygulanacağı ve bu hususun ayrı bir Bakanlar Kurulu kararı ile düzenleneceği yolundaki hükmü; 2510 sayılı yasanın muafiyete ilişkin maddelerini açıkça veya dolayısıyla yürürlükten kaldırmadığı cihetle serbest göçmen olarak yurda gelen davacının beraberinde getirdiği dondurma makinesine kararname hükmü öne sürülerek 2510 sayılı yasa uyarınca ithal izni verilmemesinde yasaya uyarlık bulunmadığından iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.10. Hükümet Kararı ile Getirilen Göçmen ve İskan Yardımı

E: 965/2356

K: 966/3026

T. 9.1.1966

2510 sayılı yasanın 15. Maddesinin 4. Bendi, hükümet kararı ile getirilen göçmenlere ihtiyaçlı olup olmadıklarına bakılmaksızın aynı yasanın 2. Maddesi uyarınca iskan yardımı yapılacağını hükme bağladığına göre, hükümet kararı ile yurda gelen davacıya doktor olduğundan bahisle ihtiyaçsız göçmen sayılmak suretiyle iskan yardımı yapılamamasında yasaya uyarlık bulunmadığından aksi yoldaki valilik kararının iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.11. İskan Yerini İzinsiz Terk

E: 965/403

K: 967/1007

T. 15.3.1967

2510 sayılı yasanın değişik 39. Maddesinin 3. Fıkrasında, aynı yasanın 29. Maddesinde yazılı süre içinde izinsiz olarak iskan yerini bırakan ve iki yıl içinde dönmeyen kişiye verilen taşınmaz malların geri alınacağı hükme bağlanmıştır. Bu maddenin uygulanması ile ilgili bakanlık genelgesinde iskan yerinden ayrılıp iki yıl içinde dönmeyen göçmenlere iskan yerine dönmeleri, aksi halde verilen malların geri alınacağı yolunda tebligat yapılacağı ve 15 günlük süre verileceği, ilgili buna rağmen iskan yerine dönmezse, verilen malların geri alınacağı belirtildiğine göre, genelgede belirtildiği şekilde tebligat yapılmadan, iskanen verilen malların geri alınması yolundaki kararda yasaya uygunluk bulunmadığından iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.12. Mülteci ve Göçmenlerin Gümrük Muafiyeti

E: 966/1396

K: 967/1317

T. 12.11.1967

2510 sayılı yasanın 31. Maddesi, göçmenlerin yurda gelirken beraberlerinde getirdikleri eşyalardan hangilerinin gümrükten muaf olduğunu gösterdiğine ve aynı kanunun 32. Maddesi ise, 31. Maddede gösterilen malları dışındaki servetlerinin bedeli veya ellerinde bulunan nakitleri karşılığı olarak, Türkiye'de yapacakları ticaret ve sanat eşyası getirebileceklerini hükme bağladığına göre, Japonya'daki iki parça taşınmaz malının satışından elde ettiği paralarla satın aldığı malların ithaline izin verilmemesinde yasaya uyarlılık bulunmadığından bu konudaki kararın iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.13. Mülteci, Göçmen, İskan Talebi ve İskan Mahallini Terk

E: 1965/1421

K: 1967/909

Davacı: İnayet, Seyyar B. Ankara

Davalı: Konya Valiliği

Davanın Özeti: 1948 yılında mülteci göçmen olarak iki nüfus ile yurda gelip Konya'da iskan edildiklerini, başlangıçta iâşe ve ibate bedeli olarak 1035 lira 60 kuruş para verildiğini ve iki yıl da bekledikleri halde iskan muamelesi yapılmadığı, hayatlarını kazanmak üzere Eskişehir'deki akrabalarının yanına gidildiği, bilahare yapılan müracaatlarının ise valiliğin 17.11.1964 gün ve 1924 sayılı yazısı ile "iki yıl içinde iskan talebinde bulunulmadığı ve iskan mahallinin de terk edildiği gerekçesiyle reddedildiği, idarenin bu iddiası varit olmadığından kararın iptali gerekeceği belirtilmektedir.

Savunmanın Özeti: Adı geçenin 1949 yılında izinsiz olarak terk ettiği, ilde bulunduğu müddet zarfında da iskan talebinde bulunmadığı, bu nedenle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Yardımcının Düşüncesi: 1948 yılında yurda gelen davacıların iâşe, ibate ve giyim bedeli verildiğine göre, iskan için müracaat edilmediği yolundaki idare iddialarının yerinde olmadığı, ayrıca iskan mahallinden ayrılmayı müteakip dönmeleri hususunda tebligat yapılmadığına göre davanın kabulü gerekir.

KARAR:

1948 yılında Konya'ya tertip edilen davacılara iâşe, ibate ve giyim bedeli verildiğine göre, iki yıl içinde iskan için müracaat edilmediği yolundaki iddia varit değildir.

2510 sayılı İskan Kanununun değişik 39. Maddesinde ve bu maddenin uygulama şekli ile ilgili bulunan izahnamede, iskan edilmiş olanların iskan mahallini terk etmeleri halinde, kendilerine verilmiş olan taşınmaz malların hangi şartlarda geri alınacağı belirtilmiştir. Göçmene iskan mahalline 15 gün

içinde dönmediği takdirde verilmiş olan yerlerin geri alınacağı ve iskan hakkında ıskat edileceği konusunda tebligat yapılması sözü edilen şartlardan biridir. İskan mahallini terk etmek iskan edilmiş olanlar için dahi bir takım şartlarla hak düşürücü bir sebep teşkil etmektedir. Göçmenin mürettep mahallinde tatbikatın bazen uzun bir süre geciktiği görülen iskan edilme işlemini beklemesi imkansız olduğuna göre, iskan edilmeden tertip edildiği mahalden ayrılmış olmasının, iskan hakkının bertaraf edilmesi için kafi sebep kabul edilmesine imkan yoktur. Davacının iskan yerinin değiştirilmesini istemediği cihetle mürettep yerinden ayrılmış olduğu öne sürülerek iskan edilmesi isteğinin reddedilmesinde 2510 sayılı kanuna uyarlık olmadığından dava konusu işlemin iptaline 8.3.1967 gününde oybirliğiyle karar verildi.

3.1.6.2.14. Toprağın Geri Alınması

E: 966/3086

K: 967/1506

T. 24.4.1967

Göçmen olarak yurda gelen davacı ve ailesi fertlerine 1962 yılında iskanen tahsis ve temlik edilen taşınmaz malın 1964 yılında ilgililer adına tapuya tescil ve temlik edilmesinden sonra, 2510 sayılı yasada belirtilen toprağın geri alınmasına ilişkin sebeplerin hiçbiri mevcut olmadığı halde, iskanen verilen taşınmaz malın bir kısmı, toprağa muhtaç çiftçilere kira ile verildiğinden ve iskan komisyonu da usulüne uygun şekilde kurulmadığından bahisle verilen arazinin geri alınmasında yasaya uyarlık bulunmadığından, bu konudaki İl İdare Kurulu kararının bozulmasına karar verilmiştir.

3.1.6.2.15. Mübadil Göçmen, Adil İskan Hakkı, Teffiz, İstihkak

E: 966/990

K: 968/1289

T.6.4.1968

Mübadil göçmen olarak yurda gelen ve fakat adi iskan yolu ile bir ev ve 10 dönüm bağ tahsis edilen altı nüfuslu ailenin adi iskan haklarının teffize

çevrilmesi neticesinde, bu aile için 197.40 lira istihkak tespit edilip, ev ve bir dükkan tahsis edildiğine, bakiye 62.40 liralık istihkakları için tasfiye belgesi verilip, adi iskan yolu ile tahsis edilen 10 dönüm bağ teffiz dışı bırakıldığına ve bir aileye hem adi iskan, tem de teffiz yolu ile mal verilmesi mümkün olmadığına göre, teffizen mal verilen bu aileye adi iskan yolu ile tahsis edilen 10 dönüm bağın verilmemesinde yasaya aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.16. İskan Yerini Terk

E: 968/246

K: 968/1628

T. 27.4.1968

Karar düzeltilmesi istemi kabul edilerek, daire kararı ortadan kaldırılarak işin esası yeniden incelenmekle, 2510 sayılı yasanın 29. Maddesi, göçmenlerin iskan edildikleri yerde on yıl süre ile oturmaya mecbur olduklarını, izinsiz olarak iskan yerini bırakan ve iki yıl içerisinde yerleştiği yere dönmeyen kişilere, iskanen verilen malların geri alınacağını hükme bağlamış olup, kanunda ilgililere bu konuda tebligat yapılmasını zorunlu kılan bir hüküm bulunmadığına göre, iskan yerini izinsiz olarak bırakan ve iki yıl içinde yerleştiği yere dönmeyen davacıya, tebligat yapılmaksızın verilen malın geri alınmasında yasaya aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.17. Hükümet Kararı, İhtiyaçlılık Durumu

E: 968/4211

K: 969/4731

T. 29.12.1969

2510 sayılı yasanın 15. Maddesinin 4. Fıkrası, hükümet kararı ile getirilen göçmenlere ihtiyaçlılık durumlarına bakılmaksızın iskan yardımı yapılmasını hükme bağladığına göre, hükümet kararı ile yurda gelen davacının ihtiyaçsız göçmen olduğundan bahisle iskan yardımı isteminin red olunmasında, yasaya uyarlık bulunmadığından dava konusu kararın bu kısmının iptaline,

davacıya iskan yardımı olarak mesken tahsis edilmesi konusunda idarenin zorlanması mümkün olmadığından davanın bu kısmının reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.18. Mecburi İkamet, Serbestlik, İskan Hakkı

E:969/333

K:969/4359

T.9.12.1969

2510 sayılı yasaya 5098 sayılı yasa ile eklenen geçici 2. Maddenin 2. Fıkrasına, 5227 sayılı yasa ile eklenen (b) bendi, 5098 sayılı yasa ile serbest duruma girmiş olan ve eski yurtlarına dönmüş bulunanların son defaya mahsus olmak üzere iskanlarının ikmal edileceğini ve bundan başka hiçbir yerde iskan hakkı tanınmayacağını hükme bağladığına göre 2510 sayılı yasanın 8. Maddesi uyarınca Erzincan İlinden Balıkesir iline aile olarak nakle tabi tutulan, 5098 sayılı yasa ile serbest hale gelmekle memleketine giden 5227 sayılı yasa uyarınca iskan yerine dönen, gerek memleketinde ve gerekse iskan mahallinde hiçbir arazi verilmeyen davacının, hissesi oranında arazi verilmek suretiyle iskan edilmemesinde yasaya uyarlık bulunmadığından aksine yapılan işlemin iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.19. İskan Hakkı, İskan Noksanının Tamamlanma Zamanı

E:967/2057

K:969/1151

T.24.03.1969

Göçmen olarak yurda gelen davacıya iskan yoluyla temlik olunan sekiz adet taşınmaz malın, kiraç ve verimsiz olduğunun anlaşılması üzerine, iskan noksanının tamamlanması için üç parça taşınmaz malın tahsis edilmesinden sonra iskan yerini bırakan ve çiftçilikle ilgisini kesen davacıya, iskan noksanının tamamlanması için tahsis edilen üç parça taşınmaz malın ilgili adına temlik ve tescil edilmemesinde 2510 sayılı yasanın 15 ve 17. Maddelerine aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.20. İskan Yardımı, İstem Zamanı

E:968/862

K:969/436

T.3.02.1969

Babası ve kardeşi ile birlikte yurda gelen davacının babasının ölümünden sonra ailenin hayatta kalan kişilerine ihtiyaçlarına göre iskan yardımı yapılması gerekirken, 13 yaşında yaptığı iskan yardımı isteği reşit olmadığından bahisle, reşit olduktan sonraki isteğinin ise askerliğini yapmadığından bahisle reddedilen davacının, askerliğini yaptıktan sonraki isteğinin de 2510 sayılı yasanın 6. Maddesine aykırı şekilde yurda gelişinden itibaren iki yıl içinde yapmadığından bahisle reddolunmasında yasaya uyarlık bulunmadığından iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.21. İskan Yardımı, İstihkak

E:969/1016

K:969/3715

T.21.10.1969

Karar düzeltme istemi kabul edilerek, daire kararı ortadan kaldırılıp işin esası incelendikten, davacıya iskan yoluyla verilen 6032 dönüm kıraç araziye ilaveten istihkaklarını tamamlamak üzere verilen 12791 dönüm kıraç arazinin davacının emeği ile sulanabilir arazi haline getirilmesinden sonra, bu taşınmaz malın tahsis ve temlik tarihinde sulanabilir arazi olduğunu iddia ederek, norm fazlası arazi verilmişçesine fazlasının bedel karşılığı satılmak istenmesinde kanuna uyarlık bulunmadığından dava konusu iskan komisyonu kararının iptaline karar verilmiştir.

3.1.6.2.22. İskan Kaydına İlişkin Davalarda Hasım

E:970/918

K:970/1201

T.04.05.1970

İskan kaydındaki yanlışlığın düzeltilmesi isteğinin reddine ilişkin davalarda kaymakamlığın hasım olması gerekirken Tapu idaresine izafetle maliye hazinesinin hasım gösterilmesinde uyarlık bulunmadığından dava dilekçesinin 521 sayılı yasanın 75. Maddesi uyarınca reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.23. Göçmen Sıfatı, İhtiyaçsız Göçmen

E:969/1064

K:970/103

T.15.01.1970

Davacı ve ailesi efradının göçmen sıfatı bulunmadığı, dolayısıyla iskan hakları olmadığı gibi, iskan hakları bulunsa bile gelirleri bulunan bu ailenin ihtiyaçsız göçmen sayılması gerekeceği nedeniyle bu aileye evvelce yanlışlıkla tahsis edilen taşınmaz malın ilgililer adına tescil edilmeyip sonradan başka göçmenlere tahsis ve tescilinde kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.24. Göçmenlik Sifatının Kaldırılması, Temlik Edilen Malın Geri Alınması

E:968/3164

K:970/1123

T.29.04.1970

Dedesini ile beraber göçmen olarak yurda gelen ve iskan edilmesinden sonra kaçarak tekrar Bulgaristan'a dönmesi üzerine iskan komisyonu kararı ile göçmenlik sıfatı kaldırılan davacının, 1951 yılında tekrar yurda gelmesi üzerine yeniden iskanen tahsis ve temlik edilen taşınmaz malın, ilgilinin göç-

menlik sıfatı kaldırıldığıının anlaşılması üzerine geri alınmasında kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.25. İskan Hakkı Bulanan Üvey Kardeşlerin Beraber İskan Edileceği

E:969/4289

K:971/497

T.04.03.1971

Anne ve babası ile birlikte üç nüfuslu aile olarak yurda gelen davacı ve ailesi efradına henüz iskan yardımı yapılmadan, babasının ölmesi ve annesinin de bir başka göçmenle evlenmesinden sonra davacının, iskan hakkı bulunan üvey baba ve kız kardeşleri ile birlikte iskan edilmesinde kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir.

3.1.6.2.26. Bulgar Göçmeni, İhtiyaçlılık Durumu, Temlik Edilen Taşınmazı Başkalarına Kiralama

E:970/1364

K:971/1304

Davacı: Mustafa, Zülbiye Ç., Saruhanlı, Manisa

Davalı: Saruhanlı Kaymakamlığı

Davanın Özeti: 1951 yılında Bulgaristan göçmeni olarak yurda gelen davacıların 2510 sayılı kanuna göre noksan kalan istihkaklarına karşılık Halitpaşa mera mevkiindeki 184 parsel sayılı taşınmaz mal, iskan komisyonunca 05.11.1960 tarihinde temlik ve tapuda adına tescil edildikten sonra taşınmaz malın başka kişilerin icarında olduğu ve davacının belediye zabıta memuru olduğu gerekçesiyle söz konusu temlikin iptaline ve taşınmaz malın geri alınmasına ilişkin bulunan ilçe iskan komisyonununun 12.3.1970 ve 6 sayılı kararının iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti : Dava konusu taşınmaz malın 1950 yılından beri kirada olduğu ve bu yerde kiracı tarafından yapılan 8000 lira kıymetinde ağıl ve tesisat mevcut bulunduğu ve civarda ilişiksiz hazine arazisi olduğu halde ihtilafli yerin davacıya temlikinin hatalı bulunduğu ve bu hatalı işlemin düzeltilmesinde kanuna aykırılık olmadığı savunulmuştur.

Kanun Sözcüsünün Düşüncesi: Dava, iskan muamelesinin geri alınmasına dair kaza iskan komisyon kararının iptaline matuftur.

Davacı ve ailesine ait iskan tapusunun geri alınması işlemi,

1. Davacının memur olmasına,

2. İhtilafli arazi üzerinde bulunan ve eski kiracısı tarafından yaptırılmış olan tesisin ihtilafına yol açmasına dayandırılmaktadır.

Tetkik edilen dosya mündeceratına göre davacı ve ailesinin 1950-51 yıllarında yurda göçmen olarak geldiği, iskan ve tahsise tabi tutulduğu, 5.11.1968 tarihinde davacının memuriyetle bir ilişkisi kalmadığı anlaşılmaktadır.

Davacıya tahsis edilen arazinin üzerine eski kiracısı tarafından yaptırılmış olan 8000 liralık hayvancılıkla ilgili tesis, tahsis ve tapuya tescil sırasında mevcut olduğundan aradan seneler geçtikten sonra bu tesisin ihtilafa yol açtığından bahisle, tahsis muamelesinin geri alınmasında kanuna aykırılık açık olduğundan dava konusu ilçe komisyonu kararının iptaline karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

Ropörtajın Düşüncesi: 2510 sayılı iskan kanununa göre yapılan bir temlikin geri alınma şartları, sözü edilen kanunun değişik 39. Maddesinde belirtilmiştir. Dava konusu geri alma işlemi bu maddeye uygun bulunmadığından iptali gerekir.

KARAR:

2510 sayılı iskan kanununun değişik 39. Maddesinde, iskanen temlik olunan bir taşınmazın geri alınması şartları belirtilmiştir. Davacıya iskanen verildiği anlaşılan dava konusu 184 parsel sayılı taşınmaz malın, hazineye evvelce kiraya verilmiş olması ve kiracının bu yerde ağıl ve sair tesisat inşa et-

miş bulunması, söz konusu temlikin iptal edilmesini gerektirmeyeceği gibi, ilçe iskan komisyonu kararının geri alma kararı zamanında davacının belediye zabıta memurluğundan ayrılmış olduğuna göre, ihtiyaçlı göçmen sayılacağı açık bulunduğundan, dava konusu kararda iskan kanununun 15. Maddesine de uyarlık yoktur.

Açıklanan sebeplerle dava konusu kararın iptaline 17.5.1971 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

3.1.6.2.27. Bulgaristan, Göçmen, İskan Hakkı, Türkiye’de Doğmuş Olmak

E:1982/3134

K:1984/130

Davacı: Muzaffer Ö.

Davalı : Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı

Davanın Özeti: Bulgaristan’dan göçmen olarak yurda gelen İsmail D. ve ailesine, Türkiye’ye geldikten sonra doğan çocukları ile birlikte 1962 yılında iskanen taşınmaz mal verilmesinden sonra, İsmail D’nin Türkiye’ye geldikten sonra dünyaya gelen davacıya dahil üç çocuğunun iskan hakkına sahip olmadığı gerekçesi ile, davacıya iskanen yapılan tahsis ve devir işleminin kaldırılmasına ilişkin kararın iptali isteminden ibarettir.

Danıştay Savcısının Düşüncesi: 1951 yılında Türkiye’ye gelen İsmail Demir ve ailesine, Türkiye’ye geldikten sonra doğan çocukları ile birlikte 6 nüfuslu aile olarak 1962 yılında iskanen taşınmaz mal verilmesinden sonra dünyaya gelen davacı da dahil üç çocuğu, iskan hakkına müstahak olmadığından bahisle bu üç çocuğuna iskanen yapılan tahsis ve temlik işleminin iptaline ilişkin karar dava konusu edilmiştir.

2510 sayılı İskan Yasasının değişik 3. Maddesi, Türkiye’de yerleşmek maksadıyla dışarıdan münferiden veya topluca gelen Türk soyundan kişilerin muhacir olduğunu hükme bağlamış ve aynı yasanın 6. Maddesinde, muhacirlerin sınırdan girdikleri veya nakil vasıtasından çıktıkları yerin en büyük mülkiye memurundan muhacir kağıdı almaya mecbur oldukları bildirilmiştir.

Muhacirler ve yurda geldikten sonra muhacir kağıdı alanlar, söz konusu yasanın 16, 17, 18, 19. Maddeleri uyarınca iskan yardımına müstehak olduklarına göre Türkiye'ye geldikten sonra doğan ve yerli halk gibi nüfusa kaydı yapılan kişilerin iskan yardımına müstehak olmadıkları kuşkusuzdur.

İdareler, süre koşuluna bağlı olmaksızın yasalara aykırı işlemlerini düzeltip geri alabilirler ve yasalara aykırı işlem sonucu elde edilen haklar ilgisine müstesna hak sağlamaz.

Göçmen olarak yurda gelen İsmail D.'nin yurda geldikten sonra dünyaya gelen çocuklarından biri olan ve dolayısıyla iskan hakkına müstehak olmayan davacıya yapılan iskan yardımının geri alınmasında söz konusu yasa hükümlerine ve hukuka aykırılık bulunmadığından, davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

KARAR:

Dava, Bulgaristan'dan göçmen olarak yurda gelen İsmail D. ve ailesine, Türkiye'ye geldikten sonra doğan çocukları ile birlikte 1962 yılında iskanen taşınmaz mal verilmesinden sonra dünyaya gelen davacı da dahil üç çocuğunun iskan hakkına sahip olmadığı gerekçesiyle davacıya iskanen yapılan tahsis ve devir işleminin kaldırılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

Başbakanlık Toprak İskan İşleri Genel Müdürlüğünün 19.10.1951 gün ve 3204-10391/49813 sayılı 155 tamim nolu "göçmen ailelerinin Türkiye'de doğacak çocuklarının iskan muameleleri hakkında"ki genelgenin 3. paragrafında, "mensup buldukları göçmen ailelerinin iskanlarından önce memleketimizde doğan çocuklarının da diğer aile fertleri gibi iskan haklarından faydalandırılmaları lazım gelir" hükmü yer almaktadır.

Dava dosyasındaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden, Bulgaristan'dan göçmen olarak 1951 yılında yurda gelen İsmail D.'ye Kadirli ilçesi mahalli iskan komisyonunun 24.9.1962 günlü temlik senedi ile Türkiye'de doğan davacı da dahil üç çocuğuna yukarıda anılan genelge uyarınca taşınmaz malların tahsis edilmiş olduğu daha sonra mahalli iskan komisyonunun 16.2.1982 gün ve 2 nolu kararı ile Türkiye vatandaşlığına geçen göçmenlerin Türkiye'de doğan çocuklarının iskan hakları olmaması nedeniyle davacının arazi tahsis ve temlik kaydının iptal edildiği saptandığından, aradan yirmi yıl geçtikten sonra yukarıda anılan genelge uyarınca verilmiş gayrimenkullerin tahsis ve devir işleminin kaldırılmasına ilişkin dava konusu işlemin hukuka ve idarede istikrar ilkesine uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline 26.1.1984 gününde oy çokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU:

1951 yılında Bulgaristan'dan göçmen olarak yurda gelen İsmail D. ve ailesine, Türkiye'ye geldikten sonra doğan çocukları ile birlikte 1962 yılında iskanen taşınmaz mal verilmesinden sonra dünyaya gelen davacı dahil üç çocuğu iskan hakkına sahip olmadığından bahisle bu üç çocuğa iskanen yapılan tahsis ve temlik işleminin kaldırılmasına ilişkin Köy işleri ve kooperatifler bakanlığı Toprak ve iskan işleri genel müdürlüğü Ankara ili toprak ve iskan müdürlüğünün 19.2.1982 gün ve T.1.1.01.851.1.3/0369 sayılı kararının iptali istemiyle dava açılmıştır.

2510 sayılı kanunun 2848 sayılı kanun ile değişik 3. Maddesi göçmeni "Türk soyundan, Türk kültürüne bağlı ve dışarıdan gelenler" şeklinde tarif etmiştir. Aynı yasanın 6. Maddesinde de "muhacirler sınırdan girdikleri ve nakil vasıtalarından çıktıkları yerin en büyük mülki amirince, doğum kağıdı yerine geçen bir yıl süreli, iskan kanunundan faydalanmayı sağlayan muhacir kağıdı verilir." Hükmü yer almaktadır.

Dava dosyasının incelenmesinden, göçmen olarak yurda gelen İsmail D.nin yurda geldikten sonra dünyaya gelen çocuklarından biri olan ve dolayısıyla iskan hakkına sahip olmayan davacıya yapılan iskan yardımının geri alınmasında söz konusu yasa hükümlerine aykırılık bulunmadığı, bu nedenle davanın reddi gerekeceği görüşü ile karara karşıyım.

3.1.6.3. DANIŞTAY 10. DAİRE KARARLARI

3.1.6.3.1. Ülkeye Yasa Dışı Yollardan Giriş, Sınır Dışı Edilme

E: 1998/1481

K: 2000/131

Temyiz Eden (Davalı) : İçişleri Bakanlığı

Karşı Taraf (Davacı) : K.K.

İstemin Özeti : İran vatandaşı olan davacının Finlandiya'ya gitmek üzere yurt dışına çıkışına izin verilmeyerek sınırdışı edilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan dava sonucunda; Ankara 8. İdare Mahkemesi'nce dava konusu işlemin iptali yolunda verilen 9.10.1997 tarih ve E: 1997/276. K:1997/967 sayılı kararın temyizen incelenip bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti: Yerinde olmadığı öne sürülen temyiz isteminin reddi gerektiği savunulmaktadır.

T.Hakimi : Mustafa KARABULUT

Düşüncesi : Temyiz isteminin reddi ile usul ve hukuka uygun

bulunan mahkeme kararının onanması gerektiği düşünülmüştür.

Danıştay Savcısı : Sinan YÖRÜKOĞLU

Düşüncesi : İran vatandaşı olan davacının Finlandiya'ya gitmek üzere çıkış izni verilmeyerek sınır dışı edilmek istenilmesine ilişkin işlemi iptal eden idare Mahkemesi kararının temyizen bozulması istenilmektedir.

Davalı idare davacının mülteci statüsünde olmayıp sığınmacı statüsünde olabileceğini, dolayısıyla Cenevre Sözleşmesi ve protokol hükümlerinin davacı hakkında uygulanamayacağını kaldı ki davacının sığınmacı statüsü elde etmek için yönetmeliğin 4. Maddesinde öngörülen 5 günlük sürede de başvurmadığını ileri sürerek kararın bozulmasını istemektedir.

Davalı idarenin dosya içinde bulunan dilekçe ve açıklamalarında da belirtildiği üzere Türkiye sadece Avrupa'dan ülkemize sığınma amacıyla gelen

yabancılara mülteci statüsü tanımaktadır. Bu itibarla Avrupa dışında ülkemize sığınmak amacıyla gelenler sığınmacı olarak kabul edilmiştir.

Ancak iç hukukumuz bakımından mülteci ve sığınmacıların tanımlarında ve sahip oldukları haklar ile yerine getirmek zorunda oldukları yükümlülüklerde farklılıklar bulunmamaktadır: Nitekim 30.11.1994 tarih ve 22127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğin hukuki dayanağını Cenevre Sözleşmesi ve 31.1.1967 tarihli protokol oluşturmaktadır. Davalı idare de işleminin hukuka uygunluğunu savunurken, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine de dayanmaktadır. Dolayısıyla, mültecilerin hukuku statüsüne ilişkin olan Sözleşme ve Protokol hükümlerinden sığınmacıların da yararlandırılması uluslararası anlaşmaların bir gereği olduğu gibi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olduğu Anayasa'sının başlangıç bölümünde belirtilen Türkiye Cumhuriyetinin hukuk devleti olmasının da zorunlu bir sonucudur. Bu durumda, yönetmeliğin 4. Maddesinde yer alan ve Türkiye'ye yasal yollardan gelenlerin buldukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenlerin ise, giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç beş gün içinde başvurmalarını öngören hüküm Cenevre Sözleşmesinin ilgili maddeleri ile birlikte yorumlanmalıdır. Cenevre sözleşmesi, Protokol ve bunlara dayanılarak çıkarılan yönetmelik hükümlerine göre ilgililere mülteci veya sığınmacı statüsünün tanınmasında ülkeye yasal veya yasa dışı yollardan girilmiş olmasının, ülkede yasa dışı olarak bulunmasının bir etkisi söz konusu değildir. Ülkeye yasa dışı yollardan da girilmiş olsa, ülkede yasa dışı olarak da bulunulsa bile, ilgili salt bu nedenle sınır dışı edilemeyecek, öncelikle durumun sözleşme kapsamına girip girmediği araştırılacaktır. Bir başka anlatımla, mülteci veya sığınmacının vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunmasına ve bu ülkenin korumasından yararlanamamasına neden olan ve ırkı, dini, tabiiyeti belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından kaynaklanan korkusunun haklı sebeplere dayalı olup olmadığı yetkili makamca değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra ülkeye sınır dışı yollardan giriş, idare tarafından da belirtildiği üzere konusu suç teşkil eden bir eylem olup, cezası da 5682 sayılı Pasaport Yasasının 34 ve 35inci maddelerinde tayin edilmiştir. Cenevre Sözleşmesinin 31/1. Maddesi ise sözleşmeye taraf devletlerin izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurmaları ve bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza verilemeyeceğini öngörmektedir. Görüldüğü üzere sözleşme izinsiz olarak ülkeye girmenin yanı sıra izinsiz olarak ülkede

bulunma durumunda da başvuru halinde mülteci statüsüne hak kazanmış olanlara ceza verilemeyeceğini kabul etmiştir. Sözleşmede süre konusu sadece cezaya ilişkin bir düzenlemede yer almıştır. Bu durumun dışında mülteci statüsünden yararlanabilmek için yetkili makamlara belirli bir süre içinde başvurulması gerektiğini öngören bir hükme ise sözleşmede yer verilmemiştir. Bu itibarla, yönetmelikte yer alan 4. Madde hükmünün sözleşme hükümleri doğrultusunda yorumlanması ve idare mahkemesi kararında da belirtildiği üzere mülteci veya sığınmacı statüsünün bir koşulu olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Açıklanan nedenlerle, temyiz isteğinin reddiyle idare mahkemesi kararının onanması gerekeceği düşünülmektedir.

Türk Milleti Adına

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince gereği düşünüldü.

Dava: İran vatandaşı olan davacının Finlandiya'ya gitmek üzere yurtdışına çıkışına izin verilmeyerek sınır dışı edilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

Ankara 8. İdare Mahkemesi: 359 sayılı kanunla onaylanarak yürürlüğe giren 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 31. Maddesinde "iltica memleketinde usulsüz durumda bulunan mülteciler" başlığı altında, "1-Akit Devletler. Hayatları veya hürriyetleri birinci maddede gösterilen şekilde tehdit altında bulunmuş olan memlekette doğrudan müsaadesiz ülkelere giren veya ülkelerinde bulunan mültecilere usulsüz girişlerinden veya bulunuşlarından dolayı ceza vermezler; bunların vakit geçirmeden resmi makamlara müracaatla usulsüz girişlerini veya bulunuşlarını mucip makbul sebepleri anlatmaları şarttır. 2- Akit Devletler. Bu mültecilerin hareketlerini lüzumlu olanlardan başka tahdit etmeyeceklerdir. Bu tahditler ancak iş bu mültecilerin iltica memleketindeki durumları düzelineye veya bunlar diğer bir memlekete kabullerini temin edinceye kadar olacaktır. Akit Devletler, bu mültecilerin diğer bir memlekete kabullerini temin etmeleri için makul bir müddet ve lüzumlu bütün kolaylıkları bahşederler" hükmünün yer aldığı; 30.11.1994 tarihli ve 22127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye'ye iltica eden veya Başka bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den ikamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 1. Maddesinde "Bu

yönetmeliğin amacı; 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir” düzenlemesine yer verildiği, aynı yönetmeliğin 3. Maddesinde, “sığınmacının, ırkı, dini, milliyeti belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan doyalı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı olarak” tanımlandığı; 4. Maddesinde, Türkiye’ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancılardan, Türkiye’ye yasal olmayan yollardan gelenlerin, giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç beş gün içinde müracaat edecekleri, 6. Maddesinde ise, Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancılardan, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31.1.1967 tarihli protokol gereğince Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer bakanlıklar ve kuruluşların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca karara bağlanacağı, iltica veya ikamet izni talebi uygun görülmeyen yabancılardan İçişleri Bakanlığının talimatı ile valiliklerce Türkiye’den çıkarılacağı düzenlemesine yer verildiği: dava dosyasının incelenmesinden, davacının 3.3.1996 tarihinde yasal olmayan yollardan Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra Avrupa ülkelerinden birine gitmek için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne başvurduğunun, ülkesine dönerse yaşamının tehlikede olduğunu beyan ettiğinin, B.M. Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 21.2.1997 tarihli cevabi yazısı ile Finlandiya Hükümetince mülteciliğe kabul edildiğinin, vizesinin Finlandiya Büyükelçiliğinde, seyahat biletinin Ankara Uluslararası Göç Örgütü’nde hazır bulunduğunun bildirildiğinin, aynı makamca adı geçen Finlandiya’ya gidebilmesi için 17.3.1997 tarihinde İstanbul Havalimanı’nda hazır bulundurulması amacıyla Dışişleri Bakanlığı’ndan yardım istenilmesi üzerine anılan bakanlığın İçişleri Bakanlığı’na hitaben yazdığı 21.2.1997 tarihli yazıda keyfiyetin arz edilerek herhangi bir engel olmaması halinde ilgilinin yurtdışına çıkışının sağlanması için İçişleri Bakanlığı’na bilgi verildiğinin, ancak İçişleri Bakanlığının

Türkiye'ye yasadışı yollardan geldiği ve ilgili makamlara başvuruda bulunmadığı sebebiyle davacının sınırdışı edilmesine karar verdiğinin anlaşıldığı; bu durumda, davacının üçüncü bir ülke tarafından iltica isteminin kabul edilerek, pasaport ve vize işlemlerinin tamamlanmış olması karşısında, yukarıda anılan Cenevre Sözleşmesinin 31. Maddesi uyarınca gereken kolaylığın bahşedilerek, mülteci olarak kabul edildiği ülkeye çıkışına izin vermek yerine davacının sınırdışı edilmesinde hukuka uygunluk bulunmadığı gerekçeyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.

Davalı İdare: davacının sığınma talebiyle ülkemiz yetkili makamlarına başvurmadığı, bu sebeple davacı hakkında 5682 sayılı Pasaport Kanununun ve 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahat hakkında Kanununun uygulanması gerektiği, zulüm görme tehlikesiyle kaçan davacının güvenli bir bölgeye geldiğinde durumunu anlatarak güvence altına alınmasını istemesi gerekirken, yasadışı olarak yaşamaya devam etmesinin sığınma sebebiyle bağdaşmadığı, sığınma konusundaki milli mevzuatın etkinliğinin sağlanması için kararın bozulması gerektiği iddiasıyla anılan idare mahkemesi kararının temyizen incelenerek bozulmasını istemektedir.

İdare ve Vergi Mahkemelerinin nihai kararlarının temyizen bozulması 2577 sayılı İdari yargılama Usulü Kanununun 3622 sayılı yasayla değişik 49. Maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı halinde mümkündür.

Temyizen incelenen ve yukarıda özetlenen gerekçelere dayalı olarak verilen Ankara 8. İdare Mahkemesi'nin 9.10.1997 ve E:1997/276. K: 1997/967 sayılı kararı, usul ve hukuka uygun olup, bozma nedeni bulunmadığı anlaşıldığından, temyiz isteminin reddine ve anılan kararın onanmasına, 20.1.2000 tarihinde oy çokluğuyla karar verilmiştir.

Ayrışik Oy: Yasal olmayan yollardan ülkemize geldiği halde yetkili Türk makamlarına başvuruda bulunmayıp uzun bir süre ülkemizde izinsiz olarak yaşayan davacının, sonradan sığınmacı olarak kabulü için yaptığı başvurusunun reddedilmesine ilişkin dava konusu işlemde iç hukuk kurallarına aykırılık bulunmamaktadır

Davacının mültecilik statüsünden bahisle sığınmacı olarak yaşaması için gerekli kolaylıkların sağlanması yolundaki istem ancak, iç hukuk kurallarına uygun bir başvurunun bulunması koşuluyla değerlendirilebilir. Belirtilen yönde bir başvurusu olmayan davacı hakkında tesis edilen işlemde yasaya aykırılık bulunmadığından, dava konusu işlemi iptal eden idare mahkemesi kararının bozulması gerektiği görüşüyle aksi yöndeki çoğunluk kararına katılmıyorum.

3.1.6.3.2. Yasal Olmayan Yollardan Giriş, Sınır Dışı Edilme, Cenevre Sözleşmesinin 31. Maddesinin Uygulanma Zorunluluğu

Esas No :1999/154

Karar No :2000/2756

Temyiz Eden (Davalı) : İçişleri Bakanlığı ANKARA

Karşı Taraf (Davacı) : F.T.M.

Temyiz Özeti : Irak vatandaşı olan davacıya ikamet izni verilmeyerek ülkesine iade edilmek üzere sınırdışı edilmesini ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan dava sonucunda Ankara 3. İdare Mahkemesi 12.11.1998 tarih ve E:1998/544. K: 1998/1108 sayılı kararıyla, dosyanın incelenmesinden, davacının 3.1.1997 tarihinde yasadışı yollardan Türkiye'ye giriş yaptığı, rahatsızlığı nedeniyle yönetmelikte belirtilen süre içinde ilgili makamlara başvurmadığı, dolayısıyla yasal ikamet izni alamadığı, ülkesine dönerse hayatının tehlikede olacağını beyan ederek Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği'ne başvurduğu, Komiserlikçe durumun mülteci statüsünde değerlendirildiği ve üçüncü bir ülkeye yerleştirileceğinin bildirildiği, bunun üzerine davalı idareye iltica talebinde bulunan davacının isteminin zımnen reddedildiğinin anlaşıldığı, bu durumda ilgili yönetmelik hükmü uyarınca sığınmacı durumda olan ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği'nce mülteci addedilmek suretiyle üçüncü bir ülkeye nakli konusunda gerekli girişimlerin sağlanmak suretiyle davacının iltica talebinin gecikmeli de olsa değerlendirilmeye tabi tutulması ulusal ve uluslararası mevzuat hükümleri açısından zorunlu bulunduğundan, işlemi tesis olunamayacağına ilişkin genel bir prensibi içeren Cenevre Sözleşmesi bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.

Davalı idare, hukuka aykırı olduğundan bahisle anılan idare mahkemesi kararının temyizden incelenerek bozulmasını istemektedir.

Savunmanın Özeti: Savunma verilmemiştir.

D. Tetkik Hakimi : Erkan Yılmaz

Düşüncesi : Temyiz işleminin reddi ile usul ve hukuka uygun bulunan mahkeme kararının onanması gerektiği düşünülmüştür.

Danıştay Savcısı : Tülin Özdemir

Düşüncesi : Temyiz dilekçesinde öne sürülen hususlar, 2577 sayılı idari Yargılama Usulü Kanununun 49. Maddesinin 1. Fıkrasında belirtilen nedenlerden hiçbirisine uymayıp, idare mahkemesince verilen kararın dayandığı hukuki ve yasal nedenler karşısında anılan kararın bozulmasını gerektirir nitelikte görülmemektedir.

Açıklanan nedenlerle, temyiz isteminin reddiyle idare mahkemesinin kararının onanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince gereği düşünüldü:

İdare ve Vergi mahkemelerinin nihai kararlarının temyizen bozulması 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49.maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı halinde mümkündür.

Temyizen incelenen karar, usul ve hukuka uygun olup, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmediğinden temyiz isteminin reddi ile anılan kararın onanmasına 25.5.2000 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

3.1.7. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARAR ÖZETLERİ

3.1.7.1. Sınır Dışı Etme

G.H.H ve Diğerleri- Türkiye; 11.07.2000; 43258/98.

İran vatandaşı başvurucular, 1970 yıllarının sonlarında ve 1980'li yıllarda rejim muhalifleri olarak faaliyette bulunmuşlardır. Birinci başvurucunun ilişkisi bulunduğu derginin yayıncısı 29 Mart 1997'de ölü bulunmuş ve bu çevreden kişiler hapsedilmiş veya kaybolmuşlardır. Başvurucu, daha önce gözaltında işkence gördüğü için yaşamının tehlikede bulunması nedeniyle

İran'dan kaçıma karar vermiştir. Başvurucular 16 Nisan 1997 'de rüşvetle sahte pasaport almışlar, 23 Nisan 1997'de turist vizesiyle Türkiye'ye girip İstanbul'a gelmişlerdir. Başvuruculara önce UNHCR'ye, sonra da İstanbul polisine sığınmacı olarak başvurmaları gerektiğinin söylenmiştir. İstanbul polisi, kendilerinin sığınmacı olarak kabul edilemeyeceğini, çünkü ülkeye girdikten sonra beş günlük zamanaşımı süresi içinde başvuruda bulunmaları gerekirken altıncı günü doldurdukları söylenmiştir. 1 Mayıs 1997'de UNHCR tarafından ifadesi alınan birinci başvurucunun sığınma talebi, son olarak 21 Kasım 1997'de reddedilmiştir. Başvuruculara 11 Kasım 1997'de Ankara polisi tarafından sığınmacı statüsü tanınarak 12 Aralık 1997'de Bilecik'te oturma izni sağlanmıştır. 18 Ağustos 1998'de Türk polisinden sınır dışı edilme kararı alan başvurucular on beş günlük itiraz süresi içinde yaptıkları itiraz üzerine Aralık 1998'de oturma izinleri uzatılmıştır. Dışişleri Bakanlığı 21 Eylül 1998'de başvurucuların sığınmacı statüsüne ilişkin şartları yerine getirmediğini teyit etmiştir. Ancak UNHCR, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 23 Mart 1990 tarihli yazıda başvuruculara sığınmacı statüsünün tanınmasına karar vermiş ve İran'a gönderilmeleri halinde zulümle karşılaşacakları sonucuna varmıştır. Dışişleri Bakanlığının başvurucuların üçüncü bir ülkede yerleşmelerine kadar insani nedenlerle Türkiye'de geçici olarak kalabileceklerini bildirmesinden sonra başvurucular Ekim 1999'da Amerika Birleşik Devletlerine yerleşmek üzere ülkeden ayrılmışlardır. Başvurucular 26 Ağustos 1998'de İnsan Hakları Avrupa Komisyonuna yaptıkları başvuruda, iade edilmeleri halinde insanlık dışı bir muameleye maruz kalacaklarını iddia etmişlerdir.

KARAR

3. Madde Açısından: başvurucuların artık Amerika Birleşik Devletlerinde yaşamakta olmaları ve İran'a gönderilme korkularının ortadan kalkmış olması nedeniyle mağdur olduklarını iddia edemeyeceklerin göz önünde tutulduğunda Sözleşmenin 2, 3 ve 8. maddeleri bakımından incelemeye gerek bulunmadığına;

13. Madde Açısından: Sığınma ile ilgili iç hukuktaki düzenlemeleri soyut olarak incelemek Mahkeme'nin görevi değildir. Sözleşmeciler Devletler uluslararası hukuka ve Sözleşmeye göre yabancıların ülkeye girişlerini, ikametlerini ve sınır dışı edilmelerini düzenleme yetkisine sahiptirler. Ayrıca siyasal sığınma hakkı Sözleşme'de yer almamaktadır. Ne varki sınır dışı etme Sözleşmeciler devletlerin Sözleşme'nin 3. Maddesine göre üstlendikleri yü-

kümlülükleriyle ilgili bir sorun yaratabilir. Sığınmacının geri gönderilme halinde 3. Maddeye aykırı bir muamele ile karşılaşma riski bulunduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiası olması halinde , Sözleşmecî Devletin geri gönderme ile iç hukuku bu maddedeki hakkın özünü güvence altına alacak bir hukuk yolunun mevcudiyetini sağlamak zorundadır. Sözleşme'nin 13. Maddesinden kaynaklanan bu yükümlülük ulusal makamların Sözleşme'den doğan şikayetin hem özünü ele alabilmesine ve hem de uygun bir hal çaresi sağlanmasına yol açabilecek nitelikte hükümler bulunmasını gerektirir. Dışişleri Bakanlığının 21 Eylül 1998'de başvurucuların geri gönderilmesiyle ilgili kararı teyit eden kararına kadar , başvuru Sözleşme'nin 3. Maddesi bakımından bir şikayette bulunmadığı için bu aşamada savunulabilir bir iddiası yoktur. UNHCR de üç kez sığınma başvurusunu reddettikten sonra başvuru İran'da 1998 yılında yazarların öldürülmesiyle ilgili ayrıntı vermesi üzerine UNHCR ve Dışişleri Bakanlığı görüş değiştirmişlerdir. Dışişleri Bakanlığının başvurucuların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerine kadar ülkede kalabileceklerine dair kararından sonra İran'a gönderilmelerine dair bir risk kalmamıştır. Bu karar ile başvurucuların Türkiye'den ayrılma tarihleri arasında kalan süre bakımından Sözleşme'nin 13. Maddesi bakımından bir sorun doğmamıştır. Bu nedenle 2,3 ve 8 maddeler bakımından varılan sonuç dikkate alındığında 13. Maddenin de ihlal edilmediğine;⁽¹⁹⁾

3.1.7.2. Sınır Dışı Etme

2-JABARI- Türkiye; 11.07.2000; 40035/98

İran vatandaşı olan yirmi iki yaşındaki başvuru bayan Jabari, İran'da bulunduğu sırada aşık olduğu bay X ile evlenmek istemiş, X'in ailesinin muhalefet etmesine rağmen ilişkisini sürdürmüş ve cinsel ilişkide bulunmuştur. 11 Ekim 1997'de birlikte dolaşırken erkeğin evli olması nedeniyle polis tarafından gözaltına alınmışlar ve başvuru kızlık muayenesine tabi tutulmuştur. Başvuru ailesinin yardımıyla gözaltından çıkmıştır. Başvuru Ekim 1997'de yasa dışı yollardan Türkiye'ye girmiş ve sahte pasaportla İstanbul'dan Fransa üzerinden Kanada'ya giderken Fransız polisi tarafından Fransa'da yakalanmıştır. Başvuru 5 Şubat 1998'de İstanbul'a geri gönderilmiş ve hava alanında gözaltına alınmıştır. Bakırköy Savcılığına çıkarılan başvuru, 1950 tarihli Pasaport Kanununa aykırı olarak sahte pasaportla yurda girmesi nedeniyle sınır dışı edilmek üzereyken sığınma talebinde bulunmuştur. Sığınma talebi reddedilmiştir. Başvuru 26 Mart 1998 tarihine kadar Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şb.'de tutulmuştur. BMMYK

(UNHCR)'nin Ankara'daki bürosunun devreye girmesi ile İstanbul'da bir otele yerleştirilmiştir. Sığınma talebi hakkında 12 Şubatta UNHCR yetkilileri tarafından ifadesi alınan başvurucuya, İran'a geri gönderilmesi halinde taşlanma suretiyle öldürülme veya kırbaçlanma cezası gibi insanlık dışı bir cezayla karşılaşma riski bulunduğu gerekçesiyle 16 Şubatta sığınmacı statüsü verilmiştir. Başvurucunun 8 Martta sınır dışı edilme kararı aleyhine Ankara İdare Mahkemesine yürütmeyi durdurma talebi ile 16 Nisan 1998'de, iptal talebi de İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine göre 26 Şubat 1998 tarihinde yaptığı başvuru nedeniyle geçici oturma izni verildiği gerekçesi ile 4 Kasım 1998'de verilmiştir.

KARAR

3. Madde Açısından: Başvurucu İran'da zina suçu nedeniyle taşlanma ve kırbaçlanma cezası ile karşılaşacağını ve bununda Sözleşmenin 3. Maddesi bakımından insanlık dışı muamele olduğunu ileri sürmüştür. Hükümet UNHCR tarafından sığınmacı statüsü verilmiş olan başvurucu gibi kişilere insani nedenlerle üçüncü bir ülkeye gönderilinceye kadar ikamet izni verildiğini ancak beş günlük süre içinde başvuru yapılmadığı için bu imkanın başvurucuya tanınmadığını, başvurucunun ayrıca 1997'de Türkiye'ye girdiğinde sığınma talebinin ilgili makamlara bildirmediği için talebinin esası olarak bir tutarsızlık bulunduğunu, Kanada'ya gidebilmiş olsa idi kendisine sığınmacı statüsü verilmesinin kuşku bulduğunu belirtmiştir. Mahkemeye göre bir kimsenin gönderileceği ülkede insanlık dışı muamele ile karşılaşma riski bulunduğu takdirde sözleşmecî devletin göndermeme yükümlülüğü vardır. Davalı devlet başvurucunun talebinin anlamlı olup olmadığı konusunda herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. 1994 tarihli sığınmacılar hakkındaki yönetmeliğe göre beş günlük gecikme nedeniyle talebinin reddedilmesi başvurucunun sorunu hakkında esastan incelemeyi önlemiştir. Böylesi kısa bir sürenin otomatik bir şekilde uygulanması Sözleşmenin 3. Maddesinde ki hakkın korunması bakımından tutarsızlık oluşturur. Başvurucunun sığınma talebi hakkında değerlendirme yapmak UNHCR yetkililerine kalmıştır. Ankara İdare Mahkemesinin denetimi başvurucunun kaygılarını esastan incelemekten çok sadece şekil şartları ile sınırlı kalmıştır. Mahkeme, başvurucunun talebini esastan inceleyen UNHCR'nin vardığı sonuca gereken ağırlığı vermek durumundadır. Mahkeme, İran'da zina suçuna İslam Hukukuna göre ceza verilmemesi yönünde bir gelişme olmadığına kanaat getirmiştir. Mahkeme, başvurucunun İran'a gönderilmesi halinde Sözleşmenin 3. Mad-

desine aykırı muameleye maruz kalacağına kanaat getirmiştir. Başvurucunun İran'a gönderilmesi halinde insanlık dışı muamele yasağının ihlal edileceğine;

13. Madde Açısından: Sığınma talebi zamanaşımı süresine tabi olması nedeniyle başvuru İran'a geri gönderilmesinden neden korktuğunu yetkililere anlatamamıştır. Sığınma talebinin reddine karşı itiraz imkanı bulunmamaktadır. Geri gönderme kararı konusunda yürütmeyi durdurma kararı veremeyen idare mahkemesinin denetiminin etkili bir hukuk yolu sayılmayacağı iddia edilmiştir. Mahkemeye göre Sözleşmenin 13. Maddesindeki etkili hukuk yolu kavramı, Sözleşmenin 3. Maddesine aykırı bir muameleden korkulması halinde bu konuda ki bir talebin bağımsız ve dikkatli bir biçimde incelenmesini gerektirir. Ankara İdare Mahkemesi bu güvenceyi sağlayamadığından etkili hukuk yoluna ulaşma hakkının ihlaline;

41. Madde Açısından : Sözleşmenin 3. Maddesinin potansiyel olarak ihlali sonucuna varılmış olması ve 13. Maddesinin ihlal edildiği sonucuna varılmış olması nedeniyle başvuru talebini edebileceği manevi tazminat için yeterli bir karşılıktır; ücret ve masraflar konusunda ayrıntılı bir talepte bulunulmadığından, başvurucuya adli yardım olarak daha önce verilen 5.000 FF'nin yeterli olduğuna.⁽²⁰⁾

IV. BÖLÜM

4.1. İNSAN HAKLARI HUKUKUNDA MÜLTECİLER

Dokunulmazlık ayrıcalığına sahip olan insan hakları, insanın insan olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Toplumunu oluşturan bireylerin insan olarak yaşadığı sürece bu haklara kimsenin dokunamayacağı aşikardır. Çünkü bu haklar, zayıfların güçlülerden talepleridir.

Milattan önce iki binli yıllara dayanan iltica ve sığınma olgusunun temelinde de insan hakları yatmaktadır. İnsan haklarının özünü adalet, eşitlik, özgürlük ve direnme oluşturur. "Direnme"den kasıt, kişinin tabii olarak varolan ancak kullanılmasına müsaade edilmeyen haklarının elde edebilmesi için sivil toplum örgütleri vasıtasıyla, çabalamasıdır. Bir başka deyişle, insan haklarının özünü oluşturan adalet, eşitlik ve özgürlük hakları sağlanmadığında başvurulabilecek bir denetim mekanizmadır.⁽²¹⁾

İnsan hakları, konusu her ne kadar politik bir konu ise de uluslararası insan hakları hukuku herhangi bir hükümetin ideolojisini gözetmeksizin tüm devletlere aynı standartları ve yükümlülükleri öngörür.

İnsanlar, var olan tabii özgürlüklerini korumak, özellikle güvenliklerini temin etmek için devlet denilen farazi bir müessesenin doğmasına meydan vermişlerdir. Ancak zamanla devletler üzerlerine düşen bu yükümlülüğü yerine getirmemiştir. Bir takım insanları korumasız bırakmış ya da yeterli korumayı sağlamakta sessiz kalmıştır. Böylece kendi yurtlarını, topraklarını terk ederek güvenli barınaklar arayan nüfus hareketleri yaşanmıştır.

Burada, devletlerin yapamadığı ya da yapmakta yetersiz kaldığı durumlarda uluslararası hukuk ve uluslararası müesseseler devreye girmiştir. Bu nedenle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin başlangıç kısmında,

"İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğasında var olan onurun, eşit ve devredilemez haklarının tanınmasının özgürlük, adalet ve dünya barışının temelini oluşturduğuna dayanarak,

İnsan haklarını ihmal ve ihlalinin insanlık vicdanını isyan ettirecek barbarca olaylara yol açtığına ve konuşma ile inanç özgürlüğüne sahip, korku ve

yoksulluktan arınmış kişilerin yaşadığı bir dünya kurulmasının bütün insanların en yüce amacı olarak kabul edildiğine dayanarak,

İnsanın zulüm ve baskı karşısında son çare olarak ayaklanmaya mecbur bırakılmaması için insan haklarının hukukun üstünlüğü ilkesi ile korunmasının zorunluluğuna dayanarak milletlerarası dostane ilişkilerin geliştirilmesini ilan etmiştir.

Yine, Evrensel Beyannamenin 14. Maddesi, zulüm karşısında başka ülkeye iltica talebinde bulunma ve imkanlarından yararlanma hakkından bahseder.

Görüleceği gibi Evrensel Beyanname tüm bireylerin insan olması münasebetiyle tabii olarak sahip olduğu haklara yer vermekte, bunun ehemmiyetini dile getirmektedir.

Mültecilerin insan hakları ve hürriyetlerinden yararlanmaları için bir takım hukuki kurumlara ihtiyaç hasıl olmuştur. Bunların belki de en önemlisi “geri gönderilmeme” prensibidir. Bu prensip, uluslararası himayenin yapı taşlarındandır.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinin 33. Maddesine göre “hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayat ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkenin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.” hükmünü ifade etmektedir. 1951 Sözleşmenin 33. Maddesi, taraf devletlerin çekince koyamayacağı maddelerden biridir. Taraf devletin sözleşmenin uygulanmasında ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapılmaksızın uygulanmasını öngören 3. Madde ile her mültecinin tüm devletlerin toprakları üzerinde yargı yoluna başvurabilme hakkını kapsayan 16. Madde de çekince konulamayacak maddeler arasındadır. İnsan hakları anlamında önem arz eden bu maddelere çekince konulmaması son derece isabetli olmuştur.

1951 Sözleşmesinin 31. Maddesi ise, illegal yollardan ülkeye giriş yapan mültecilere, yerel makamlara başvurmaları halinde cezalandırılmayacaklarını, hareketlerini zorunlu haller dışında kısıtlamamalarını ve gerekli her türlü kolaylıkların sağlanmasını öngörmüştür. Çalışmamızın yargı kararları bölümünde mahkeme kararları incelendiğinde 1951 Sözleşmesinin 31. Maddesi karşısında 1994 yönetmeliğinin ilgili hükmü uygulanmaz hale gelmiştir.

BMMYK’ya göre temel insan haklarını ihlali mültecilerin kaçışlarında temel etkidir. Bu ihlaller, gönüllü ve güvenli geri dönüşleri de engellemektedir. Bu itibarla mültecilerin sığınma ülkelerinde himayesinin temel sebebi insan haklarına saygıdır.

Mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası hukuk, 1951 sözleşmesinden ibaret değildir. Mültecileri koruyan bir çok uluslararası belge mevcuttur. Bunlar;⁽²²⁾

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
- Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
- Irk Ayrımcığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
- İşkenceye Karşı Sözleşme
- Çocuk Hakları Sözleşmesidir.

Bu Sözleşmelerin muhtelif maddeleri insan hakları anlamında mültecilerin hukuki durumlarını düzenlemektedir.

Bugün zulüm riski ve tehdidi nedeniyle ülkelerine gönderilmemeleri gereken mültecilerin sorunları bunlarla sınırlı kalmamakta, haksız gözaltına alınma, adil yargılanma ilkesine riayet edilmemesi, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ve yabancı düşmanlığı konusunda 1951 Sözleşmesi ve 1967 protokolü yetersiz kalmakta, uluslararası insan hakları hukuku devreye girmektedir.

İnsan hakları kavramı çok eskidir. Doğal haklara duyulan saygının ürünü olarak bir çok devlet ve topluluk tarafından benimsenmiştir.

BM anlaşmasının amaçlarından biri "ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmeye, ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası iş birliğini sağlamak"tır.

Çünkü, barış ve güvenliğin temelinde insan hakları yatmaktadır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra yaşanan dramatik hadiseler, insanların bu zulüm ve baskı karşısında çaresiz bir şekilde ayaklanmaya mecbur bırakılmaması için insan haklarının, hukukun üstünlüğü ilkesine dayanarak korunmasının zorunluluğuna binaen, Birleşmiş Milletler tarafından bir takım çalışmalar yapılmasını gerekli kılmıştır.

İnsan hakları, evrensel olup bölünmez vasıflara sahiptir. Bu nedenle bu haklar arasında bir hiyerarşiden söz edilemeyeceği gibi bu hakların korunmasında bir sıra gözetmekte mümkün değildir.

1993 Dünya İnsan Hakları Konferansı bu konuya açıklık getirmektedir. Buna göre "bütün insan hakları evrensel, bölünmez, karşılıklı bağımlı ve birbiri ile ilişkilidirler. Uluslararası topluluk insan haklarını adil ve eşit bir biçimde, aynı durumda ve aynı vurguyla bütünsel olarak ele almalıdır. Ulusal ve bölgesel farklılıkların akılda tutulması, bir zorunluluk ise de, siyasi, ekonomik, kültürel sistemlerine bakılmaksızın bütün devletlerin, bütün insan

haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmeleri ve korumaları vazifeleridir.” demek suretiyle tüm insan haklarının evrensel ve eşit önemde olduğu teyit edilmektedir.

Uluslararası insan hakları hukuku tarafından benimsenen hak ve özgürlüklerin sağlanmasında ya da uygulanmasında ayrımcılık yapılamaz. Yani devletler, bu hakların korunmasında bireyler arasında bir takım farklılıklar (ırk, din, sosyal statü gibi) gözetmemesi gerekir.

Zira, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin, 2. Maddesine göre “herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir fikir, milliyet, toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka bir statü nedeniyle ayırım gözetmeksizin iş bu beyanname de açıklanan bütün hak ve özgürlüklerden yararlanma hakkına sahiptir.” Bundan dolayıdır ki, mülteciler sığınma ülkesinde, temel hak ve özgürlüklerden o ülkenin yurttaşları gibi yararlanır. Ayrımcılığın önlenmesi mülteciler açısından hayati bir değer ifade etmektedir.

İşkenceye Karşı Sözleşmenin, Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi veya Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi hükümlerinin ihlal edilmesi durumunda komiteye bireysel başvuruda bulunulabilir. Ancak, bunun için taraf devletlerin, sözleşmelerin ilgili maddelerini kabul etmiş olmaları gerekmektedir.

Bireysel başvuru yolu aslında etkili bir yoldur. Bu itibarla başvurusu reddedilen, ancak ülkesine dönmesi halinde işkenceye maruz kalacağı korkusu taşıyan bir sığınmacı, işkenceye karşı komiteye başvurabilir. Her ne kadar komitenin emir vermek ve tazminata hükmetmek gibi yetkileri yoksa da bu konudaki görüşleri önem taşımaktadır.⁽²³⁾

4.2. MÜLTECİ ve SİĞINMACILAR İÇİN ORTAK KORUMA DİSİPLİNLERİ ve İNCELENMESİ

Daha önceden de açıklandığı gibi, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü, mültecilerin hukuksal sorunlarının tamamını ele alamamakta ve bu nedenle uluslararası insan hakları hukukuna başvurma zorunluluğu doğmaktadır. Örneğin, düşünce, ifade özgürlüğü, göz altına alınma, eğitim, adil yargılanma sürecine tabi olma, seyahat özgürlüğü ve çalışma gibi tabii haklarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Burada sığınmacı ve mültecilerin insan olması nedeniyle sahip oldukları haklarını inceleyeceğiz.

4.2.1. DÜŞÜNCE, İFADE ve TOPLANTI HAKKI

4.2.1.1. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Bilindiği gibi düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda 1951 sözleşmesinde her hangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak bir takım uluslararası belgeler ile bölgesel belgelerde bu konu düzenlenerek koruma altına alınmıştır.

Bu hakların kapsamını, hiçbir müdahale ve baskıya maruz kalmaksızın, düşüncenin özgürlüğü ile her türlü düşüncenin araştırılması, öğrenilmesi ve dile getirilmesi yani düşünceyi açıklama özgürlüğü teşkil eder.

İnsan Hakları Evrensel Beyanname Madde 19/1 “herkes düşünce ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak müdahale olmaksızın bir fikre sahip olma ve bir kimsenin ülke hudutları ile sınırlanmaksızın her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.”

Yine; Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme, herkesin herhangi bir müdahaleye maruz kalmaksızın düşünce hakkına ve ifade özgürlüğüne sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Keza, İnsan ve Kişilerin Haklarına Dair Afrika şartı;

“1- Her birey haber alma hakkına sahiptir.

2- Her birey yasaların öngördüğü sınırlar içinde kalmak kaydıyla düşüncelerini açıklama ve yayma hakkına sahiptir” gibi maddeleri içermektedir.

Bunun gibi, İnsan Haklarına Dair Amerika Sözleşmesinin 13. Maddesi, Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmesinin 13., Kişi Haklarına ve Görevlerine İlişkin Amerika Bildirgesinin IV. Maddesi ve İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunması Avrupa Sözleşmesinin 10. ve 16. Maddeleri, düşünce ve ifade özgürlüğünün kapsamını ve sınırlarını çizmektedir.

Burada mülteciler için son derece önemli ve dikkat çekici olan İnsan Haklarına Dair Avrupa Sözleşmesinin 16. Maddesidir ki bu “10, 11 ve 14. Maddelerde ifade edilenlerin hiçbiri Sözleşmenin yüksek taraflarını, yabancıların siyasal faaliyetlerine ilişkin kısıtlamalar getirmekten alıkoyduğu şeklinde anlaşılmalıdır” hükmünü taşımaktadır.

Düşünce ve ifade özgürlüğünün uluslararası ve bölgesel insan hakları hukuku tarafından korunması mutlak değildir. Bu korumanın da sınırları vardır. Ancak bu sınırlamalar belli koşullarda getirilebilmektedir. Bunlar; ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığının korunması, başka insanların haklarına saygı ve kamu ahlakının korunması amacıyla getirilebilecek sınırlamalardır. Bunların dışında getirilecek sınırlama meşru değildir. Uluslararası insan hakları hukukunun ihlaline yol açar.⁽²⁴⁾

4.2.1.2. Toplanma Hak ve Özgürlüğü

1951 sözleşmesinde bu konuda açıklık olmamakla beraber uluslararası ve bölgesel insan hakları hukuku bu konuya açıklık getirmiştir.

Toplanma hakkından kasıt, başkalarını isyana ve şiddete teşvik etmeksizin belli bir amaç için birden çok kişinin bilinçli ve sürekli olarak bir araya gelmesidir. İnsan Hakları Beyannamesi ve diğer uluslararası hukuk normları toplanmayı “barışçıl” sıfatıyla toplanma olarak algılamaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 20. Maddesi,

“1- Herkes barışçıl bir biçimde toplanma ve örgüt kurma hakkına sahiptir.

2- Hiç kimse bir örgüte mensup olmaktan alıkonamaz “ hükmünü taşımaktadır.

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme barışçıl bir şekilde toplanmanın hukuk tarafından korunacağını ve bunlara ancak belli konularda sınırlama getirilebileceğini ifade etmektedir.

Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme, çocuğun dernek kurma ve barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğünü ve hakkını kabul ederek bu haklara getirilebilecek sınırlamaları tek tek belirler.

Yine, İnsan Haklarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi 11. Madde “herkes barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğü haklarına ve başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir.” hükmünü içermektedir.

Bununla beraber, Kişinin Haklarına ve Görevlerine İlişkin Amerika Bildirgesinin XXI. Maddesi, İnsan Haklarına Dair Amerika Sözleşmesinin 15. Maddesi, İnsan ve Kişilerin Haklarına Dair Afrika Şartının II. Maddesi, barışçıl bir şekilde toplanma ve örgütlenme hakkı ve özgürlüğünü düzenlemektedir.

Uluslararası ve bölgesel insan hakları hukuku, toplanma ve örgütlenmenin kapsamını son derece geniş düzenlemekle beraber bir takım sınırlamalar da getirmiştir. Bu sınırlamalar ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu sağlığı ya da ahlaki ve diğer bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma gerekçesi ile yapılabilir. Sınırlamaların bu koşullara uygun olmasına dikkat edilmeli, kötü kullanılmaya müsamaha gösterilmemelidir.

4.2.1.3. Din Özgürlüğü

Din özgürlüğü hususunda 1951 sözleşmesi 4. Maddesi, “taraf devletler, sınırları içerisinde bulunan mültecilere dini gereklerini yerine getirme özgürlü-

ğü ve kendi çocuklarının din eğitimine ilişkin özgürlüğü en az vatandaşları için tanımış oldukları ölçüde tanıyacaklardır” hükmünü benimseyerek, mültecileri vatandaşları ile eşit muameleye tabi tutmuşlardır.

Bunun dışında uluslararası ve bölgesel belgelerle de din özgürlüğü teminat altına alınmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18. Maddesi “herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak kendi tercihi ile bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile tek başına ya da başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde aleni veya özel olarak, dinini ve inancını, ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açığa vurma özgürlüğünü de içerir” hükmünü taşımaktadır.

Burada din kavramını sadece semavi dinler olarak değil, tek tanrılı, çok tanrılı ya da tanrı tanımaz inançlarla birlikte her hangi bir inanca mensup olmama hakkını da koruma altına alacak şekilde geniş manada yorumlamak gerekmektedir.

Din özgürlüğünün kapsamı; belli bir dine ve inanca mensup olma ya da olmama, mevcut bir dini benimseme hakkı ve bireyin tek başına ya da diğer bireylerle birlikte bir dine tabi olması, inanması ve ibadet etmesi ve öğrenmesi hak ve özgürlüğünü içerir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi bir çok uluslararası ve bölgesel belgeler de din özgürlüğünü teminat altına almıştır.

İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesinin 9. Maddesi “herkes vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak bir kimsenin bir dini ya da bir inancı kabul etme ya da değiştirme özgürlüğünü ve tek başına ya da başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini ya da inancını, ibadet, öğrenme ve uygulama özgürlüğünü de içerir.” şeklindedir.

Bunun gibi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 14. Maddesi, Din ya da İnanca Dayalı, Her Türü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirgenin 1. Maddesi, Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmenin 18. Maddesi ile İnsan ve Kişi Haklarına Dair Afrika Şartının 8. Maddesi, Kişinin Haklarına ve Görevlerine İlişkin Amerika Bildirgesinin III. Maddesi din ve inanç özgürlüğünü teminat altına almaktadır.

Bunun yanısıra din ve inanç özgürlüğü, kamu güvenliği, kamu sağlığı, ahlakı veya diğer bireylerin temel hak ve özgürlükleri nedeniyle sınırlandırılabilir. Burada dikkat çeken nokta, ulusal güvenlik nedeniyle bir sınırlamanın öngörülmemiş olmasıdır.

4.2.2. ALIKONMA (GÖZALTI)YA KARŞI HİMAYE

Her ne kadar, Cenevre Sözleşmesinin 31. Maddesi dışında, sığınmacıların ve mültecilerin gözaltına alınmaları ile ilgili doğrudan bir madde bulunmasa da, bir çok uluslararası ve bölgesel belgede bu konuyla ilgili detaylı hüküm görmek mümkündür. 1951 sözleşmesinin 31. Maddesi "1- Taraf devletler, hayatlarının ve özgürlüklerinin madde 1'de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasa dışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasa dışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.

2- Taraf devletler, mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacak ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya başka bir ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlayacaklardır."

Buna göre, genel itibariyle mültecilerin alıkonulmasından kaçınılacak ve mültecilerin sırf bir ülkeye yasa dışı girişleri ya da bulunuşları nedeniyle gözaltına alınmayacaklardır.

Mültecilerin ve Sığınmacıların Alıkonmasına İlişkin Yürütme Komitesi'ne göre, mültecilerin alıkonulması durumunda geçerli bir takım temel ilkelerin gözetilmesi gerekir. Bu temel ilkeler; kimlik tespiti, sığınma talebinin dayanağını teşkil eden unsurları belirleme hali, mültecilerin kullandıkları belgeleri tahrif ettikleri durumlar, milli güvenlik ve kamu düzeninin sağlanması nedenlerinden birinin varlığı halinin gözetilerek alıkonma yapılabilmesidir. Ancak mültecilerin alıkonulması yargısal veya idari denetime tabi olacak ve mülteciler hiçbir zaman adi suçlularla beraber alıkonulmayacaktır. Bir de, alıkonulan mültecinin BMMYK gibi sivil toplum örgütleri ile bağlantı kurması imkanı sağlanacaktır.

Uluslararası ve bölgesel insan hakları hukuku ,mültecilerin gözaltına alınmaları ile ilgili olarak Cenevre Sözleşmesi ve Yürütme Komitesinin getirdiği prensiplere destek olacak bir takım standartlar getirmiştir. Şimdi bu standartlara açıklık getirelim.

4.2.2.1. Gözetim Altına Almanın Yargısal Denetimini Sağlayan Standartlar

Bu standartlardan ilki, gözetim altında buldurmanın hukuka aykırı olduğunun ileri sürülebilmesi hakkındadır ki bu hak, bir çok uluslararası ve bölgesel insan hakları belgesi ile garanti altına alınmıştır.

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmenin 9 (4) Maddesi “gözaltına alınarak veya tutuklanarak özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimse, tutulmasının hukukiliği haklarında hem karar verebilecek ve eğer tutulması hukuki değilse salıverilemeye hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.” hükmünü içermektedir.⁽²⁵⁾

Yine, Çocuk Hakları Sözleşmesinin 37 (b) maddesi “hiçbir çocuk, yasa dışı ya da keyfi bir biçimde özgürlüğünden mahrum bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.” şeklindedir. Burada gözetim altında bulunan bir mültecinin serbest bırakılmak üzere mahkemeye başvurma hakkı teminat altına alınmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocuk mülteciler için önem arz eden bir başka husus ise çocukların gözetim altına alınması ve tutuklanmasının en son başvurulabilecek bir önlem olmasıdır.

Gözetim altına almanın yargısal denetimini temin eden diğer bir standart ise, gözaltının mutlaka yargı denetimine tabi olması prensibidir. Gözaltına alınan kişinin her ne kadar bu işleme karşı mahkeme nezdinde itiraz hakkı var ise de, bu yeterli olmamakta, gözaltı işleminin hukuka ve mevcut yasalara uygunluğunun otomatik denetlenmesi yerinde olacaktır.

Bu yargısal denetim, alıkonulan şahsın haklarını ihlal eden tüm düzenlemeler üzerinde alıkonulma süresince devam edecektir.

Her Çeşit Alıkonulan ya da Tutuklu Bulunan Herkesin Korunmasına İlişkin İlkeler Dair BM metninin 11. İlkesi yargısal denetimin etkin kontrolünü şu şekilde ifade etmiştir:

“1- Bir kimse, önceden yargısal ya da bir diğer mercii tarafından dinlenilmesi için etkin bir olanak tanınmadığı sürece alıkonamaz. Alıkonan kişi kendisini savunmak ya da yasa ile tanımlandığı üzere, bir avukatın yardımını almak hakkına sahiptir.

2- Gözetim altına alınan bir kişiye, varsa avukatına alıkonma kararı nedenleri ile birlikte derhal bildirilecek ve tam olarak bilgilendirilecektir.

3- Yargısal ya da diğer mercii, gözetimin devam etmesinin yerindeliğini

gözden geçirmek üzere yetkilendirilecektir.”

Alıkonmanın ulusal hukuktaki gerekçesi ne olursa olsun, uluslararası standartlar yargısal ya da diğer bir mercie derhal sevkini öngörmektedir. Gözaltı işleminin derhal yargısal bir merci ya da makamın denetiminden geçmesi ve merciinin onayına tabii olması, gözetim altına alınan sığınmacılar ve mülteciler için yaşamsal öneme haizdir. Derhalden kastın ne olduğu sorusuna gelince, bu konu ile ilgili İnsan Hakları Komitesinin “**gecikmeler birkaç günü aşmamalıdır.**” Prensibi esas alınmalıdır. Bu hüküm de mülteciler için ayrı bir önem arz etmektedir.

Yargısal ya da diğer makamdaki kasıt, yasa ile yetkisi belirlenen tarafsız ve bağımsız, teminatını taşıyan yargısal ya da diğer bir mercii anlaşılmalıdır (Her Çeşit Alıkonan ya da Tutuklu Bulunan Herkesin Korunmasına İlişkin İlkeler Dair BM Metni). Burada sözü geçen diğer bir makamın da, bir hakimin vasıflarına sahip olması gerekmektedir ki, yeterince tarafsız ve bağımsız olmayan bir memur önüne çıkartılan mülteci ya da sığınmacı için mühim bir konudur.

4.2.2.2. Gözetim Altında Bulunan Mültecilerin BMMYK ile Haberleşmelerini Garanti Eden Standartlar

Gözetim altına alınan kişinin, yakınları ile haberleşmesi, bir avukat yardımından istifade edebilmesi gibi hakları tabiidir. İlticacı ve sığınmacıların bu haklardan başka BMMYK ile temasa geçme hakları da vardır. Bu hak, BMMYK ile haberleşmeyi kapsadığı gibi, komiserlik tarafından ziyaret edilme hakkını da kapsar.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Prensipleri 16 (2) İlke: “tutulan veya hapsedilen bir kimse yabancı ise vatandaşı olduğu devletin konsoloslughuna veya diplomatik temsilciliği ile, eğer kendisi mülteci ise veya uluslararası örgütün koruması altında ise, uluslararası hukuka göre bu konuda bilgi alma haklarına sahip yetkili uluslararası örgüt veya koruması altında bulunduğu uluslararası örgütün temsilcisi ile iletişim kurma hakkına da sahip olduğu konusunda kendisine hemen bilgi verilir.”

Anlaşılacağı üzere, mülteci veya sığınmacıların alıkonulduğu anda milletlerarası örgüt (BMMYK)’nün himayesinde uygun araçlarla iletişim kurma hakları bulunmaktadır.

Burada uygun araçlarla iletişim derken, telefonla irtibat, BMMYK ofisi

ile yazışma ve BMMYK yetkilileri tarafından, alıkonulmanın ziyareti kastedilmektedir.

Yine, Çocuk Hakları Sözleşmesinin 37 (d) maddesinin “özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer bir yetkili bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böyle bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.” şeklindeki ifadesi çocuk mülteciler için ayrı bir önem arz etmektedir.

Mültecilerin BMMYK ile haberleşmelerine ilişkin standartları başka uluslararası sözleşme ve prensiplerde de bulmak mümkündür.

4.2.2.3. Keyfi Gözaltıları Engelleyen Standartlar

BMMYK, keyfi gözaltıları engelleme amacıyla, özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyanname ile Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmenin kişi özgürlüğünü temin eden maddelerini prensip edinmiştir. BMMYK'ya göre gözaltılarının uluslararası hukuka uygun olması gerekir. Aksi takdirde alıkonulma keyfidir. Hiçbir zaman meşru olamaz. Amaç, göz altına alınma yetkisinin görevli memur tarafından kötüye kullanılmaması, korunma gereksinimi duyan kişilerin belirlenmesi ve hepsinden önemlisi, zulme uğrama riski olan yere geri gönderilmemesidir.

BMMYK, keyfilik kavramını çok geniş yorumlamaktadır. BMMYK tarafından, meşru kabul edilmeyen sebeplerle gözaltına alınan kişinin işlemi ulusal hukuka uygun olsa bile, bu işlem BMMYK nezdinde meşru değildir. Bu durumda ulusal hukuka uygun olmayan ve yasa dışı yollardan ülkeye giriş yapan bir ilticacı, BMMYK tarafından mülteci statüsü tanınmış ise ulusal hukuka göre alıkonulan mültecinin işlemi keyfidir. Zira Cenevre Sözleşmesi 31. Maddesi karşısında mültecilere gerekli kolaylıkların sağlanmaması ülkeye yasa dışı yollardan giriş nedeniyle ceza verilmesi kabul edilmeyecektir. Demek ki, gözaltı, ulusal hukuka uygun olsa bile uluslararası insan hakları standartları karşısında keyfi olabilmektedir. Bu durum, uluslararası hukukça tanınan ve korunan temel hak ve özgürlüklerden birinin kullanıldığı için göz altına alınma halinde de olabilmektedir.

İnsan Hakları Komitesi tarafından kurulan Keyfi Alıkonma Çalışma Grubu, keyfi alıkonulmanın standartlarını belirlemiştir. Buna göre; “takibat yapılmasına ya da mahkumiyete ilişkin fiili durumlarının, İnsan Hakları Evren-

sel Beyannamesinin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. Maddeleri ile Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmenin 12, 18, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. Maddeleri uyarınca teminat altına alınmış hakların ve özgürlüklerin kullanılmasına ilişkin olduğu hallerde, kişilerin özgürlüklerinden mahrum edilmeleri ...” halinde keyfi alıkonmanın söz konusu olacağını belirtmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 14 (1) Maddesi, “herkes zulüm karşısında, başka devletlerden sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir.” şeklindedir.

Buna göre; zulümden kaçan kişi, başka bir ülkeye iltica talebinde bulunmak ve mülteci olarak kabul edilme hakkını teminat altına almaktadır. İltica edilen ülkede alıkonulması bu hakkın kullanılmasından kaynaklandığı zaman meşru olmayan (keyfi) bir alıkonmadan söz edilebilir.

4.2.2.4. Gözetim Altında Bulundurulanan Mültecilerin Adi Suçlarla Bir Arada Bulundurulmasına Dair Standartlar

Mülteci hukukuna ilişkin uluslararası ve bölgesel belgelerde sığınmacı ve mültecilerin, mahkum edilmiş suçlulardan ayrı alıkonulmalarına dair herhangi bir hükme rastlamak mümkün değildir.

Bu durumda, herhangi bir suçtan mahkum edilmemiş sığınmacı ve mültecilere henüz mahkum edilmemiş kişilerin gözetim altına alınmalarına dair prensiplerin lehe uygulanması gerekir.

Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 10 (2-a) maddesi “tutuklu sanıklar, istisnai haller dışında mahkumlardan ayrı tutulur ve kendilerine mahkum edilmemiş kimselerin statüsüne uygun tarzda ayrı bir muamele uygulanır” hükmünü getirmiştir.

Keza, İnsan Haklarına Dair Amerika Sözleşmesi 5 (4) maddesi “sanık kişiler, istisnai durumlar müstesna olmak üzere, mahkumlardan ayrı tutulacak ve mahkum edilmemiş kişiler olarak statülerine uygun ayrı bir muamele görecektir” şeklindedir.

Yine, tutuklulara yapılacak muameleye ilişkin BM Asgari Standart Kurallarında da bu hususa yer verilmiştir. BM Asgari Standart Kuralları, kural 8 (c) ‘nin metninde yer alan özel hukuk ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar sonunda mültecilerin tutuklanması gerektiğinde dahi, diğer ceza hukukunda ki adi suçlularla aynı yere konulmaması gerektiğini kaleme alırken, bu kuralın mültecilerin, göç yasalarını ihlal etmeleri halinde de uygulanması gerektiğine işaret etmektedir.

4.2.2.5. Gözetim Altına Alma Koşullarının, Onur Kırıcı, Zalimce ya da İnsanlık Dışı Muameleye Varması Halinde Devreye Girecek Standartlar:

Kimi durumlarda, sığınmacı ya da mülteci meşru koşullarda gözetim altına alınmış olabilir. Ancak, bu sürecin zalimce, onur kırıcı veya insanlık dışı bir muameleyle sonuçlanması da mümkündür. Böyle bir durumda Uluslararası insan hakları hukuku devreye girer. Zira bu tür eylemler, Uluslararası insan haklarının ihlali anlamına gelir.

Kişisel veya Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmesinin 7. Maddesi, “Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı yada onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. Ayrıca, hiç kimse serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz” şeklindedir.

Yine, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 20. Maddesi, “Hiç kimse, işkenceye ya da zalimce, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye ya da cezaya maruz bırakılamaz.” hükmünü beyan etmektedir.

Bunun gibi, İşkenceye Karşı Sözleşme ve Çocuk Hakları Sözleşmesinde de benzer hükümler yer almaktadır.

İnsan haklarının temel taşlarını oluşturan uluslararası hukuk belgelerinde kötü muamele kavramına bir açıklık getirilmiş değildir. Dolayısıyla mültecilerin alıkonulma koşullarının her zaman onur kırıcı, zalimce ya da insanlık dışı olduğu hususunda bir açıklık bulunmamaktadır. Burada, somut olayların özelliklerine göre, hücre hapsi, yakınlarıyla görüştürülmeme, aşırı kalabalık ortam, yetersiz besin, yetersiz bakım, ortamın hijyen olmaması gibi durumlar kötü muamele olarak nitelenebilir.

Bu konuyla ilgili prensipleri, tutuklulara yapılacak muameleye ilişkin BM Standart Asgari Kurallarında bulmak mümkündür.

4.2.3. ADİL YARGILANMA HAKKI

Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, statünün belirlenmesi esnasında taraf devletlerin uygulayacağı usullere ilişkin özel bir adil prosedür belirlememiştir.

Bu nedenle, taraf devletin izlediği usulün adillliğini, Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme ile BMMYK Programı Yürütme Komitesinin usul standartları esas alınarak tespit etmek mümkündür.

Bu konuda özellikle, sığınmacının hak ve yükümlülüklerine ilişkin gerekli rehberlik hizmetleri verilmelidir. Sığınmacıya, iltica başvurusunu yapması için yeterli zaman verilmelidir. BMMYK veya diğer sivil bir örgütle teması geçip danışabilmelidir. Sığınmacının iyi bir çevirmen aracılığı ile talebini iletmesi ve görüşme yapması gerekmektedir. İltica talebini inceleyen makamın, belirli, etkili ve yetkili olması gerekir. Bunun sonucunda verilecek iltica talebinin reddine karşı itirazda bulunmak için yeterli zaman verilmeli ve itiraz sonuçlanıncaya kadar ülkede kalabilmelidir.

Uluslararası insan hakları belgeleri, iltica usullerine ilişkin standartları doğrudan belirlememekle beraber Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme, yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin standartları 13. maddede düzenlenmiştir.

Buna göre “Bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı, ancak hukuka uygun olarak verilmiş bir sınır dışı etme kararı gereğince ve ulusal güvenliğin zorlayıcı şartları hariç, sınır dışı etme kararına karşı itiraz etmesine ve bu itirazının önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili bir makamın görevlendirdiği bir kişi veya kişiler tarafından denetlenme imkanı verilmesi halinde sınır dışı edilebilir.”

Bu madde, ülkeye yasal yoldan giriş yapan sığınmacılara koruma getirmesine rağmen yasa dışı girenler hakkında herhangi bir hüküm içermemektedir. Ancak yine de, ulusal hukuka uygun olmayan yollardan ülkeye giriş yapan yabancılar da 13. Maddenin uygulanmasını haklı gösterecek bir çok neden bulunmaktadır.

Her şeyden önce, bu kişilerin ülkede bulunuşları ulusal hukuka aykırı olsa bile, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14. Maddesi gereğince uluslararası hukuk kapsamında korunmaktadırlar. Buna göre “herkes zulüm karşısında, başka ülkelerden sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir.”

Yine, 1951 Sözleşmesinin 31. Maddesi, ülkeye yasa dışı giriş yapan ya da bulunan mültecilerin “... gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasa dışı girişlerinin ve bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla yasa dışı yollardan girişlerin ve bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.”

13. Maddenin uygulanmasını haklı gösterecek bir başka neden de, sığınmacının, bir mülteci olarak tanınması gerektiği hallerde 1951 sözleşmesi gereğince, ulusal hukuk, sınır dışı edilmeye karşı koruma sağlayacaktır. Bundan dolayı, bu kişilerin ülkede bulunuşları hukuka uygun bir hal alacaktır.

Diğer bir haklı sebep de Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmesinin 2.

Maddesine dayandırılabilir. Buna göre sözleşmede tanınan hakları veya özgürlükleri ihlal edilenlerin etkili bir hukuk yoluna başvurabilmeleri sağlanacaktır. Bu hukuk yolu “yetkili yargısal, idari ya da yasama makamları tarafından belirlenmiş bir hakka sahip olmak” olarak algılanmaktadır. Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmenin 7. Maddesi işkenceye karşı korumayı ve işkence görme riski bulunan ülkeye geri gönderilmemeyi öngörmektedir. Bu riski taşıyan sığınmacılar “etkin bir çözüm” talep etme hakkına haizdir. Bu da Sözleşmenin 13. Maddesinin belirlediği hakların uygulanması gerektiğini ortaya koyar. 13. Maddeye göre mültecilerin, iltica taleplerinin değerlendirilmesinde sınır dışı edilme kararı verilirken, taraf devlet, ulusal hukukun gereklerini tam yerine getirmek durumundadır. Şayet sınır dışı edilecekse kişi bu karara karşı itirazlarını uygun bir süre içerisinde yapabilmeli ve bu itirazının yetkili bir makam tarafından gözden geçirilme fırsatı verilmelidir.

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmesinin 13. Maddesi ile getirilen haklardan sadece “ulusal güvenliği zorlayıcı şartları”ın söz konusu olduğu durumlarda vazgeçilebilir.

Bölgesel insan hakları belgelerinde de adil sığınma prosedürüne ilişkin hükümlere rastlamak mümkündür. Bu konuda en fazla kabul gören İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesidir. Sözleşmenin 6. Maddesi “Herkes, kişisel hak ve yükümlülükleri ile hakkındaki bir suç isnadının karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından, makul bir sürede, adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir...” Bu madde her ne kadar sığınmacıların ve mültecilerin durumlarını kapsamasa da gerek hukuki ve cezai hususlarda uygulanabilirliği ve gerekse de getirdiği yaygın ilkeler nedeniyle büyük bir öneme haizdir.

Buna göre, iltica talebinde bulunan bir kişinin, adil yargılanma hakkının sağlanmadığı bir ülkeye geri gönderilmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinin ihlali anlamına gelmektedir.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 13. Maddesi, Sözleşmece tanınan hak ve özgürlükleri ihlal edilen kişilerin “etkili bir hukuk yoluna başvurma” haklarını düzenlemiştir. Bu madde metninde, her ne kadar sığınmacılar ve mültecilerden bahsedilmese de, bir hüküm bulunmasa da “Bu sözleşmede düzenlenen hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes” ibaresi kullanılmaktadır. Bu durumda ırk temeline dayalı bir ayrımcılık uygulayarak göç kabul eden taraf devlet, Sözleşmenin 14. Maddesi ve buna bağlantılı olarak 13. Maddeyi ihlal etmiş olacaktır.

Adil yargılanma hakkına ilişkin olarak, bölgesel nitelikte olan İnsan ve

Kişilerin Haklarına Dair Afrika Şartının 7. ve 12. Maddeleriyle İnsan Haklarına Dair Amerika Sözleşmesinin 8. ve 22. Maddelerinde de düzenlemeler bulunmaktadır.

4.2.4. MÜLTECİLERİN SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

1951 Sözleşmesinin 26. Maddesinde, bir ülkede ulusal hukuka uygun olarak bulunan mültecilerin, aynı koşullarda bulunan yabancılara uygulanan düzenlemelere tabi olmak esasiyle ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkı tanınmış bulunmaktadır.

Sözleşmenin 31. Maddesi ise “1. Taraf devletler, hayatlarının ve özgürlüklerinin madde 1’de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğruca gelerek izinsizce kendi topraklarına girme veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasa dışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasa dışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza verilmeyeceklerdir.

2. Taraf devletler, mültecilerin bu hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf devletler, mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için, makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.” ifadesiyle ülkeye yasa dışı girenlerin sadece “zorunlu kısıtlamalar”ın uygulanabileceğini ayrıca kısıtlanamayacaklarını açıklamaktadır.⁽²⁶⁾

Uluslararası insan hakları hukukunda seyahat özgürlüğünün kapsamını, devletin sınırları dahilinde özgürce seyahat etmek, ikamet edeceği yeri seçme, kişinin ülkesini terk etmesi hakkı, ülkesinde kalma hakkı, gönüllü geri dönme hakkı ve hukuksal bir karar gerekçe edilmeksizin sınır dışı edilmeme hakkını da kapsamaktadır.

Seyahat özgürlüğü denildiğinde akla gelebilecek en temel hak “Devlet Sınırları Dahilinde Seyahat ve İkamet Etme Özgürlüğüdür.” Nitekim, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 13 (1). Maddesi, “herkes, her devletin sınırları içinde hareket ve ikamet hakkına sahiptir” şeklindedir. Yine, Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmenin 12 (1). Maddesi “bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir kimse, o ülke sınırları içinde seyahat etme ve yerleşeceği yeri seçme hakkına sahiptir.” Madde metninde hukuka uygun olarak ülkede bulunan kişiler için seyahat özgürlüğü düzenlenmiş olup, ulusal hukuka aykırı giriş ve bulunma hakkında düzenleme bulunmamaktadır.

Seyahat özgürlüğü tamamen sınırsız değildir. Aynı Sözleşmenin 12 (3). Maddesinde özgürlüğün sınırlarını da düzenlemiştir. Buna göre “yukarıda belirtilen haklar, işbu sözleşmede tanınan diğer haklara uygun olarak ulusal güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı ya da kamu ahlakı ya da başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli olan ve yasalar ile öngörülmüş sınırlamalar dışında hiçbir sınırlamaya tabi tutulamaz.” denilmektedir.

Bu sınırlamalar geniş yorumlanmamalıdır. Mümkün olduğunca dar yorumlanmalıdır. İnsan Hakları Komitesine göre genel kural, Sözleşmede yer alan haklardan her birinin vatandaşlar ile yabancılar arasında bir ayırım yapmaksızın teminat altına alınmasıdır.

Uluslararası insan hakları standartları, kişinin kendi ülkesi dahil, bulunduğu ülkeyi terk etme ve gönüllü geri dönme hakkının varlığını kabul eder.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 13 (2). Maddesi, “herkes kendi ülkesi dahil olmak üzere, her hangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkına sahiptir.” hükmü ile kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeyi terk etmek ve ülkesine tekrar geri dönme hakkını koruma altına almıştır.

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmenin 12. Maddesi kişinin kendi ülkesine girme hakkının keyfi olarak engellenmemesi ve bu hakkın sınırlama olmaksızın teminat altına alınması anlamında dikkate değerdir. Halbuki aynı madde, seyahat özgürlüğü ve serbestçe ikamet etme hakkı hususunda sınırlama getirmiştir.

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşme, sınır dışı etme işleminin ancak hukuka uygun olarak alınmış bir karar üzerine söz konusu olabileceğini ifade etmiştir. İnsan Hakları Komitesine göre, buradan anlaşılması gereken, “keyfi sınır dışı etme olaylarına müsaade edilemeyeceğidir.”

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşme devletin kendi vatandaşlarını sınır dışı etmesini açıkça men eden bir hükme yer vermediği gibi yabancıların toplu bir biçimde sınır dışı edilmesini mutlak suretle yasaklayan bir hükme de yer vermemiştir. Ancak bölgesel belgelerde, bu konuda net hükümler bulmak mümkündür ki; İnsan ve Kişilerin Haklarına Dair Afrika Şartının 12 (5) maddesi “vatandaş olmayanların kitlesel olarak sınır dışı edilmeleri yasaktır. Toplu olarak sınır dışı etme, ulus, ırk, etnik ya da din gruplarını hedef alanlardır” hükmünü getirerek toplu sınır dışı edilmeyi yasaklamaktadır.

Yine, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi Protokol 4'ün 4. Maddesi yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmelerini yasaklamaktadır. Bununla, devletlerin sığınma taleplerini bireysel olarak inceleme zorunluluğu ima edilmektedir. Aynı protokolün 3 (1) madde-

si “hiç kimse, vatandaşı olduğu bir devletin toprağından bireysel olarak ya da toplu bir biçimde sınır dışı edilemez” hükmü ile sınır dışı edilmeyi yasaklamıştır.

4.2.5. ÇALIŞMA HAKKI

Çalışma hakkı, bireyin tercih etmiş olduğu işi takip etmesi ve kabul etmesi hakkını oluşturur. Bu aynı zamanda, kişinin istemediği işte zorla çalıştırılmayacağı veya mümkün olan işi kabul etmekten alıkonamayacağı anlamını taşımaktadır.

Temel ekonomik haklar kategorisinde yer alan çalışma hakkı, mülteciler için ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle, mültecilerin kendi ülkelerine güvenli ve gönüllü geri dönüş yapma hususunda ciddi kaygıların bulunması veya olanak bulunmaması durumunda, kendilerinin ve ailelerinin geçimini sağlamak zorundadırlar. İnsancıl kuruluşlar tarafından bir takım maddi yardımlar yapılsa da bu yardımların yeterli olup olmaması bir yana kişinin boşa gezmesine sebebiyet vermekte ve psikolojik olarak sarsılmasının önünü açmaktadır.

Halbuki, mültecilerin geçimini temin etmek maksadıyla iş olanaklarına kavuşmalarıyla; ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek, vergi ödeyecek ve bu şekilde devlet üzerindeki yükü hafifleyecektir.

1951 sözleşmesinin 17, 18 ve 19. Maddeleri mültecilerin çalışma hakkını düzenlemiştir. Bu maddeler, mültecilerin çalışma hakkını gerek ücretli işlerde çalışmak, gerek kendi işinde çalışma, gerekse de ihtisas mesleklerini icra etmekte, vatandaş olmayan (yabancı) kişilerle aynı düzeyde güvence altına almıştır. Dolayısıyla yabancıların çalışma haklarına getirilen kısıtlamaların, mülteciler için de uygulanma durumu söz konusudur.⁽²⁷⁾

1951 Sözleşmesinin 17. Maddesi, ücretli işlere ait çalışma hakkını düzenlemektedir. Buna göre, “1. Taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışma hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir ülkenin vatandaşına uyguladıkları en lehte muameleyi uygulayacaklardır.

2. Her halde ulusal iş gücü piyasasını korumak amacıyla, yabancılarla bu sözleşmenin, ilgili taraf devlette yürürlüğe girdiği tarihte söz konusu tedbirlerden muaf tutulan veya aşağıdaki koşullardan birine sahip olan mültecilere uygulanmayacaktır.

a) Ülkede üç yıl ikamet etmiş olmak,

b) İkamet ettiği ülkenin vatandaşı olduğu bir kimse ile evli olmak, eşini terk etmiş olan mülteci bu hükümden istifadeyi iddia edemeyebilir.

c) İkamet ettiği ülkenin vatandaşlığını taşıyan bir veya birden fazla çocuğu olmak,

3. Taraf devletler, ücretli mesleklerde çalışmak bakımından bütün mültecilerin ve özellikle ülkelerine, bir işçi bulma programına yahut göçmen getirme planına göre girmiş olan mültecilerin haklarını, vatandaşlarına tanıdıkları çalışma haklarıyla aynı noktaya getirme konusuna sıcak bakacaklardır.”

Madde metninden anlaşılacağı üzere, ülke vatandaşı olmayan kişilere getirilen kısıtlamalar, genel itibariyle mülteciler için de uygulanmaktadır. Ancak burada mülteciler için lehe olan önemli bir istisna söz konusudur. Buna göre;

- Ülkede üç yıl ikamet etmiş olmak,

- İkamet ettiği bir ülkenin vatandaşı ile evli olmak veya

- İkamet ettiği ülkenin vatandaşlığını taşıyan bir ya da birden fazla çocuğu olmak hallerinde yabancılar için konulan kısıtlamalar, mülteciler için uygulanmamaktadır. Kendi işinde çalışmaya ilişkin 18. Madde “Taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere tarım, sanayi, küçük sanatlar ile ticaret sahalarına kendi iş yerlerini açmak ve sanayi, ticari şirketler kurmak hakları ile ilgili olarak, mümkün olduğu kadar lehte ve her halde genel olarak aynı şartlardaki yabancılarla uyguladıklarından daha az lehte olmayan muameleyi uygulayacaklardır.”

19. madde de, “1. Her taraf devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden ve bu devletin yetkili makamlarınca tanınan diplomalara sahip olup, bir ihtisas mesleğini icra etmek isteyen mültecilere, mümkün olduğu kadar lehte ve her halde aynı şartlar içindeki tüm yabancılarla sağlanandan daha az lehte olmayan şekilde muamele uygulayacaktır.

2. Taraf devletler, bu gibi mültecilerin, anavatanları dışında, uluslararası ilişkilerini yürüttükleri ülkelere yerleşmelerini temin için, kanunlara ve anayasalarına göre ellerinden gelen çabayı göstereceklerdir.”

Gerek 18 ve gerekse de 19. Madde, mültecilerin kendi işinde çalışmak veya bir ihtisas mesleği icra etmekte oldukları ülkede “mümkün olan en lehte muameleye” tabi tutulmalarını öngörmektedir.

1951 Sözleşmesi, çalışma konusunda mültecilere, vatandaş olmayan kişilerle aynı hakları sağladığına göre, taraf devletler, vatandaş olmayanların çalışmalarını yasakladığında, haliyle mültecilerin çalışmasını da engellemiş olacaktır. Halbuki, uluslararası insan hakları hukuku, bir ülkede bulunan her-

kesin aynı insan haklarına sahip olduğunu kabul eder.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Sözleşmenin 2 (2) Maddesi “işbu sözleşmeye taraf devletler, bu sözleşme de tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da diğer görüş, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, doğum ya da diğer statü gibi her hangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın teminat altına almayı taahhüt ederler” hükmünü getirmekle çalışma hakkı konusunda ayrımcılığı yasaklamaktadır.

Burada mülteciler için önem arz eden husus, ayırım gözetilmeksizin ülke vatandaşı gibi çalışma haklarının kullanılabilmesidir. Madde metninde her ne kadar tabiiyet ayrımcılığından bahsedilmezse de , sayılan unsurların tahdidi olmayıp tadadi olduğu göze çarpmaktadır. Dolayısıyla “diğer statü gibi” teriminden hareket edilerek tabiiyetin de bu madde metnine dahil edilmesi mümkündür. Kaldı ki, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Sözleşmesinin, vatandaş olan ve olmayan kişiler arasında eşit derecede uygulanacağı kanaati hakimdir.

Ancak “gelişmekte olan ülkeler insan hakları ve sosyal ekonomileri doğrultusunda işbu sözleşmede tanınmış bulunan ekonomik hakları, vatandaş olmayan kişiler açısından ne ölçüde teminat altına alacaklarını belirleyebilirler” ifadesiyle, sömürgeciliğin hüküm sürdüğü yıllarda yabancı grupların hakimiyetini engellenme amacı taşımaktadır. Bunun dışında vatandaş olmayanların çalışma haklarını kısıtlayan bir hükme rastlamak mümkün değilse de, Sözleşmede garanti altına alınan hakların tamamı için geçerli olan sınırlamaların, mültecilerin çalışma hakkı konusunda da geçerli olacağı aşikardır. Bu sınırlamalar, uluslararası sözleşmenin 4. Maddesinde bulunmaktadır.

Buna göre; “İş bu sözleşmeye taraf devletler işbu sözleşmeye uygun olarak devletler tarafından tanınan hakların kullanılması sırasında, devletin bu hakları, hukuk tarafından belirtilmiş ve yalnızca bu hakların doğasına uygun olan ve salt demokratik bir toplumda genel refahı artırmak amacıyla sınırlamalara konu edebileceğini kabul ederler.” Dolayısıyla mültecilerin çalışma hakkına getirilebilecek kısıtlama, hukuk tarafından belirlenmiş, hakların doğasıyla uyum içinde ve toplumun bütünü için genel refahını artırma amacıyla gerekli olduğu kadar olmalıdır.

Uluslararası hukuk kurallarını benimseyen bir ülke, insan haklarına sınırlamalar getirdiği takdirde, sınırlamanın hem orantılı hem de ulaşmayı amaçladığı hedef için zorunlu olduğunu göstermekle yükümlüdür.

4.2.6. IRK AYRIMCILIĞINA KARŞI MÜLTECİLERİ KORUYAN STANDARTLAR

Mültecilerin ve sığınmacıların ırk ayrımcılığına karşı korunması, ayrı bir öneme haizdir. Özellikle geldikleri ülkede, farklı etnik köken ve kültüre sahip olmaları nedeniyle, ırkçı saldırılara maruz kalmakta ve yabancı düşmanlığı gündeme gelmektedir. Bunun sebebi hükümetlerin politikaları olabileceği gibi, ırkçı birey veya toplulukların eylemleri de olabilmektedir.

Mülteciler, yabancı olmaları itibariyle, elbette ki ülke vatandaşının sahip olduğu hakların tümünü kullanamayacaktır. Nitekim Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmede ve Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Sözleşmede bunun sınırları belirlenmiştir. Mültecilerin çalışma hakkına ilişkin bölümde, vatandaş olmayanların çalışma hak ve özgürlükleri etraflı bir şekilde anlatılmıştır.

4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe giren Her Türlü Irk Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşmeye 135'ten fazla devlet taraftır. Bu sözleşmenin 1 (1) Maddesi ırk ayrımcılığını "...ırk ayrımcılığı terimi siyasal, ekonomik, kültürel veya kamusal yaşamının her hangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerinin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy ulusal veya etnik kökene dayanarak her hangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma anlamına gelir" şeklinde tanımladıktan sonra 1 (2) Madde devamında, vatandaş olan ile olmayan arasında, taraf devletin yapacağı ayırımın meşru zemini olduğunu dile getirmek için "Bu sözleşme, bu sözleşmeye taraf bir devletin vatandaşları ile vatandaş olmayanlar arasında yaptığı ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma hallerinde uygulanmaz" hükmünü getirmiştir. Sözleşmenin 1 (2) Maddesinin kötüye kullanılmaya müsait olması açısından isabetli olmamıştır.

Burada ırk tanımı,ırksal özellik arz eden motivasyonlara dayanan ayrımcılık fiillerini kapsamaktadır. "Irk" kavramı mümkün olduğunca geniş yorumlanmalıdır. Zira bu konuda bir hayli tartışma vardır. Bu nedenle, "ırk", "etnik köken" ve "soy" kavramları da ırk terimine tabi edilmektedir. Burada asıl önemli olan, bu tür eylemlerin, temel insan haklarının kullanılmasına etki eden bir amaç gütmesidir. Aksi takdirde bu kavramın tek başına böyle bir anlam ifade etmesi düşünülemez.

Sözleşmenin 1 (2) Maddesi vatandaş ve vatandaş olmayan (mülteci ve sığınmacılar dahil), ayırımı getirmekle, vatandaşlık esasına dayalı olarak yapı-

lacak ayrımcılığı nispeten caiz görmüştür. Oysa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme gibi insan hakları belgeleri, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, etnik köken, siyasal ve sosyal görüş gibi diğer statülere dayalı ayrımcılığı kabul etmeksizin bu belgelerde yer alan tüm haklara saygı gösterilmesini öngörür.⁽²⁸⁾

Bunun yanında, mültecilerin ülkeye kabul edilmelerinde, ırksal, etnik gibi bir takım kriterlerin esas alınmasında bir ayırım yaşanabilir ki, bu durum 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesinin 3. Maddesi'ne göre, "taraf devletler, bu sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan uygulayacaklardır." Bu, aynı zamanda Sözleşme ile korunan hakların etnik ya da ırksal kökenleri ne olursa olsun tüm mültecilere eşit bir şekilde sunulması anlamına gelir.

Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin haklarını ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Buna göre mülteciler bir takım hak ve özgürlüklerin kullanılmasında vatandaşla eşit, bir takım haklar açısından ise vatandaş olmayanlarla (yabancılar) aynı kategoridedirler.

Aşağıda belirtilen haklara hem vatandaş, hem de mülteci eşit düzeyde kullanır, bir ayırım uygulanmaz.

Din özgürlüğü (4. M.)

Fikri ve sınai haklar (14. M.)

Yargı yoluna başvurma hakkı (16. M.)

Temel eğitim ve öğretim hakkı (22. M.)

Sosyal yardım, iâşe hakkı (23. M.)

Çalışma, iş mevzuatı ve sosyal güvenlik ile bağlantılı haklar (24. M.).

Aşağıda belirtilen diğer haklar açısından ise mülteciler, vatandaş olmayan diğer kişilerle aynı prosedüre tabidir.

Taşınır ve taşınmaz mülkiyet hakları (13. M.)

Dernek kurma hakkı (15. M.)

Çalışma hakkı (17. M.)

Özel teşebbüs kurma ya da bir mesleğin icrası (18-19. M.)

Konut edinme hakkı (21. M.)

Temel eğitim sonrası eğitim hakkı (22. M.)

Seyahat özgürlüğü (26. M.)

1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan bu hakları koruma amaçlı bir çok

maddeyi, özellikle insan hak ve özgürlüklerin vatandaş ve vatandaş olmayanlar için eşit olarak uygulanmasını öngören bir çok uluslararası ve bölgesel belge mevcuttur. Bu belgeler ayrımcılığın önlenmesinde fevkalade önemlidir. 1951 Cenevre Sözleşmesini destekleyicidir.

İnsan Hakları Komitesi Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmeyi yorumlarken,

“Genel kural, sözleşmede tanınan hakların her birinin, vatandaşlar ile yabancılar arasında ayrımcılık yapılmaksızın teminat altına alınması zorunludur. Yabancılar, sözleşmede tanınmış bulunan haklar açısından ayrımcılık yapılmaması genel gerekliliğinden istifade ederler” görüşünü benimsemiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin ikinci maddesine göre; “taraf devletler, işbu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının yada yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik veya sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuştan ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler” hükmü ile devlet dahilinde bulunan her çocuğun, tüm haklardan eşit bir şekilde istifade etmesini kabul eder.

Keza, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi 1 (2) Maddesi, sözleşmede yer alan hakların tamamı, her hangi bir ayırım yapmaksızın, herkes tarafından eşit şekilde kullanılır, hükmünü getirirken, istisnai olarak “gelişmekte olan ülkeler, insan hakları ve ulusal ekonomilerine bağlı olarak işbu sözleşmede tanınmış bulunan ekonomik hakların vatandaş olmayanlara ne ölçüde tanınacağını belirleyebilirler” hükmünü getirerek henüz gelişmekte olan ülkelerin sömürgeleştirilmesini engelleme uğruna vatandaş olmayanlara kısıtlama getirebileceğini öngörmüştür.

İnsan haklarından olan konuşma ve ifade özgürlüğü, daha önce açıklanmış üzere, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacı ile sınırlandırılabilir. Bu halde konuşma ve ifade özgürlüğünün, ırkçı propagandaları ve şiddet eylemlerini engellemek amacıyla sınırlandırılması uygun olacaktır. Zira, ırk ayrımcılığına dayalı bütün düşüncelerin yasaklanması, düşünce ve ifade özgürlüğünün üzerinde yer alır.

1951 Sözleşmesi, ırkçılığa karşı mültecilere koruma getirmiş değildir. Ancak uluslararası belgelerde, ırkçılığa karşı mültecilere koruma getiren pek çok tamamlayıcı hüküm bulmak mümkündür. Bu hükümler olmasa idi mülteciler, geldikleri ülkede kendilerini güçsüz ve tehdit altında hissederlerdi.

Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmenin 20 (2) Maddesi “Ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden herhangi bir ulusal

ırksal ya da dinsel düşmanlığın savunulması hukuk tarafından yasaklanır.” hükmü ile ırk ayrımcılığının savunulmasının dahi hukuk tarafından yasaklı olduğunu ifade eder.

Irak Ayrımcılığının Her Türünün Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşmenin 2. Maddesi ırk ayrımcılığının tasfiye edilmesi için alınacak tedbirleri düzenlemektedir. Buna göre;

1. Taraf devletler, mümkün olduğunca, çeşitli ırklar arasındaki sınırları ortadan kaldırma vasıtalarını teşvik etmek ve toplumu ırksal temele göre bölmeyi güçlendirme eğiliminde olan her şeyi zayıflatmak,

2. Herhangi bir kişi ya da kurum tarafından güdülen ırk ayrımcılığını savunmamak, desteklememek ve mali olanak sağlamamak,

3. Her hangi bir kişi veya grup tarafından yapılan ırk ayrımcılığını, yasal düzenlemeler dahil her tür uygun araçlarla yasaklamak ve sonlandırmak,

4. Kişilere, kişi gruplarına veya kuruma karşı ırk ayrımcılığı temeline dayalı herhangi bir eylem veya uygulamada bulunmamak ve tüm kamu görevlilerinin ve kurumlarının bu yükümlülük gereğince davranmalarını sağlamak.

Bu maddeler, ırk ayrımcılığını engelleme amaçlı olup ırk ayrımcılığına karşı taraf devletlere yapılması gereken yükümlülükleri ifade etmektedir.

Irak Ayrımcılığının Her Türünün Önlenmesine Dair Sözleşmesinin “ırkçı propaganda ve faaliyetlerin yasaklanması” başlıklı 4 (a) maddesi sözleşmeciler devletlerin aşağıda belirtilen hususları kanunen cezalandırılacak bir suç olarak kabul etmelerini öngörür.

- Irak üstünlüğüne veya düşmanlığına dayalı ırk ayrımcılığını teşvik eden fikirlerin yayılması,

- Her hangi bir ırk veya etnik kökenden olan kişi veya kişi gruplarına karşı yapılacak şiddet eylemleri ve bu eylemleri teşvik,

- Irkçı eylemlere gerek mali gerekse de diğer yardımların sağlanması,

Sözleşmenin 4 (b) maddesi ise, taraf devletlerin ırk ayrımcılığını özendirerek, tahrik eden her türlü örgütü ve örgütlü her türlü propagandayı ve bu gibi örgüt ya da propagandalara katılmaları yasa dışı kılmalarını ister. Dolayısıyla, sözleşme gereği taraf devletler ırk ayrımını, yabancı düşmanlığını, ırkçı örgütleri ve ırkçı propagandaları yasa dışı kılmak ve cezalandırmak için girişimlerde bulunmak mecburiyetindedirler. Bu zorunluluklar ise mültecilerin yararınadır.

4.2.7. MÜLTECİLERİN ZULÜM RİSKİ OLAN YERE GERİ GÖNDERİLMELERİNE KARŞI KORUMA

Kişinin zulüm riski olan ülkeye geri gönderilmemesi, hem 1951 tarihli sözleşmede hem de diğer uluslararası belgelerde kabul edilen bir prensiptir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinin 33. Maddesine göre;

“1. Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri gönderemeyecek veya iade (“refouler”) etmeyecektir.

2. Bununla beraber bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.”

Zulüm riski olan ülkeye geri gönderilme yasağı prensibini; toplu mülteci akınlarının yaşandığı hallerde dahi gözönünde bulundurulması gerektiği genel kabul görmektedir. Zira “sınırdaki geri çevrilmeyi” yasaklayan hükümler mevcut olmakla beraber zulüm riski olan ülkeye geri gönderme yasağı uluslararası insan hakları teamül hukukunun bir parçasıdır. Bu nedenle tüm ülkelerin, 1951 tarihli sözleşmeye taraf olmasalar dahi, zulüm riski olan ülkeye geri gönderilmeme prensibine uymak zorunluluğu vardır.

Sığınma hakkının temeli, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine dayanır. Özellikle, Beyannamenin 14. Maddesi;

“1. Herkes zulümden kaçarak, başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkına sahiptir.

2. Bu hak, salt siyasi olmayan suçlar ya da BM’in amaçlarına ve ilkelere aykırı eylemlerinden kaynaklanan takibatların yapılması durumunda tanınmayabilir.” Görüldüğü üzere Beyanname 14 (1) Maddesi “herkes” kavramını baz alarak zulme karşı sığınma hakkı tanımıştır. 14 (2) Maddesi ise uluslararası insan hakları hukukuna aykırı eylemlerin varlığı halinde sığınma hakkının kısıtlanabileceğini kabul etmiştir.

Uluslararası insan hakları hukuku, zulüm riski olan yere geri göndermeye karşı açık koruma getirmiştir. Zulüm riski olan yere geri göndermeyi açıkça yasaklayan üç tane uluslararası insan hakları belgesi mevcuttur. Bu belgeler, Kişileri işkence, zorunlu ortadan kaybolma veya hukuk dışı, yargısız infaz tehlikesi altında olacağı bir ülkeye zorla geri gönderilmeye karşı koruma getirmektedir.⁽²⁹⁾ Bu belgeleri kısaca açıklamak gerekirse;

4.2.7.1. İşkence ya da Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı BM Sözleşmesi

26 Haziran 1987 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşmenin 1. Maddesi, “işkence” terimini tanımlamıştır. Buna göre “... bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığından kuşkulanan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü bir kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan her hangi bir sebeple bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatıyla işlenen ve işlediği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak aşırı acı veya ıstırap veren herhangi bir fiil” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu sözleşmenin mülteciler için önem arz eden maddesi, 3. Maddedir. Çünkü bu madde, işkence tehlikesine karşı işkenceci ülkeye geri gönderilme prensibini getirmiştir. Yine, bu madde de işkenceye maruz kalan “herhangi bir kimse” tabiri kullanıldığından mültecilerin bu maddeden yararlanması çok tabiidir.

Sözleşmenin iade yasağı başlıklı 3. Maddesi aynen şöyledir;

“1. Hiçbir taraf devlet, bir kimsenin diğer bir devlette işkence tehlikesine maruz kalacağına inanmak için esaslı sebeplerin bulunması halinde, bu kimseyi sınır dışı edemez, geri gönderemez veya iade edemez.

2. Yetkili makamlar bu tür bir sebebin bulunup bulunmadığına karar vermek amacıyla, söz konusu devlette insan haklarının aşırı, açık veya kitlesel bir tarzda ihlalinin bulunup bulunmadığı da dahil, mümkün olduğu kadar her türlü hal ve şartları dikkate alırlar.”

Sözleşmenin 22. Maddesi ise bireysel başvuru anlamında kayda değerdir. Buna göre, taraf devletlerden biri diğer taraf devletlerin kendi açısından ihlal edildiğini ileri sürerek diğer taraf devlet vasıtası ile Komitenin önüne getirmesi yetkisini tanıdığını beyan etmesi halinde bu konu Komitenin önüne gelebilecektir. Demek ki, sınır dışı işlemine tabi tutulan bir mülteci, yerel çareleri tükettikten sonra, bu sözleşme hükmüne dayanarak konuyu Komite önüne getirebilmektedir. Son zamanlarda bu konu ile ilgili alınan kararlara rastlamak mümkündür.

4.2.7.2. Herkesin Zorunlu Ortadan Kaybolmalara Karşı Korunmasına İlişkin BM Bildirgesi

Kişilerin, hükümet görevlileri tarafından ya da organize gruplar yahut bireyler tarafından, gerek hükümet adına gerekse de hükümetin desteği, rızası ve onayı ile kişilerin rıza dışı göz altına alınması, alıkonulmaları, kaçırılmaları veya başka bir şekilde özgürlüklerinden mahrum bırakılmaları ve ardından ne olduğu ya da nerede olduğunun açıklanmasının reddedildiği ve buna benzer şekilde hukuki korumadan mahrum bırakıldığı hallerde zorunlu kaybolmadan bahsedilir.

Herkesin zorunlu ortadan kaybolmalara karşı korunmasına ilişkin BM Bildirgesinin 8. Maddesi;

“1. Hiçbir devlet, bir kişiyi, zorunlu ortadan kaybolması tehlikesi altında olabileceği yönünde inandırıcı esaslı temeller bulunduğu takdirde başka bir devlete geri gönderemez, iade ya da ihraç edemez.

2. Bu gibi temellerin bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yetkili makamlar, ilgili devlette büyük, çirkin ya da kitlesel insan hakları ihlalleri sistematik bir biçimde gerçekleştiği durumlar da dahil olmak üzere, tüm ilgili göstergeleri dikkate alacaklardır.”

Bu madde, sığınmacı ve mültecilerin zorunlu ortadan kaybolma tehlikesine karşı geri gönderilme yasağı açısından özel bir öneme sahiptir.

4.2.7.3. Hukuk Dışı Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkin Bir Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına İlişkin BM İlkeleri

Kanun dışı, yargısız veya keyfi infazın , ne anlama geldiği konusunda BM belgelerinde bir tanıma rastlamak mümkün değildir. Ancak, yaşama hakkının ihlali anlamına gelebilecek her türlü infaz ile yasa dışı ve kasıtlı cinayetlerin, hükümetin emri veya rızası ile gerçekleştirilmesi durumunda hukuk dışı, yargısız veya keyfi infazdan bahsedilir.

Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazları Etkin Bir Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına İlişkin BM İlkelerinin 5.si şu şekildedir: “Hiç kimse, bir ülkede hukuk dışı, keyfi ya da yargısız infazın kurbanı olacağına inanılmasını gerektiren esaslı temellerin bulunulması durumunda, o ülkeye rızası dışında geri gönderilemez ya da iade edilemez.” Bu ilke sığınmacı ve mültecilerin hukuk dışı, keyfi veya yargısız infazlara maruz kalma risklerine karşı ülkelerine rıza dışı geri gönderilmemesi veya iade edilmemesi açısından ayrı bir değer taşır.

“Zulüm” kavramı 1951 Sözleşmesinde tanımlanmış değildir. Ancak uluslararası insan hakları belgelerinde, işkence, zorunlu ortadan kaybolma, keyfi infaz gibi eylemlerin zulme varması halinde bu tür eyleme maruz kalanların mülteci olarak kabul edilmeleri dolayısıyla zulüm riski olan yere geri gönderilmeye karşı himaye sağlayacağı kabul edilmektedir.

Yukarıda açıkladığımız üç belge, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olan devletler açısından, zulüm riski olan yere geri göndermeye karşı tamamlayıcı bir koruma getirerek, hak ve özgürlüklerin ihlali durumunda 33. Maddeye destek olarak kullanılabilir.

Örneğin, bir kişi ülkesine geri gönderilme halinde işkenceye uğrama riski taşıyor olmakla beraber, sığınılan ülke işkenceye karşı sözleşmeye taraf ise, bu durumda sözleşmenin üçüncü maddesi devreye girecektir. Zira, işkenceye karşı sözleşmenin üçüncü maddesi, işkence tehlikesiyle karşı karşıya bulunma riski olan ülkeye iadeyi yasaklamaktadır.

Yine, kişi menşe ülkeye, geri gönderilme veya iade halinde ortadan kaybolma tehdidi altında ise, 1951 Sözleşmesi’nin 33. Maddesini tamamlayıcı olarak, Herkesin Zorunlu Ortadan Kaybolmalara Karşı Korunmasına İlişkin BM Bildirgesinin 8. Maddesinden istifade etmek gerekmektedir.

Bu üç belge de, zulüm riski olan yere geri göndermeme konusunda mutlak koruma getirmektedir. Bu itibarla, sığınılan ülkede, sığınmacı ağır cezai suçlardan hüküm giymiş olsa bile, zorunlu ortadan kaybolma, keyfi infaz ve işkence tehlikesi bulunuyorsa zulüm riski olan yere geri gönderilmeyecektir.

Kimi devletler, 1951 Sözleşmesi’ne taraf değildir. Kimisi de (Türkiye gibi) coğrafi çekincelerle taraf olmuştur. Oysa uluslararası insan hakları hukukunun yerleşmiş teamüllerine göre “zulüm riski olan yere geri gönderilme yasağı” vardır. Bu teamül, mülteciler için hukuki koruma getirmektedir.

Demek ki, İşkenceye Karşı Sözleşmeye taraf olan devlet, 1951 Sözleşmesi’ne taraf olmazsa veya coğrafi çekincelerle imzalamış olsa bile, Sözleşmenin 3. Maddesi gereğince belli bir ülkeye geri gönderilme halinde işkenceye maruz kalma riski varsa, o kişi geri gönderilmeyecektir.

Uluslararası insan hakları belgelerinde, zulüm riski olan yere geri gönderilmeye karşı açık korumanın yanında, Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşme, Aile Yaşamının Korunmasına İlişkin Belgeler ile İnsan Hakları Komitesinin belgelerinde yer alan ve üstü kapalı koruma getiren ilkelere de yer verilmiştir.

4.2.8. AVRUPA SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA ZULÜM RİSKİ OLAN YERE GERİ GÖNDERİLMEME PRENSİBİ

İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesinin 3. Maddesine göre, “hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz” hükmünü getirirken zulüm riski olan yere geri gönderilmeye karşı açık bir koruma getirmemiştir. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, işkenceye maruz kalma tehlikesi bulunan ülkeye geri gönderilmeme konusunda üstü kapalı bir koruma getirmiştir.

Sözleşmenin 3. Maddesi mutlaktır, daraltılamaz. Zira madde metninde sınırlama konulmuş değildir. Yani sözleşme gereğince işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ve ceza mutlak olarak yasaktır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde ise mülteci ve sığınmacıların korunmasına yönelik birkaç dava olsa bile mahkeme, işkenceye maruz kalma anlamında “esaslı bir tehlike” görmüş değildir. Bununla beraber birçok davanın yargılamaya gerek kalmadan uzlaşma ile sonuçlandırıldığını da bilmekte yarar vardır.

Sığınmacılar, AİHM’e başvurduğu zaman, Avrupa Komisyonu ilgili hükümetten, başvurunun niteliğinin incelendiği süre zarfında, sınır dışı etmeye ilişkin işlemin askıya alınmasını talep edebilir. Bu olanak olaya ilişkin bilgilerin sunulması için gerekli zamanın kazanılması anlamında mültecilere ve özellikle avukatlara son derece faydalı olacaktır. Ancak, mülteci avukatları Mahkemeye başvurmadan önce, ilgili ülkenin insan hakları konusundaki düzenleme ve uygulamalarına ait yeterli bilgiyi toplayıp Mahkemeye ulaştırırlarsa, Mahkemenin ilgili hükümetten sınır dışı etme işlemini askıya almasını talep etme konusunda daha sağlıklı değerlendirme yapmasına olanak sağlayacaktır.

Görüldüğü üzere, Avrupa Sözleşmesi mülteci ve sığınmacılara ilişkin açık bir koruma getirmiş değildir. Daha çok temel hak ve özgürlüklerin düzenlendiği bir metindir.

II. KISIM

1. HUKUKİ METİNLER

1.2. Uluslararası Mevzuat

Genel Değerlendirme

İkinci kısımda yer verdiğimiz çeşitli uluslararası ve bölgesel bildiri ve sözleşmeler mülteci hukukunun etkin bir şekilde işlerlik kazanmasında önem arz eden bildiri ve sözleşmeler arasından seçilmişlerdir. Elbette ki, bu bölümde yer alan bildiri ve sözleşmelerin dışında da çeşitli uluslararası veya bölgesel belgeler bulunmaktadır. Mültecilerin korunmasında en çok yararlanılabilecek belgeler olarak derlenen bu belgelerin bir arada bulunabilmesi anlamında seçerek sunulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı, aslında totaliter rejimlere karşı bir demokrasi ve insan hakları mücadelesi olarak karşımıza çıkan, bir anlamda özgürlükler savaşı niteliğindedir.

19. yüzyıla kadar her fırsatta çiğnenen insan haklarını sağlamlaştırmak ve etkili bir biçimde güvence altına almak için henüz savaş yıllarında çalışmalar başlamıştır. Savaşın sona ermesi ile değişen dünya düzeninin ve özgürlüklerinin yeniden kurulabilmesi, halkların eşitliğinin sağlanması ve korunmasının çarelerinin "insanları fakirlikten kurtarmak ve onlara insanca yaşama koşullarının tanınması" ile olacağı fikri benimsenerek insan hakları alanında çalışmalara hız verilmiştir.⁽³⁰⁾

İnsan hakları konusunun güvenceye alınması ile dünya barışının daha kolay sağlanacağı konusunda hemfikir olan dünya devletleri çalışmalara başlayarak 1945 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşmasını imzalamışlardır. Bu antlaşma, insan hakları ve temel hürriyetleri ve bunlara olan saygı ve inancı kalemeye alarak, dünya barışını sağlamanın yolunun bu hak ve özgürlüklerin sağlanıp güvence altına alınmasından geçtiğini, daha doğru bir tabirle bunun olmazsa olmaz şartı olduğunu kabul ederek, temel hak ve özgürlükleri ilk kez

uluslararası belgeye geçirmiş ve insan haklarını uluslararası platforma taşımıştır.

Birleşmiş Milletler Antlaşması temel hak ve özgürlükleri sadece sayarak, bu konu ile ilgili belgelerin oluşturulmasını İnsan Hakları Komisyonuna bırakmıştır.

Komisyon çalışmaları sonunda ilk olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini hazırlamıştır. İnsanlık onuru adına tarihin en önemli belgelerinden biri olan bu belge, bildiri olarak yayınlanması nedeniyle, tanıyan devletlere herhangi bir hukuki yükümlülük getirmemekte idi. Bağlayıcılığı olmamakla birlikte dünya devletlerin çoğunun kendi ulusal mevzuatlarını hazırlarken insan hakları ve temel özgürlükleri "yüksek idealler" kabul edip hukuk düzenine yansıtmaları, manevi açıdan ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Beyanname incelendiğinde ilk yirmi iki maddesinin kişiliğe bağlı haklar ve siyasal hak ve özgürlükleri kapsadığı görülmektedir. Bu hak ve özgürlüklerin büyük çoğunluğu yüzyıllardır tekrarlanan klasik haklar olmakla birlikte, bu tarihe kadar ulusal belgelerde ve anayasalarda bulunmayan, herkesin bir devletin ülkesinde serbestçe gidip gelebileceği, yerleşme hakkına sahip olduğu, herkesin zulüm karşısında bir başka ülkeye sığınabileceği ve bu ülke tarafından mülteci muamelesi görme hakkına sahip olduğu şeklinde hükümler de bulunmaktadır.

Bundan sonra gelen altı madde ile, kişilere tanınan özgürlüklerin sadece klasik hakların tanınması ile sağlanamayacağı, tam olarak sağlanabilmesi için ekonomik, sosyal ve kültürel hakların da tanınmasından hareketle, bu grup hak ve özgürlüklere yer verilmiştir.

Nihayet son maddelerinde, bu hak ve özgürlüklerin düzenlemesi ile ilgili olarak, kişilerin hak ve özgürlükleri kullanırken topluma karşı sorumlu olduğu ödevleri belirtildikten sonra hangi sebeplerle, hangi ölçülerde ve ne şekilde sınırlanabileceğini kaleme almıştır.

Evrensel Beyanname, bütün olarak incelendiğinde, idealleri gösteren haklar manzumesi olarak gözüke de, derhal gerçekleştirilmesi zorunlu ve imkan dahilinde olan kişi hak ve hürriyetlerin yer aldığı görülecektir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, bildiri olarak yayınladığı temel hak ve özgürlüklerin insanlara tanınmasını sağlayacak, devletlere hukuki olarak sorumluluk getirecek, bağlayıcılığı bulunan bir takım sözleşmelerin hazırlanması çalışmalarına girişmiştir. Aslında ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile desteklenmeden temel hak ve özgürlüklerin sağlanması mümkün olmasa da öncelikle ve özellikle uluslararası platformda klasik hak ve özgür-

lüklerinin tanınarak insanlara sunulmasının sağlanması, devletlerin imkanları ile ilgili olması nedeniyle ekonomik, sosyal ve kültürel hakların daha sonra ve kademe kademe de olsa kayda alınabileceğine karar verilerek hakları iki gruba ayırıp iki ayrı sözleşme olarak ortaya koymuştur.

Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşme, Evrensel Beyanname de yer alan klasik hak ve özgürlükleri daha kapsamlı olarak düzenlemekle birlikte bir takım farklılıkları bulunmaktadır Beyannamede yer alan ancak Sözleşmede olmayan sığınma hakkı, başka ülkelerde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına karşılık Sözleşmeye giren “halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı ile kendi doğal zenginlik ve kaynaklarına sahip olma ve bunları serbestçe kullanabilme hakları” yer almaktadır. Yine, yeni olarak “her türlü savaş propagandasının yasaklanması”nı öngören hükümlerle, “ulusal, ırksal ve dinsel düzeylerde kin ve nefret yaratarak ayırma, düşmanlığa ve şiddete yol açabilecek görüşleri yasaklayan” hükümlerin yer aldığı görülmektedir.

Bu Sözleşmenin getirdiği en önemli yenilik ise, denetim mekanizması sağlamasıdır. Sözleşmeciler devletlerin sözleşmede yer alan insan haklarına saygı gösterip göstermediğini denetlemek üzere, akit devletlerin ülkelerinde insan haklarının sağlanması ve korunması anlamında yapmış oldukları çalışma ve aldıkları tedbirleri dönemsel aralıklarla BM Genel Sekreterliği aracılığıyla İnsan Hakları Komitesine bildirmeleri yükümlülüğünü getirmiştir. Rapor sunmaktan öteye gitmeyen bir yükümlülük olduğu için ayrıca, sözleşmenin 41. Maddesini açıkça kabul etmesine bağlı olarak, taraf devletlerden birinin bir diğerini, kendi ülkesinde sözleşmeye aykırı davrandığından bahisle komiteye başvuru hakkı tanımıştır. Yine Ek Protokolü açıkça kabul edip onaylanması şartıyla, kişilerin de aynı gerekçe ile başvuru hakkını kullanabileceğini hüküm altına almıştır.

Bu hükümlere rağmen Komitenin yargısal nitelikte herhangi bir fonksiyonu yoktur. Sadece “uzlaştırıcı” rolü bulunmaktadır. İleriki tarihlerde insan hakları ihlallerinde devletlerin uluslar üstü düzeyde yargı yoluna gidebilmesini sağlayacak önemli bir adımdır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme ise Evrensel Beyannamede yer alan altı maddenin daha geniş ve ayrıntılı düzenlendiği bir sözleşmedir.

Devletlerin ekonomik olanakları ile sınırlı olması nedeniyle akit devletlere esneklik tanıyan bu sözleşmenin denetim mekanizması, Kişisel ve Siyasal Haklara Dair Sözleşme’den daha zayıftır. Sözleşmenin taraf devletlere getirdiği tek yükümlülük, konusuna giren hakların sağlanması için alınan ted-

birlerin, gelişmelerin dönemsel olarak BM Genel Sekreterliği aracılığıyla Ekonomik ve Sosyal Komiteye bildirmektir.

İnsan haklarını uluslararası düzeyde koruma altına almak için BM çalışmalarına devam ederken, Avrupa Konseyi üye devletleri, kendilerinin bölgesel, aynı ya da benzer toplumsal değerleri taşımaları, siyasal sistemlerinin benzer olması nedeniyle daha ileri ve etkin bir mekanizme getiren yargı yetkisini de içerisinde bulunduran Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamışlardır.

AIHS, içeriğinde yargısal yetkiyi taşıması ve hakları sadece saymakla kalmaktan öte kullanımını yaygınlaştırabilmek amacıyla, klasik haklardan olan kişisel ve siyasal hakları daha geniş tanımlayarak sınırlarını da belirlemiş ancak sosyal ve ekonomik haklara hiç yer vermemiştir.

AIHS'nin en önemli özelliği kapsadığı hakların korunmasını sağlamak amacıyla getirdiği denetim mekanizmasıdır. Sözleşmede yer alan hakların ihlalleri halinde hem kişisel hem de devletlerarası başvuru hakkının kullanılması öngörülmüştür. Taraf devletlerin bu başvuru hakkını kullanabilmesi için ayrıca bir "kabule" gerek olmadığı halde kişilerin başvuru hakkını kullanabilmesi, devletlerin konu ile ilgili maddeyi kabul etmesine bağlıdır.

AIHS'nin denetim mekanizması BM çerçevesinde yapılan sözleşmelere oranla daha etkilidir. Çünkü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yargı yetkisine haiz; yargıçları, tarafsız ve bağımsız hakimlik sıfatlarına sahip kimselerden oluşmaktadır.

Gerek BM çalışmaları gerekse de bölgesel olarak hazırlanan bildiri ve sözleşmeler, insan haklarını devletlerin iç sorunu olarak değil uluslararası boyutta dünyanın sorunu olarak görülmesinin sağlanması içindir. Bu nedenle insan haklarını oluşturan her bir hak ve özgürlük neredeyse tek başına uluslararası ya da bölgesel bildiri veya Sözleşmeye konu olmuştur.

Genel olarak ve öncelik arz eden insan haklarının neler olduğu, bu hakların korunmasının ve geliştirilmesinin sağlanması, ihlalleri halinde bir takım yaptırım mekanizmalarının işletildiği bu sözleşmeler üst koruma olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahiyeti itibari ile özel öneme sahip konular ise tek başlarına uluslararası veya bölgesel sözleşmelere konu olmuşlardır. Bu konular devletlerin keyiflerine bırakılmayacağı gibi ihtimallere de terk edilmeyecek ayrık durumlardır.

Ayrıca Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Her Türlü Irk Ayrımcılığını Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme, Din veya İnanca Dayanan Hertürlü Ayrımcılığın ve Hoşgörüsüzlüğün Tasfiyesine Dair Bildiri, İşkence ve Diğer Zalima-

ne, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşmeler son derece kapsamlı ve küresel bir olay olan mültecilerin haklarının korunmasında yararlanılabilecek hukuki araçlar arasında en önemli ve en etkin olanlarıdır.

İnsan hakları hukuku ile mülteci hukuku birbirinin içine geçmiş, birbirini tamamlayan kurallar bütünüdür. Niteliği itibariyle güvenliğini sağlayacak bir ülkesi bulunmayan mültecilerin uluslararası korunmasının gerekleri nedeniyle imzalanmış ya da yayınlanmış uluslararası veya bölgesel bildiri ve sözleşmeler insan hakları bağlamında da özel öneme haizdir.

Bahsi geçen genel nitelikli bildiri ve sözleşmeler ile özel düzenlemeleri içeren bildiri ve sözleşmeler, mültecilerin, 1951 Sözleşmesi ile korunma sağlanamıyorsa yerlerinden olmuş bu insanlara, öncelikle ve özellikle insan haklarından olması sebebiyle bu sözleşmelerde yer alan korumayı sağlayacaktır.

Türk Hukuk Mevzuatında da mültecilerin ve sığınmacıların hukuki durumlarını düzenleyen kanunlar bulunmaktadır. Bunlar Pasaport Kanunu, İskan Kanunu, Yabancıların Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun, kısmen Askerlik Kanunu ile 1951 Sözleşmesinin uygulanma şeklini düzenleyen 1994 yönetmeliğidir.

Türkiye mültecilerin hukuki statüsüne dair 1951 tarihli Sözleşmeye imza koymuş taraf devletlerdendir. Sözleşmenin açık yetkisine dayanarak 1-B-1'de bulunan (a) seçeneği ile imzalayarak coğrafi çekince ile taahhüt altına girmiştir. Böylece Türkiye Avrupa dışından gelenlere mültecilik statüsü tanıma yükümlülüğü altında değildir. 1994 yönetmeliği ile de bu durumunu koruduğunu belgelemiştir.

Bunun yanı sıra 1954 yılında AIHS'ye taraf olmuş, 1987 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önünde bireysel başvuru hakkını kabul etmiş, 1990 yılında da Avrupa Adalet Divanının yargı yetkisini tanımıştır.

Anayasanın 17/ III "... kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir ceza veya muameleye tabi tutulamaz...." hükmünü içeren maddesi ile

Anayasa 125 "İdarenin her türlü işlem ve eylemlerine karşı yargı yolu açıktır" hükmü karşısında Türkiye'ye gelen ancak Türk mevzuatınca mülteci statüsü tanınmayacaklar ile statü tanınacaklara bu vasıflara haiz olduğu tespit edilinceye kadar "sığınmacı" olarak isimlendirilecek kimselere, gerek ulusal gerekse de uluslararası korumadan yararlanabilme yollarını tanımış olmaktadır.

**ULUSLARARASI
MEVZUAT**

**1.2.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK
KOMİSERLİĞİ'NİN TÜZÜĞÜ**

14 Aralık 1950 tarihli

GENEL KURUL KARARI 428 (V)

Genel Kurul,

319 A (IV) sayılı ve 3 Aralık 1949 tarihli kararı doğrultusunda,

- 1- Bu kararın ekini, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisinin Tüzüğü olarak kabul eder;
- 2- Hükümetleri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseriyle Komiserlik Ofisinin yetki alanına giren görevlerini yerine getirmesinde, özellikle de;
 - (a) Mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmelere taraf olarak ve bu sözleşmelerin uygulanması için gerekli tedbirleri alarak
 - (b) Mültecilerin durumlarını iyileştirmeye ve korunmaya ihtiyaç duyanların sayılarını azaltmaya yönelik önlemlerin uygulanması için Yüksek Komiserlik ile özel anlaşmalar yaparak;
 - (c) En muhtaç durumda olanları da dışlamayacak şekilde, mültecilere kendi topraklarına girme izni vererek;
 - (d) Mültecilerin gönüllü geri dönüşlerini teşvik etmek amacıyla, Yüksek Komiser'in harcadığı çabalara yardım ederek;
 - (e) Mültecilerin, özellikle sığındıkları ülkenin vatandaşlığını kazanmalarına yardımcı olmak yoluyla toplum tarafından özümlemelerini teşvik ederek;
 - (f) Mültecilere, seyahat belgeleri ve ulusal makamlarca diğer yabancılara sağlanan ve özellikle de yeniden yerleşimlerini kolaylaştıracak belgeleri sağlayarak;
 - (g) Mültecilere kendi mallarını, özellikle de yeniden yerleşimleri için gerekli olan mallarını transfer etme izni vererek;
 - (h) Mültecilerin sayıları, durumları ve onlarla ilgili kanun ve yönetmelik hakkında Yüksek Komiserlik'e bilgi vererek;
- 3- Genel Sekreter'den bu kararı ve ekini, BM üyesi olmayan ülkelere de kararın uygulanmasında işbirliklerini sağlayabilmek için iletmesini talep eder.

EK
1.2.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK
KOMİSERLİĞİ'NİN TÜZÜĞÜ

I.BÖLÜM

Genel Hükümler

1- Genel Kurul'un yetkisi altında hareket eden Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri, Birleşmiş Milletler'in nezareti altında, bu Tüzüğün kapsamı içine giren mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve bu tür mültecilerin gönüllü olarak geri dönüşlerini ya da onların yeni ülkelerinin toplumları ile kaynaşmalarını hızlandırmaları için Hükümetlere ve ilgili hükümlerin onay vermesi koşuluyla özel kuruluşlara yardım ederek mültecilerin sorunlarına kalıcı çözümler aramak görevini üstlenecektir.

Bu görevin yerine getirilmesi sırasında ,özellikle sorunlar baş gösterdiğinde ve örneğin söz konusu insanların uluslararası statüleri ile ilgili herhangi bir anlaşmazlık çıkması durumunda, Yüksek Komiser, eğer kurulmuş ise, mültecilerle ilgili danışma komitesinin fikrini soracaktır.

2- Yüksek Komiser'in görevi kesinlikle siyasi olmayan nitelikte, insancıl, sosyal ve kural olarak mülteci grupları ve kategorileri ile ilgili olacaktır.

3- Yüksek Komiser, kendisine Genel Kurul veya Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından verilen politika talimatlarını izleyecektir.

4- Ekonomik ve Sosyal Konsey, Yüksek Komiser'in konu ile ilgili görüşlerini aldıktan sonra, Konsey'in üyelerini mülteci sorununun çözümüne gösterdikleri ilgi ve bağlılığı esas alarak seçtiği Birleşmiş Milletler üyesi olan veya olmayan ülkelerin temsilcilerinden oluşan mülteciler ile ilgili bir danışma komitesi kurmayı kararlaştırabilir.

5- Genel Kurul, Yüksek Komiserlik Ofisi'nin çalışmalarını 31 Aralık 1953'ten sonra da sürdürüp sürdürmeyeceğine dair düzenlemeleri, sekizinci olağan toplantısında geç olmamak kaydıyla gözden geçirecektir.

II. BÖLÜM

Yüksek Komiser'in Görevleri

6. Yüksek Komiser'in yetkileri;

A.

- (i) 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Düzenlemeleri, 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 Sözleşmeleri, 14 Şubat 1939 Protokolü veya Uluslararası Mülteci Organizasyon Anayasası ile mülteci olarak kabul edilen her kişiyi kapsar.
- (ii) 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olayların sonucunda ve ırkı, dini milliyeti ya da siyasal görüşü nedeniyle zulüm görmekten haklı sebeplerle korkan vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korkudan dolayı veya kişisel tercihi dışındaki sebeplerden dolayı söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen; ya da ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan ve eskiden sürekli ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, sözkonusu korku sebebiyle ya da kendi kişisel tercihi dışındaki sebeplerle bu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen herhangi bir kişiyi kapsar.

Uluslararası Mülteci Örgütü tarafından, bu kuruluşun görev süresince alınan sığınma kararları, bu paragrafın koşullarına uyan kişilerin mülteci statüsü almasını engellemez.

Yukarıdaki A kısmında tanımlanan herhangi bir kişi eğer aşağıdaki koşullara sahip ise, bu kişinin, Yüksek Komiserliğin yetkisi alanı içinde bulunma durumu sona erer;

- (a) Uyuşunda olduğu ülkenin korumasına gönüllü olarak tekrar dönmüş; veya
- (b) Uyuşun kaybetmiş iken gönüllü olarak geri kazanmış; veya
- (c) Yeni bir uyruk kazanmış ve yeni uyruğuna girdiği ülkenin korumasından yararlanmaya bağlanmış; veya
- (d) Terk ettiği veya zulüm görme korkusu ile dışında durmayı tercih ettiği ülkeye gönüllü olarak yeniden yerleşmiş; veya
- (e) Mülteci olarak tanınmasına bağlı koşullar ortadan kalkmış olmasından dolayı, uyuşunda olduğu ülkenin koruması altına girmeyi reddettiğini artık kişisel tercihin dışındaki nedenlere dayandıramamaktaysa, yalnız-

ca ekonomik nitelikli nedenler geçerli sayılamaz; veya

(f) Milliyeti olmayan bir kişi olarak, mülteci kabul edilmesine yol açan koşullar ortadan kalktığı ve eskiden yaşamakta bulunduğu ülkeye dönme imkanı doğduğu için, o ülkeye dönmek konusunda kişisel tercihinin başka sebepler ortaya koyamıyorsa.

B. Irk, dini milliyeti ve siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağına dair haklı bir korku duyduğu için uyruğunu taşıdığı ülkenin veya eğer milliyeti yoksa ,eskiden ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan ve geri dönmeyen ya da uyruğunu taşıdığı ülkenin hükümetinin korumasından yararlanmak veya eğer milliyeti yoksa eskiden ikamet ettiği ülkeye dönmek istemeyen her kişiyi kapsar.

7- Yüksek Komiser'in 6. paragrafta tanımlanan yetkileri aşağıdaki kişileri kapsamaz;

(a) Birden fazla ülkenin vatandaşı olup bir önceki paragraf da tanımlanan şartlar ,uyruğunda olduğu tüm ülkeler için geçerli olmayan kişiler;

veya

(b) Yaşamakta olduğu ülkenin yetkililerince o ülkenin milliyetinin getirdiği hak ve yükümlülükleri elde ettiği kabul edilen kişiler; veya

(c) Birleşmiş Milletler 'in diğer organ veya kurumlarından koruma veya yardım almaya devam edenler; veya

(d) Suçluların iadesi antlaşmalarının şartlarına uygun bir suç veya Uluslararası Askeri Mahkeme'nin Londra Tüzüğü'nün VI. Maddesinde veya İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14. Madde, 2. paragrafının şartlarında belirtilen bir suçu işlediğini düşünmeye yol açacak ciddi nedenler olan kişiler.

8- Yüksek Komiserlik yetki alanına giren mültecileri koruma görevini aşağıdaki şekillerde yerine getirecektir.

(a) Mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası antlaşmaların onaylanması ve sonuçlandırılmasını sağlayacak, başvurulara nezaret ederek ve değişiklik teklifini teşvik ederek;

(b) Hükümetler ile özel antlaşmalar yapıp mültecilerin durumunu iyileştirerek ve korunmaya ihtiyaç duyanların sayısını azaltmak için tasarlanan önlemlerin hayata geçirilmesini teşvik ederek;

(c) Gönüllü geri dönüşleri veya yeni topluluklara uyum sağlamayı teş-

- vik eden hükümetlere ve özel çabalara yardım ederek;
- (d) En muhtaç kategorileri dışlamamak suretiyle mültecilerin ülke topraklarına kabulünü teşvik ederek;
 - (e) Mültecilerin mallarını, özellikle de yeniden yerleşimleri için gerekli olanları, transfer etmelerine izin almak için çaba göstererek;
 - (f) Hükümetlerden sınırları dahilinde mültecilerin sayıları ve durumları ile onlarla ilgili kanun ve yönetmelikler hakkında bilgi alarak;
 - (g) Hükümetler ve ilgili Hükümetlerarası kuruluşlar ile yakın temas içinde olarak;
 - (h) Mülteci sorunlarıyla ilgilenen özel örgütler ile kendisinin en uygun bulunduğu biçimde temasa geçerek;
 - (i) Mültecilerin refahı ile ilgili özel kuruluşların çabalarının düzenlenmesini kolaylaştırarak.

9- Yüksek Komiserlik, kendi emrine tahsis edilen kaynakların sınırları içinde, geri dönüşler ve yeniden yerleşmeler dahil olmak üzere, Genel Kurul'un karar vereceği ek faaliyetlerde bulunacaktır.

10- Yüksek Komiser ,mültecilere yardım amaçlı aldığı kamu veya özel kaynakların yönetecek ve bunları böylesi bir yardımı en iyi şekilde kullanacağına inandığı özel kuruluşlar ve eğer uygunsa kamu kuruluşlarına dağıtacaktır.

Yüksek Komiser, uygun olmadığını veya kullanamayacağını düşündüğü herhangi bir yardımı reddedebilir.

Yüksek Komiser, Genel Kurul' un ön onayını almaksızın Hükümetlere yönelik veya genel herhangi bir yardım çağrısında bulunmayacaktır.

Yüksek Komiser bu alandaki faaliyetleriyle ilgili bir beyanını yıllık raporuna dahil edecektir.

11- Yüksek Komiser görüşlerini Genel Kurul, Ekonomik ve Sosyal Konsey ve bunların yan organları önünde bildirmeye yetkili kılınacaktır.

Yüksek Komiser, Ekonomik ve Sosyal Kurul aracılığı ile Genel Kurul'a yıllık rapor verecektir; bu rapor Genel Kurul 'un gündeminde ayrı bir konu olarak ele alınacaktır.

12- Yüksek Komiser çeşitli uzman kuruluşları işbirliğine davet edebilir.

III-BÖLÜM

Örgütlenme ve Mali Kaynaklar

- 13- Yüksek Komiser, Genel Sekreter'in aday göstermesi üzerine Genel Kurul tarafından seçilecektir. Yüksek Komiser'in görev süresi Genel Sekreter tarafından teklif edilecek ve Genel Kurul tarafından onaylanacaktır. Yüksek Komiser, 1 Ocak 1951 tarihinden itibaren 3 yıllık bir süre için seçilecektir.
- 14- Yüksek Komiser aynı süre için kendi milliyetinden olmayan bir Yüksek Komiser Yardımcısı atayacaktır.
- 15-
- (a) Yüksek Komiserlik Ofisinin personeli, verilen tahsisatın sınırları içinde Yüksek Komiser tarafından atanacak ve bu personel görevini yerine getirirken Yüksek Komiser'e karşı sorumlu olacaktır.
- (b) Bu personel, Yüksek Komiserlik Ofisinin amaçlarına kendini adanmış kişiler arasından seçilecektir.
- (c) Personelin istihdam şartları, Genel Kurul tarafından kabul edilen personel yönetmeliğince belirlenenler olacak ve kurallar Genel Sekreter tarafından resmen ilan edilecektir.
- (d) Koşullar, personelin istihdamını ek ödeme yapılmaksızın sağlayacak şekilde oluşturulabilir.
- 16- Yüksek Komiser, mültecilerin ikamet ettiği ülke hükümetlerine, buralara temsilci atanmasının gerekliliği konusunda danışmalıdır. Bu gerekliliği tanıyan bir ülkeye, o ülkenin Hükümeti tarafından onaylanan bir temsilci atanabilir. Yukarıdakilere bağlı olarak aynı temsilci birden fazla ülkede görev yapabilir.
- 17- Yüksek Komiser ve Genel Sekreter ortak ilgi kaynağı olan konularda irtibat ve danışma için uygun düzenlemeler yapacaklardır.
- 18- Genel Sekreter, bütçe sınırları dahilinde Yüksek Komiser'e her türlü imkanı sağlayacaktır.

- 19- Yüksek Komiserlik Ofisi İsviçre'nin Cenevre kentinde olacaktır.
- 20- Yüksek Komiserlik Ofisinin masrafları Birleşmiş Milletler bütçesinden karşılanacaktır. Genel Kurul aksine karar vermedikçe Yüksek Komiserlik Ofisinin idari harcamalarının dışında hiçbir harcaması Birleşmiş Milletler bütçesinden karşılanmayacak ve Yüksek Komiserliğin faaliyetlerine bağlı tüm diğer harcamalar gönüllü bağışlardan karşılanacaktır.
- 21- Yüksek Komiserlik Ofisi Yönetimi Birleşmiş Milletlerin Mali Düzenlemelerine ve Genel Sekreter tarafından resmen açıklanan mali kurallara tabi olacaktır.
- 22- Yüksek Komiserliğin kaynaklarıyla ilgili muamelelere ait kayıtlar, eğer Birleşmiş Milletler Hesap Kontrolörü İdare Heyeti kaynakların tahsis edildiği kuruluşlardan gelen denetlenmiş hesapları kabul ederse, İdare Heyetinin denetimine tabi tutulacaktır. Bu tip kaynakların muhafazası ve tahsis edilmesiyle ilgili idari düzenlemeler Birleşmiş Milletler'in Mali Düzenlemeleri ve Genel Sekreter'in resmen açıkladığı kurallara uygun olacak şekilde Yüksek Komiser ve Genel Sekreter arasında kararlaştırılacaktır.

1.2.3. MÜLTECİLERİN HUKUKİ STATÜSÜNE İLİŞKİN SÖZLEŞME

BAŞLANGIÇ

Yüksek İmzacı Taraflar,

Birleşmiş Milletler Antlaşması ve 10 Aralık 1948'de Genel Kurul'ca kabul olunan İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin insanların ana hürriyetlerinden ve insan haklarından, fark gözetmeksizin faydalanmaları ilkesini teyit ettiğini dikkate alarak,

Birleşmiş Milletler'in, birçok defa, mültecilere karşı derin ilgisini ortaya koyduğunu ve mültecilerin temel hürriyetleri ile insan haklarını mümkün olduğu kadar kapsamlı bir şekilde kullanmalarını sağlamaya çaba gösterdiğini dikkate alarak,

Mültecilerin hukuki durumuna ilişkin daha önce imzalanan milletlerarası antlaşmaların tekrar gözden geçirilmesi ve bir araya getirilmesinin, bu antlaşmaların alanının ve bunların mülteciler için sağladığı himayenin yeni bir antlaşma yoluyla genişletilmesinin arzu edilir olduğunu dikkate alarak,

Sığınma hakkını tanımanın, bazı ülkelere son derece ağır yük yükleyebileceğini ve uluslararası kapsamı ile niteliği Birleşmiş Milletler'ce kabul edilmiş bulunan bir sorunun, uluslararası iş birliği olmaksızın tatmin edici bir şekilde çözümlenemeyeceğini dikkate alarak,

Bütün Devletlerin, mülteci sorununun toplumsal ve insani yönlerini kabul ederek, bu sorunun devletler arasında bir gerginlik sebebi halini almasını önlemek için olanakları ölçüsünde ellerinden geleni yapmalarını arzuladığını ifade ederek,

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiser'in, mültecilerin korunmasını sağlayan uluslararası sözleşmelerin uygulanmasına nezaret etmekle görevli olduğunu kaydederek ve bu sorunu çözmek için alınan önlemlerin birbiri ile verimli uyumunun, Devletler ile Yüksek Komiser arasındaki iş birliğine bağlı olduğunu kabul ederek,

Aşağıdaki konularda anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM

Genel Hükümler

1. Madde

Mülteci Kavramının Tanımı

A. İşbu Sözleşme'nin amaçları bakımından "mülteci" kavramı:

(1) 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Düzenlemeleri veya 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 Sözleşmeleri, 14 Eylül 1939 Protokolü ya da Uluslararası Mülteci Örgütü Tüzüğü' ne göre mülteci sayılan;

Uluslararası Mülteci Örgütü tarafından faaliyette bulunduğu dönem içinde alınmış mülteci sıfatını vermeme kararları, bu bölümün ikinci fıkrasındaki koşullara sahip olan kimselere mülteci sıfatının verilmesine engel değildir.

- (2) 1. Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaş olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.

Birden fazla tabiiyeti olan bir kişi hakkındaki "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, tabiiyetini haiz olduğu ülkelerden her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır.

- B. (1) İşbu Sözleşme'nin amaçları bakımından A, Madde 1'deki "1 Ocak 1951' den önce meydana gelen olaylar" ifadesi, ya, (a) "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar", veya, (b) 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşme'yi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşme'ye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır.

- (2) (a) şikkını kabul eden her Taraf Devlet, herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir notla, (b) şikkını kabul ettiğini duyurarak yükümlülüklerini genişletebilir.

C. Yukarıdaki kısım A'da belirtilen hükümlerin kapsamına giren her kişi eğer:

- (1) Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile tekrar yararlanıyorsa; veya
- (2) Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa, veya
- (3) Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını yeni kazandığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa; veya
- (4) Kendi arzusu ile terk ettiği veya zulüm korkusu ile dışında bulundu-

- ğu ülkeye kendi arzusu ile, tekrar yerleşmek üzere dönmüşse; veya
- (5) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşlığı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse;

İşbu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yaralanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A (1) Kısmı'nın kapsamına giren bir mülteciye tatbik olunmayacaktır.

- (6) Tabiiyetsiz olup da ,mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise;

Ancak işbu fıkra ,normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A (1) kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır. Bu kişiye, işbu Sözleşme'nin uygulanması sona erecektir.

D. Bu sözleşme, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere uygulanmayacaktır.

Durumları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun konuyla ilgili uygun kararları çerçevesinde kesin olarak halledilmeden, yararlandıkları bu tür koruma veya yardımlar herhangi bir sebeple sona eren kişiler, işbu Sözleşme'den tamamen yararlanırlar.

E. Bu sözleşme, ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanların sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip sayılan bir kişiye uygulanmayacaktır.

F. Bu sözleşme hükümleri;

- (a) Barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığı karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine,
- (b) Mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;
- (c) Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.

2. Madde

Genel Hükümler

Her mültecinin, bulunduğu ülkeye karşı özellikle yasalara, yönetmeliklere ve kamu düzeni için alınan önlemlere uymayı öngören yükümlülükleri vardır.

3. Madde

Ayrımcılık Yapılmaması

Taraf Devletler, bu Sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan uygulayacaklardır.

4. Madde

Din

Taraf Devletler ülkelerindeki mültecilere, dini vecibelerini yerine getirme hürriyeti ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından, en az vatandaşlara uyguladıkları muamele kadar uygun muamele uygulayacaklardır.

5. Madde

Bu Sözleşme Dışında Sağlanan Haklar

Bu sözleşme'nin hiçbir hükmü, bir Taraf Devlet tarafından mültecilere bu Sözleşme dışında sağlanan diğer hakları ve çıkarları ihlal etmez.

6. Madde

"Aynı Şartlarla" Kavramı

Bu sözleşme bakımından "aynı şartlarla" kavramı, belli bir kimsenin, sözkonusu bir haktan yararlanabilmesi için, özellikleri açısından bir mültecinin yerine getiremeyecekleri dışında, mülteci olmasaydı belli bir hakkı kullanmak için yerine getirmesi gereken bütün şartları (geçici yahut daimi ikamet süresine ve şartlara ait olanlar dahil), kendisinin yerine getirmesi anlamına im eder.

7. Madde

Mutekabiliyet Şartından Muafiyet

- 1- Bu sözleşme'nin daha uygun hükümler içerdiği durumlar hariç tutulmak koşuluyla, her Taraf Devlet, mültecilere, genel olarak yabancılara uyguladığı muameleyi uygulayacaktır.
- 2- Bütün mülteciler, Taraf Devletlerin topraklarında üç yıl ikametten sonra kanuni mutekabiliyet şartından muafiyet kazanacaklardır.

- 3- Her Taraf Devlet, bu Sözleşme kendisi hakkında yürürlüğe girdiği tarihte mültecilerin, mütekabiliyet şartı olmadan yararlanabilecekleri hakları ve çıkarları kendilerine tanımaya devam edecektir.
- 4- Taraf Devletler ,mütekabiliyet şartının bulunmaması halinde, mültecilere 2. ve 3. fıkralara göre yararlanabilecekleri haklardan ve çıkarlardan başka hak ve çıkarlar sağlamak imkanlarını ve 2. ve 3. fıkralarda belirtilen şartlara sahip olmayan mültecilere mütekabil muamele muafiyetinden istifade ettirmek imkanını uygun biçimde dikkate alacaklardır.
- 5- Yukarıdaki 2. ve 3. fıkralar hükümleri, gerek bu Sözleşme'nin 13, 18, 19, 21 ve 22 maddelerinde belirtilen haklara ve çıkarlara gerekse bu Sözleşme'de belirtilmeyen haklara ve çıkarlara uygulanır.

8. Madde

İstisnai Tedbirlerden Muafiyet

Yabancı bir Devlet vatandaşlarının kişiliklerinin, mallarının veya menfaatlerinin aleyhinde uygulanabilecek istisnai tedbirler bakımından Taraf Devletler, bu gibi tedbirleri, sözkonusu yabancı devletin resmen vatandaşı olan mülteciye, sırf bu vatandaşlığına dayanarak uygulamayacaklardır. Bu maddede ifade olunan genel ilkeyi mevzuatlarına göre tatbik edemeyen Taraf Devletler bu gibi mültecilere uygun hallerde muafiyet tanıyacaktırlar.

9. Madde

Geçici Tedbirler

İşbu Sözleşme'nin hiçbir hükmü, bir Taraf Devletin, savaş zamanında veya diğer vahim ve özel hallerde belli bir kimse hakkında, bu kimsenin gerçekte bir mülteci olduğu ve kendisiyle ilgili söz konusu tedbirlerin, bu devletin milli güvenliği açısından devamının gerektiği tespit edilinceye kadar, milli güvenliği için elzem saydığı tedbirleri geçici olarak almasını engellemeyecektir.

10. Madde

İkametin Devamı

- 1- Bir mülteci, İkinci Dünya Savaşı sırasında sürgün edilerek bir Taraf Devletin ülkesine götürülmüş olup burada ikamet etmekte ise, bu mecburi ikamet süresi, bu ülkedeki kanuni ikamet süresi sayılacaktır.

- 2- Bir mülteci, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir Taraf Devletin ülkesinden sürgün edilip bu Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden önce sürekli ikamet amacı ile oraya dönmüş ise, sürgünden önceki ve sonraki süreler, hangi amaçla olursa olsun kesintisiz ikametın şart koşulduğu durumlar için kesintisiz tek bir ikamet süresi sayılacaktır.

11. Madde

Denizci Mülteciler

Bir Taraf Devlet, kendi bayrağını taşıyan bir geminin mürettebatı arasında düzenli bir şekilde çalışan mülteciler varsa, bu kişilerin ülkesinde yerleşmelerine ve özellikle bir başka ülkeye yerleşmelerini kolaylaştırmak üzere kendilerine seyahat belgeleri vermeye, ya da geçici olarak topraklarına girmelerine sıcak bakacaktır.

II.BÖLÜM

Hukuki Statü

12. Madde

Bireysel Statü

- 1- Her mültecinin bireysel statüsü ,daimi ikametgahının bulunduğu ülkenin yasalarına veya eğer daimi ikametgahı yoksa, bulunduğu ülkenin yasalarına tabidir.
- 2- Mültecinin önceden kazandığı ve bireysel statüsüyle ilgili haklara, özellikle evliliğe bağlı haklara, her Taraf Devlet tarafından ,gerekirse bu devletin yasalarının gösterdiği koşulları yerine getirmek kaydıyla, söz konusu hakkın, kişi mülteci olmasaydı o devletin yasalarınca tanınacak haklar arasında bulunması durumunda, saygı gösterilecektir.

13. Madde

Menkul ve Gayrimenkul Mülkiyeti

Taraf Devletler, menkul ve gayrimenkul mülkiyet edinme ile buna bağlı diğer hakları, menkul ve gayrimenkul mülkiyete ait kira ve diğer sözleşmelerle ilgili hakları, her mülteciye, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı koşullardaki yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan bir şekilde uygulanacaktır.

14. Madde

Artistik ve Sınai Mülkiyet Hakkı

Buluşlar, desenler, modeller, ticari markalar, ticari unvanlar gibi sınai mülkiyet haklarıyla, edebi, artistik ve ilmi çalışmalarla ilgili haklarının korunmasıyla ilgili olarak, her mülteci, sürekli ikametgahının bulunduğu ülkede, bu ülkenin kendi vatandaşlarına sağladığı korumanın aynısından yararlanacaktır.

Mülteci, bir başka Taraf Devletin toprağındaiken bu ülkede, sürekli ikametgahının bulunduğu ülkenin vatandaşlarına sağlanan korumadan yararlanacaktır.

15. Madde

Dernekleşme Hakkı

Taraf Devletlerle, yasal olarak ülkelerinde ikamet eden mültecilere, siyasi amaç ve kar amacı taşımayan dernekler ile meslek sendikaları bakımından, aynı koşullar içindeki başka bir ülkenin vatandaşlarına tanıdıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır.

16. Madde

Mahkemelerden Yararlanma

- 1- Her mülteci, bütün Taraf Devletlerin toprakları üzerindeki hukuk mahkemelerine serbestçe ve kolayca başvurabilecektir.
- 2- Her mülteci, sürekli ikametgahının bulunduğu Taraf Devlette, adli yardım ve teminat akçesinde muafiyet dahil, mahkemelere müracaat bakımından vatandaş gibi muamele görecektir.
- 3- Her mülteci, sürekli ikametgahının bulunduğu ülkenin dışındaki Taraf Devletlerde o ülkelerin vatandaşlarına 2. fıkrada bahsedilen konular hakkında yapılan muamelenin aynısından istifade edecektir.

III. BÖLÜM

Gelir Getirici İşler

17. Madde

Ücretli İşler

- 1- Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır.

2- Her halde ulusal işgücü piyasasına korumak amacıyla yabancılara veya yabancılardan çalışmalarına konan sınırlama tedbirleri, bu Sözleşme'nin ilgili Taraf Devlette yürürlüğe girdiği tarihte sözkonusu tedbirlerden muaf tutulan veya aşağıdaki koşullardan birine sahip olan mültecilere uygulanmayacaktır.

(a) Ülkede üç yıl ikamet etmiş olmak;

(b) İkamet ettiği ülkenin vatandaşı olan bir kimse ile evli bulunmak. Eşini terk etmiş olan bir mülteci bu hükümlerden istifadeyi iddia edemeyebilir.

(c) İkamet ettiği ülkenin vatandaşlığını taşıyan bir veya daha fazla çocuğu olmak.

3- Taraf Devletler, ücretli mesleklerde çalışmak bakımından bütün mültecilerin ve özellikle ülkelerine, bir işçi bulma programına yahut göçmen getirme planına göre girmiş olan mültecilerin haklarını, vatandaşlarına tanıdıkları çalışma haklarıyla aynı noktaya getirme konusuna sıcak bakacaklardır.

18. Madde

Kendi İşinde Çalışmak

Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, tarım sanayi, küçük sanatlar ile ticaret sahalarında kendi işyerlerini açmak ve sanayi, ticari şirketler kurmak haklarıyla ilgili olarak, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı şartlardaki yabancılara tanıdıklarından daha az müsait olmaya muameleyi uygulayacaklardır.

19. Madde

İhtisas Meslekleri

1- Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden ve bu Devletin yetkili makamlarınca tanınan diplomalara sahip olup bir ihtisas mesleğini icra etmek isteyen mültecilere, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlar içindeki tüm yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan şekilde muamele uygulayacaktır.

2- Taraf Devletler, bu gibi mültecilerin ,anavatanları dışında,uluslararası ilişkilerini yürüttükleri ülkelere yerleşmelerini temin için, kanunlarına ve anayasalarına göre ellerinden gelen çabayı göstereceklerdir.

IV. BÖLÜM

Sosyal Durum

20. Madde

Vesika Usulü

Bütün nüfusun tabi olduğu ve nadir bulunan maddelerin genel dağıtımını düzenleyen bir vesika usulün mevcut bulunduğu hallerde, mültecilere vatandaşlar gibi muamele edilecektir.

21. Madde

Konut Edinme

Taraf Devletler, konut edinme bakımından, bu konu yasalar ve yönetmeliklerle düzenlendiği ya da kamu makamlarının kontrolüne tabi olduğu oranda, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, her halde genel olarak aynı şartlar altındaki yabancılara uygulanandan daha az olmayacak biçimde, mümkün olduğu kadar müsait bir muamele sağlayacaklardır.

22. Madde

Eğitim

- 1- Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır.
- 2- Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitimin dışındaki eğitim konusunda ve özellikle çalışmalardan yararlanma, yabancı ülke okullarından alınmış eğitim sertifikalarının, üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muafiyet ve eğitim bursları alanlarında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı şartlar içindeki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edeceklerdir.

23. Madde

Sosyal Yardım

Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, sosyal yardım ve iane konularında vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır.

24. Madde

Çalışma Yasaları ve Sosyal Güvenlik

- 1- Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, aşağıdaki konularda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır.
 - (a) Yasalarla düzenlendiği veya idari makamların yetkisine tabi oldukları ölçüde: maaşın bir parçası olduğu durumlarda aile yardımları, çalışma saatine göre başı ücret, fazla mesai ödemeleri, ücretli tatiller, eve iş götürmeye sınırlamalar, en az çalışma yaşı, çıraklık ve mesleki eğitim, kadınların ve gençlerin çalışması ve toplu ücret görüşmelerinden yararlanma;
 - (b) Sosyal güvenlik (iş kazaları, meslek hastalıkları, analık, hastalık, sakatlık, yaşlılık, ölüm işsizlik, ailevi yükümlülükler ile, ulusal yasalara ve yönetmeliklere göre bir sosyal güvenlik programının kapsamına giren her hangi bir olağanüstü durum), aşağıdaki sınırlamalara tabidir.
 - (i) Kazanılmış hakların ve kazanılmak üzere olan hakların korunması için uygun düzenlemeler mevcut olabilir.
 - (ii) Tamamen devlet fonlarından karşılanan ödenekler veya ödenek bölümleri ile normal bir emeklilik ödeneği için lüzumlu aidat koşullarını yerine getirmemiş kişilere yapılan yardımlar konusunda, ikamet edilen ülkenin ulusal yasaları ve yönetmelikleri hükümler içerebilir.
- 2- Bir mültecinin, bir iş kazası veya bir meslek hastalığı sonucunda ölümden doğacak tazminat haklarına, hak sahibinin, Taraf Devletin toprakları dışında ikamet etmesi yüzünden zarar gelmeyecektir.
- 3- Taraf Devletler, sosyal güvenlik konusundaki kazanılmış haklar veya kazanılmak üzere olan haklarla ilgili olarak, aralarında imzaladıkları, ya da gelecekte aralarında imzalayacakları antlaşmaların sağlayacağı faydalardan, yalnızca ülke vatandaşlarında aranan şartların aranması kaydıyla, mültecileri de yarandıracaklardır.
- 4- Taraf Devletler, taraf olmayan Devletler ile aralarında, yürürlükte bulunan veya herhangi bir zamanda yürürlüğe girecek olan, bunlara benzer antlaşmaların sağlayacağı faydalardan, mültecileri de, mümkün olduğu ölçüde yararlandırmak imkanlarını araştırmaya sıcak bakacaklardır.

V. BÖLÜM

İdari Önlemler

25. Madde

İdari Yardım

- 1- Bir mültecinin ,bir hakkı kullanması için normal koşullarda yabancı bir ülkenin yetkililerinin yardımına ihtiyaç duyduğu, ama böyle bir yardımdan yararlanamadığı durumlarda, topraklarında ikamet ettiği Taraf Devletler, mülteciye, sözkonusu yardımın kendi makamlarınca veya uluslararası bir makam tarafından yapılmasını sağlayacaklardır.
- 2- Birinci fıkrada bahsedilen makam veya makamlar, normal koşullarda bir yabancıya, o kişinin kendi ülkesinin ulusal makamları tarafından veya onların aracılığı ile sağlanabilecek belgeleri yada sertifikaları, mültecilere sağlayacaklardır veya denetimleri altında sağlatacaktır.
- 3- Bu yolla sağlanan belgeler veya sertifikalar, yabancılara kendi ulusal makamları tarafından veya onların aracılığıyla verilen resmi belgeler gibi kabul edileceklerdir ve aksi kanıtlanmadıkça geçerli sayılacaklardır.
- 4- Bu maddede bahsedilen hizmetler karşılığında, muhtaç kişilere sağlanabilen ayrıcalıklı uygulamalar saklı kalmak koşuluyla, ücret alınabilir ama bu tür ücretler makul ölçüde ve benzer hizmetler için vatandaşlardan alınan harçlarla orantılı olacaktır.
- 5- Bu madde hükümleri hiçbir suretle 27 ve 28.maddeleri ihlal etmez.

26. Madde

Seyahat Özgürlüğü

Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere ,genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yönetmeliklerce sağlanan, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkını tanıyacaktır.

27. Madde

Kimlik Kartları

Taraf Devletler, ülkelerinde bulunan ve geçerli bir seyahat belgesine sahip olmayan her mülteciye kimlik kartı çıkartacaklardır.

28. Madde

Seyahat Belgeleri

- 1-Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça ,kendi toprakları dışında seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri vereceklerdir ve bu belgelere,bu Sözleşme' nin Cetvel 'indeki hükümler uygulanacaktır. Taraf Devletler ,bu tür bir belgeyi,ülkelerinde bulunan her hangi bir mülteciye verebilirler ; kendi topraklarında bulunan ve yasal olarak ikamet ettikleri ülkeden bir seyahat belgesi almak imkanından mahrum olan mültecilere bu tür bir belge vermeye özellikle sıcak bakacaklardır.
- 2- Önceden yapılmış uluslararası antlaşmalar çerçevesinde,o antlaşmalara taraf olan Devletler tarafından mültecilere verilmiş seyahat belgeleri, Taraf Devletlerce tanınacaktır ve bu maddeye göre düzenlenmiş gibi muamele görecektir.

29. Madde

Mali Yükümlükler

- 1- Taraf Devletler,mültecilere, her ne isimle olursa olsun, benzer koşullarda vatandaşlarına uyguladıklarından veya uygulayabileceklerinden farklı ya da daha yüksek resim, harç ve vergi uygulamayacaklardır.
- 2- Yukarıdaki fıkra hükümleri, kimlik kartları da dahil, yabancılara verilecek idari belgeler hakkındaki harçlara ait yasa ve yönetmelik hükümlerinin mültecilere uygulanmasına engel değildir.

30. Madde

Değerli Varlıkların Nakli

- 1- Her Taraf Devlet, kendi yasa ve yönetmelilerine uygun olarak, mültecilerin, topraklarına getirdikleri değerli varlıkları,yerleşmek üzere kabul edildikleri bir başka ülkeye nakletmelerine izin verecektir.
- 2- Her Taraf Devlet, yerleşmek üzere kabul edildikleri bir başka ülkeye yerleşmeleri için gerekli olan her hangi değerli varlığı nakletmek amacıyla mültecilerin yapacakları izin başvurusunu, sıcak bir biçimde inceleyecektir.

31. Madde

İltica Ülkesinde Yasadışı Durumda Bulunan Mülteciler

- 1- Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, Madde 1'de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermelerini koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.
- 2- Taraf Devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkelerdeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.

32. Madde

Sınır Dışı Etme

- 1- Taraf Devletler, ülkelerindeki yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemeyeceklerdir.
- 2- Böyle bir mültecinin sınır dışı edilmesi, ancak ilgili yasal süreçte alınmış bir karara uygun olabilir. Zorunlu ulusal güvenlik nedenlerinin, aksine bir uygulamayı gerekli kıldığı haller dışında, mültecinin durumunu açıklaması için delil sunmasına, temyiz etmesine, bu amaçla yetkili bir makamın ya da, yetkili makamın özel olarak atayacağı bir kişinin veya kişilerin önünde temsil edilmesine izin verilecektir.
- 3- Taraf Devletler bu gibi bir mülteciye, diğer bir ülkeye yasal olarak, kabulünü sağlayabilmesi için makul bir süre tanıyacaklardır. Taraf Devletler, bu süre içinde, gerekli gördükleri işlemlerle ilgili her hangi bir önlem alma hakkını saklı tutarlar.

33. Madde

Geldiği Ülkeye Gönderme veya İade Yasağı

("Refoulement")

- 1- Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlü-

ğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir.

- 2- Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yoluyla ciddi sebepler bulunan özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümlerden yararlanmayı talep edemez.

34. Madde

Vatandaşlığa Alma

Taraf Devletler, mültecilere özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkan ölçüsünde kolaylaştıracaklardır. Vatandaşlığa alma işlemlerinin çabuklaştırılmaya ve bu işlemlerinin masraf ve resimlerini her türlü imkan ölçüsünde azaltmaya özel çaba göstereceklerdir.

VI. BÖLÜM

Uygulamaya Yönelik Geçici Hükümler

35. Madde

Ulusal Makamların Birleşmiş Milletlerle İşbirliği

- 1- Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği veya onun görevini devralacak diğer her hangi bir Birleşmiş Milletler kuruluşu ile, görevini yerine getirirken işbirliği yapmayı ve özellikle onların işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini kolaylaştırmayı taahhüt ederler.
- 2- Taraf Devletler, Yüksek Komiserliği'nin veya onun görevini devralacak her hangi bir Birleşmiş Milletler kuruluşunun, Birleşmiş Milletler'in yetkili organlarına rapor vermesi için, aşağıdaki konular hakkında isteyeceği bilgileri ve istatistikleri uygun bir şekilde vermeyi taahhüt ederler;
 - (a) Mültecilerin içinde buldukları durum,
 - (b) Bu Sözleşme'nin uygulanması ve
 - (c) Mültecilerin konusunda mevcut veya yürürlüğe girecek yasalar, yönetmelikler ve kararnameleler.

36. Madde

Ulusal Mevzuat Hakkında Bilgi

Taraf Devletler, işbu Sözleşme'nin uygulanabilmesi amacıyla çıkarabilecekleri yasaları ve yönetmelikleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildireceklerdir.

37. Madde

Bundan Önceki Sözleşmelerle İlişkiler

Bu Sözleşme'nin 28. Maddesi'nin 2. fıkrası hükümlerine dokunmamak koşuluyla, işbu Sözleşme, taraflar arasında, 5 Temmuz 1922, 31 Mayıs 1924, 12 Mayıs 1926 30 Haziran 1938, ve 30 Temmuz 1935 tarihli Düzenlemeler ile, 28 Ekim 1933 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmeler'in, 14 Eylül 1939 tarihli Protokol'ün ve 15 Ekim 1946 tarihli Antlaşma'nın yerine geçer.

VII. BÖLÜM

Nihai Hükümler

38. Madde

Uyuşmazlıkların Çözümü

Bu Sözleşme'nin Taraflar arasında, Sözleşme'nin tefsiri veya uygulanması hakkında ortaya çıkan ve diğer yollardan halledilmemiş olan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı'na sevk edilebilir.

39. Madde

İmza, Onay ve Taraf Olma

- 1- Bu sözleşme, Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzaya açılacaktır ve daha sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreter'ince tutulacaktır. Birleşmiş Milletler Avrupa Ofisi'nde 28 Temmuz'undan 31 Ağustos 1951 tarihine kadar ve ardından, Birleşmiş Milletler Örgüt Merkezi'nde 17 Eylül 1951'den 31 Aralık 1952'ye kadar tekrar imzaya açık bulundurulacaktır.
- 2- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne üye bütün Devletler ile mülteciler ve vatansızların hukuki durumu hakkındaki diplomatik konferansa davet edilen üye olmayan diğer her hangi bir devletin veya Genel

Kurul tarafından imzalamaya davet olunan her devletin imzasına açık tutulacaktır. Sözleşme onaylanacaktır ve onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne gönderilecektir.

- 3- İşbu maddenin 2. fıkrasında işaret edilen Devletler, 28 Temmuz 1951 tarihinden itibaren Sözleşme'ye taraf olabileceklerdir. Taraf olmak, taraf olma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreter'ince kayıtlara geçirilmesiyle başlayacaktır.

40. Madde

Uygulama Bölgesi ile İlgili Hüküm

- 1- Her hangi bir Devlet, imzaladığı, onayladığı veya taraf olduğu anda, işbu Sözleşme'nin, uluslararası alanda sorumlu bulunduğu bütün topraklarda ya da bu toprakların herhangi bir bölümünde uygulanacağını ilan edebilir. Böyle bir ilan, Sözleşme'nin sözkonusu Devlet için yürürlüğe girdiği tarihte geçerli olacaktır.
- 2- Bu tür bir bölge belirlemesi, sözkonusu tarihten sonraki herhangi bir tarihte, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapılacak bir duyuru ile gerçekleştirilecektir ve duyurunun, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne ulaştırıldığından doksanıncı günden itibaren veya Sözleşme, bu Devlet için yürürlüğe daha ileri bir tarihte giriyorsa, o tarihte uygulamaya geçecektir.
- 3- Bu Sözleşme'nin imzalandığı, onaylandığı veya ona taraf olduğu tarihte uygulanacak bölgelerin dışında tutulan topraklar açısından, ilgili her Devlet, bu toprakların da uygulama bölgesinin içine alınması için, bu bölgelerin yönetimlerinin, Anayasal nedenlerle öngörülen onayların alınması koşuluyla, gereken adımları atma imkanlarını araştıracaktır.

41. Madde

Federal Devlet Hükümü

Üniter olmayan veya Federal bir Devlet hakkında aşağıdaki hükümler uygulanacaktır.

- (a) Bu Sözleşme'nin, Federal bir yasama organının yasama yetkisi alanına giren maddeleriyle ilgili olarak, Federal Hükümet'in üstlendiği yükümlülükler, Federal olmayan devletlerinki ile aynı olacaktır.
- (b) Bu Sözleşme'nin, Federasyonun anayasal sistemine göre, yasamayla

ilgili adımlar atmak zorunluluğu bulunmayan eyaletlerin, Federasyonu oluşturan devletlerin veya kantonların yasama yetkileri alanına giren maddeleriyle ilgili olarak Federal Hükümet, bu tür maddeleri, mümkün olan en kısa zamanda, eyaletlerin, Federasyonu oluşturan devletlerin veya kantonların ilgili makamlarına olumlu bir yorumla beraber bildirecektir.

(c) Bu Sözleşme'ye Taraf Federal bir Devlet, bir başka Taraf Devlet'in, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri kanalıyla kendisine iletilecek talebi üzerine, Sözleşme'nin her hangi bir hükmü hakkında, Federasyon'da ve federasyonu oluşturan birimlerde geçerli yasal mevzuat ve uygulamaya ait, söz konusu hükmün, yasal veya diğer yollarla ne oranda geçerli olduğunu gösteren bir açıklama yapacaktır.

42. Madde **Çekinceler**

- 1- Her Devlet, imzalama, onaylama veya taraf olma sırasında, Sözleşme'nin 1, 3, 4, 16 (1), 33, 36-46. (Dahil) Maddeleri dışındaki maddeler hakkında çekince koyabilir.
- 2- Bu maddenin 1. fıkrası çerçevesinde çekince koyan her Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir duyuru ile söz konusu çekinceyi her zaman geri alabilir.

43. Madde **Yürürlüğe Girme**

- 1- Bu Sözleşme, altıncı onay veya taraf olma belgesinin kayıt tarihini takip eden doksanıncı gün yürürlüğe girecektir.
- 2- Sözleşme, altıncı onay veya taraf olma belgesinin kayıt tarihinden sonra onaylayan veya taraf olan Devletlerden her biri hakkında, bu Devletin onay veya taraf olma belgesinin kayıt tarihini takip eden doksanıncı gün yürürlüğe girer.

44. Madde **Taraf Olmaya Son Verme**

- 1- Her Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir duyuru ile Sözleşmeye taraf olmaya her zaman son verebilir.

- 2- Taraf olmanın sona erışı, ilgili Devlet hakkındaki duyurunun, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alındığı tarihten bir sene sonra geçerli olur.
- 3- 40. Madde çerçevesinde bir duyuru veya ilan yapmış olan her Devlet, bu tarihten sonraki herhangi bir tarihte, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı bir başvuru ile, bu başvurunun Genel Sekreter'ce alınmasından bir yıl sonra, Sözleşme'nin söz konusu toprağa uygulanışının sona ereceğini ilan edebilir.

45. Madde **Değişiklik**

- 1- Her Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir başvuru ile bu Sözleşme' de değişiklik yapılmasını her zaman talep edebilir.
- 2- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ,bu talep hakkında, eğer varsa alınacak tedbirler konusunda tavsiyede bulunacaktır.

46. Madde

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Duyuruları

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler üyesi bütün Devletlere ve 39. Maddede bahsedilen üye olmayan devletlere;

- (a) Birinci maddenin B kısmı uyarınca yapılan duyuru ve ilanları;
- (b) 39. Madde uyarınca yapılan imzalama, onaylama veya taraf olma işlemlerini;
- (c) 40. Madde uyarınca yapılan duyuruları ve ilanları;
- (d) 42. Madde uyarınca konan çekinceleri veya çekinceleri geri çekişleri;
- (e) 43. Madde uyarınca, bu Sözleşme'nin yürürlüğe gireceği tarihi;
- (f) 44. Madde uyarınca taraf olmaya son verişleri ve bununla ilgili duyuruları,
- (g) 45. Madde uyarınca yapılacak değişiklik taleplerini bildirecektir.

YUKARADAKİ NOKTALARA SADIK KALAN aşağıda imzaları bulunanlar, usulüne uygun yetkili olarak, işbu Sözleşmeyi, Hükümetleri adına imzalamışlardır.

Cenevre'de Yirmi sekiz Temmuz Bin dokuz yüz elli bir tarihinde, Fransızca ve İngilizce metinleri aynı derecede geçerli olmak suretiyle bir nüsha olarak düzenlenmiş olup Birleşmiş Milletler Örgütü Arşivinde bulundurulacaktır ve tasdiki kopyaları, Birleşmiş Milletler üyesi bütün Devletlere ve 39. Maddede belirtilen üye olmayan Devletlere yollanacaktır.

1.2.4. MÜLTECİLERİN HUKUKİ STATÜSÜNE İLİŞKİN 1967 PROTOKOLÜ

İŞBU PROTOKOLE TARAF DEVLETLER,

Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşme'nin (bundan böyle Sözleşme diye anılacaktır), sadece 1 Ocak 1951' den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsadığını dikkate alarak,

Sözleşme'nin kabulünden buyana, yeni mülteci ortamlarının ortaya çıktığını ve bu nedenle, sözkonusu mültecilerin, Sözleşme'nin kapsamına giremeyebileceğini dikkate alarak,

Sözleşme'deki tanımın kapsamına giren bütün mültecilerin, Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmalarının arzu edilir olduğunu dikkate alarak,

Aşağıdaki konular üzerinde ANLAŞMIŞLARDIR;

1. Madde

Genel Hüküm

- 1- İşbu Protokole Taraf Devletler, Sözleşme'nin 2 ila 34'üncü maddelerini aşağıda tanımlanan mültecilere uygulamayı taahhüt ederler.
- 2- İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3.fıkrasının uygulanması hali dışında, "mülteci" terimi Sözleşme'nin 1.maddesinin A 2 kısmında mevcut "1 Ocak 1951 'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve" ve " söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. Maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir.
- 3- İşbu Protokol, Sözleşme'ye Taraf Devletlerce Sözleşme'nin Madde 1.B (1) (a) hükmüne göre yapılan mevcut duyuruların, Madde 1.B (2) çer-

çevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla,

Taraf Devletler, işbu Protokolü hiçbir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır.

2. Madde

Ulusal Makamların BM ile İşbirliği Yapmaları

- 1- İşbu Protokol'e Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi veya onun yerini alabilecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler'e bağlı kuruluş ile, görevlerinin yerine getirilmesi sırasında işbirliğinde bulunmayı taahhüt ederler ve özellikle işbu Protokol hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini kolaylaştıracaklardır.
- 2- Yüksek Komiserlik Ofisi'nin veya onun yerini alabilecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler'e bağlı kuruluşun, Birleşmiş Milletler'in yetkili organlarına rapor vermesini sağlamak için, işbu Protokol'e taraf Devletler aşağıdaki konular hakkında talep edilecek bilgi ve istatistikleri uygun bir şekilde sağlamayı taahhüt ederler;
 - (a) Mültecilerin durumu;
 - (b) İşbu Protokol'ün uygulanması;
 - (c) Mültecilerle ilgili mevcut veya sonradan yürürlüğe girebilecek kanunlar, yönetmelikler ve kararnameleler.

3. Madde

Ulusal Mevzuat Hakkında Bilgi Sağlanması

İşbu Protokol'e Taraf Devletler, bu Protokol'ün uygulanmasını sağlamak amacıyla yürürlüğe koyacakları yasaları ve yönetmelikleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildireceklerdir.

4. Madde

Uyuşmazlıkların Giderilmesi

İşbu bu Protokol'e Taraf Devletler arasında bu Protokol'ün yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olan ve başka yollarla çözülemeyen herhangi bir uyuşmazlık, bu uyuşmazlığın taraflarından herhangi birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı'na götürülecektir.

5. Madde **Taraf Olma**

İşbu Protokol, Sözleşme'ye Taraf bütün Devletlerin ve herhangi bir Birleşmiş Milletler üyesi Devletin veya herhangi bir ihtisas kuruluşu üyesinin veya Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından katılmaya davet edilmiş olanların Taraf olmasına açık olacaktır. Taraf olma, taraf oluş belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri' ne ulaştırılmasıyla yürürlüğe girecektir.

6. Madde **Federal Devlet Hükümü**

Uniter olmayan veya Federal bir devlet için aşağıdaki hükümler uygulanacaktır;

- (a) İşbu Protokol'ün, 1. Maddesinin 1. fıkrası gereğince uygulanacak olan ve federal yasama organının yasama yetkisine giren Sözleşme maddeleri konusunda, Federal Hükümetin yükümlülükleri, Federal Devlet olmayan Taraf Devletlerin hükümlülükleri ile aynı olacaktır;
- (b) İşbu Protokol'ün 1. Maddesinin, 1. fıkrası çerçevesinde uygulanması gereken ve Federasyonun anayasal sistemine göre, Federasyonu oluşturan devletlerin, eyaletlerin veya kantonların yasama yetkisi içine giren Sözleşme maddeleriyle ilgili olarak, Federal Hükümet, bu tür, maddeleri, mümkün olan en kısa zamanda olumlu bir yorumla, federe devletlerin, eyaletlerin veya kantonların yetkili makamlarının dikkatine sunacaktır;
- (c) İşbu Protokol'e Taraf Federal bir Devlet, herhangi bir başka Taraf Devletin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri kanalıyla kendisine iletceği talebi üzerine, Federasyon'un ve onu oluşturan birimlerin, bu Protokol'ün 1. Maddesinin 1. fıkrası çerçevesinde uygulamaları gereken herhangi bir belli Sözleşme hükümünün yasama kararları veya diğer önlemlerle, ne oranda uygulandığına dair bilgi verecektir.

7. Madde **Çekinceler ve Duyurular**

- 1- Taraf olma sırasında, her Devlet, işbu Protokol'ün 4. Maddesi ve Sözleşme'nin 1, 3, 4, 16, (1) ve 33. Maddelerinin dışında kalan hükümlerinin, işbu Protokol'ün 1. Maddesi uyarınca uygulanması konusunda, Sözleşmeye taraf Devletin söz konusu madde çerçevesinde koyacağı çekincelerin, Sözleşme'nin kapsamına giren mültecilere uygulanmaması koşulu ile, çekinceler koyabilir.

- 2- Sözleşme'ye Taraf Devletlerce, Sözleşme'nin 42. Maddesine uygun olarak duyurulan çekinceler, geri alınmadıkları sürece, işbu Protokol uyarınca bu devletlerin üstlendikleri yükümlülükler için uygulanacaktır.
- 3- Bu maddenin 1. fıkrasına uygun olarak çekince koyan bir Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne hitaben göndereceği bir bildiri ile bu çekinceyi her zaman için geri çekebilir.
- 4- Taraf bir Devlet'in, Sözleşme'nin 40. maddesinin 1. ve 2. fıkraları uyarınca yaptığı duyuruların, Protokol'e taraf olurken ilgili Taraf Devletçe Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne aksine bir bildiri bulunmadığı takdirde, işbu Protokol bakımından da yürürlükte olacağı kabul edilecektir. Sözleşme'nin 40. Maddesinin 2. ve 3. fıkraları ile 44. Maddesinin 3. fıkrası hükümlerinin bire bir (mutatis mutandis) yürürlükte olacağı kabul edilecektir.

8. Madde

Yürürlüğe Girme

- 1- İşbu Protokol, altıncı taraf olma belgesinin ulaştığı gün yürürlüğe girecektir.
- 2- İşbu Protokole altıncı taraf olma belgesinin ulaştırılmasından sonra katılan her Devlet için Protokol, katılma belgesinin bu Devlet tarafından ulaştırıldığı tarihte yürürlüğe girecektir.

9. Madde

Taraf Olmaya Son Verme

- 1- Herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir bildiri ile işbu Protokol'e Taraf olmaktan herhangi bir zamanda vazgeçebilir.
- 2- İlgili Taraf Devlet için, böyle vazgeçme, bu vazgeçiş bildirisinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alındığı tarihinden bir yıl sonra geçerli olacaktır.

10. Madde

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Duyuruları

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, yukarıdaki, V. Maddede adı bahsedilen Devletleri, işbu Protokol'ün yürürlüğe giriş tarihinden, taraf oluşlardan, konan çekincelerden, geri çekilen çekincelerden, taraf olmaktan vazgeçmelerden ve bunlarla ilgili duyurularla bildirilerden haberdar edecektir.

11. Madde

Birleşmiş Milletler Sekreterliği Arşivinde Saklanma

Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede geçerli bulunan işbu Sözleşme'nin, Genel Kurul Başkanı ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından imzalanmış bir örneği, Birleşmiş Milletler Sekreterliği arşivlerine gönderilecektir. Genel Sekreter işbu Protokol'ün onaylanmış örneklerini Birleşmiş Milletler üyesi bütün Devletlere ve yukarıda V. Maddede bahsi geçen diğer Devletlere gönderilecektir.

1.2.5. DEVLETE SİĞİNMA YA İLİŞKİN BEYANNAME

14 Aralık 1967'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. (2312) (XXII) sayılı karar)

Genel Kurul,

Sığınma hakkına ilişkin Beyanname ile ilgili olarak 19 Aralık 1962 tarihli 1839 (XVII), 20 Aralık 1965 tarihli 2100 (XX) ve 16 Aralık 1966 tarihli 2203 (XXI) sayılı kararları hatırlayarak,

21 Kasım 1959 tarihli 1400 (XIV) sayılı Genel Kurul kararına uygun olarak Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından başlatılan yasa oluşturma çalışmalarını göz önünde bulundurarak,

Aşağıdaki Beyanname'yi kabul eder.

DEVLETE SİĞİNMA YA İLİŞKİN BEYANNAME

Genel Kurul,

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda beyan edilen hedeflerin, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, bütün uluslararası dostça ilişkiler geliştirmek ve ekonomik, toplumsal kültürel ya da insani nitelikli uluslararası sorunların çözümü ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı yapılmaksızın insan hakları ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi ve teşvik edilmesi için uluslararası işbirliğinde bulunmak olduğunu kaydederek,

14. Maddesinde;

"1- Herkes zulüm karşısında başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir.

2- Gerçekten de siyasi olmayan suçlar ya da Birleşmiş Milletler ilkeleri ve amaçlarına aykırı eylemlerden kaynaklanan kovuşturmalar sözkonusu ol-

duğunda bu hakka başvurulamaz”, ifadesi bulunan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni düşünerek,

“Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terketmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkına sahiptir”, ifadesini içeren İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 13. Maddesinin 2. paragrafında hatırlayarak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 14. Maddesinden yararlanma konumunda olan kişilere bir Devlet tarafından sığınma hakkı tanınmasının barışçıl ve insani bir eylem olduğunu ve, bu biçimiyle, bir başka Devlet tarafından düşmanca bir eylem olarak görülemeyeceğini kabul ederek,

Devletlerin, sığınma ve mültecilerin ve vatansız kimselerin statüsüyle ilgili mevcut belgelere karşı gelmeksizin, devlete sığınmaya ilişkin uygulamalarında aşağıdaki ilkelere dayanmalarını tavsiye eder;

1. Madde

- 1- Bir Devletin, egemenliğini kullanarak, sömürgeciliğe karşı mücadele edenler dahil olmak üzere, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 14. Maddesine giren kişilere tanıdığı, sığınmaya, tüm öteki Devletlerce saygı göstereceklerdir.
- 2- Sığınma arama ve sığınma olanağından yararlanma hakkı hakkında, barışa karşı bir suç/bir savaş suçu, ya da insanlığa karşı bir suç, bu tip suçlarla ilgili hükümleri belirlemek için hazırlanan uluslararası belgelerde tanımlandığı şekilde suçları işlediğini düşünmek için ciddi nedenler bulunan herhangi bir kimse tarafından ileri sürülemez.
- 3- Sığınma hakkı tanımaya ilişkin temellendirmenin değerlendirilmesi, sığınma hakkını tanıyan Devlete ait olacaktır.

2. Madde

- 1- 1. Maddenin 1. paragrafında sözü edilen kişilerin durumu, devletlerin egemenliğine ve Birleşmiş Milletler’in amaç ve ilkelerine zarar vermemek üzere, uluslararası topluluk için önem taşır.
- 2- Bir Devlet, sığınma hakkı tanımada ya da tanımayı sürdürme konularında güçlüklerle karşılaşır, Devletler tekil olarak ya da bir arada ya da Birleşmiş Milletler aracılığıyla, uluslararası dayanışma ruhu içinde, sözkonusu Devletin üzerindeki yükü hafifletmek için gerekli önlemleri alacaklardır.

3. Madde

- 1- 1. Maddenin 1. paragrafında sözü edilen hiç kimse, sınırda reddedilme, ya da sığınma hakkı aradığı ülkeye daha önce girmiş ise sınır dışı edilme ya da zulme uğrayabileceği herhangi bir ülkeye zorla geri gönderilme gibi önlemlere maruz kalmayacaktır.
- 2- Bu ilkeye istisna, ancak olağanüstü nedenler olan ulusal güvenlik ya da kitlesel nüfus akışı durumunda olduğu gibi nüfusun korumasını sağlama amacıyla tanınabilir.
- 3- Bir Devlet herhangi bir durumda bu maddenin 1. paragrafında belirtilen ilkeye istisnanın hakkı çıkarılabileceğine karar verirse, ilgili kişiye uygun gördüğü koşullarda, geçici sığınma ya da başka yollarla bir başka ülkeye gitme olanağını tanıma olasılığını değerlendirecektir.

4. Madde

Sığınma hakkı tanıyan Devletler, sığınma hakkı elde etmiş kimselerin, Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı etkinliklerde bulunmalarına izin vermeyeceklerdir.

1.2.6. İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A (III) sayılı kararı ile benimsenmiş ve ilan edilmiştir.

BAŞLANGIÇ

Genel Kurul,

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğasında var olan onurun, eşit ve devredilemez hakların tanınmasının özgürlük, adalet ve dünya barışının temelini oluşturduğuna dayanarak,

İnsan haklarının ihmal ve ihlalinin insanlık vicdanını isyan ettirecek derecede barbarca olaylara yol açtığına ve konuşma ile inanç özgürlüğüne sahip, korku ve yoksulluktan arınmış kişilerin yasadışı bir dünya kurulmasının bütün insanların en yüce amacı olarak kabul edildiğine dayanarak,

İnsanın zulüm ve baskı karşısında son çare olarak ayaklanmaya mecbur

birakılmaması için insan haklarının hukukun üstünlüğü ilkesi ile korunmasının zorunluluğuna dayanarak,

Milletler arasında dostça ilişkiler geliştirilmesinin teşvikinin önemine dayanarak,

Birleşmiş Milletleri oluşturan hakların, temel insan haklarına, kişinin onur ve değerine, erkek ve kadınların eşit haklara sahip olduğuna olan inançlarını işbu Beynamede tekrar açıklanmış bulunmalarına ve toplumsal ilerleme ve daha geniş bir özgürlük içerisinde daha iyi yaşam koşullarını teşvik etmeye karar vermelerine dayanarak,

Üye devletlerin Birleşmiş Milletler ile işbirliği yaparak insan hakları ve temel özgürlüklere bütün dünyada saygı gösterilmesini ve ilkelerin yerine getirilmesini teşvik edeceklerine dair söz vermelerine dayanarak.

Bu haklar ve özgürlüklerin herkesçe aynı şekilde anlaşılmasının yukarıdaki sözün tam olarak yerine getirilmesi için son derece önemli olmasına dayanarak,

Şimdi,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni, toplumun her bireyinin ve her birimin bu Beyannameye sürekli göz önünde tutup söz konusu haklar ve özgürlüklere öğretim ve eğitim yoluyla saygıyı geliştireceği, ulusal ve uluslararası ilerici önlemlerle bu hakların gerek üye ülkelerin halkları arasında, gerekse ve devletlerin yönetimi altındaki bölgelerde insanlar arasında evrensel olarak tanınıp uygulanmasını sağlayacağı ortak bir standart olarak ilan eder.

1. Madde

Bütün insanlara özgür, onur ve haklar yönünden eşit doğar. Bütün insanlara akıl ve vicdan bahşedilmiştir ve birbirlerine karşı kardeşlik ruhu içinde davranmalıdırlar.

2. Madde

Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, dini, siyasi veya başka bir fikir, milli veya toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka bir statü nedeniyle ayırım gözetilmeksizin işbu Beynamede açıklanan bütün hak ve özgürlüklerden yararlanma hakkına sahiptir.

Ayrıca, bir kişinin ait olduğu ülkenin veya toprakların, ister bağımsız ister vesayet altında, ister özerk olmayan, ister başka bir egemenlik kısıtlaması altında olsun, siyasi, hukuksal veya uluslararası statüsü nedeniyle ayırım yapılamaz.

3. Madde

Herkes yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği hakkına sahiptir.

4. Madde

Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti her türlü şekliyle yasaklanmalıdır.

5. Madde

Hiç kimse işkenceye, acımasız, insani olmayan, onur kırıcı ceza ya da muameleye maruz bırakılmamalıdır.

6. Madde

Herkes her nerede olursa olsun yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkına sahiptir.

7. Madde

Yasa önünde herkes eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın eşit korumasından yararlanma hakkına sahiptir. Herkes işbu Beyannameyi ihlal eden her türlü ayrımcılığa ve böyle bir ayrımcılığa yol açacak kışkırtıcılığa karşı eşit koruma hakkına sahiptir.

8. Madde

Herkes kendisine anayasa veya yasalarla tanınan temel hakları ihlal eden işlemlere karşı yetkili ulusal mahkemelerce sağlanacak etkili hukuki yolları kullanma hakkına sahiptir.

9. Madde

Hiç kimse keyfi tutuklamaya, gözetim altına alınmaya veya sürgüne maruz kalmamalıdır.

10. Madde

Herkes hak ve yükümlülüklerinin ve kendisine karşı yapılan ceza gerektiren suç iddialarının kararlaştırılmasında tam bir eşitlik içerisinde bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yapılacak adaletli ve açık bir duruşma hakkına sahiptir.

11. Madde

1- Bir suç işlemekten sanık olan herkes savunması için gerekli bütün güvencelerin kendisine sağlandığı açık bir yargılama sonucunda yasalarca suçlu bulunmadıkça suçsuz sayılma hakkına sahiptir.

- 2- Hiç kimse işlendiği sırada ulusal veya uluslararası yasalarca suç teşkil etmeyen eylem veya ihmallerden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı şekilde, suçun işlendiği sırada uygulanandan daha aşırı bir ceza verilemez.

12. Madde

Hiç kimse özel yaşamı, ailesi, evi veya yazışmaları konularında keyfi karışmalara ya da şerefi ve şöhretine karşı saldırıya maruz kalmamalıdır. Herkes bu karışma ve saldırılara karşı yasalarca korunma hakkına sahiptir.

13. Madde

- 1- Herkes her devletin sınırları içinde hareket ve ikamet hakkına sahiptir.
- 2- Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etme ve kendi ülkesine dönme hakkına sahiptir.

14. Madde

- 1- Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir.
- 2- Gerçekten de siyasi olmayan suçlar veya Birleşmiş Milletler'in amaçları ve ilkelerini ihlal eden davranışlardan kaynaklanan kovuşturmalar sözkonusu olduğunda bu hakka başvurulamaz.

15. Madde

- 1- Herkesin bir vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır.
- 2- Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum edilemez.

16. Madde

- 1- Evlilik çağına varan kadın ve erkekler ırk, milliyet veya dinine bağlı herhangi bir sınırlama olmadan evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir. Evlenirken, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit haklara sahiptirler.
- 2- Evlenme sözleşmesi sadece evlenecek eşlerin özgür ve tam rızasıyla yapılmalıdır.
- 3- Aile toplumun doğal ve temel birimidir ve toplum ile Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.

17. Madde

- 1- Herkes tek başına veya başkalarıyla birlikte mal ve mülk edinme hakkına sahiptir
- 2- Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden mahrum edilemez.

18. Madde

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkında sahiptir; bu hak dinini veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve öğretim, uygulama, ibadet ve törenlerle din ve inancını tek başına veya topluca başkaları ile toplum içinde veya özel olarak açıkça belli etme özgürlüğünü kapsar.

19. Madde

Herkes düşünce ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak herhangi bir kısıtlama olmaksızın bir düşünceye sahip olma ve sınırlara bağlı kalmadan herhangi bir araç ile bilgi ve düşünceleri aramak, elde etmek ve yaymak özgürlüklerini kapsar.

20. Madde

- 1- Herkes barışçı bir şekilde toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne sahiptir.
- 2- Hiç kimse bir örgüte girmeye zorlanamaz.

21. Madde

- 1- Herkes doğrudan doğruya veya özgürce seçilmiş bir temsilci aracılığı ile kendi ülkesinin devletinde görev alma hakkına sahiptir.
- 2- Herkes kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir.
- 3- Halkın iradesi devletin otoritesinin temelini oluşturur; bu irade genel ve eşit oy kullanma hakkı ve gizli veya ayrı değerlerde özgür olan oylama işlemleriyle süreli ve hakiki seçimlerle ifade edilmedir.

22. Madde

Herkes toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenlik hakkına ve Devletin düzeni ve kaynaklarına uygun olarak ulusal çaba ve uluslararası işbirliği aracılığıyla onuru ve kişiliğinin özgürce gelişimi için zorunlu olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını gerçekleştirme hakkına sahiptir.

23. Madde

- 1- Herkes çalışmaya, işini özgürce seçmeye, adil ve elverişli çalışma koşullarına ve işsizliğe karşı korunmaya hakkı vardır.
- 2- Herkes herhangi bir ayırım gözetilmeksizin eşit iş için eşit ücret hakkına sahiptir.
- 3- Çalışan herkes kendisi ve ailesi için insanlık onuruna yakışır ve yaşam temin edecek ve eğer gerekliyse diğer sosyal koruma araçlarıyla katkı yapılacak, adil ve elverişli bir ücret hakkına sahiptir.
- 4- Herkes çıkarlarının korunması için sendika kurma ve sendikaya katılma hakkına sahiptir.

24. Madde

Herkes, çalışma süresinin makul şekilde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli tatil dahil olmak üzere, dinlenme ve boş vakte sahip olma hakkına sahiptir.

25. Madde

- 1- Herkes, giyecek, yiyecek, konut, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, kendisi ve ailesinin sağlığı ve refahı için yeterli olacak bir yaşam seviyesine ve işsizlik, hastalık, özürlülük dulluk, yaşlılık veya iradesi dışında oluşan geçimini engelleyici diğer durumlarda güvenlik hakkına sahiptir.
- 2- Annelik ve çocukluk özel bakım ve yardım hakkına sahiptir. Bütün çocuklar, evlilik içi veya dışında doğmasına bakılmaksızın, aynı sosyal korumadan yararlanmalıdır.

26. Madde

- 1- Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim seviyelerinde, parasız olmalıdır. İlk eğitim zorunlu olmalıdır. Teknik eğitim ve uzmanlık eğitimi yaygın olarak sağlanmalı ve yüksek eğitim yeteneğe dayalı biçimde herkese açık hale getirilmelidir.
- 2- Eğitim insan kişiliğinin tam gelişimi ve insan hakları ve temel özgürlüklerle-

re saygının güçlendirilmesine yöneltmelidir. Bütün milletler, ırk veya dine dayalı topluluklar arasındaki anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirmeli ve barışı korumak için Birleşmiş Milletler faaliyetlerini ilerletmelidir.

- 3- Ebeveynler çocuklarına verilecek eğitimi seçme konusunda öncelikle hakka sahiptir.

27. Madde

- 1- Herkes toplumun kültürel yaşamına özgürce katılma ,güzel sanatlardan yararlanma ve bilimsel gelişmeleri ve bunların faydalarını paylaşma hakkına sahiptir.
- 2- Herkes yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi veya sanatsal bir ürünün sonucu olan maddi ve manevi menfaatlerinin korunması hakkına sahiptir.

28. Madde

Herkes iş bu Beyannamede bildirilen hak ve özgürlüklerin tam olarak geçerli olduğu toplumsal ve uluslararası bir düzen hakkına sahiptir.

29. Madde

- 1- Herkesin kişiliğinin özgürce ve tam gelişiminin, sadece içinde yaşarken mümkün olduğu topluluğa karşı görevleri vardır.
- 2- Hak ve özgürlüklerin kullanılması sırasında, herkes sadece yasalarca, başkalarının hak ve özgürlüklerinin gereğince tanınmasını ve bunların saygıyı korumak ve demokratik bir toplumdaki ahlak, kamu düzeni ve genel refahın adil gereklerini karşılamak amacıyla belirlenen sınırlamalara tabidir.
- 3- Bu hak ve özgürlükler hiçbir durumda Birleşmiş Milletler 'in amaç ve ilkelerine aykırı düşecek şekilde kullanılamaz.

30. Madde

İşbu Beyannamedeki hiçbir nokta herhangi bir Devlet, topluluk veya kişinin Beyannamede bildirilen herhangi bir hak veya özgürlüğü ortadan kaldırmayı amaçlayan bir faaliyete girişme veya herhangi bir davranış sergileme hakkına sahip olduğu anlamına gelecek şekilde yorumlanamaz.

1.2.7. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Birleşmiş Milletler Genel Kurul tarafından
20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,
Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesini tüm üyelerinin doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler haklarının, insanın temel haklarına ve bireyin ,insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırladıkları,

Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, cinsiyet, din, dil, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişimleri ve esenlikleri için doğal ortam oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardım görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen amaç ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli Cenevre Çocuk

Hakları Bildirisi'nde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu'na kabul edilen Çocuk Hakları Evrensel Beyanname-si'nde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24'üncü maddelerinde) ve Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmelerde (özellikle 10'uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ve ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırla tutarak,

Çocuk Hakları Beyanname-si'nde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek beden-sel gerek zihinsel bakımdan tam ergenliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içe-ren özel güvence ve korunma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırla tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Beyanname-si; Çocuk Mahkemelerinin Yöne-timi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kural-ları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukla-rın Korunmasına İlişkin Beyanname-sinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu ne-denle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların varlığının bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama ko-şularının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincin-de olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

I. BÖLÜM

1. Madde

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha er-ken yaşta reşit olma durumu, hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sa-yılır.

2. Madde

1- Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları, kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin

sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, özürlülük, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

- 2- Taraf Devletler, çocuğun ana babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırım veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alacaklardır.

3. Madde

- 1- Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
- 2- Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alacaklardır.
- 3- Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

4. Madde

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alacaklardır. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alacaklardır.

5. Madde

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı göstereceklerdir.

6. Madde

- 1- Taraf Devletler, her çocuğun temel yasama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
- 2- Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstereceklerdir.

7. Madde

- 1- Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana -babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
- 2- Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukukları ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

8. Madde

- 1- Taraf Devletler ,yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyetini, ismi ve aile başları dahil olacak şekilde, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasadışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
- 2- Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine, süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunacaklardır.

9. Madde

- 1- Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılışın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe Taraf Devletler, çocuğun; ana-babası tarafından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alacaklardır. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

- 2- Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınacaktır.
- 3- Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babasının ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı göstereceklerdir.
- 4- Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin, ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırdışı edilmesinin veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, sözkonusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından hiçbir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

10. Madde

- 1- 9'uncu Maddenin 1'inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyelerinin aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.
- 2- Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç hem ana hem de babası ile düzenli bir biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9'uncu maddenin 1'inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı göstereceklerdir. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

11. Madde

- 1- Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alacaklardır.
- 2- Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik edeceklerdir.

12. Madde

- 1- Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkının bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özeni göstermek suretiyle tanıyacaktırlar.
- 2- Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci yada uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallara uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

13. Madde

- 1- Çocuk düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı sözlü basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşünceleri araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
- 2- Bu hakkın kullanılması yalnızca;
 - (a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
 - (b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

14. Madde

- 1- Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı göstereceklerdir.
- 2- Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı göstereceklerdir.

- 3- Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörül-
mek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağ-
lıkla ilgili ahlaki ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini koru-
mak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

15. Madde

- 1- Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma
özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
- 2- Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik
bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni
yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve
özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkala-
rıyla kısıtlanılamaz.

16. Madde

- 1- Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da
haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da
haksız olarak saldırılamaz.
- 2- Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunma-
ya hakkı vardır.

17. Madde

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun;
özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel, zihinsel sağlığını
geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve bel-
ge edinmesinin sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler;

- (a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı
olan ve 29'uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için
teşvik edeceklerdir.
- (b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen türde bilgi
ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirli-
ğinin teşvik edeceklerdir.
- (c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasının teşvik edeceklerdir,
- (d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup ço-
cukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik
edeceklerdir.

- (e) 13 ve 18'inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik edeceklerdir.

18. Madde

- 1- Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket edeceklerdir.
- 2- Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile güvenli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlayacaklardır.
- 3- Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yaralanma halini sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alacaklardır.

19. Madde

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eşitsel bütün önlemleri alacaklardır.
- 2- Bu tür koruyucu önlemler, burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başka yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin ise el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

20. Madde

- 1- Geçici ve sürekli olan aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu, ortamda bırakılması kabul edilmeyen çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.
- 2- Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre uygun olan bakımı sağlayacaklardır.
- 3- Bu tür bakım,başkaca benzerleri yanında,bakıcı aile yanına verme, İslam hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

21. Madde

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararını temel düşünce olarak kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştirecektir.

- (a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası,yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarının alma zorunluluğuna uyarak kararını verir.
- (b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde,ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.
- (c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun,kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlayacaklardır.
- (d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alacaklardır.
- (e) Bu maddelerdeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya antlaşmalarla yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesinin güvenceye almak için çaba göstereceklerdir.

22. Madde

- 1- Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kuralları ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.
- 2- Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan sivil toplum örgütleri ve hükümetleri arası yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunacaklardır. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, - ana-babası ya da ailesinin diğer üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

23. Madde

- 1- Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmaları gerektiğini kabul ederler.
- 2- Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.
- 3- Özürlü çocuğun özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2'nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önü-

ne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanacaktır. Bu yardım; özür-
lü çocuğun eğitimi, meslek eğitim, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon,
eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de
içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alandaki güçlerini, anlayışlarının
geliştirmek ve deneyimlerinin zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını
ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik edeceklerdir. Bu bakımdan, gelişmek-
te olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önüne alınacaktır.

24. Madde

- 1- Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanıyacaklardır. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba göstereceklerdir.
- 2- Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasının takip edecek ve özellikle;
 - (a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
 - (b) Bütün çocukların gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
 - (c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi,
 - (d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
 - (e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmesinin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
 - (f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi amaçlarıyla uygun önlemleri alacaklardır.
- 3- Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkin her türlü önlemi alacaklardır.
- 4- Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilme-

sini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı söz vereceklerdir. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

25. Madde

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

26. Madde

- 1- Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesinin sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alacaklardır.
- 2- Sosyal güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin diğer durumlar da göz önünde tutularak sağlanacaktır.

27. Madde

- 1- Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
- 2- Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçler çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
- 3- Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygulayacaklardır.
- 4- Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafın-

dan, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alacaklardır. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası antlaşmalara katılmaya veya bu tür antlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

28. Madde

- 1- Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerine tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle;
 - (a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
 - (b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik edecek ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlayacak ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
 - (c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenek doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
 - (d) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
- 2- Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.
- 3- Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

29. Madde

- 1- Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
 - (a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

- (b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygının geliştirilmesi.
- (c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yasadışı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygınlıklarının geliştirilmesi;
- (d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, kadın-erkek arasındaki eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda yaşantıyı sorumluluklarla üstlenecek şekilde hazırlanması;
- (e) Doğal çevreye saygının geliştirilmesi,

- 2- Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1'inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla aykırı sayılacak biçimde yorumlanamaz.

30. Madde

Soya,dine yada dile dayalı azınlıkların ya da halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründe yararlanma, kendi dinine inanma ve bu dini uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

31. Madde

- 1- Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zamanını değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
- 2- Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

32. Madde

- 1- Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruh-

sal, ahlaksal, ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2- Taraf Devletler, bu maddenin uygulanmaya konulmasını sağlamak için yasal idari, toplumsal ve eşitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutarak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar.

- (a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- (b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemelerini yaparlar;
- (c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngürürler.

33. Madde

Taraf Devletler, çocukların uluslararası antlaşmalarda tanımlandığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eşitsel nitelikler dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

34. Madde

Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle;

- (a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması;
- (b) Çocuğun fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesini;
- (c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemedeki kullanılarak sömürülmesini,

Önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

35. Madde

Taraf Devletler, her nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemi alırlar.

36. Madde

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar,

37. Madde

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar;

- (a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya maruz bırakılmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- (b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, gözetim altında tutulması veya hapis yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- (c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğu insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimlerini göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
- (d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer bir yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

38. Madde

- 1- Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
- 2- Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
- 3- Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki ço-

cukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

- 4- Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak Taraf Devletler silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

39. Madde

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumsal bütünleşmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleşme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

40. Madde

- 1- Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edildiği hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasının pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
- 2- Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle şunları sağlarlar;
 - (a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasının ihlal ettiği iddiası ya da ithamı sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.
 - (b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir.
 - (i) Haklarında suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılma;
 - (ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal

vasileri kanalı ile haberli kılmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

- (iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da diğer uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
- (iv) Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkların sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkları hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;
- (v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;
- (vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;
- (vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3- Taraf Devletler, hakkında ceza yasasının ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir.

- (a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;
- (b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4- Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygu-

lanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

41. Madde

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

- (a) Bir Taraf Devlet yasasında; veya
- (b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. BÖLÜM

42. Madde

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da uygun biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

43. Madde

- 1- Taraf Devletler bu Sözleşme ile üslendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla görevleri aşağıda belirtilen bu Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.
- 2- Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak, görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak seçilirler.
- 3- Komite üyeleri, Taraf Devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.
- 4- Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

- 5- Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.
- 6- Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.
- 7- Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla böylece boşalan yerdeki görev süresini doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasında başka bir uzmanı atayabilir.
- 8- Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.
- 9- Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.
- 10- Komite toplantıları oluşan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite oluşan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.
- 11- Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde yerine getirmesi amacıyla, Komite emrine verilir.
- 12- Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

44. Madde

- 1- Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları;

- (a) Bu Sözleşmede ilgili Taraf Devletler bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde
- (b) Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.
- 2- Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirlenecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.
- 3- Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.
- 4- Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.
- 5- Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.
- 6- Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlar.

45. Madde

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla,

- (a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptir. Komite uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.
- (b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her

raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir,

(c) Komite Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını tavsiye edebilir ,

(d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 'inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. BÖLÜM

46. Madde

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

47. Madde

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

48. Madde

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

49. Madde

- 1- Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
- 2- Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinde sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak. Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

50. Madde

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir.

- 2- Ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerisinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu Konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.
- 3- Bu maddenin 1'inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletleri üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.
- 4- Bu değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümlerine daha önce kabul ettikleri değişikliklerle bağlı kalırlar.

51. Madde

- 1- Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.
- 2- Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekiinceye izin verilmeyecektir.
- 3- Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

52. Madde

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimının Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

53. Madde

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

54. Madde

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de ayın derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

“İhtirazi Kayıt”,

Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17, 29 ve 30. Maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.

1.2.8. KİŞİSEL VE SİYASAL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ

Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya onaya ve katılmaya açılmıştır.

Yürürlüğe Giriş: 23 Mart 1976

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen prensiplere göre insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onurunu ve eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın, yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu dikkate alarak,

Bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediğini kabul ederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne uygun bir biçimde ,korkudan ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğünü kullanabilen özgür insan idealinin ekonomik ve sosyal ve kültürel hakları ile birlikte kişisel ve siyasal haklarını da kulla-

nabildiği şartların yaratılması halinde gerçekleştirilebileceğini kabul ederek, Birleşmiş Milletler Şartı'na göre Devletlerin insan haklarına ve özgürlüklerine her yerde saygı gösterilmesini sağlama ve bu haklara ve özgürlüklere uygun davranma yükümlülüğünü dikkate alarak,

İçinde yaşadıkları topluma ve diğer bireylere karşı ödevleri bulunan bireylerin, bu Sözleşmede tanınmış olan hakları ilerletme ve bu haklara uyulmasını sağlamak için gösterme sorumluluğu bulunduğu farkında olarak, Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır.

I. BÖLÜM

KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI

1. Madde

Halkların Kendi Kaderini Tayin Hakkı

- 1- Bütün halklar kendi kaderini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.
- 2- Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi kararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiçbir koşulda yoksun bırakılamaz.
- 3- Kendisini yönetemeyen ve vesayet altındaki ülkelerden sorumlu olan Devletler de dahil bu Sözleşmeye Taraf bütün Devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.

II. BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

2. Madde

Sözleşmenin İç Hukukta Uygulanması ve Ayrımcılık Yasağı

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı ve bu haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.
- 2- Sözleşmede tanınan hakları kendi mevzuatında veya uygulamasında henüz tanınmamış olup da bu Sözleşmeye Taraf Devletler, kendi anayasal usullerine ve bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek için gerekli olan tedbirleri veya diğer önlemleri almayı taahhüt ederler.
- 3- Bu Sözleşmeye Taraf Devlet şu taahhütlerde bulunur:
 - (a) Bu Sözleşmede tanınan hakları veya özgürlükleri ihlal edilenlere ihlal fiili resmi sıfatıyla hareket eden kişilerden başka kimseler tarafından işlense dahi, etkili bir hukuki yola başvurma hakkı sağlamak;
 - (b) Bu tür bir hukuki yola başvurmak isteyen kişinin hakkının yetkili yargısal, idari ve yasama organları veya Devletin hukuk sisteminin öngördüğü başka bir yetkili makamı tarafından karara bağlanmasını sağlamak ve yargısal hukuki yollara başvurma imkanı geliştirmek;
 - (c) Bu gibi hukuki yolların tanınması halinde, yetkili makamlar tarafından bu hukuki yolların işletilmesini sağlamak.

3. Madde

Cinsiyet Eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

4. Madde

Olağanüstü Durumda Yükümlülük Azaltma

- 1- Sözleşmeci Taraf Devletler, ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü bir durumun meydana gelmesi ve bunu resmen ilan etmeleri halinde ,durumun zorunluluklarının kesinlikle gerektirdiği ölçüde, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklerine aykırı düşmeyecek ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken gibi sebeplerle ayrımcılık içermeyecek şekilde, bu Sözleşmedeki yükümlülüklerinde azaltma yapan tedbirler alabilir.
- 2- Sözleşmenin 6, 7, 8 (1 ve 2 fıkralar), 11, 15, 16 ve 18. Maddelerindeki yükümlülüklerde hiçbir azaltma yapılamaz.
- 3- Sözleşmedeki yükümlülüklerini azaltma yetkisi kullanan Sözleşmeye Taraf bir Devlet yükümlülük azaltılan Sözleşme maddeleri ile yükümlülük azaltmayı gerektiren sebepler hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri derhal bilgilendirir. Yükümlülük azaltmanın sona erme tarihi de aynı yolla başka bir bildirimle iletilir.

5. Madde

Hakları Kötüye Kullanma Yasası

- 1- Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, bir Devlete, gruba veya kişiye, Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin tahribini amaçlayan bir faaliyete katılma ve tasarrufta bulunan hakkı tanıdığı veya hak ve özgürlüklerin bu Sözleşmede belirtildiğinden daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına imkan verdiği şekilde yorumlanamaz.
- 2- Bu Sözleşmenin bir hakkı tanımadığı veya daha az ölçüde tanıdığı bahane edilerek, Sözleşmeye Taraf Devletlerden birinin iç hukukunda yasalarla, antlaşmalarla tanınmış bulunan ve geleneklerinde varolan temel insan haklarına sınırlama getirilemez veya bu haklara, karşı yükümlülük azaltılamaz.

III. BÖLÜM

MADDİ HAKLAR

6. Madde

Yaşama Hakkı

- 1- Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.
- 2- Ölüm cezası kaldırmamış olan ülkelerde, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan hukuka uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümlerine aykırı olmayacak biçimde, sadece, çok aşırı suçlar için ölüm cezası verilebilir. Bu ceza sadece yetkili mahkeme tarafından verilen nihai karardan sonra infaz edilebilir.
- 3- Yaşamdan yoksun bırakmanın bir soykırım suçunu oluşturması halinde, bu maddedeki hiçbir hüküm, bu Sözleşmeye Taraf bir Devlete Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümlerine göre üstlendiği yükümlülüklerini azaltma yetkisi verdiği şeklinde anlaşılamaz.
- 4- Ölüm cezasına mahkum olan bir kimse bağışlanması veya cezasının hafifletilmesini isteme hakkına sahiptir. Her olayda ölüm cezasının affı, bağışlama veya hafifletme verilebilir.
- 5- Yaşı on sekizden küçük olan kimselere işledikleri suçlar nedeniyle ölüm cezası verilemez; hamile kadınların ölüm cezaları infaz edilemez.
- 6- Bu maddedeki hiçbir hüküm ,ölüm cezasının bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet tarafından kaldırılmasını engellemek veya ertelemek için ileri sürülemez.

7. Madde

İşkence Yasası

Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz, ayrıca hiç kimse, serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz.

8. Madde **Kölelik Yasağı**

- 1- Hiç kimse köle olarak tutulamaz; her türlü kölelik ve köle ticareti yasaktır.
- 2- Hiç kimse kul olarak tutulamaz.
- 3-
 - (a) Hiç kimse zorla çalıştırılmaz veya zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz;
 - (b) Bu fıkranın (a) bendi, bir suça karşılık hapisle birlikte aşır işte çalıştırma cezasının verilebildiği ülkelerde, yetkili bir mahkeme tarafından böyle bir cezanın verilmesi sonucunda aşır işte çalıştırmayı engelleyici sayılamaz;
 - (c) Aşağıdaki haller, bu fıkra bakımından “zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma” sayılmaz;
 - (i) Bir mahkemenin hukuka uygun bir kararının sonucu olarak hapsedilen bir kimseden veya böyle bir hapislikten şartla salıvermiş bir kimseden şartla tahliye süre için normal olarak istenen ve (b) bendi kapsamına girmeyen bir iş veya hizmet;
 - (ii) Askeri nitelikteki bir hizmet ve inanç nedeniyle askerlik hizmetlerine katılmama hakkının tanındığı ülkelerde vicdani redcilerden hukuken yerine getirilmesi istenen bir kamu hizmeti;
 - (iii) Toplumun yaşamını veya iyiliğini tehdit eden olağanüstü bir durum veya felaket halinde yapılması emredilen bir hizmet;
 - (iv) Normal vatandaşlık yükümlülüklerinin bir parçasını oluşturan bir iş veya hizmet.

9. Madde **Özgürlük ve Güvenlik Hakkı**

- 1- Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak gözaltına alınamaz veya tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.
- 2- Gözaltına alınan bir kimse, gözaltına alınma sebepleri hakkında gözaltına alındığı sırada ve kendisine isnat edilen suçlar konusunda derhal bilgilendirilir.
- 3- Cezai bir fiilden ötürü gözaltına alınan veya tutulan bir kimse derhal bir

yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevli önüne çıkarılır ve bu kimse makul bir sürüde yargılanma veya salıverilme hakkına sahiptir. Yargılanan bir kimsenin tutuklanması genel bir kural olmaz; yargılamanın her aşamasında tutuklunun salıverilmesine karar verilebilir; salıverme bu kimsenin duruşmaya gelmesini sağlamak ve mahkum edilmesi halinde hükmün infazını temin etmek için teminata bağlanabilir.

- 4- Gözaltına alınarak veya tutularak özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimse, tutulmasının hukukiliği hakkında hemen karar verebilecek ve eğer tutulması hukuki değilse salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.
- 5- Hukuka aykırı olarak gözaltına alınmaktan veya tutulmaktan mağdur olan bir kimse icrası mümkün bir tazminat hakkına sahiptir.

10. Madde

Tutulanların Hakları

- 1- Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, insani muamele ve insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onuruna saygı görme hakkına sahiptir.
- 2-
 - (a) Tutuklu sanıklar, istisnai haller dışında mahkumlardan ayrı tutulur ve kendilerine mahkum edilmemiş kimselerin statüsüne uygun tarzda ayrı bir muamele uygulanır.
 - (b) Tutuklu küçük sanıklar yetişkinlerden ayrı tutulur ve en kısa sürede yargısal makamların önüne çıkarılırlar.
- 3- Ceza infaz sistemi, mahpusları iyileştirme ve toplumsal rehabilitasyonlarını sağlama gibi temel amaçlara sahip olur. Küçük failer yetişkinlerden ayrılır ve yaşları ile hukuki statülerinin uygun bir muamele görürler.

11. Madde

Borç Nedeniyle Hapis Yasağı

Hiç kimse sırf sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getiremediği gerekçesiyle hapsedilemez.

12. Madde

Seyahat Özgürlüğü

- 1- Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir kimse, o ülke sınırları içinde seyahat etme özgürlüğüne ve yerleşeceği yeri seçme hakkına sahiptir.
- 2- Herkes kendi ülkesi de dahil, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir.
- 3- Yukarıda belirtilen haklar, bu Sözleşmede tanınan diğer haklara uygun olarak ulusal güvenlik, kamu düzeni (ordre public), genel sağlık veya genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli sebepler ile hukuken öngörülmüş sınırlamalar dışında hiçbir sınırlamaya tabi tutulamaz.
- 4- Hiç kimse, kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.

13. Madde

Yabancıların Sınırdışı Edilmelerine Karşı Usulü Güvenceler

Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı ancak, hukuka uygun olarak verilmiş bir sınırdışı etme kararı gereğince ve ulusal güvenliğin zorlayıcı şartları hariç, sınırdışı etme kararına karşı itiraz etmesine ve bu itirazın önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili makamın görevlendirdiği bir kişi ve kişiler tarafından denetlenmesi imkanı verilmesi halinde sınırdışı edilebilir.

14. Madde

Adil Yargılanma Hakkı

- 1- Herkes mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyuşmazlığın karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir. Davayı izleyenler ve basın mensupları, demokratik bir toplumdaki genel ahlak, kamu düzeni (ordre public) veya ulusal güvenlik nedeniyle veya tarafların özel yaşamlarının menfaatinin gerektirmesi halinde veya mahkemenin görüşüne göre aleniliğin adaletin gerçekleşmesine zarar vereceği özel şartların kesinlikle gerektirdiği ölçüde, duruşmalardan ta-

mamen veya kısmen çıkarılabilir; ancak bir ceza davasında veya hukuk davasında verilen hüküm, gençlerin menfaati, veya aile uyumsuzlukları veya çocuğun velayeti ile ilgili davalar aksini gerektirmedikçe aleni olarak teftim edilir.

- 2- Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir.
- 3- Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimsenin bu isnadın karara bağlanmasında, tam bir eşitlik içinde asgari şu haklara sahiptir.
 - (a) Hakkındaki suç isnadının niteliği ve nedenleri konusunda ayrıntılı bir şekilde ve anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirme;
 - (b) Savunmasını hazırlamak ve kendi seçtiği avukatla görüşmek için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma;
 - (c) Sebepsiz yere gecikmeden yargılanma;
 - (d) Duruşmalarda hazır bulundurulma ve kendisini bizzat veya kendi seçeceği bir avukat aracılığıyla savunma; eğer avukatı bulunmuyorsa sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirilme; adaletin yararı gerektirdiği her durumda kendisine bir avukat tayin edilme, ve eğer avukata ödeme yapabilecek yeterli imkanı yoksa, ücretsiz olarak avukat tayin edilme;
 - (e) Aleyhine tanıkları sorguya çekme veya çektirme ve lehindeki tanıkların mahkemeye çıkmalarını ve aleyhindeki tanıklarla aynı koşullarda sorguya çekilmelerini sağlama;
 - (f) Mahkemede konuşulan dili anlamıyor veya konuşamıyorsa, bir çevirmenin yardımından ücretsiz olarak yararlanma;
 - (g) Kendisini suçlandıranı tanıklık yapmaya veya bir suçu itirafa zorlanmama.
- 4- Küçüklerin yargılanmasında küçüklerin yaşlarını ve rehabilitasyonlarını iletme gebeşini göz önünde tutacak bir yargılama usulü izlenir.
- 5- Bir suçtan ötürü mahkum olan bir kimse, mahkumiyetinin ve aldığı cezanın daha yüksek bir yargı yeri tarafından hukuka göre incelenmesini isteme hakkına sahiptir.
- 6- Bir kimse bir suçtan ötürü nihai bir kararla mahkum olduğunda ve bu

mahkumiyeti adli hata bulunduğu gerekçesiyle bozulduğunda veya kendisi bağışlandığında, eğer mahkumiyet kararının verildiği tarihte bilinmeyen olayların ortaya çıkarılmamış olmasının nedenleri kısmen veya tamamen kendisine yüklenebileceği kanıtlanmadıkça, bu tür bir mahkumiyetin sonucu olarak ceza çeken bir kimseye hukuka uygun olarak tazminat ödenir.

- 7- Bir ülkenin hukukuna ve ceza yargılama usulüne uygun olarak daha önce kesin biçimde mahkum olan veya beraat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılmaz.

15. Madde

Kanunsuz Ceza Olmaz İlkesi

- 1- Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturamayan bir fiil veya ihmalden ötürü suçlu bulunamaz. Hiç kimseye işlendiği zaman verilebilecek cezadan daha aşır bir ceza verilemez. Suçun işlenmesinden sonra, bir suçta daha hafif bir ceza öngören bir yasa değişikliği yapıldığı takdirde, fail yapılan bu değişiklikten yararlanır.
- 2- Bu maddedeki hiçbir hüküm, işlendiği zaman uluslar topluluğu tarafından tanınan hukukun genel ilkelerine göre suç sayılan fiil veya ihmalden ötürü bir kimsenin yargılanıp cezalandırılmasına engel oluşturmaz.

16. Madde

Kişi Olarak Tanınma Hakkı

Herkes her yerde, hukuk önünde kişi olarak tanınma hakkına sahiptir.

17. Madde

Mahremiyet Hakkı

- 1- Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz.
- 2- Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir.

18. Madde

Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

- 1- Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi tercihiyle bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile, tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açığa vurma özgürlüğünü de içerir.
- 2- Hiç kimse, kendi tercihi olan bir dini kabul etme veya inanca sahip olma özgürlüğünü zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz.
- 3- Bir kimsenin dinini veya inancını açığa vurma özgürlüğünü ancak kamu güvenliği, kamu düzeni, sağlık veya ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla, hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir.
- 4- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babalar ile mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.

19. Madde

İfade Özgürlüğü

- 1- Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.
- 2- Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.
- 3- Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir;
 - (a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;
 - (b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini (ordre public), veya sağlık ve ahlakı koruma.

20. Madde

Savaş Propagandası ve Düşmanlığı Savunma Yasası

- 1- Her türlü savaş propagandası hukuk tarafından yasaklanır.
- 2- Ayrımcılığa ,kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden her hangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulması hukuk tarafından yasaklanır.

21. Madde

Toplanma Özgürlüğü

Barişçıl bir biçimde toplanma hakkı hukuk tarafından tanınır. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veya kamu güvenliği, kamu düzenini (ordre public), sağlık veya ahlaki veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz.

22. Madde

Örgütlenme Özgürlüğü

- 1- Herkes başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, kendi menfaatlerini korumak için sendika kurma sendikaya katılma hakkını da içerir.
- 2- Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin, kamu düzeninin (ordre public), genel sağlık veya ahlakın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, hukuken öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı mensuplarının bu hakkı kullanmaları üzerine hukuki kısıtlamalar konulmasını engellemez.
- 3- Bu madde, Uluslararası Çalışma Teşkilatının “Örgütlenme Özgürlüğü ve Teşkilatlanma Hakkının Korunması” ile ilgili 1948 tarihli Sözleşmesine Taraf Devletlere, bu Sözleşmede sağlanan güvencelere aykırı yasama tasarrufları yapmasına veya yasaları bu güvencelere aykırı tarzda uygulanmasına yetki vermez.

23. Madde

Ailenin Korunması

- 1- Aile toplumun doğal ve esaslı bir birimidir ve aile toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.
- 2- Evlilik çağındaki her erkek ve kadının evlenme ve aile kurma hakkı hukuk tarafından tanınır.
- 3- Evlenecek eşlerin tam ve serbest iradeleri ile kurulmayan bir evlilik geçerli sayılmaz.
- 4- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, eşlerin evlilik konusunda, evliliğin devam ettiği sürece ve boşanmada eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma halinde çocukların korunması için gerekli hükümler konur.

24. Madde

Çocukların Hakları

- 1- Her çocuğun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi, içinde yaşadığı toplum ve Devlet tarafından bir küçük olarak statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır.
- 2- Her çocuk doğumundan hemen sonra nüfusa kaydedilir ve kendisine bir isim verilir.
- 3- Her çocuk bir vatandaşlık kazanma hakkına sahiptir.

25. Madde

Siyasi Haklar

- 1- Her vatandaş, bu Sözleşmenin ikinci maddesindeki ayrımlara ve makul olmayan sınırlamalara tabi tutulmaksızın şu haklara ve imkanlara sahiptir.
 - (a) Doğrudan veya seçilmiş temsilciler aracılığıyla kamu hizmetlerine katılma;
 - (b) Seçmenlerin iradelerini serbestçe ifade etmeleri, güvence altına alan, gizli olarak oy verildiği, genel ve eşit oya dayanan ve belirli aralıklarla

- larla yapılan dürüst seçimlerde oy kullanma ve seçilme;
(c) Genel eşitlik ilkesine uygun olarak ülkesinde kamu hizmetlerine girme.

26. Madde

Hukuk Önünde Eşitlik

Herkes, hukuk önünde eşittir ve hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın hukuk tarafından eşit olarak korunma hakkına sahiptir. Hukuk bu alanda her türlü ayrımcılığı yasaklar ve herkese ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken mülkiyet, doğum veya başka bir statü ile yapılan ayrımcılığa karşı etkili ve eşit koruma sağlar.

27. Madde

Azınlıkların Korunması

Etnik ,dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma,kendi dinlerinin gereği ibadet etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez.

IV. BÖLÜM

ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERİ

28. Madde

İnsan Hakları Komitesi

- 1- Bir İnsan Hakları Komitesi kurulur. (Bu Sözleşmede bundan sonra Komite adıyla geçecektir). Komite on sekiz üyeden meydana gelir ve aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir.
- 2- Komite, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin yüksek bir ahlaki düzeye sahip olan ve insan hakları alanında uzmanlığı ile tanınmış bulunan vatandaşları arasından ve bir kısmı tercihen hukuk uygulamasında deneyim sahibi olan üyelere kurulur.
- 3- Komite üyeleri seçimle göreve gelirler ve şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar.

29. Madde

Adaylık ve Seçim

- 1- Komite üyeleri, bu Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından yirmi sekizinci maddedeki niteliklere sahip kişilerin aday olarak gösterildiği bir listede yer alan adaylar arasından gizli oyla seçilir.
- 2- Bu Sözleşmeye Taraf Devlet iki kişiden fazla aday gösteremez. Bu kişiler, aday gösteren Devletin vatandaşlığını taşır.
- 3- Bir kişi yeniden aday gösterilebilir.

30. Madde

Seçim Zamanı

- 1- İlk seçimler bu, Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden en geç altı ay sonra tamamlanır.
- 2- Sözleşmenin Otuz dördüncü maddesine göre meydana gelen boşluğu doldurmak için yapılan seçimler hariç, Komite üyeliğine yapılacak bir seçimden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmeye Taraf Devletlere üç ay içinde Komite üyeliğine kendi adaylarını göstermeleri için yazılı bir davetiye gönderir.
- 3- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu şekilde aday gösterilen kişilerin isimlerinin alfabetik olarak yer aldığı ve kendilerini aday gösteren Devletleri de belirten bir listeyi düzenler ve her bir seçimin yapılacağı tarihten en az bir ay önce bu Sözleşmeye Taraf Devletlere gönderir.
- 4- Komiteye üye seçimleri, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından Birleşmiş Milletler Genel Merkezine çağırıldığı bir toplantıda yapılır. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin en az üçte ikisinin katılımı ile yapılan bu toplantıda, en fazla oyu alan ve toplantıya katılan oy kullanan Taraf Devletlerin mutlak çoğunluğunun oy verdiği kişi, Komite üyesi seçilir.

31. Madde

Komitenin Kompozisyonundaki Denge

- 1- Bir Devletin birden fazla vatandaşı Komitede üye olarak bulunamaz.

- 2- Komiteye üye seçiminde, üyeliğin coğrafi esasa göre eşit olarak dağılmasına ve değişik uygarlık türlerinin ve farklı hukuk sistemlerinin temsil edilmesine dikkat edilir.

32. Madde

Görev Süresi

- 1- Komite üyeleri dört yıllık bir dönem için seçilir. Yeniden aday gösterilmeleri halinde tekrar seçilmeleri mümkündür. Ancak, birinci seçimde seçilen üyelere dokuz tanesinin üyeliği iki yıl sonra sona erer; bu üyelerin isimleri birinci seçimden hemen sonra, Otuzuncu maddenin dördüncü fıkrasına göre yapılan toplantının Başkanı tarafından kura ile seçilir.
- 2- Görev süresinin sona ermesi nedeniyle yapılacak seçimler, bu Sözleşmenin bu kısmının yukarıdaki maddelerine göre yapılır.

33. Madde

Üyeliğin Boşalması

- 1- Bir Komite üyesi, Komitenin diğer bütün üyelerinin oybirliği ile vereceği karara göre geçici nitelikte bir sebep dışında her hangi bir nedenle görevini yapamayacak duruma girerse, Komite Başkanı durumu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirir ve Genel Sekreter bu üyenin yerinin boşalmış olduğunu açıklar.
- 2- Bir Komite üyesinin ölümü veya istifa etmesi halinde, Komite Başkanı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine durumu derhal bildirir ve Genel Sekreter ölüm tarihinden veya istifanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üyeliğin boşalmış olduğunu açıklar.

34. Madde

Boşalan Üyeliklerin Doldurulması

- 1- Sözleşmenin Otuz üçüncü maddesine göre bir üyeliğin başlamış olduğu açıklanmış ise ve yeri doldurulacak olan üyenin görev süresinin sona ermesine üyeliğin başlamış olduğunun açıklanmasından itibaren altı aydan fazla süre varsa, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşmeye Taraf bütün Devletlere sürenin doldurulması seçilecek kişi için iki ay içinde Yirmidokuzuncu maddeye göre adaylarını bildirmelerini ister.

- 2- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu şekilde aday gösterilen kişilerin isimlerinden oluşan bir listeyi hazırlar ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlere iletir. Boşalan yerin doldurulacağı seçim, Sözleşmenin bu kısmında yer alan ilgili hükümlere uygun olarak yapılır.
- 3- Sözleşmenin Otuz üçüncü maddesine göre boşaldığı bildirilen yeri doldurmak için seçilen Komite üyesi, o maddenin hükümlerine göre Komitedeki yerini boşaltan üyenin kalan süresini tamamlamak için seçilir.

35. Madde

Komite Üyelerine Ödeme Yapılması

Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayıyla, Birleşmiş Milletlerin sahip olduğu kaynaklardan Komitenin sorumluluklarının önemi dikkate alınarak, süresi ve şartları konusunda Genel Kurulunun karar vereceği bir tazminat almaya hak kazanırlar.

36. Madde

Sekreterlik Hizmetleri

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Komitenin bu Sözleşmeye göre görevlerini etkili bir biçimde yerine getirebilmesi için gerekli yardımcı kişileri ve imkanları sağlar.

37. Madde

Komitenin Toplantıları

- 1- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin ilk toplantısını Birleşmiş Milletler Merkezinde yapması için çağrıda bulunur.
- 2- Komite ilk toplantısını yaptıktan sonra, içtüzük hükümlerinde gösterilen zamanlarda toplanır.
- 3- Komite normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki biriminde toplanır.

38. Madde

Komite Üyelerinin Yemin Beyanı

Komitenin her bir üyesi görevine başlamadan önce görevini tarafsız olarak ve vicdani kanaatine göre yapacağı konusunda Komite önünde beyanda bulunur.

39. Madde

Görevliler ve İçtüzük

- 1- Komite kendine Yardımcı görevlileri iki yıllık bir süre için seçer. Görevliler yeniden seçilebilir.
- 2- Komite içtüzüğünü kendi yapar; ancak bu içtüzük diğer hükümlerin yanında;
 - (a) Toplantı yeter sayısının on iki olduğu;
 - (b) Komitenin, toplantıya katılan üyelerin çoğunluğunun oylarıyla karar verebileceğine dair hükümleri de içerir.

40. Madde

Devlet Raporları

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek ve bu hakların kullanılmasında ilerleme sağlanmak için aldıkları tedbirler hakkında raporlar vermeyi taahhüt ederler. Bu raporlar;
 - (a) Sözleşmenin ilgili Taraf Devletler bakımından yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde;
 - (b) Daha sonra da Komitenin istediği zamanlarda verilir.
- 2- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri kendisine sunulan bütün raporları incelemesi için Komiteye havale eder. Sözleşmenin uygulanmasını etkileyen faktörler ve güçlükler varsa, raporlarda bu faktörler ve güçlükleri de belirtilir.
- 3- Bu raporların bazı bölümlerinin uzman kuruluşların yetki alanına girmesi halinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri raporların ilgili bölümlerini Komiteye danıştıktan sonra bu uzman kuruluşlara gönderilebilir.
- 4- Komite, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin sundukları raporları inceler. Komite kendi hazırladığı raporları ve eğer gerekli görürse yaptığı genel yorumları Taraf Devletlere iletir. Komite, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden aldığı raporlarla birlikte hazırladığı genel yorumları Ekonomik ve Sosyal Konseye de iletir.
- 5- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu maddenin dördüncü fıkrasına göre yapılabilecek her hangi bir yorum üzerinde kendi gözlemlerini Komiteye sunabilirler.

41. Madde

Komiteye Yapılan Devlet Başvuruları

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet bu maddeye göre her zaman, Taraf Devletlerden birinin bir diğer Taraf Devlet aleyhine bu Sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirmediği biçimindeki iddiaları kapsayan şikayetleri Komitenin ele alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Bu maddeye göre yapılan şikayetler ancak, Komitenin yetkisini tanımış olan bir Taraf Devlet tarafından yapılması halinde ele alınıp incelenebilir. Komite, kendisinin bu yetkisini tanımamış olan bir Taraf Devleti ilgilendiren bir şikayeti ele almaz. Alınan şikayetler hakkında aşağıdaki usule uygun olarak işlem yapılır;
- (a) Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden biri, bir diğer Taraf Devletin bu Sözleşme hükümlerini uygulamadığını düşünmesi halinde, yazılı bir bildirimle, durum hakkında Taraf Devletin dikkatini çeker, şikayeti olan Devlet, şikayetin eline geçmesinden itibaren üç ay içinde, kendisine şikayeti gönderen Devlete durumu izah eden bir açıklama veya başka bir yazılı cevap gönderir. Bu cevap mümkün olduğu kadar konuyla ilgili alınan, alınmakta olan veya kullanılabilir nitelikte olan iç hukuk usullerine ve hukuk yollarına ilişkin tedbirleri içerir.
- (b) Eğer durum, şikayeti olan Devletin ilk şikayeti aldığı tarihten itibaren altı ay içinde her iki Taraf Devleti tatmin edici şekilde düzeltilmezse, her iki Devlet konuyu diğer Devlete ve Komiteye yaptıkları bir ihbar ile Komitenin önüne götürme hakkına sahiptir;
- (c) Komite önüne getirilen bir konuyu ancak, uluslararası hukukun genel olarak tanınmış prensiplerine göre kullanılacak her türlü iç hukuk yolunun izlenmiş ve tüketilmiş olduğunu tespit ettikten sonra ele alabilir. İç hukuk yollarının tüketilmesi makul olmayan bir süreyi alacak ise, bu kural uygulanmaz;
- (d) Komite bu maddeye göre şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar;
- (e) Komite, yukarıdaki (c) bendi hükümlerinin yerine getirilmiş olması halinde, bu Sözleşmede tanınan insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı esasına göre dostane çözüm sağlaması amacıyla Taraf Devletlere gerekli hizmeti sunar;
- (f) Komite bir konunun kendisine gönderilmesi halinde, yukarıda (b) bendinde belirtilen Taraf Devletleri gerekli bilgileri vermeye davet edebilir;

- (g) Yukarıda (b) bendinde belirtilen ilgili Taraf Devletler, Komitenin konuyu incelemesi sırasında Komite önünde temsil edilme ve yazılı ve/veya sözlü olarak sunuşlar yapma hakkına sahiptirler;
- (h) Komite, yukarıdaki (b) bendine göre bir ihbarı aldığı tarihten itibaren on iki ay içinde bir rapor hazırlar;
- (i) Komitenin raporu, yukarıdaki (e) bendine göre bir çözüme ulaşılması halinde olayların kısa bir özetini ve ulaşılan sonucu belirtir;
- (ii) Yukarıdaki (e) bendindeki süre içinde bir çözüme ulaşılmaması halinde, Komitenin raporu olayların bir özetini kapsar. Taraf Devletlerin yaptığı yazılı sunuşlar ve sözlü sunuşların tutanakları bu rapora eklenir;

Her halükarda Komite raporu ilgili Taraf Devletlere gönderilir.

- 2- Bu maddenin hükümleri, bu Sözleşmeye Taraf olan on Devletin bu maddenin birinci fıkrasına göre beyanda bulanmalarından sonra yürürlüğe girer. Taraf Devletler bu beyanları Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi eder. Genel Sekreter bu beyanların birer kopyasını diğer Taraf Devlere iletir. Yapılan bir beyan Genel Sekreterliğe yapılacak bir bildirimle her zaman geri alınabilir. Böyle bir geri alma, bu maddeye göre daha önce gönderilmiş bir şikayet konusunun incelenmesini engellemez; geri alma bildirimi Genel Sekreter tarafından alındıktan sonra ilgili Taraf Devlet yeni bir beyanda bulunmadıkça, Taraf Devletlerden yapılacak başka bir şikayet işleme alınmaz.

42. Madde

Devlet Başvurularının Ad Hoc Uzlaştırma Komisyonuna Gelmesi

1-

- (a) Eğer kırk birinci maddeye göre Komiteye gönderilen bir konu ilgili Taraf Devletleri tatmin edecek bir biçimde çözülemezse, Komite, ilgili Taraf Devletlerin önceden rızasını, alarak, bundan sonra Komisyon diye geçecek olan ad hoc Uzlaştırma Komisyonu tayin eder. Komisyon bu Sözleşmeye saygı esasına dayanarak, sorunun dostane çözümlü amacıyla Taraf Devletlere arabuluculuk hizmetinde bulunur.
- (b) Söz konusu Komisyon, Taraf Devletlerin kabul edebileceği beş kişiden oluşur. Eğer ilgili Taraf Devletler Komisyonun kuruluşu üzerinde üç ay içinde anlaşamazlarsa, üzerinde anlaşmaya varılamayan Ko-

misyon üyeleri Komitenin yapacağı gizli oylamayla ve üçte iki çoğunluk oyuyla, kendi üyeleri arasında seçilir.

- 2- Komisyon üyeleri şahsi sıfatıyla görev yaparlar. İlgili Devletlerin vatandaşları, bu Sözleşmeye taraf olmayan Devletlerin vatandaşları ve kırk birinci maddeye göre beyanda bulunmamış bir Taraf Devlet vatandaşı Komisyona üye seçilemez.
- 3- Komisyon başkanını kendisi seçer ve kendi içtüzüğünü kendisi yapar.
- 4- Komisyon toplantılarını normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde ve Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki biriminde yapar. Ancak bu toplantılar, Genel Sekreterliğe ve ilgili Taraf Devletlere danışıldıktan sonra, Komisyonun uygun göreceği başka bir yerde yapılabilir.
- 5- Yukarıda Otuz altıncı maddeye göre görevlendirilen sekreteryaya bu maddeye göre atanan Komisyonlara da hizmet verir.
- 6- Komite tarafından elde edilen ve toplanan bilgiler de Komisyona verilir; Komisyon ilgili Taraf Devletleri başka bilgileri vermeleri için davet edebilir.
- 7- Komisyon, kendisine konunun ulaşılmamasından itibaren en fazla on iki ay içinde konuyu bütünüyle inceledikten sonra, ilgili Taraf Devletlere iletmek üzere Komite Başkanına bir rapor sunar.
 - (a) Eğer komisyon konuyu incelemesini on iki ay içinde bitirememiş ise, Komisyonun bu raporunda sadece konunun incelenmesinin hangi durumu konusunda kısa bir bilgi yer alır.
 - (b) Eğer konu hakkında bu Sözleşmede tanınan insan haklarına saygı esasına dayanan bir dostane çözüme ulaşırsa, Komisyon raporu, olayların kısa bir özetini ve varılan sonucu kapsar;
 - (c) Yukarıda (b) fıkrasında öngörülen bir sonuca ulaşılamazsa, Komisyon raporu, ilgili Taraf Devletler arasındaki konu ile alakalı bütün maddi sorunlar üzerindeki tespitleri ve varılabilecek bir dostane çözüm için varolan imkanlar hakkında görüşlerini içerir. Bu rapor ayrıca, ilgili Taraf Devletler tarafından yapılan yazılı sunuşları ve sözlü sunuşların tutanaklarını da kapsar.
 - (d) Eğer Komisyon (c) bendine göre hazırladığı bir raporu sunarsa, ilgi-

li Taraf Devletler raporu aldıktan itibaren üç ay içinde Komite Başkanına, Komisyonun hazırladığı raporun içeriğini kabul edip etmediklerini bildirirler.

- 8- Bu madde hükümleri, Komitenin Kırk birinci maddedeki sorumluluklarını yerine getirmesine engel oluşturmaz.
- 9- Komisyon üyelerinin giderleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yapılan hesaplara uygun olarak, ilgili Taraf Devletlerce paylaşılır.
- 10- Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Komisyon üyelerinin yaptıkları harcamaları dokuzuncu fıkraya göre ilgili Taraf Devletlerden geri almadan önce eğer gerekli ise ödemeye yetkilidir.

43. Madde

Ayrıcalıklar ve Muafiyetler

Komitenin ve Kırk ikinci maddeye göre atanan ad hoc Uzlaştırma Komisyonunun üyeleri, Ayrıcalıklar ve Muafiyetler hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin ilgili bölümlerinde yer alan ve Birleşmiş Milletler için görev yapan uzmanların sahip oldukları kolaylıklara, ayrıcalıklara ve muafiyetlere sahiptir.

44. Madde

Diğer Uluslararası Usullerle İlişki

Bu Sözleşmenin uygulamaya ilişkin hükümleri, Birleşmiş Milletlerin ve uzman kuruluşlarının kurucu belgeleri ve sözleşmeleri tarafından insan hakları alanında öngörülen usullere aykırı düşmeyecek bir biçimde uygulanır; bu hükümler, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin kendi aralarında yapmış oldukları ve yürürlükte bulunan uluslararası özel veya genel antlaşmalara uygun olarak bir sorunu çözmek için konan diğer usullere başvurmasını engellemez.

45. Madde

Yıllık Rapor

Komite, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna kendi faaliyetleri hakkında yıllık bir rapor sunar.

V. BÖLÜM

YORUMLAMA PRENSİPLERİ

46. Madde

Birleşmiş Milletler ve Uzman Kuruluşları ile İlişki

Bu Sözleşmelerdeki her hangi bir hüküm, Birleşmiş Milletler şartındaki hükümleri ile, bu Sözleşmeyle ilgili olan konularda Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarının ve bu kuruluşların çeşitli organlarının görev ve yetkilerini gösteren belgelerdeki hükümler ile uzman kuruluşların kurucu belgelerindeki hükümleri zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

47. Madde

Doğal Zenginlikleri ve Kaynakları Kullanma Önceliği

Bu Sözleşmedeki her hangi bir hüküm, halkların kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını tam olarak ve serbestçe kullanma ve yararlanma haklarını zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

VI. BÖLÜM

SON HÜKÜMLER

48. Madde

İmza, Onay ve Katılma

- 1- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere Üye olan veya Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarının üyesi olan Devletlerin ,Uluslararası Adalet Divanının Statüsüne Taraf olan Devletlerin ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşmeye Taraf olması için davet edilen Devletlerin imzasına açıktır.
- 2- Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.
- 3- Bu Sözleşme, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen Devletlerin katılmasına açıktır.
- 4- Katılma, katılma belgelerinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden sonra yürürlüğe girer.
- 5- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeyi imzalayan veya uy-

gun bulan Devletlerin hepsini, diğer bütün onaylama ve katılma belgelerinin tevdi edilmesi konusunda haberdar eder.

49. Madde

Yürürlüğe Girme

- 1- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine otuz beş tane onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.
- 2- Otuz beş onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan Devletler bakımından bu Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

50. Madde

Federal Devletlerde Geçerlilik

Bu Sözleşme hükümleri hiçbir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal Devletlerin her tarafında uygulanır.

51. Madde

Sözleşmede Değişiklik Yapılması

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden her biri, bu Sözleşmenin değiştirilmesi hakkında değişiklik hazırlayabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine iletebilir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri değişiklik önerisini Sözleşmeye Taraf Devletlere iletir. Genel Sekreter Taraf Devletlerden, Taraf Devletlerin katılmasıyla bu önerilerin incelenmesi ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini isteyebilir. Taraf Devletlerin üçte birinin böyle bir Konferansın düzenlenmesini desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler. Konferansa katılan ve oylamada bulunan Taraf Devletlerin oyçokluğuyla kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayına sunulur.
- 2- Sözleşmede yapılan değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

- 3- Sözleşmede yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiğinde, değişiklikleri kabul eden Devletleri bağlar; diğer Taraf Devletler ise Sözleşmenin değişiklikten önce hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişiklik hükümleriyle bağlı olmaya devam ederler.

52. Madde

Genel Sekreter Tarafından Yapılan Bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri 48. Maddesinin beşinci fıkrasına göre yapılan bildirimleri dikkate almaksızın, aynı maddenin birinci fıkrasında gösterilen bütün Devletleri şu konular hakkında da bilgilendirir.

- (a) Kırk sekizinci maddeye göre verilen imza onay ve katılmalar;
- (b) Bu Sözleşmenin kırk dokuzuncu maddesine göre Sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi ile elli birinci maddeye göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girme tarihi.

53. Madde

Orijinal Metin

- 1- Bu Sözleşmenin eşit ölçüde orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri, Birleşmiş Milletler arşivinde saklanır.
- 2- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin onaylı örneğini kırk sekizinci maddede gösterilen Devletlere iletir.

1.2.9. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine Seçmeli Protokol

Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır.
Yürürlüğe Giriş: 23 Mart 1976

BAŞLANGIÇ

Bu Protokole Taraf Devletler;

Bundan sonra "Sözleşme" diye geçecek olan Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşme'nin amaçlarını gerçekleştirmek ve bu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla, Sözleşmenin IV. Bölümüne

göre kurulan ve bundan sonra "Komite" diye geçecek olan İnsan Hakları Komitesine, bu Protokolde düzenlendiği gibi, Sözleşmede yer alan hakların ihlalden mağduru olduğunu iddia eden bireylerden gelen şikayetleri alma ve kabul etme yetkisi tanınmanın uygun olduğu dikkate alarak,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır;

1. Madde

Bireysel Şikayet Usulü

Bu Protokole Taraf haline gelen Sözleşmeye Taraf bir Devlet, kendi egemenlik yetkisine tabi bulunan ve Sözleşmede düzenlenen haklarının bu Taraf Devlet tarafından ihlal edildiğini iddia eden bireylerin yapacağı şikayetleri Komitenin alma ve kabul etme yetkisini tanır. Komite, Sözleşmeye Taraf olup da bu Protokole taraf olmayan bir Devlet hakkında yapılan şikayetleri alamaz.

2. Madde

Şikayette Bulunma

Yukarıda birinci madde çerçevesinde, Sözleşmede belirtilen haklarından birinin ihlal edildiği iddiasında bulunan ve bütün iç hukuk yollarını tüketen bireyler, inceleme yapması için Komiteye yazılı şikayette bulunabilirler.

3. Madde

Kabul Edilebilirlik Usulü

Komite, bu Protokole göre yapılan şikayetlerden imzasız olanları, veya şikayette bulunma hakkının kötüye kullanılması şeklinde nitelediği şikayetleri veya Sözleşmenin hükümlerine uymayanları kabul edilmez bulur.

4. Madde

Esas Hakkında Yargılama

- 1- Komite, yukarıda üçüncü madde hükümleri çerçevesinde bu Protokole göre kendisine yapılan bir şikayeti, Sözleşmenin bir hükmünü ihlal ettiği iddia edilen bu Protokole Taraf bulunan Devlete gönderir.
- 2- Şikayeti alan Devlet altı ay içinde, sorunu açıklığa kavuşturan veya başka bir yazılı açıklamayı ve eğer varsa bu Devlet tarafından sorunun çözümü için alınmış olabilecek tedbirleri Komiteye sunar.

5. Madde

Esas Hakkında Karar

- 1- Komite bu Protokole göre aldığı şikayetleri, birey ve ilgili Taraf Devletin kendisine sundukları bütün yazılı bilgilerin ışığında inceler.
- 2- Komite bir bireyden aldığı şikayetin aşağıdaki koşullara sahip olduğunu tespit edememişse, inceleme yapamaz.
 - (a) Bu şikayet konusunun başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm usulüne göre incelenmemekte olması;
 - (b) Bireylerin varolan bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olması. İç hukuk yollarını tüketme makul olmayacak ölçüde uzun sürecek ise, bu şartın yerine getirilmiş olması aranmaz.
- 3- Komite bu Protokole göre şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar.
- 4- Komite kendi görüşünü ilgili Taraf Devlete ve şikayetçi bireye gönderir.

6. Madde

Yıllık Rapor

Komite, Sözleşmenin kırk beşinci maddesine göre hazırlayacağı yıllık raporunda, bu Protokole göre yaptığı faaliyetlere yer verir.

7. Madde

Koloni Halklarının Başvuru Hakları ile İlişki

Bu Protokol hükümleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Koloni Ülkelere ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi hakkında Bildiri ile ilgili 14 Aralık 1960 tarihinde kabul ettiği 1514 (XV) sayılı kararındaki amaçların yerine getirilmesi süresince, bu halklara Birleşmiş Milletler şartı ve Birleşmiş Milletler ve uzman kuruluşlarının yaptığı diğer uluslararası sözleşmeler ve belgelerle verilen başvurma hakkını hiçbir biçimde sınırlamaz.

8. Madde

İmza, Onay ve Katılma

- 1- Bu Protokol, Sözleşmeyi imzalamış olan Devletlerin imzasına açıktır.
- 2- Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış veya uygun bulmuş Devletlerin onayına tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

- 3- Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış veya katılmış Devletlerin katılmasına tabidir.
- 4- Katılmalar, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden itibaren yürürlük kazanır.
- 5- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolü imzalayan veya onu uygun bulan bütün Devletleri, kendisine tevdi edilen her bir onay veya katılma belgesi hakkında bilgilendirir.

9. Madde

Yürürlüğe Girmesi

- 1- Bu Protokol, Sözleşmenin yürürlüğe girmesine bağlı olarak, on tane onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.
- 2- On onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Protokolü onaylayan her bir Devlet için bu Protokol, kendi onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

10. Madde

Federal Devletlerde Geçerliliği

Bu Protokolün hükümleri Federal Devletlerin her tarafında hiçbir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın uygulanır.

11. Madde

Seçmeli Protokolde Değişiklik Yapılması

- 1- Bu Protokole Taraf her bir Devlet, bu Protokolün değiştirilmesi hakkında değişiklik hazırlayabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine iletebilir. Genel Sekreter, değişiklik önerilerini bu Protokole Taraf Devletlere iletir. Genel Sekreter Taraf Devletlerden, Taraf Devletlerin katılımıyla bu önerilerin incelenmesi ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini isteyebilir. Taraf Devletlerin üçte birinin böyle bir Konferansın düzenlenmesini desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler. Konferansa katılan ve oylamada bulunan Taraf Devletleri oyçokluğuyla kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayına sunulur.

- 2- Protokolde yapılan değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve bu Protokole Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.
- 3- Protokolde yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiğinde, değişiklikleri kabul eden Devletleri bağlar; diğer Taraf Devletler bu Protokolün değişiklikten önceki hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişiklik hükümleriyle bağlı olmaya devam ederler.

12. Madde

Seçmeli Protokolden Çıkma

- 1- Bir Taraf Devlet her zaman, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine hitaben yazılı bir bildirim göndererek, bu Protokolden çıktığını bildirebilir. Çekilme bildirimi, bu bildirim Genel Sekreter tarafından almasından itibaren üç ay sonra yürürlük kazanır.
- 2- Protokolden çıkma, bildirim yürürlüğe girmesinden önce, bu Protokolün ikinci maddesine göre sunulmuş olan şikayetlerin Protokol hükümlerine göre incelenmesinin sürdürmesini engellemez.

13. Madde

Genel Sekreter Tarafından Yapılan Bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri sekizinci maddenin beşinci fıkrasına göre yapılan bildirimleri dikkate almaksızın, aynı maddenin birinci fıkrasında gösterilen bütün Devletleri şu konular hakkında da bilgilendirir.

- (a) Sekizinci maddeye göre yapılan imzalar, onaylar ve katılmalar;
- (b) Bu Protokolün dokuzuncu maddesine göre yürürlüğe girme tarihini ve on birinci maddeye göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girme tarihi.
- (c) On ikinci maddeye göre Sözleşmeden çıkma bildirimleri.

14. Madde

Orijinal Metin

- 1- Bu Protokolün eşit ölçüde Orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri, Birleşmiş Milletlerin arşivinde saklanır.
- 2- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolün onaylı örneğini Sözleşmenin kırk sekizinci maddesinde belirtilen Devletlere iletir.

**1.2.10. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası
Sözleşmesine, Ölüm cezasının kaldırılmasını
Amaçlayan İkinci Seçmeli Protokol**

Genel Kurulunun 15 Aralık 1989 tarihli ve 44/128 sayılı Kararıyla
Kabul edilmiş ve imzaya onaya ve katılmaya açılmıştır.
Yürürlüğe Giriş: 11 Temmuz 1991

BAŞLANGIÇ

Bu Protokole Taraf Devletler;

Ölüm cezasının kaldırılmasının insan onurunun yüceltilmesine ve insan haklarının giderek geliştirilmesine katkıda bulunacağına inanarak,

10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin üçüncü maddesi ile 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin altıncı maddesini hatırlatarak,

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin altıncı maddesinin, kaldırılmasının arzu edildiğini ciddi biçimde ima edecek şekilde ölüm cezasının kaldırılmasından söz ettiğini not ederek,

Ölüm cezasının kaldırılmasının yaşama hakkının kullanılmasında bir ilerleme olarak kabul edileceğine ikna olarak,

Ölüm cezasını kaldırmak için uluslararası bir yükümlülüğü taahhüt etmeyi, arzulararak aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır.

1. Madde

Ölüm Cezası Uygulama Yasası

- 1- Bu Protokole Taraf Devletin egemenlik alanında bulunan hiç kimse idam edilemez.
- 2- Her bir Taraf Devlet kendi egemenlik alanı içinde ölüm cezasını kaldırmak için gerekli bütün tedbirleri alır.

2. Madde

İzin Verilen Çekince

- 1- Bu Protokolü onaylama veya katılma sırasında, savaş zamanında işlenen askeri nitelikteki çok ciddi suçlar için verilen mahkumiyet kararından

sonra savaş zamanında ölüm cezasının infazını öngören çekinceler dışında, bu Protokole konulan her hangi bir çekince kabul edilemez.

- 2- Onay veya katılma anında böyle bir çekince koyan bir Taraf Devlet, savaş zamanında uygulanabilecek ulusal mevzuatın ilgili hükümlerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirir.
- 3- Bu tür bir çekince koyan bir Taraf Devlet, kendi toprakları üzerinde bir savaşın başlamasını ve sona ermesini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirir.

3. Madde

Devlet Raporları

Bu Protokole Taraf olan Devletler, bu Protokolü uygulamaya geçirmek için aldıkları tedbirlerle ilgili bilgileri Sözleşmenin kırkinci maddesi gereğince İnsan Hakları Komitesine sundukları raporlarda belirtirler.

4. Madde

İnsan Hakları Komitesinin Bir Sözleşmeci

Devlet Tarafından Yapılan Şikayetleri Alma Yetkisi

Sözleşmenin kırk birinci maddesine göre beyanda bulunmuş olan Devletler bakımından İnsan Hakları Komitesinin bir Taraf Devletin diğer bir Taraf Devletin yükümlülüklerini yerine getirmediğine dair şikayetleri alma ve inceleme yetkisi, Taraf Devlet bu Protokolü onaylama veya katılma anında aksine bir beyanda bulunmadıkça, bu Protokol hükümleri bakımından da geçerlidir.

5. Madde

İnsan Hakları Komitesinin Bireyler Tarafından

Yapılan Şikayetleri Alma Yetkisi

İnsan Hakları Komitesinin 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin Birinci Seçmeli Protokolüne Taraf Devletler bakımından Devletlerin egemenlik alanında bulunan bireylerden gelen şikayetleri alma ve inceleme yetkisi, sözkonusu Taraf Devlet bu Protokolü onaylama veya katılma anında aksine bir beyanda bulunmadıkça, bu Protokol hükümleri bakımından da geçerlidir.

6. Madde

Sözleşme ile İlişkisi ve Yükümlülük Azaltma İzni Bulunmaması

- 1- Bu Protokolün hükümleri, Sözleşmeye ek hükümler olarak uygulanır.
- 2- Bu Protokolün ikinci maddesine göre yapılması mümkün olan çekince-ler saklı kalmak kaydıyla bu Protokolün birinci maddesinin birinci fıkrasında güvence altına alınan hak, Protokolün dördüncü maddesindeki yükümlülük azaltmaya tabi tutulamaz.

7. Madde

İmza, Onay ve Katılma

- 1- Bu Protokol, Sözleşmeyi imzalamış olan bütün Devletlerin imzasına açıktır.
- 2- Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış ve katılmış Devletlerin onayına tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.
- 3- Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış veya katılmış Devletlerin katılmasına tabidir.
- 4- Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgelerinin tevdi edilmesiyle yürürlük kazanır.
- 5- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolü imzalayan bütün Devletleri, kendisine tevdi edilen her bir onay veya katılma belgesinden haberdar eder.

8. Madde

Yürürlüğe Girme

- 1- Bu Protokol, on tane onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girer.
- 2- On onaylama veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Protokolü onaylayan veya katılan Devletler için bu Protokol, kendi onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

9. Madde

Federal Devletlerde Geçerliliği

Bu Protokolün hükümleri, Federal Devletlerin her tarafında hiçbir sınırlama veya istisnaya tabi tutulmaksızın uygulanır.

10. Madde

Genel Sekreter Tarafından Yapılan Bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşmenin 48. Maddesinin birinci fıkrasında belirtilen bütün Devletleri aşağıdaki konularda bilgilendirir.

- (a) Bu Protokolün ikinci maddesine göre yapılan çekinceler, bildirimler ve beyanlar;
- (b) Bu Protokolün dört ve beşinci maddesine göre yapılan beyanlar,
- (c) Bu Protokolün yedinci maddesine göre verilen imzalar, onaylar ve katılmalar,
- (d) Bu Protokolün sekizinci maddesine göre, Protokolün yürürlüğe girme tarihi .

11. Madde

Orijinal Metin

- 1- Bu Protokolün eşit ölçüde Orijinal olan Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivinde saklanır.
- 2- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolün onaylı örneğini Sözleşmenin kırk sekizinci maddesinde belirtilen Devletlere iletir.

1.2.11. EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ

Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır.

Yürürlüğe Giriş: 3 Ocak 1976

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen prensiplere göre insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onurunu ve eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu dikkate alarak,

Bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediğini kabul ederek, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne göre, korkudan ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğünü kullanabilen özgür insan idealinin, kişisel ve si-

yasal haklarla birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını da kullanılabildiği şartların yaratılması halinde gerçekleştirilebileceğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Şartı'na göre Devletlerin insan haklarına ve özgürlüklerine her yerde saygı gösterilmesini sağlama ve bu haklara ve özgürlüklere uygun davranma yükümlülüğünü dikkate alarak,

Yaşadıkları topluma ve diğer bireylere karşı ödevleri bulunan bireylerin, bu Sözleşmede tanınmış olan hakları ilerletme ve bu haklara uyulmasını sağlamak için çaba gösterme sorumluluğu bulunduğu farkında olarak,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır;

I. BÖLÜM

KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI

1. Madde

Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı

- 1- Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.
- 2- Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiçbir koşulda yoksun bırakılamaz.
- 3- Kendini Yönetemeyen ve Vesayet altındaki Ülkelerden sorumlu olan Devletler de dahil bu Sözleşmeye Taraf bütün Devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.

II. BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

2. Madde

Sözleşmenin İç Hukukta Uygulanması ve Ayrımcılık Yasası

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, gerek kendi başına ve gerekse uluslararası alanda özellikle ekonomik ve teknik yardım ve işbirliği vasıtasıyla bu Sözleşmede tanınan hakları mevcut kaynakları ölçüsünde giderek artan bir şekilde tam olarak gerçekleştirmek için, özellikle yasal tedbirlerin alınması da dahil, gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.
- 2- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede beyan edilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi her hangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler.
- 3- Gelişmekte olan ülkeler, insan haklarını ve ulusal ekonomik durumlarını dikkate alarak, bu Sözleşmede tanınan ekonomik hakları vatandaş olmayan kişilere hangi ölçüde tanıyacaklarına karar verebilirler.

3. Madde

Cinsiyet Eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında erkeklere ve kadınlara eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

4. Madde

Hakların Sınırlanması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmeye uygun olarak tanımış oldukları hakların kullanılmasını, demokratik bir toplumda sadece kamunun yararını korumak amacıyla ve yalnızca bu hakların niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, ancak hukuk tarafından tespit edilmiş sınırlamalara tabi tutmayı kabul eder.

5. Madde

Hakları Kötüye Kullanma Yasası

- 1- Bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, bir Devlete, gruba veya kişiye, burada

tanınmış olan hakların ve özgürlüklerin tahrip edilmesini amaçlayan herhangi bir faaliyete girişme veya bir eylemde bulunma, veya bu Sözleşmede öngörüldüğü daha geniş ölçüde sınırlandırma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz.

- 2- Bu Sözleşmenin bir hakkı tanımadığı veya daha az ölçüde tanıdığı bahane edilerek, bir ülkede yasalarla, antlaşmalarla, diğer hukuki düzenlemelerle tanınmış veya geleneklerle kabul edilmiş bulunan temel insan haklarına sınırlama getirilemez veya bu haklara karşı yükümlülük azaltılamaz.

III. BÖLÜM

MADDİ HAKLAR

6. Madde

Çalışma Hakkı

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkesin çalışma hakkını tanır ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri alır. Çalışma hakkı, herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkanına ulaşma hakkını da içerir.
- 2- Sözleşmeye Taraf Devletlerin çalışma hakkını tam olarak gerçekleştirmek üzere alacağı tedbirler arasında, teknik ve mesleki rehberlik hizmetleri ile öğretim programları yapmak, bireyin temel siyasal ve ekonomik özgürlüklerini koruyan şartlar için ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme ile tam ve üretken istihdamı sağlamak için gerekli politikaları ve yöntemleri uygulamak da yer alır.

7. Madde

Adil ve Uygun İşte Çalışma Şartları

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkese adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkı tanır. Bu şartlar aşağıdaki hakları güvence altına alır.

(a) Bütün çalışanlara sağlanan asgari bir gelir ile birlikte en azından;

(i) Hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın özellikle kadınların erkeklerin çalışma şartlarından daha alt düzeyde olmayan şartlarda çalışmalarını güvence altına alınarak, eşit işe eşit ve adil ücret;

(ii) Bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, kendisini ve ailesi için nezih bir yaşam;

- (b) Güvenli ve sağlıklı çalışma şartları;
- (c) Herkesin işinde daha yüksek mevkilere atanma sırasında, kıdem ve ehliyetten başka bir ölçüye tabi olmaksızın, eşit imkanlar;
- (d) Dinlenme, çalışma arası, çalışma saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ile ücretli yıllık izin ve resmi tatillerde ücret verilmesi.

8. Madde

Sendikal Haklar

- 1- Bu Sözleşmede Taraf Devletler şu hakları sağlamayı taahhüt eder;
 - (a) Herkese kendi ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sadece sendikanın kendi kurallarına tabi olarak kendi seçtiği bir sendikaya katılma hakkı tanınır. Bu hakkın kullanılması ulusal güvenliği veya kamu düzenini, veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamalardan başka sınırlara tabi tutulamaz.
 - (b) Sendikalara ulusal Federasyonlar ve konfederasyonlar kurma, ve konfederasyonlara da uluslararası sendikal örgütler kurma ve bunlara katılma hakkı tanınır.
 - (c) Sendikaların serbestçe faaliyette bulunma hakkı, ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla, demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamaların dışında her hangi bir sınırlamaya tabi tutulamaz.
 - (d) Kullanılma şartları her bir ülkenin yasalarıyla düzenlenmiş olan bir grev hakkı tanınır.
- 2- Bu madde, silahlı kuvvetler veya polis mensuplarının veya Devlet idaresinde görevli olanların bu hakları kullanmalarına hukuken öngörülen sınırlamalar koymalarını engellemez.
- 3- Bu maddenin hiçbir hükmü, Uluslararası Çalışma Teşkilatının Örgütlenme Özgürlüğü ve Teşkilatlanma Hakkının Korunması ile ilgili 1948 tarihli Sözleşmesine taraf olan Devletlere, o Sözleşmede yer alan güncelere aykırı düşebilecek bir tarzda bir yasa çıkarma ve uygulamaya imkan verecek şekilde tasarruflarda bulunma yetkisi vermez.

9. Madde

Sosyal Güvenlik Hakkı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese sosyal güvenlik hakkını tanır. Bu hak, sosyal sigorta hakkını da içerir.

10. Madde

Ailenin, Anneliğin, Çocukların ve Gençlerin Korunması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler şu korumaları sağlar;

- 1- Toplumun doğal ve temel bir birimi olan aileye, özellikle kuruluşu sırasında ve bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluluğu devam ettiği dönemde, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanır. Evlilik, evlenmeye niyetlenen çiftlerin serbest rızaları ile meydana gelir.
- 2- Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlik-ten yararlanabilecekleri bir izin verilir.
- 3- Nesep veya diğer şartlar bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın, bütün çocuklar ve gençler için özel koruma ve yardım tedbirleri alınır. Çocuklar ve gençler ekonomik ve toplumsal sömürüye karşı korunur. Çocukların ve gençlerin ahlaklarına veya sağlıklarına zararlı bulunan veya onların yaşamları için tehlikeli olan veya onların normal gelişmelerine engel olan işlerde çalıştırılmaları kanunla cezalandırılır. Devlet ayrıca, çocukların ücretli olarak çalıştırılmasının hukuken yasaklandığı ve cezalandırıldığı asgari yaş sınırını tespit eder.

11. Madde

Yaşama Standardı Hakkı

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma olanağı sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ,ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir. Taraf Devletler bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu kabul ederek, uygun tedbirleri alırlar.
- 2- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, açlıktan kurtulmanın herkes için temel bir

hak olduğunu kabul ederek, kendi başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programlar da dahil, aşağıdakiler için gerekli olan tedbirleri alır;

- (a) Teknik ve bilimsel bilgiyi tam olarak kullanarak, beslenme prensipleri ile ilgili bilgileri duyurarak, ve doğal kaynakların etkili bir biçimde geliştirilmesini ve kullanımını sağlayacak bir yolla tarım sistemlerini ilerleterek veya reform yaparak, üretme, üretilenleri saklama ve dağıtma yöntemlerini geliştirmek;
- (b) Yeryüzündeki besin kaynaklarının ihtiyaçlara göre eşit dağıtılmasını sağlamak için, gıda ihraç eden ve gıda ithal eden ülkelerin sorunlarını dikkate almak.

12. Madde

Sağlık Standardı Hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal standartlarına sahip olma hakkını tanır.
- 2- Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirler, aşağıdakiler için de alınması gerekli tedbirleri içerir.
 - (a) Varolan doğum oranının ve bebek ölümlerinin düşürülmesi ile çocukların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması;
 - (b) Çevre sağlığını ve sanayi temizliğini her yönüyle ileriye götürme;
 - (c) Salgın hastalıkların, yöresel hastalıkların, mesleki hastalıkların ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü;
 - (d) Hastalık halinde her türlü sağlık hizmetinin ve bakımının sağlanması için gerekli şartların yaratılması;

13. Madde

Eğitim Hakkı

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeciler Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşırlar.

- 2- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla ,şu yükümlülükleri yerine getirir;
- (a) İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır;
 - (b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil ikinci eğitimin farklı türleri, ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir.
 - (c) Yüksek öğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir.
 - (d) İlk öğretimin bütün dönemini tamamlayamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur.
 - (e) Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışılır; yeterli bir burs sistemi kurulur; ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilir.
- 3- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında varolan ama Devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir.
- 4- Bu maddenin hiçbir hükmü, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin Devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestisi verecek şekilde yorumlanamaz.

14. Madde

Zorunlu İlköğretim Sağlama Yükümlülüğü

Bu Sözleşme Taraf Devletlerden, Sözleşmeye Taraf olduğu sırada anavatanında veya kendisinin egemenliği altında bulunan diğer ülkelerde parasız ve zorunlu ilköğretimi sağlayamamış olan Devletler, iki yıl içinde herkes için parasız zorunlu eğitimin prensiplerini ortaya koyan bir plan hazırlar ve bu

planın makul bir süreyi aşmayacak şekilde kaç yıl içinde uygulanacağını gösteren ayrıntılı bir uygulama planı hazırlar ve kabul eder.

15. Madde

Kültürel Yaşama Katılma Hakkı

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese aşağıdaki hakları tanırlar.
 - (a) Kültürel yaşama katılmak;
 - (b) Bilimsel gelişmelerin nimetlerinden ve sonuçlarından yararlanmak;
 - (c) Kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanmak;
- 2- Bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi için Sözleşmeye Taraf olan Devletler tarafından alınacak önlemler, bilimin ve kültürün korunması, gelişmesi ve yayılması için gerekli tedbirleri de içerir.
- 3- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler.
- 4- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesinden ve geliştirilmesinden türetilecek menfaatleri tanımayı kabul ederler.

IV. BÖLÜM

ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERİ

16. Madde

Devlet Raporları

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Sözleşmenin bu bölümüne uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakların yerine getirilmesi için kabul ettikleri ve geliştirdikleri tedbirler hakkında raporlar sunmayı taahhüt ederler.
- 2-
 - (a) Bütün raporlar Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulur. Genel Sekreter bu raporların birer nüshasını bu Sözleşmeye göre inceleme yapması için Ekonomik ve Sosyal Konseye gönderir.
 - (b) Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeye Taraf olan Dev-

letlerden aldığı raporların tamamının veya raporların ilgili kısımlarının birer nüshasını, bu Devletlerin üyesi bulunduğu uzman kuruluşlara, bu kuruluşların kurucu belgelerine göre raporlardaki veya raporun bir bölümündeki konuların kendisinin görev alanına girmesi halinde gönderir.

17. Madde

Raporların Hazırlanması

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, Ekonomik ve Sosyal Konseyin Taraf Devletlere ve ilgili uzman kuruluşlara danıştıktan sonra tespit edeceği bir programa uygun olarak kendi raporlarını hazırlar.
- 2- Raporlar, bu Sözleşmeye göre yapılan taahhütleri yerine getirilme derecesini etkileyen etmenlere ve güçlüklerle yer verebilir.
- 3- Bu Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından daha önce Birleşmiş Milletlere veya onun bir uzman kuruluşuna alakalı konularda bilgi verilmiş olması halinde, aynı bilginin tekrar verilmesi gerekli olmayıp, bu bilgiye açık bir gönderme yapılması yeterli olur.

18. Madde

Uzman Kuruluşların Raporları

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Birleşmiş Milletler şartında insan hakları ve temel özgürlükler alanında kendisine verilen görevlere uygun olarak, uzman kuruluşların faaliyet alanlarına giren konularda bu Sözleşme hükümlerine uygunluğun gerçekleştirilmesinde kaydedilen gelişmeler hakkında kendisine rapor vermeleri konusunda gerekli gördüğü düzenlemeleri yapabilir. Bu raporlar uzman kuruluşların yetkili organlarının kabul ettiği uygulama kararlarını ve tavsiye kararlarını da içerebilir.

19. Madde

Raporların İnsan Hakları Komisyonuna Gönderilmesi

Ekonomik ve Sosyal Konsey, yukarıdaki, on altı ve on yedinci maddelere göre Devletler tarafından sunulan raporlar ile, on sekizinci maddeye göre uzman kuruluşlar tarafından sunulan insan hakları ile ilgili raporları incelemesi ve genel olarak tavsiyelerde bulunması veya sadece bilgilenmesi için İnsan Hakları Komisyonuna gönderebilir.

20. Madde

Devletlerin ve Uzman Kuruluşların Yorumları

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler ve ilgili uzman kuruluşları, on dokuzuncu maddeye göre verilen genel tavsiyeler hakkında veya bu genel tavsiyelerden referans gösterilen her hangi bir rapor veya tavsiyelerden zikredilen bir belge hakkında kendi yorumlarını Ekonomik ve Sosyal Konseye sunabilirler.

21. Madde

Ekonomik ve Sosyal Konseyin Raporları

Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu Sözleşmede tanınan haklara uygunluğun gerçekleştirilmesinde kaydedilen ilerlemeler ve alınan tedbirler konusunda bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden ve uzman kuruluşlardan alınan bilgilerin bir özeti ni, genel nitelikteki tavsiyeleri birlikte bir rapor halinde Genel Kurula sunar.

22. Madde

Birleşmiş Milletlerin Diğer Kuruluşlarını Bilgilendirme

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Sözleşmenin bu bölümünde belirtilen raporları, bu Sözleşmenin etkili bir biçimde yerine getirilmesine katkıda bulunmalarını sağlamak üzere ve uluslararası tedbirler hakkında karar verebilmelerine yardımcı olmak amacıyla, Birleşmiş Milletlere teknik yardım vermekle yükümlü diğer organların ve bu organlara bağlı alt organların ve uzman kuruluşların, bu kurumların yetki alanlarına girdiği ölçüde dikkatlerine sunabilir.

23. Madde

Hakların Gerçekleştirilmesi İçin Uluslararası Faaliyet

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların gerçekleştirilmesi için yapılacak uluslararası faaliyetlerin, sözleşmelere katılmayı, tavsiye kararlarını kabul etmeyi, teknik yardım vermeyi ve ilgili Devletlerle bağlantılı bir biçimde organize edilen danışma ve inceleme amaçlı bölgesel toplantılar ile teknik toplantılar yapmayı içerdiği konusunda anlaşılırlar.

24. Madde

Birleşmiş Milletler ve Uzman Kuruluşları ile İlişki

Bu Sözleşmedeki her hangi bir hüküm, Birleşmiş Milletler Şartındaki hükümleri ile, bu Sözleşmeyle ilgili olan konularda Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşların ve bu kuruluşların çeşitli organlarının görev ve yetkilerini gösteren belgelerdeki hükümler ile uzman kuruluşların kurucu belgelerindeki hükümleri zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

25. Madde

Doğal Zenginlikleri ve Kaynakları Kullanma Önceliği

Bu özleşmedeki her hangi bir hüküm, halkların kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını tam olarak ve serbestçe kullanma ve yararlanma haklarını zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

V. BÖLÜM

SON HÜKÜMLER

26. Madde

İmza, Onay ve Katılma

- 1- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere Üye olan veya Birleşmiş Milletlerin bir uzman kuruluşunun üyesi olan Devletlerin, uluslararası Adalet Divanının Statüsüne Taraf olan Devletlerin ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafında bu Sözleşmeye taraf olması için davet edilen Devletlerin imzasına açıktır.
- 2- Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.
- 3- Bu Sözleşme, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen Devletlerin katılmasına açıktır.
- 4- Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgelerinin tevdi edilmesi ile yürürlüğe girer.
- 5- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeyi imzalayan veya katılan Devletlerin hepsini, diğer bütün onaylama ve katılma belgelerinin tevdi edilmesi konusunda haberdar eder.

27. Madde

Yürürlüğe Girme

- 1- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine otuz beş tane onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

- 2- Otuz beş onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan Devletler bakımından bu Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

28. Madde

Federal Devletlerde Geçerlilik

Bu Sözleşme hükümleri hiçbir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal Devletlerin her tarafında uygulanır.

29. Madde

Sözleşmede Değişiklik Yapılması

- 1- Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden her biri, bu Sözleşmenin değiştirilmesi hakkında değişiklik hazırlayabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine iletebilir. Genel Sekreter değişiklik önerilerini Sözleşmeye Taraf Devletlere iletir. Genel Sekreter Taraf Devletlerden, Taraf Devletlerin katılımıyla bu önerilerin incelenmesi ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini isteyebilir. Taraf Devletlerin üçte birinin böyle bir Konferansın düzenlenmesini desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler. Konferansa katılan ve oylamada bulunan Taraf Devletlerin oyçokluğuyla kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayına sunulur.
- 2- Sözleşmede yapılan değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.
- 3- Sözleşmede yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiğinde, değişiklikleri kabul eden Devletleri bağlar; diğer Taraf Devletler ise Sözleşmenin değişiklikten önceki hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişiklik hükümleriyle bağlı olmaya devam ederler.

30. Madde

Genel Sekreter Tarafından Yapılan Bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri 26. Maddenin beşinci fıkrasına göre yapılan bildirimleri dikkate almaksızın, aynı maddenin birinci fıkrasında göste-

rilen bütün Devletleri, Şu konular hakkında da bilgilendirir.

(a) Yirmi altıncı maddeye göre verilen onaylar ve katılmalar;

(b) Bu Sözlüşmenin yirmi yedinci maddesine göre Sözlüşmenin yürürlüğe girme tarihi ile yirmi dokuzuncu maddeye göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girme tarihi.

31. Madde

Orijinal Metin

- 1- Bu Sözlüşmenin eşit Orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler Genel arşivinde saklanır.
- 2- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözlüşmenin onaylı bir örneğini 26. Maddede gösterilen Devletlere iletir.

1.2.12. HERTÜRLÜ İRK AYRIMCILIĞININ TASFIYE EDİLMESİNE DAİR ULUSLARARASI SÖZLEŞME

Genel Kurulunun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2106 A (XX) sayılı Kararlarıyla kabul edilmiş ve imzaya onaya ve katılmaya açılmıştır.
Yürürlüğe Giriş: 4 Ocak 1969.

BAŞLANGIÇ

Bu Sözlüşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler şartının bütün insanların doğuştan sahip oldukları insan onuru ve eşitlik ilkelerine dayandığını ve bütün Üye Devletlerin Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile işbirliği halinde Birleşmiş Milletlerin ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımcılığı yapılmaksızın herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesini ve korunmasını teşvik etme ve geliştirme amaçlarını gerçekleştirmek için bir arada ve ayrı ayrı tedbirler alma taahhüdünde bulduklarını dikkate alarak,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin, her insanın doğuştan özgür olduğunu ve insanlık onuru ve hakları bakımından eşit bulunduğunu ve herkesin bu Bildiri'de yer alan haklara ve özgürlüklere özellikle ırk, renk ve ulusal köken gibi sebeplerle hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın sahip olduğunu ilan etmesini dikkate alarak,

Bütün insanların hukuk önünde eşit olduklarını ve ayrımcılık veya ayrımcılığa tahrik karşısında hukukun eşit korumasından yararlanma hakkına sahip olduklarını dikkate alarak,

Birleşmiş Milletlerin, koloniciliği ve hangi biçimde ve nerede ortaya çıkarsa çıksın ırk ayrımcılığı şeklindeki uygulamaları ve bununla bağlantılı ayrımcılıkları kınadığını ve Genel Kurulun 14 Aralık 1960 tarihli ve 1514 (XV) sayılı kararıyla kabul edilen Koloni Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi hakkında Bildirinin koşulsuz olarak ve süratle bu ülkelere bağımsızlıkların kazandırılması gereğini önemle vurgulamış olmasını dikkate alarak,

Genel Kurulun 20 Kasım 1963 tarihli ve 1904 sayılı (XVIII) kararıyla kabul ettiği Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesine dair Bildiri'nin, ırk ayrımcılığının her biçim ve görünümü ile yeryüzünden bütünüyle ve süratle tasfiye edilmesi ve insan onuruna dair anlayış ve saygının güvence altına alınmasını önemle vurguladığını dikkate alarak,

Irak farklılığına dayanan bir üstünlük doktrininin bilimsel olarak, yanlış ahlaki olarak kınanması gereken, toplumsal olarak adaletsiz ve tehlikeli olduğuna, ırk ayrımcılığının teoride ve pratikte hiçbir haklı noktasının bulunmadığına ikna olarak,

Irak, renk ve etnik köken sebebine dayanan insanlar arasındaki ırk ayrımcılığının uluslararası dostane ve barışçıl ilişkiler için bir engel olduğunu ve bir ülke içinde ve aynı Devlete bağlı olarak yan yana yaşayan halklar arasındaki barış ve güvenlik ile insanlar arasındaki ahengi tahrip edebileceğini yeniden vurgulayarak,

Irksal engeller bulunmasının, insan toplumun ideallerine aykırı olduğuna ikna olarak,

Dünyanın bazı bölgelerinde hala ırk ayrımcılığı belirtilerinin açığa vurulmasından ve apartheid, ırk ayrımcılığı veya ayrımcılık gibi irksal üstünlüğe veya düşmanlığa dayanan hükümet politikalarının bulunmasından derin kaygı duyarak,

Irak ayrımcılığının her türlü biçim ve görünümünü süratle tasfiye etmek ,ve ırklar arasında anlayışı geliştirmek ve ırkların ayrı tutulmadığı ve ırk ayrımcılığının yapılmadığı uluslararası bir toplumu inşa etmek üzere ırkçı doktrin ve uygulamaları önlemek ve bunlarla mücadele etmek için gerekli bütün tedbirleri almayı kabul ederek,

1958 tarihinde Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen İş ve Meslek bakımından Ayrımcılık ile ilgili Sözleşme ve 1960 tarihinde Birleş-

miş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü tarafından kabul edilen Eğitimde Ayrımcılığa karşı Sözleşmeyi akılda tutarak,

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesine dair Birleşmiş Milletler Bildirisi' nde yer alan ilkelerin uygulanmasını ve bu amaçla en kısa sürede uygulama tedbirlerini almayı arzu ederek,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır;

I. BÖLÜM

TARAF DEVLETLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1. Madde

İrk Ayrımcılığı Tanımı

- 1- Bu Sözleşmedeki "ırk ayrımcılığı" terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamının her hangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy, ulusal veya etnik kökene dayanarak her hangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrımcılık tanıma anlamına gelir.
- 2- Bu Sözleşme, bu Sözleşmeye Taraf bir Devletin vatandaşları ile vatandaş olmayanlar arasında yaptığı ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrımcılık tanıma hallerine uygulamaz.
- 3- Taraf Devletlerin milliyet, vatandaşlık ve uyrukluğ u kabul ile ilgili mevzuat hükümlerine özel bir milliyete karşı ayrımcılık yapmadıkça, bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, bu mevzuat hükümlerini her bir açıdan etkileyecek şekilde yorumlanamaz.
- 4- Belirli bir ırkın veya etnik grubun veya bireylerin, insan haklarından ve temel özgürlüklerinden eşit olarak yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını sağlamak için koruma tedbirlerinin gerekli olması halinde, münhasıran bu grupların veya bireylerin yeterli gelişmelerini sağlamak amacıyla alınan, ve sonucu itibariyle bu farklı ırk gruplarına ayrı haklar tanınmasına yol açmayan ve bu amacın gerçekleştirilmesinden sonra sürdürülecek olan özel tedbirler, ırk ayrımcılığı olarak kabul edilemez.

2. Madde

İrk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesi İçin Alınacak Tedbirler

- 1- Taraf Devletler ırk ayrımcılığını kınar ve hiç gecikmeden her türlü ırk ayrımcılığını elverişli bütün araçlarla tasfiye eden ve bütün ırklar arasında anlayışı geliştiren bir politika izlemeyi taahhüt ederler. Bu amaçla;
 - (a) Her bir Taraf Devlet, kişilere kişi gruplarına veya kurumlara karşı ırk ayrımcılığı şeklindeki her hangi bir eylem veya uygulamaya girmemeyi ve bütün kamu makamları ile ulusal veya yerel kamu kuruluşların bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamayı taahhüt eder.
 - (b) Her bir Taraf Devlet, kişi ve örgütlerin ırk ayrımcılığını maddi ve manevi bakımdan desteklememeyi ve savunmamayı taahhüt eder;
 - (c) Her bir Taraf Devlet, ırk ayrımcılığı yaratan veya ayrımcılığı sürdüren siyasi, milli ve yerel politikaları denetlemek ve yasalarını ve hukuki düzenlemelerini değiştirmek, kaldırmak veya iptal etmek için etkili tedbirler alır.
 - (d) Her bir Taraf Devlet, kişiler, gruplar veya örgütler tarafından yapılan ırk ayrımcılığını, şartların gerektirmesi halinde yasa çıkararak, gerekli her türlü vasıtayı kullanarak yasaklar ve buna son verir;
 - (e) Her bir Taraf Devlet, koşullar elverdikçe, bütünleştirici çok ırklı örgütleri ve hareketleri ve ırklar arasındaki engelleri kaldırmaya yarayan diğer araçları teşvik etmeyi ve ırksal bölünmeyi artırmaya eğilimli her hangi bir şeyi özendirmemeyi taahhüt eder.
- 2- Taraf Devletler, şartlar gerektirmesi halinde bazı ırk gruplarının veya bu gruplara mensup olan bireylerin insan haklarından ve temel özgürlüklerinde tam ve eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, bunların korunmaları ve yeterli gelişmelerinin sağlanması için sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut tedbirler alır. Bu tedbirler, alındıkları zamanki amaca ulaşılmışından sonra, farklı ırk gruplarına eşitlikçi olmayan ve ayrı hakların sürdürülmesi sonucu verecek bir biçimde kullanılamaz.

3. Madde

İrksal Ayrımcılık ve Apartheid Politikaların Yasaklanması

Taraf Devletler ırkların aynı tutulmasını ve apartheid'i özel olarak kınar ve kendi egemenlikleri altındaki topraklarda bu nitelikteki bütün uygulamaları önlemeyi, yasaklamayı ve yok etmeyi üstlenirler.

4. Madde

İrkçi Propaganda ve Faaliyetlerin Yasaklanması

Taraf Devletler, bir renk veya etnik kökenden olan bir ırkın veya bir kişi grubunun üstünlüğüne dayanan veya her hangi bir biçimde ırk düşmanlığını veya ayrımcılığını meşru göstermeye teşebbüs eden fikirlere veya teorilere dayanan bütün propagandaları ve örgütleri yasaklar ve mahkum eder; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile bu Sözleşmenin beşinci maddesinde yer alan prensipleri gözönünde bulundurarak, bu tür ayrımcılık tahriklerini ve eylemlerini ortadan kaldırmak için tasarlanmış, başka tür tedbirlerle birlikte, hiç zaman geçirmeden aşağıdaki pozitif tedbirleri almayı taahhüt eder;

- (a) İrk üstünlüğüne veya düşmanlığına dayanan, ırk ayrımcılığını teşvik eden fikirlerin yayılmasının, ve ayrıca bir ırka veya başka bir renk veya etnik kökenden olan kişilere karşı her türlü şiddet ve tahrik eylemlerinin, mali yardımlar da dahil ırkçı faaliyetlere her hangi bir yardım öngören bir anlaşma yapılmasının kanunen cezalandırılacak bir suç olduğunu beyan eder.
- (b) İrk ayrımcılığını ilerleten ve tahrik eden örgütleri ve ayrıca örgütler ve her türlü propaganda faaliyetlerini yasa dışı ilan eder ve yasaklar ve bu tür örgütlere ve faaliyetlere katılmayı hukuken cezalandırarak bir suç olduğunu beyan eder.
- (c) Ulusal veya yerel kamu makam veya kuruluşların ırk ayrımcılığını ilerletmelerine veya teşvik etmelerine izin vermez.

5. Madde

İrk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesi İçin Tanınan Haklar

Sözleşmeci Devletler, bu Sözleşmenin ikinci maddesinde yer alan temel yükümlülüklerine uygun olarak, her türlü ırk ayrımcılığını yasaklamayı ve tasfiye etmeyi ve herkesin ırk, renk veya ulusal veya etnik köken ayrımcılığına maruz kalmadan, özellikle aşağıdaki hakları kullanırken hukuk önünde eşitlik hakkını güvence altına almayı taahhüt eder.

- (a) Yargı yerleri ve adalet dağıtan her türlü organ önünde eşit muamele görme hakkı;
- (b) Kişi güvenliği hakkı ile, Hükümet görevlileri veya başka bir birey grubu veya kuruluşu tarafından yapılan şiddete ve müessir fiile karşı Devlet tarafından korunma hakkı;
- (c) Siyasal haklar, özellikle genellik ve eşitlik ilkelerine dayanan seçimlere katılma seçme ve seçimlerde aday olma, yönetimde ve ayrıca kamu-

- sal işlerin icrasında yer alma kamu hizmetlerine ulaşma hakkı;
- (d) Diğer kişisel haklar, özellikle;
- (i) Devletin hudutları içinde seyahat özgürlüğü ve yerleşim hakkı;
 - (ii) Kendi ülkesine olduğu gibi bir ülkeden çıkma ve kendi ülkesine dönme hakkı;
 - (iii) Vatandaşlık hakkı;
 - (iv) Evlenme ve eşini seçme hakkı;
 - (v) Tek başına veya başkaları ile birlikte mal ve mülke sahip olma hakkı;
 - (vi) Miras hakkı;
 - (vii) Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı;
 - (viii) Fikir ve ifade özgürlüğü hakkı;
 - (ix) Barışçıl bir biçimde toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkı;
- (e) Ekonomik sosyal ve kültürel haklar, özellikle;
- (i) Çalışma, işini serbestçe seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma, işsizliğe karşı korunma, eşit işe eşit ücret, adil ve elverişli gelir hakları;
 - (ii) Sendika kurma ve sendikalara girme hakkı;
 - (iii) Konut hakkı
 - (iv) Sağlık, tıbbi bakım, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı,
 - (v) Eğitim ve öğrenim hakkı,
 - (vi) Kültürel faaliyetler eşit olarak katılma hakkı;
- (f) Ulaşım araçları, oteller, restoranlar, kafeteryalar, tiyatrolar ve parklar gibi halkın kullanımı için tasarlanmış yerlere ve hizmetlere eşit olarak ulaşma hakkı.

6. Madde

Etkili Bir Hukuk Yoluna Başvurma Hakkı

Taraf Devletler kendi egemenlik alanları içinde bulunan herkese, bu Sözleşmeye aykırı olarak insan haklarını ve temel özgürlüklerini ihlal eden her türlü ırk ayrımcılığına karşı, yetkili ulusal yargı yerleri ve diğer Devlet kurumları vasıtasıyla etkili bir koruma ve başvurabilecekleri hukuki yolları sağlar, ayrıca bu tür ayrımcılığın sonucu olarak uğranılan zararlar için yargı yerlerinden gerçekçi ve tatmin edici bir giderim isteme hakkı tanır.

7. Madde

Diğer Tedbirler

Taraf Devletler, ırk ayrımcılığına yol açan önyargılarla mücadele etmek ve uluslar, ırksal ve etnik gruplar arasında anlayışı ve dostluğu geliştirmek ve Birleşmiş Milletler Şartının, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesi hakkında Bildiriminin ve bu Sözleşmenin amaçlarını ve ilkelerini yaygınlaştırmak amacıyla, özellikle eğitim, öğretim, kültür ve enformasyon alanlarında hemen etkili tedbirler almayı taahhüt ederler.

II. BÖLÜM

ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERİ

8. Madde

Irak Ayrımcılığı Tasfiye Komitesi

- 1- Bundan sonra kısaca "Komite" diye geçecek olan bir Irak Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesi Hakkında Komite kurulur. Komite yüksek ahlaka sahip ve tarafsızlığı kabul görmüş, kendi şahsi sıfatlarıyla hareket edecek olan, eşitlikçi bir coğrafi dağılım dengesi ile değişik uygarlık biçimlerinin ve başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesi ilkesi gözönünde tutularak Sözleşmeciler Tarafının vatandaşları arasında seçilen on sekiz uzman üyeden meydana gelir.
- 2- Komite üyeleri Sözleşmeciler Tarafınca gösterilen adaylar arasından gizli oyla seçilir. Her bir Sözleşmeciler Taraf, kendi vatandaşları arasından bir kişiyi aday gösterebilir.
- 3- İlk seçimler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden altı ay sonra yapılır. Her seçimden en az üç ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bir mektup göndererek, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye davet eder. Genel Sekreter, bu suretle aday gösterilen kişileri ve kendilerini aday gösteren Devletleri de belirten bir liste hazırlar ve bunu Sözleşmeciler Tarafına gönderir.
- 4- Komite üye seçimi yapılması için Genel Sekreter tarafından Birleşmiş Milletler merkezinde Sözleşmeciler Tarafının katılacağı bir toplantı düzenlenir. Sözleşmeciler Devletlerin üçte ikisinin toplantı nisabını oluştur-

duğu bu toplantıda, toplantıya katılmış olan ve oylamada bulunan Sözleşmeciler Devlet temsilcilerinin en fazla oyunu toplayan ve oyların mutlak çoğunluğunu alan adaylar Komiteye üye seçilirler.

5-

(a) Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Ancak, birinci seçimde seçilen üyelere dokuz tanesinin görev süreleri iki yılın sonunda biter; bu dokuz üyenin isimleri birinci seçimden hemen sonra Komite Başkanı tarafından kura ile seçilir.

(b) Arıza sebepleriyle boşalan Komite üyeliklerinin doldurulmasında, uzamanı Komite üyesi olarak görev yapamayacak durumda olan Devlet, Komitenin onayına tabi olarak, kendi vatandaşı olan başka bir uzman görevlendirir.

6- Komite üyelerinin Komitedeki görevlerini yerine getirirken yaptıkları giderleri Sözleşmeciler Devletler tarafından karşılanır.

9. Madde

Devlet Raporları ve Yıllık Raporlar

1- Taraf Devletler Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını sağlamaya ilişkin aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer bütün tedbirleri bildiren bir raporu aşağıda belirtilen zamanlarda Komitenin incelenmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine sunmayı taahhüt ederler.

(a) İlgili Devletler bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde;

(b) Bundan sonra her iki yılda bir ve Komite talep ettiği her zaman, Komite, Taraf Devletlerden daha fazla bilgi isteyebilir.

2- Komite yıllık olarak faaliyetleri hakkında Genel Sekreterlik aracılığıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna bir rapor sunar ve Taraf Devletlerden alınan raporları ve bilgilere dayanarak önerilerini ve genel nitelikteki tavsiyelerini bildirir. Bu öneriler ve genel nitelikteki tavsiyeler Taraf Devletler eğer mütalaa vermişse bunlarla Genel Kurula, birlikte sunulur.

10. Madde

Komitenin Çalışması

1- Komite kendi içtüzüğünü kendisi yapar

- 2- Komite, görevlilerini iki yıllık süre içinde kendisi tayin eder.
- 3- Komitenin sekreteryaya hizmetleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yerine getirilir.
- 4- Komite toplantıları normal şartlarda Birleşmiş Milletler Başkanlığının bulunduğu yerde yapılır.

11. Madde

Devlet Şikayetlerinin Komiteye Yapılması

- 1- Bir Sözleşmeci Taraf başka bir Taraf Devletin Sözleşmeyi uygulamadığını düşünecek olursa, konuyu Komitenin önüne getirir. Komite bundan sonra şikayeti ilgili Taraf Devlete iletir. Şikayetleri alan Devlet üç ay içinde, konuyu ve varsa Devlet tarafından alınabilecek önlemleri açıklığa kavuşturan yazılı açıklamalarını veya beyanlarını Komiteye sunar.
- 2- Şikayeti alan Devletin şikayeti ilk kez almasından itibaren altı ay içinde ikili görüşmeler veya taraflara açık olan başka bir usul vasıtasıyla konu hakkında her iki tarafı tatmin edici bir sonuca varılamaz ise, her iki Devlet Komiteye ve aynı zamanda diğer Devlete bir bildirimde bulunarak konuyu yeniden Komiteye havale etme hakkına sahiptir.
- 3- Komite ikinci fıkraya göre kendisine gönderilen bir konuyu, uluslararası hukukun genellikle tanınmış prensiplerine uygun olarak, kullanılabilir nitelikteki bütün iç hukuk yollarının ileri sürülmüş ve tüketilmiş olmasından sonra ele alabilir. Kuralın uygulanması süreyi makul olmayan ölçüde uzatacak olması halinde, bu kural uygulanamaz.
- 4- Komite, kendisine havale edilen her konuda, ilgili Taraf Devletlerden konuyla alakalı her türlü bilgi vermesini isteyebilir.
- 5- Bu madde ile ilgili doğan her hangi bir sorun Komite tarafından incelenirken, ilgili Taraf Devlet Komitenin görüşlerine katılması için bir temsilci gönderme hakkına sahiptir. Bu temsilcinin oy hakkı bulunmaz.

12. Madde
Devlet Şikayetlerinin Ad Hoc Uzlaştırma Komisyonu Önüne
Gelmesi

1-

- (a) Komite gerekli gördüğü bütün bilgileri elde ettikten ve bunları düzenledikten sonra, Komite Başkanı, görevi bu olayla sınırlı olan ve bundan sonra Komisyon diye geçecek olan, üyeleri Komite üyelerinden veya dışarıdan oluşan beş kişilik bir Uzlaştırma Komisyonu görevlendirir. Komisyon üyeleri ihtilafın tarafı olanların tam bir mutabakatı ile atanırlar. Komite üyeleri sorun hakkında ilgili Devletler arasında bu Sözleşmeye saygı esasına dayalı dostane bir çözüme varılması amacıyla çalışma yaparlar.
- (b) İhtilafın tarafı olan Devletler üç ay içinde Komisyonun kompozisyonu üzerinde kısmen veya tamamen bir anlaşmaya varamazlarsa, Taraf Devletlerin üzerinde anlaşmaya varamadıkları Komisyon üyeleri için Komite kendi üyeleri arasında gizil oyla ve üçte iki çoğunlukla seçim yapar.

- 2- Komisyon üyeleri kendi şahsi sıfatlarıyla görev yapar. İhtilafın tarafı olan Devletlerin ve Sözleşmeye Taraf olmayan Devletlerin vatandaşları Komisyona üye seçilemezler.
- 3- Komisyon kendi başkanını seçer ve kendi içtüzüğünü kendi yapar.
- 4- Komisyon toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komisyon tarafından tespit edilecek başka uygun bir yerde yapılır.
- 5- Taraf Devletler arasındaki bir ihtilafın Komisyonun kurulmasına yol açmasından sonra, bu Sözleşmenin onuncu maddesinin üçüncü fıkrasına göre görev yapan Sekreteryaya bu Komisyona da hizmet verir.
- 6- İhtilafın tarafı olan Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yapılacak hesaplama uygun olarak Komisyon üyelerinin bütün masraflarını eşit olarak karşılar.
- 7- Genel Sekreterlik, gerekli olduğu takdirde ihtilafın tarafı olan Devletler tarafından bu Maddenin altıncı fıkrasına göre ödeme yapılincaya kadar, Komisyon üyelerinin masraflarını ödemeye yetkilidir.

- 8- Komite tarafından elde edilen ve düzenlenen bilgiler, Komisyona verilir ve Komisyon ilgili Devletlerden kendisine başka gerekli alakalı bilgileri vermelerini isteyebilir.

13. Madde

Uzlaştırma Komisyonu Raporları

- 1- Komisyon bir konuyu tamamıyla ele aldıktan sonra, taraflar arasındaki uyuşmazlıkla ilgili bütün maddi sorunları hakkında yaptığı tespitleri belirten ve ihtilafın dostane çözümü için uygun olduğunu düşündüğü tavsiyeleri içeren bir rapor hazırlar ve bu raporu Komite Başkanına sunar.
- 2- Komite Başkanı, Komisyonun raporunu ihtilafın tarafları olan Devletlere iletir. Bu Devletler, üç ay içinde, Komisyon raporlarında yer alan tavsiyeleri kabul edip etmedikleri hakkında Komite Başkanına bilgi verirler.
- 3- Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sürenin geçmesinden sonra, Komite Başkanı, Komisyonun raporu ve ilgili Taraf Devletlerin beyanlarını, bu Sözleşmeye Taraf olan diğer Devletlere iletir.

14. Madde

Bireysel Şikayetler

- 1- Bir Sözleşmecî Taraf her zaman, kendi egemenlik alanında, bu Sözleşmede yer alan haklarının ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden bireylerden ve birey gruplarından gelen şikayetleri Komitenin alma ve inceleme yetkinin tanıdığını beyan edebilir. Komite, beyanda bulunmamış bir Taraf Devlet hakkında yapılan bir şikayeti ele almaz.
- 2- Bu maddenin birinci fıkrasına göre beyanda bulunan bir Taraf Devlet, kendi ulusal hukuk düzeni içinde, bu Sözleşmede yer alan hakların ihlal edilmesinden mağdur olduğunu iddia eden ve diğer yerel bütün hukuk yollarını tüketmiş bulunan bireylerin ve birey gruplarının yaptıkları başvuruları almak ve incelemekle yetkili olan bir kuruluş kurulabilir veya bir kuruluşuna bu yetkiyi verebilir.
- 3- Bu maddenin birinci fıkrasına göre yapılan bir beyan ve ikinci fıkraya göre kurulan veya yetkilendirilen kuruluşun adı, ilgili Taraf Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bildirilir. Genel Sekreterlik bu bilgileri diğer Taraf Devletlere iletir; Bir beyan, Genel Sekre-

terliğe yapılacak bir bildirimle her zaman geri alınabilir; ancak böyle bir geri alma, Komite önünde görülmekte olan Şikayetleri etkilemez.

4- Dilekçelerin kaydı, bu maddenin ikinci fıkrasına göre kurulan veya kendisine yetki verilen kuruluş tarafından tutulur ve her yıl bu kayıtların onaylı bir örneği, içerikleri ifŐa edilmemek koşuluyla uygun yollardan Genel Sekreterliğe ulaŐtırılır.

5- Bir Şikayetçi, bu maddenin ikinci fıkrasına göre kurulan veya görevlendirilen kuruluŐtan tatmin edici bir sonuç alamaması halinde, konuyu altı ay içinde Komiteye bildirme hakkına sahiptir.

6-

(a) Komite, kendisine ulaŐtırılan Şikayetleri gizli olarak, bu SözlöŐmenin hükümlerini ihlal ettiği iddia edilen Taraf Devletin dikkatine sunar; ancak ilgili bireyin ve gruptaki bireylerin kimliklerini bu kimselerin açık rızaları olmaksızın açıklayamaz. Komite, kimin tarafından yapıldığı belli olmayan Şikayetleri ele alamaz.

(b) Şikayeti olan Devlet üç ay içinde, konuyu açıklığa kavuşturan yazılı açıklamalarını veya beyanlarını ve kendisi tarafından alınmış olabilecek tedbirleri Komiteye sunar.

7-

(a) Komite, bu Şikayetleri ilgili Taraf Devlet ve başvurucu tarafından kendisine sunulan bütün bilgilerin ışıkında inceler. Komite, başvurucunun bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olduğunu tespit edememesi halinde, başvurucunun yaptığı Şikayetleri ele almaz. Ancak iç hukuk yollarına başvurma kuralı uygulaması halinde süre makul olmayan ölçüde uzayacak ise, bu kural uygulanmaz.

(b) Komite, eğer varsa önerilerini ve tavsiyelerini ilgili Taraf Devlete ve başvurucuya gönderir.

8- Komite yıllık raporunda bu tür Őikayetlerini bir özeti ile eğer uygunsa, ilgili taraf Devletin yaptığı açıklamalar ve beyanlar ile kendi önerilerinin ve tavsiyelerinin bir özetine yer verir.

9- Komite bu maddedeki görevlerini, bu SözlöŐmeye Taraf en az on Devletin, bu maddenin birinci fıkrasına göre beyanda bulunarak kendilerini baŐlamaları halinde yerine getirmeye yetkili olur.

15. Madde

Diğer Uluslararası Organlarla İlişki

- 1- Genel Kurulun 14 Aralık 1960 tarihli ve 1514 (XV) sayılı Koloni Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi hakkında Bildirinin amaçlarının gerçekleştirilmesi sürerken, bu Sözleşme hükümleri hiçbir biçimde, bu halklara diğer uluslararası belgeler veya Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşları tarafından verilen hakları sınırlamaz.
- 2-
 - (a) Bu Sözleşmenin sekizinci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan Komite, bu Sözleşmenin alanına giren konularla ilgili olarak, Vesa-yet altında bulunan ve Kendisini Yönetemez olan Ülkelerin halklarından ve Genel Kurulun 1514 (XV) sayılı kararının uygulandığı di-ğer bütün ülkelerden gelen başvuruları incelemekte olan Birleşmiş Milletlerin bu Sözleşmenin prensipleri ve amaçlarıyla ilgili konular-la doğrudan ilgilenen kuruluşlarından kendilerine yapılan başvurula-rın kopyalarını alır ve başvurular hakkında düşüncelerini ve tavsiye-lerini açıklar.
 - (b) Komite yukarıda (a) bendinde belirtilen Ülkeleri idare eden Yönetimler tarafından uygulanan bu Sözleşmenin prensipleri ve amaçlarıyla doğrudan ilgili bulunan yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirlerle alakalı kararların birer kopyasını Birleşmiş Milletlerin yetkili kuruluşlarından edinir ve görüşlerini açıklar ve bu ku-ruluşlara tavsiyelerde bulunur.
- 3- Komite, Genel Kurula vereceği raporda, Birleşmiş Milletler kuruluşların-dan elde ettiği raporların ve başvuruların bir özetine ve bu başvurular ve raporlar ile ilgili olarak Komitenin görüşlerine ve tavsiyelerine yer verir.
- 4- Komite, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinden bu Sözleşmenin amaçlarıyla ve bu Maddenin ikinci fıkrasının (a) bendinden geçen Ülke-lerle ilgili olarak kendisine sunulan her türlü bilgiyi isteyebilir.

16. Madde

Diğer Uluslararası Usullerle İlişki

Bu Sözleşmenin ihtilafın veya şikayetlerin çözümü ile ilgili hükümleri, Birleşmiş Milletlerin ve onun uzman kuruluşların kurucu belgelerinden ihtilaf-ların ve şikayetlerin çözümü için getirilen usuller saklı kalmak kaydıyla uy-

gulanır ve bu hükümleri Taraf Devletlerin, kendi aralarında yürürlükte bulunan uluslararası genel ve özel sözleşmelere uygun olarak bir ihtilafı çözmek için düzenledikleri diğer usullere başvurmalarını engellemez.

BÖLÜM III

SON HÜKÜMLER

17. Madde

İmza ve Onay

- 1- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere veya Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarına Üye bütün Devletlerin, Uluslararası Adalet Divanı Statüsüne Taraf olan Devletlerin ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşmeye Taraf olması için davet edilen Devletlerin imzasına açıktır.
- 2- Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

18. Madde

Katılma

- 1- Bu Sözleşme, Sözleşmenin 17. Maddesinin birinci fıkrasında belirtilen her hangi bir Devletin katılmasına açıktır.
- 2- Katılma kararları, katılma belgelerinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesiyle yürürlüğe girer.

19. Madde

Yürürlüğe Girme

- 1- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yirmi yedinci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren geçen otuzuncu gün yürürlüğe girer.
- 2- Yirmi yedinci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan veya uygun bulun Devletler bakımından bu Sözleşme, kendi onay belgesini veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

20. Madde

Çekinceler

- 1- Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği onaylama veya katılma anında bu Sözleşmeye Devletler tarafından konan çekinceleri alır ve Sözleşmeye Taraf olan veya olabilen bütün Devletlere gönderir. Çekincelere itiraz eden bir Devlet, bu iletişimin yapılmasından itibaren doksan gün içinde, kabul etmediği çekinceler hakkında Genel Sekreterliğe bildirimde bulunur.
- 2- Bu Sözleşmenin konusuna ve amacına uygun olmayan bir çekince kabul edilemez ve bu Sözleşmeyle kurulan bir kuruluşun çalışmasını engellemeye yönelik sonuçlar doğuracak bir çekinceye de imkan tanınmaz. Bir çekinceye bu Sözleşmeye taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından itiraz edilmesi halinde, bu çekince Sözleşmeyle bağdaşmaz veya engelleyici olduğu kabul edilir.
- 3- Çekinceler her zaman Genel Sekreterliğe hitaben yapılacak bir bildirimle geri alınabilir. Bu bildirimler Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

21. Madde

Sözleşmeden Çıkma

Sözleşmeye Taraf olan bir Devlet, bu Sözleşmeden Genel Sekreterliğe yapacağı bir bildirimle Sözleşmeden çıkabilir. Çıkma bildirimini bu bildirimden Genel Sekreter tarafından alınmasından bir yıl sonra yürürlüğe girer.

22. Madde

Uyuşmazlıkları Uluslararası Adalet Divanı'na Gönderme

Bu Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması konusunda iki veya daha fazla Taraf Devlet arasında çıkan bir uyuşmazlık, bu Sözleşmede açıkça öngörülen görüşme veya diğer usullerle çözüme kavuşturulamaz ise, uyuşmazlığın tarafları başka bir anlaşma tarzı üzerinde anlaşmadıkça uyuşmazlık, uyuşmazlığın tarafı olan bir Devlet tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na götürülebilir.

23. Madde

Sözleşmenin Gözden Geçirilmesi

- 1- Sözleşmeye Taraf bir Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sek-

reterliğine hitaben yazılı bir bildirim şeklinde, her zaman bu Sözleşmenin değiştirilmesi yönünde bir talepte bulunulabilir.

- 2- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep karşısında, eğer varsa, yapılabilecek işlemler hakkında karar verir.

24. Madde

Genel Sekreter Tarafından Yapılan Bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, bu Sözleşmenin 17. Maddesinin birinci fıkrasında geçen bütün Devletleri aşağıdaki konular hakkında bilgilendirir.

- (a) On yedi ve on sekizinci maddelere göre imza, onay ve katılmalar;
- (b) On dokuzuncu maddeye göre Sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi;
- (c) On dört, yirmi ve yirmi üçüncü maddelere göre alınan şikayetler ve beyanlar;
- (d) Yirmi birinci maddeye göre Sözleşmeden çıkma bildirimleri;

25. Madde

Orijinal Metin

- 1- Bu Sözleşmenin eşit ölçüde orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri, Birleşmiş Milletler arşivinde saklanır.
- 2- Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği bu Sözleşmenin onaylı bir örneğini, bu Sözleşmenin 17. Maddesinin birinci fıkrasında belirtilen kategorilerden birine giren bütün Devletlere iletir.

1.2.13. DİN VEYA İNANCA DAYANAN HER TÜRLÜ HOŞGÖRÜSÜZLÜĞÜN VE AYRIMCILIĞIN TASFİYE EDİLMESİNE DAİR BİLDİRİ

Genel Kurul,

Birleşmiş Milletler Şartının temel prensiplerinden birinin, her insanın doğasında bulunan insanlık onuru ile eşitlik olduğunu ve bütün üye devletlerin ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımcılığı yapmaksızın herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine her yerde saygı gösterilmesini ve uyulmasını sağlamak ve teşvik etmek için teşkilatla birlikte ayrı ayrı veya ortaklaşa faaliyette bulunma taahhüdü altına girdiklerini dikkate alarak,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ve İnsan Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmelerin ayrımcılık yapmama ve hukuk önünde eşitlik prensipleri ile düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüğünü ilan ettiğini dikkate alarak,

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, özellikle düşünce, vicdan, din ve her türlü inanç özgürlüğüne kayıtsız kalmanın ve bu özgürlükleri ihlal etmenin, doğrudan veya dolaylı olarak, bilhassa diğer devletlerin iç işlerine yabancı müdahalesi olarak kullanıldığı ve haklar ve uluslararasıdaki nefretin tuştığı yerlerde savaşları ve insanlığa büyük acıları beraberinde getirdiğini dikkate alarak,

Din veya inanç, inancını açıklayan bir kimsenin yaşam anlayışının temel unsurlardan biri olduğunu ve bu din veya inanç özgürlüğüne bütünüyle saygı gösterilmesi ve güvence altına alınması gerektiğini dikkate alarak,

Din ve inanç özgürlüğü ile ilgili konularda anlayışın, hoş görünün ve saygının ilerletilmesinin ve din veya inancın Birleşmiş Milletler şartıyla, Birleşmiş Milletlerin ilgili diğer belgeleriyle ve bu bildirin amaçları ve prensipleri ile bağdaşmayacak hedefler için kullanılmasının kabul edilmezliğini sağlamanın temel olduğunu dikkate alarak,

Din ve inanç özgürlüğünün ayrıca dünya barışı, sosyal adalet ve halklar arasında dostluk hedeflerine varılmasında ve sömürgecilik ve ırksal ayrımcılıkla ilgili ideolojilerin ve uygulamaların tasfiye edilmesine katkıda bulunacağını dikkate alarak,

Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşlarının himayesinde kabul edilen ve yürürlüğe girme durumunda bulunan her türlü ayrımcılığın tasfiye edilmesine dair sözleşmelerin tatmin edici olduklarını kaydederek,

Din veya inanç konularında dünyanın bazı bölgelerinde hala hoşgörüsüz-

lük gösterilmesinden ve ayrımcılık bulunmasından kaygı duyarak,

Hangi biçimde ve görünümde olursa olsun bu tür hoşgörüsüzlüklerin süratle tasfiye edilmesi ve din veya inanç sebebiyle ayrımcılık yapılmasının önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi için gerekli bütün tedbirlerin almaya karar vererek,

Din veya inanca dayanan her türlü hoşgörüsüzlüğün ve ayrımcılığın tasfiye edilmesine dair bu bildiriye ilan eder:

1. Madde

Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, bir dine veya dilediği inanca sahip olma ve dinini veya inancını kendi başına veya başkaları ile birlikte toplu olarak ve aleni veya gizli biçimde ibadet etme, gereklerine uyma, uygulama ve öğretme yoluyla açığa vurma özgürlüğünü de içerir.
2. Hiç kimse bir dine veya dilediği inancına sahip olma özgürlüğünü zedeleyecek bir zorlamaya maruz bırakılamaz.
3. Bir kimsenin dini veya inancını veya açığa vurma özgürlüğünü, sadece hukuken öngörülen ve kamu güvenliğini, kamu düzeni, sağlığı, ahlakı veya başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli olduğu ölçüde sınırlamalara tabi tutulabilir.

2. Madde

Ayrımcılık Yasağı

1. Hiçkimse din veya başka bir inancı sebebiyle bir devlet, bir kurum, bir kişi veya kişi grubu tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.
2. Bu bildirinin amacı bakımından "din veya inanca dayanan hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık" deyimini eşitlik üzerine kurulu bulunan insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını hükümsüz kılma veya zedeleme amacı taşıyan veya bu sonucu doğuran, din veya inanca dayalı bir farklılaştırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma anlamına gelir.

3. Madde

Din veya İnanca Dayanan Ayrımcılığın Anlamı

İnsanlar arasında din veya inanca dayanan bir ayrımcılık, insanlık onuruna

karşı bir aşağılama ve Birleşmiş Milletler Şartının prensiplerini inkar oluşturur: Bu ayrımcılık , İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ilan edilen ve İnsan Hakları Uluslararası sözleşmelerinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenen insan haklarının ve temel özgürlüklerini ihlal ettiği ve uluslararası dostane ve barışçıl ilişkilere karşı bir engel olduğu için yasaklanır.

4. Madde

Din veya İnanca Dayanan Ayrımcılığı Önleme ve Tasfiye Etme Yükümlülüğü

1. Bütün devletler, kişisel, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yaşamın her alanında insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tanınması, kullanılması ve bunlardan yararlanılması sırasında din ve inanca dayanan ayrımcılığı önlemek ve tasfiye etmek için etkili tedbirler alır.
2. Bütün devletler, bu tür ayrımcılığı yasaklamak için gerektiği takdirde mevzuat çıkartmak veya değiştirmek de dahil, din veya bu konudaki diğer inançlara dayanan hoşgörüsüzlükle mücadele etmek üzere gerekli bütün tedbirleri almak için her türlü çabayı gösterir.

5. Madde

Çocuğun Hakları

1. Çocukların anne ve babaları, eğer varsa vasileri kendi dinlerine veya inançlarına ve kendi inançları doğrultusunda çocuklarının yetişmelerini istedikleri ahlak eğitime uygun bir tarzda aile içindeki yaşamı düzenleme hakkına sahiptir.
2. Her çocuk din veya inanç konularında anne ve babasının ve varsa vasisinin dileğine uygun olan bir eğitime ulaşma hakkından yararlanır; çocuklar, kendi anne ve babasının veya vasisinin dileğine aykırı bir din veya inanç öğretimi almaya zorlanamaz; bu konuda çocukların yüksek menfaatleri yönlendirici bir prensiptir.
3. Çocuklar, din veya inanca dayanan her türlü ayrımcılığa karşı korunur. Çocuklar anlayış, hoşgörü, halklar arasında dostluk ve evrensel kardeşlik, başkalarının din veya inanç özgürlüğüne saygı ruhu ile bütün enerjisini ve yeteneklerini insan kardeşlerinin hizmetine sunması gerektiği bilinci içinde yetiştirilir.

4. Anne ve babasının veya bir vasinin bakımı altında bulunmayan çocukların din veya inançları konusunda, kendi ifade ettikleri dilekleri veya onların dileklerini gösteren başka belirtiler dikkate alınır; çocukların yüksek menfaatleri, yönlendirici bir prensiptir.
5. Çocuğun içinde yetiştirildiği bir din veya inancın uygulamaları, bu bildirisinin birinci maddesinin üçüncü fıkrası dikkate alınarak, çocuğun fiziksel veya ruhsal sağlığına veya tam olarak gelişmesine zarar verici olamaz.

6. Madde

Düşünce, Vicdan veya İnanç Özgürlüğünün İçeriği

Düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüğü bu bildirisinin birinci maddesine uygun olarak ve birinci maddenin üçüncü fıkrası hükümleri içerisinde başka özgürlüklerin yanında, aşağıdaki özgürlükleri de içerir.

- a) Bir din veya inanç ile bağlantılı olarak, ibadet etme veya toplanma ve bu amaç için gerekli yerleri kurma ve kullanma;
- b) Gerekli vakıf veya insancıl kurumlar kurma ve bunları işletme;
- c) Bir dinin veya inancın törenlerine veya geleneklerine ilişkin gerekli araçları ve materyalleri yeterli ölçüde yapma, alma ve kullanma;
- d) Bu alanla ilgili yazıları yazma, yayınlama ve dağıtma;
- e) Bir din veya inancın öğretimini bu amaçlar için uygun yerlerde yapma;
- f) Bireylerden ve kurumlardan gönüllü mali yardım vermelerini isteme ve alma;
- g) Bir dinin veya inancın gerekleri ve standartları bakımından uygun olan liderleri yetiştirme, atama, seçme ve yerini alacak olanı belirleme;
- h) Bir kimsenin dininin veya inancının kurallarına uygun olarak dinlenme günlerine ve bayram tatillerine ve törenlerine uygun davranma;
- i) Ulusal ve uluslararası düzeyde, din ve inanç konularında bireyler ve topluluklarla iletişim kurma ve sürdürme;

7. Madde

Hakların İç Hukukla Olan İlişkisi

Bu bildiride yer verilen haklar ve özgürlükler herkesin bu hakları ve özgürlükleri uygulama da kullanabilmesini sağlayacak şekilde ulusal mevzuatta düzenlenir.

8. Madde

Hakların Uluslararası Belgelerle İlişkisi

Bu bildirideki hiçbir hüküm İnsan Hakları Evrensel Bildirisiyle insan haklarına uluslararası sözleşmelerde tanımlanan bir hakkı kısıtlayıcı veya kullanımını durdurucu bir şekilde yorumlanamaz.

1.2.14. İŞKENCEYE ve DİĞER ZALİMANE, İNSANLIK DIŞI veya ONUR KIRICI MUAMELE veya CEZAYA KARŞI SÖZLEŞME

Bu sözleşmeye taraf devletler;

Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen prensiplere göre, insanlık ailesinin bütün üyelerinin sahip oldukları eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın, yeryüzündeki özgürlük adalet ve özgülüğün temeli olduğunu dikkate alarak,

Bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu, insanlık onurundan türediğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Şartına ve özellikle 55. Maddesine göre devletlerin insan haklarına ve temel özgürlüklere her yerde saygı gösterilmesini ve uygun davranılmasını sağlama yükümlülüğünü dikkate alarak,

Hiç kimsenin işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılmayacağını öngören İnsan Hakları Evrensel Beyannemesi'nin 5. Maddesini ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 7. Maddesini göz önünde tutarak,

Genel Kurul tarafından 9 Aralık 1975 tarihinde kabul edilen Herkesin İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasına Dair Bildiri de gözönünde tutularak,

Dünyanın her tarafında işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı daha etkili bir mücadele yapılmasını arzu ederek,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM

MADDİ HÜKÜMLER

1. Madde

İşkence Tanımı

1. Bu sözleşmenin amacı bakımından "işkence", bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığından kuşkulanan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan her hangi bir sebeple bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak aşırı acı veya ıstırap veren her hangi bir fiildir. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlarla rastlaşan acı veya ıstırap işkence, sayılmaz.
2. Bu madde, uygulama alanı daha geniş olan hükümlerin bulunduğu veya bulunabileceği uluslararası belge veya ulusal mevzuat hükümlerinin uygulanmasını önlemez.

2. Madde

İşkenceyi Önleme Yükümlülüğü ve İşkenceyi Haklı Gösterme Yasası

1. Her bir taraf devlet kendi egemenliği altındaki ülkelerde işkence fiillerinin işlenmesini önlemek için etkili yasal, idari, yargısal veya diğer tedbirleri alır.
2. Her ne olursa olsun, savaş durumu, savaş tehditi, iç siyasal huzursuzluk veya diğer olağanüstü hal gibi her hangi bir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.
3. Bir amirin veya bir kamu makamının verdiği bir emir, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.

3. Madde

İade Yasası

1. Hiçbir taraf devlet, bir kimsenin diğer bir devlette işkence tehlikesine

maruz kalacağına inanmak için esaslı sebeplerin bulunması halinde, bu kimseyi sınır dışı edemez, geri gönderemez veya iade edemez.

2. Yetkili makamlar bu tür bir sebebin bulunup bulunmadığına karar vermek amacıyla, sözkonusu devlette insan haklarının aşırı, açık veya kitlesel bir tarzda ihlalinin bulunup bulunmadığı da dahil mümkün olmadığı kadar her türlü hal ve şartı dikkate alırlar.

4. Madde

İşkenceyi Cezalandırma Yükümlülüğü

1. Her bir taraf devlet bütün işkence fiillerini kendi ceza kanununda suç olarak düzenler. İşkence fiilini işlemeye teşebbüs ile her hangi bir kimsenin işkenceye iştirak etme veya katılma oluşturan fiilleri de aynı şekilde suç olarak düzenlenir.
2. Her bir taraf devlet bu fiillerin aşırılıklarını göz önünde tutarak uygun cezalar ile cezalandırır.

5. Madde

Devletin Yargılama Yetkisi

1. Her bir taraf devlet 4. Maddede belirtilen suçlar hakkında kendi yargılama yetkisini tespit etmek için aşağıdaki haller ile ilgili olarak gerekli düzenlemeleri yapar:
 - a) Suçların kendi egemenlik alanı içinde bulunan ülkelerde veya kendisine kayıtlı bir gemide veya uçakta işlenmesi hali;
 - b) Suçu işlediği iddia edilen kişinin kendi vatandaşı olma hali;
 - c) Kendisinin gerekli görmesi durumunda mağdurun kendi vatandaşı olması hali.
2. Her bir taraf devlet; fail olduğu iddia edilen kimsenin kendi egemenlik alanı üzerinde bulunması ve bu kimseyi 8. Madde gereğince aynı maddenin birinci fıkrasında belirtilen devletlere iade etmemesi halinde, aynı şekilde bu tür suçlar hakkında gerekli gördüğü düzenlemeleri yapar:
3. Bu sözleşme, iç hukuka uygun olarak kullanılan bir cezai yargılama yetkisini ortadan kaldırmaz.

6. Madde

İşkence Yapanı Adalet Huzuruna Çıkarmak İçin Alınacak Tedbirler

1. Bir taraf devlet, kendisine sunulan bilgileri inceledikten sonra ülkesi üzerinde bulunan bir kimsenin Sözleşmenin 4. Maddesinde belirtilen bir suçu işlemiş olduğuna ikna olduğu takdirde, bu kimseyi nezarete koyar veya adalet huzuruna çıkarmak için gerekli tedbirleri alır. Nezaret veya diğer hukuki tedbirler devletin iç hukukunda öngörüldüğü şekilde alınır; bu tedbirler ancak bir ceza veya iade etme davasının açılmasına imkan tanınması için gerekli olduğu sürece devam eder.
2. Bu durumdaki bir devlet olaylar hakkında derhal bir ön soruşturma yapar.
3. Bu maddenin birinci fıkrasına göre tutulan bir kimsenin vatandaşı olduğu devletin en yakındaki yetkili bir temsilcisi ile, eğer kendisi vatansız ise kendisinin genellikle ikamet ettiği devletin temsilcisi ile derhal iletişim kurmasına yardım edilir.
4. Bir devlet bu maddeye göre bir kimseyi nezarete koymuş ise 5. Madde'nin birinci fıkrasında belirtilen devlete böyle bir kimsenin nezarete konulmuş olduğunu ve tutulmasını gerektiren şartları derhal bildirir. Bu maddenin ikinci fıkrasında yapılması istenen ön soruşturmayı yapan devlet vardığı sonuçları sözü edilen devlete hemen bildirir ve yargılama yetkisini kullanmak isteyip istemediğini belirtir.

7. Madde

Kovuşturma, Kanıt Standardı ve Adil Muamele

1. Bir taraf devletin egemenliği altında olan bir ülkede Sözleşmenin 4. Maddesinde belirtilen bir suçu işlemiş olduğu iddia edilen bir kimsenin bulunması halinde, bu devlet eğer bu kimseyi iade etmeyecek ise, 5. Maddede öngörülen hallerde olayı kovuşturması için yetkili makamlarına havale eder.
2. Bu makamlar her hangi bir aşırı suç hakkında o devletin kanunları gereğince nasıl karar veriyorlarsa bu olay hakkında da aynı tarzda karar verirler. Sözleşmenin 5. Maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen hallerde kovuşturma ve mahkumiyet için gerekli olan kanıtlama standardı 5.

Maddenin birinci fıkrasında belirtilen olaylarda da aranan kanıt standardından daha düşük olamaz.

3. Sözleşmenin 4. Maddesindeki bir suçla bağlantılı olarak hakkında yargılama yapılan bir kimsenin muhakemenin her aşamasında adil muamele görmesi güvence altına alınır.

8. Madde **Suçluların İadesi**

1. Sözleşmenin dördüncü maddesinde belirtilen suçlar, taraf devletler arasında varolan bir suçluların iadesi sözleşmesi bakımından failleri iade edilebilir suçlar olarak kabul edilir. Taraf devletler kendi aralarında yaptıkları her suçluların iadesi sözleşmesine, bu tür suçları iade edilebilir suçlar olarak koymayı taahhüt ederler.
2. Suçluların iadesi için bir sözleşmenin bulunması şartını arayan bir taraf devlet kendisiyle iade sözleşmesi bulunmayan bir diğer taraf devletten suçluların iadesi talebi almış ise, bu sözleşmeyi bu tür suçluların iadesi bakımından hukuki bir temel olarak kabul edebilir. Suçluların iadesi, kendisinden talep edilen devletin hukukunda öngörülen diğer şartlara da tabidir.
3. Suçluların iadesi için bir sözleşmenin bulunması şartını aramayan taraf devletler, talep edilen devletin hukukunda öngörülen şartlara tabi olarak, bu tür suçları kendi aralarında iade edilebilir suçlar olarak kabul ederler.
4. Taraf devletler arasındaki iade bakımından bu tür suçlar, sadece meydana geldikleri yerde işlenmiş suçlar olarak değil, fakat ayrıca sözleşmenin beşinci maddesinin birinci fıkrasında yargılama yetkisini düzenlemesi istenen devletlerin ülkelerinde de işlenmiş suçlar olarak muameleye tabi tutulur.

9. Madde **Ceza Davasında Yardım Yükümlülüğü**

1. Taraf devletler, sözleşmenin dördüncü maddesinde belirtilen suçlar bakımından yürütülen ceza muhakemesi için gerekli olup ellerinde bulunan her türlü delilin verilmesi de dahil, bu muhakeme ile bağlantılı olarak birbirlerine her türlü yardımda bulunurlar.

2. Taraf devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki yükümlülüklerini, aralarında mevcut bulunabilecek karşılıklı adli yardım sözleşmelerine uygun olarak yerine getirirler.

10. Madde

İşkence Yasağı Hakkında Eğitim Verilmesi

1. Her bir taraf devlet işkence yasağı konusundaki eğitim ve bilginin sivil veya askeri bütün kanun adamlarının, sağlık personelinin, kamu görevlilerinin ve her hangi bir biçimde gözaltına alınan, tutulan veya hapsedilen bireylerin nezaretiyle, sorgulanmasıyla veya ıslahıyla meşgul olan diğer kimselerin eğitim programlarına dahil edilmesini sağlar.
2. Her bir taraf devlet bu tür kimselerin görev ve yetkileri konusunda yayınlanan yönetmelik veya talimatlarda işkence yasağına yer verir.

11. Madde

Sorgulama Yöntemlerini ve Uygulamayı Denetleme

Her bir taraf devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede her hangi bir işkence olayının meydana gelmesini önlemek amacıyla, sorguya dair kurallar, talimatlar, yöntemler ve uygulamalar ile her hangi bir biçimde gözaltına alınan, tutulan veya hapsedilen kimselerin nezareti ve ıslahına dair düzenlemelerini de sistematik olarak denetler.

12. Madde

İşkence Fiillerini Soruşturma

Her bir taraf devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede bir işkence fiilinin işlendiğine inanmak için makul sebepler bulunması halinde, yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir soruşturma yapılmasını sağlar.

13. Madde

Yetkililere Şikayet Hakkı

Her bir taraf devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede işkence gördüğünü iddia eden bireylere şikayet etme ve şikayetinin yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir biçimde incelenmesini isteme hakkı sağlar. Şikayet edenin ve tanıkların, şikayetin veya yapılan tanıklığın sonucu olarak her hangi bir kötü muamele veya tehdide karşı korunmasını sağlayacak gerekli tedbirler alınır.

14. Madde

Giderim ve Tazminat Hakkı

1. Her bir taraf devlet bir işkence fiili mağduruna giderim elde etme ve mümkün olduğu kadar tam bir rehabilitasyon için gereken de dahil, adil ve yeterli miktarda tazminat alma hakkı tanır. İşkence fiilinin sonucu olarak mağdurun ölmesi halinde, mağdurun bakmakla yükümlü olduğu kimseler de tazminat alma hakkına sahip olurlar.
2. Bu maddenin hiçbir hükmü, mağdurların ve diğer kimselerin ulusal hukukta mevcut bulunabilecek haklarını etkilemez.

15. Madde

İşkence Altında Verilen İfadeler

Her bir taraf devlet, işkence sonucu alındığı ortaya çıkan bir ifade, işkence yapmaktan sanık bir kimsenin aleyhine bu beyanın alındığına dair bir delil olarak kullanılması hariç hiçbir yargılamada ileri sürülmemesini sağlar.

16. Madde

İşkence Oluşturmayan Diğer Eylemler

1. Her bir taraf devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede, birinci maddede tanımlanan işkenceye varmayan diğer zalimane, insanlık dışı veya fiillerinin bir kamu görevlisi ve resmi sıfatla hareket eden bir diğer kimse tarafından veya bir kimsenin teşviki veya rızası muvafakati ile işlenmesini önlemeyi taahhüt eder. Sözleşmenin özellikle 10, 11, 12 ve 13. maddelerinde yer alan yükümlülükler, işkence sözcüğü yerine diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı bir muamele veya ceza terimleri konarak uygulanır.
2. Bu sözleşme hükümleri diğer uluslararası belgelerin veya ulusal hukukun zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı yasaklayan veya iade veya sınır dışı etme ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına engel olamaz.

II. BÖLÜM

ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERİ

17. Madde

İşkenceye Karşı Komite

1. Bundan sonraki hükümlerde verilen hükümleri yapmak üzere bundan sonra "Komite" diye geçecek olan bir İşkenceye Karşı Komite kurulur. Komite, yüksek ahlaki niteliklere sahip olan ve insan hakları alanındaki uzmanlıkları ile tanınan, kendi şahsi sıfatlarıyla görev yapabilecek on tane uzmandan oluşur. Bu uzmanlar, dengeli bir coğrafi dağılım esasına ve hukuki tecrübeye sahip bazı kimselerin komiteye katılmasındaki yararlılığına bakılarak taraf devletler tarafından seçilirler.
2. Komite üyeleri, taraf devletler tarafından aday gösterilen kişilerin yer aldığı bir listeden gizli oyla seçilirler. Her taraf devlet, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi gereğince kurulmuş bulunan İnsan Hakları Komitesine üye olup İşkenceye Karşı Komite de çalışmak isteyenlerin aday gösterilmesindeki yararlılığı da göz önünde tutarlar.
3. Komite üye seçimleri, iki yılda bir Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin çağrısı üzerine taraf devletlerin bir araya geldikleri toplantılarda yapılır. Taraf devletlerin üçte ikisiyle nisabın olduğu bu toplantılarda, en fazla oyu alan ve toplantıya katılıp ve oy kullanan taraf devletlerin temsilcilerinin yarısından bir fazlasının oyunu alan kişiler komiteye üye seçilmiş olur.
4. İlk seçimler, bu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç altı ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri her bir seçimin yapılacağı tarihten en az dört ay önce taraf devletleri üç ay içinde adaylarını göstermeleri için davet eder. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu suretle aday gösterilen kişilerin isimlerini alfabetik sıraya koyup kendilerini aday gösteren taraf devletleri belirterek hazırladığı isim listesini taraf devletlere gönderir.
5. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Aday gösterilmeleri halinde yeniden seçilebilirler. Ancak, yapılan birinci seçimde seçilen üyelerden beş tanesinin süresi iki yıl sonra sona erer; bu beş üyenin isimleri, ilk seçimden hemen sonra bu maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen toplantının başkanı tarafından kura ile belirlenir.

6. Bir Komite üyesinin ölmesi veya istifa etmesi veya bir başka nedenle komitedeki görevini yapamayacak duruma gelmesi halinde, kendisini aday gösteren taraf devlet onun yerine kendi vatandaşları arasından geri kalan süreyi tamamlaması için başka bir aday göstererek taraf devletin onayına sunar. Önerilen bu atama konusunda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından kendilerine haber verilen taraf devletlerden yarısı veya daha fazlası altı hafta içinde olumsuz bir yanıt vermediği takdirde, bu atamaya onay verildiği kabul edilir.
7. Komite üyelerinin komitedeki görevlerini yerine getirmeleri sırasında yaptıkları giderler, Sözleşmeye taraf devletler tarafından karşılanır.

18. Madde

Teşkilat ve Masraflar

1. Komite için çalışacak kişiler iki yıllık bir süre için komite tarafından seçilir. Bu görevliler yeniden seçilebilir.
2. Komite içtüzüğünü kendisi yapar; içtüzük kuralları diğer konuların yanında aşağıdaki konuları da düzenler:
 - a) Komitenin toplantı nisabının altı üyeden oluşması;
 - b) Komitenin kararları, mevcut üyelerin oy çokluğu ile alınması.
3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu sözleşmeye göre kurulan komitenin görevlerini etkili bir biçimde yerine getirebilmesi için gerekli personeli ve kolaylıkları sağlar.
4. Komite, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin toplantı daveti üzerine ilk toplantısını yapar. Bu ilk toplantıdan sonra Komite, içtüzük hükümlerinde öngörüldüğü zamanlarda toplanır.
5. Komitenin ve taraf devletlerin toplantıları ile ilgili olarak yapılan masrafları taraf devletler karşılar. Bu maddenin üçüncü fıkrası gereğince görevlilerin ücretler ve imkanlar gibi Birleşmiş Milletler tarafından karşılanan giderler de yine taraf devletlerce geri ödenir.

19. Madde

Devlet Raporları

1. Taraf devletler Sözleşme uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri yerine

getirmek için aldıkları tedbirler hakkında hazırladıkları raporları, sözleşmenin ilgili taraf devlet bakımından yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği aracılığıyla komiteye sunarlar. Bundan sonra aldıkları yeni tedbirler konusunda her dört yılda bir ek raporlar ile komitenin istediği zaman hazırladıkları diğer raporları komiteye sunarlar.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği aldığı raporları diğer bütün taraf devletlere gönderir.
3. Her rapor komite tarafından incelenir ve komite bu raporlar hakkında gerekli gördüğü yorumları yapar; komite yaptığı bu yorumları ilgili taraf devlete gönderir. Taraf devlet komitenin bu yorumları üzerinde yaptığı saptamalar ile birlikte komiteye bir cevap verebilir.
4. Komite yirmi dördüncü maddeye göre verdiği yıllık raporuna, gerekli gördüğü takdirde, ilgili taraf devletten aldığı saptamalarla birlikte bu maddenin üçüncü fıkrasına göre yaptığı yorumları da ekleyebilir. İlgili taraf devlet tarafından talep edilmesi halinde komite, bu maddenin birinci fıkrasına göre sunulan raporun bir kopyasını da ekleyebilir.

20. Madde

İnceleme ve Araştırma

1. Komite, taraf devletin egemenliği altındaki bir ülkede işkencenin sistematik olarak yapıldığına dair esaslı belirtilerin bulunduğunu gösteren bilgileri güvenilir kaynaklardan alması halinde, kendisine ulaşan bilginin incelenmesi ve bu amaçla söz konusu bilgi hakkında saptamalarını sunması için bu taraf devleti kendisiyle işbirliği yapmaya davet eder.
2. Komite, ilgili taraf devlet tarafından kendisine sunulmuş saptamalar ile birlikte elindeki mevcut diğer enformasyonu da dikkate alarak, gerekli gördüğü takdirde bir yada birden fazla komite üyesini hemen gizli bir araştırma yapmaları ve durumu komiteye rapor etmeleri için görevlendirme kararı alır.
3. Yukarıdaki ikinci fıkraya göre bir araştırma yapılacak olursa, Komite, ilgili taraf devletin işbirliği yapmasını ister. İlgili taraf devlet ile yapılan anlaşma, bu devletin ülkesine bir ziyaret yapmayı da içerebilir.

4. Komite, ikinci fıkraya göre bir üyesinin veya üyelerinin yaptıkları tespitleri inceledikten sonra, durum çerçevesinde uygun gördüğü yorumları veya önerileri ile birlikte, üyelerinin yaptıkları tespitleri ilgili taraf devlete gönderir.
5. Bu maddenin birinci fıkrasından dördüncü fıkrasına kadar belirtilen bütün Komite işlemleri gizli olarak yapılır; bu işlemlerin her aşamasında taraf devletin işbirliği yapması aranır. Komite ikinci fıkraya uygun olarak bir araştırma yapması amacıyla bu tür işlemleri tamamlandıktan sonra, ilgili taraf devlet ile konuyu görüşmesinin ardından, yirmi dördüncü maddeye göre hazırlayacağı yıllık raporunda yaptığı işlemlerle vardığı sonuçların bir özetine yer verebilir.

21. Madde

Devlet Şikayetleri

1. Bu sözleşmeye taraf bir devlet bu maddeye göre her hangi bir zamanda komitenin, bir taraf devletin bu sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirmediğine dair diğer bir taraf devlet hakkında şikayetine sebep olan iddialarını alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Bu tür şikayetler, sadece kendisi bakımından komitenin yetkisini tanıma beyanı vermiş bir taraf devlet tarafından yapılması halinde, bu maddede belirtilen usule göre alınıp incelenebilir. Bir şikayetin, tanıma beyanında bulunmamış bir taraf devlet ile ilgili olarak yapılması halinde, Komite bu şikayeti ele alamaz. Bu maddeye göre alınan şikayetler aşağıdaki usule göre ele alınıp incelenir;
 - a) Bir taraf devlet, diğer bir taraf devletin bu sözleşme hükümlerini uygulamadığını düşünürse, bu mesele hakkında yazılı bir şikayet biçiminde o taraf devletin dikkatini çeker. Şikayetin alınmasından itibaren üç ay içinde, şikayeti alan devlet şikayeti gönderen devlete meseleyi açığa kavuşturan bir açıklama veya bir başka beyan gönderir; bu beyanda mümkün olduğu kadar ve konuyla ilgili olduğu ölçüde, mesele hakkında iç hukukta alınan, sürmekte olan veya kullanılabilir olan usullere ve hukuki yollara yer verilir;
 - b) İlk şikayetin alıcı devlet tarafından alınmasından itibaren altı ay içinde mesele her iki taraf devleti de tatmin edici bir şekilde sonuçlanmaz ise, her iki devlet de hem komiteye ve hem de diğer devlete verecekleri bir bildirim ile meseleyi Komiteye intikal ettirme hakkına sahiptir;

- c) Komite kendisine intikal eden bir meseleyi ancak, uluslararası hukukun genellikle tanınmış prensiplerine uygun olarak bütün iç hukuk yollarının harekete geçirilmiş ve tüketilmiş olduğunu tespit ettikten sonra ele alabilir. İç hukuk yollarının tüketilmesi makul olamayacak derecede uzun sürecek ise veya bu sözleşmenin ihlal edilmesinden ötürü mağdur olan kimseye etkili bir giderim sağlama ihtimali yoksa, bu kuralın uygulanmış olması aranmaz;
- d) Komite bu maddeye göre şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar;
- e) Komite yukarıdaki (c) bendinde yer alan hükümler çerçevesinde, mescenin bu sözleşmede öngörülen yükümlülöklere saygı esasına dayanan dostane bir biçimde çözümlenmesi için ilgili taraf devletlere yardım eder. Komite bu amacı gerçekleştirebilmek için eğer gerekiyorsa, tarafları uzlaştırmak üzere bir ad hoc komisyon kurar;
- f) Komite bu fıkraya göre kendisine intikal eden bir mesele ile alakalı her türlü bilgiyi, (b) bendinde sözü edilen ilgili taraf devletlerin kendisine vermelerini isteyebilir;
- g) Bu fıkranın (b) bendinde sözü edilen taraf devletler, bir mesele komite tarafından incelendiği sırada temsil edilme ve sözlü ve/veya yazılı sunuşlarda bulunma hakkına sahiptirler;
- h) Komite yukarıdaki (b) bendine göre bir bildirim aldığı tarihten itibaren on iki ay içinde aşağıdaki şekilde bir rapor hazırlar:
 - i) Eğer (e) bendinde sözü edilen çözüme ulaşmış ise, komite raporunda sadece olayların kısa bir özetini ve ulaşılan sonucu belirtmekle yetinir;
 - (ii) Eğer (e) bendinde sözü edilen çözüme ulaşamamış ise, Komite raporunda olayların kısa bir özetini belirtmekle yetinir; ayrıca ilgili taraf devletler tarafından yapılan yazılı sunuşlar ile sözlü sunuşların tutanakları rapora eklenir. Mesele ne olursa olsun rapor, ilgili taraf devlete iletilir.

Bu maddenin hükümleri, bu sözleşmeye taraf devletlerden beş tanesi birinci fıkraya göre beyanda bulunduktan sonra yürürlüğe girer. Bu beyanlar Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilir; Genel Sekreter bu beyanların bir kopyasını diğer taraf devletlere iletir. Yapılmış bir beyan her zaman, Genel Sekretere gönderilecek bir bildirimle geri alınabilir. Böyle bir geri alma, daha önce bu maddeye göre intikal ettirilmiş bir şikayetin konusu olan bir mescenin incelenmesine engel olamaz; ancak geri alma bildiriminin Genel Sekreter tarafından alınmasından sonra bir taraf devlet tarafından bu maddeye

göre yapılacak yeni bir şikayet, ilgili taraf devlet tarafından yeni bir beyanda bulunmadıkça, Komite tarafından ele alınamaz.

22. Madde

Bireysel Şikayetler

1. Bu sözleşmeye taraf bir devlet bu maddeye göre her hangi bir zamanda komitenin, bir taraf devletin egemenliği altındaki bireylerin bu sözleşme hükümlerinin ihlal edilmesinden ötürü mağdur olduğunu iddia ederek yaptıkları şikayetleri veya onlar adına yapılan şikayetleri alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Komite, böyle bir beyanda bulunmamış bir taraf devlet aleyhine yapılan şikayetleri ele alamaz.
2. Komite, bu maddeye göre yapılan ve fakat imzasız olan veya şikayette bulunma hakkını istismar ettiği düşünülen veya bu sözleşme hükümleri ile bağdaşmayan bir şikayetin kabul edilemez olduğuna karar verir.
3. Komite, ikinci fıkra hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu maddeye göre kendisine yapılan bir şikayeti, birinci fıkraya göre beyanda bulunmuş olan ve bu sözleşme hükümlerini ihlal ettiği ileri sürülen sözleşmeye taraf devletin dikkatine sunar. Şikayeti alan devlet altı ay içinde komiteye, meseleyi açıklığa kavuşturan ve meseleyi çözmek için almış olabileceği tedbirleri belirten yazılı bir açıklama veya beyan sunar.
4. Komite bu maddeye göre kendisine ulaşan şikayetleri, bireyin sunduğu veya onun adına kendisine sunulan bütün bilgilere ve söz konusu taraf devletin verdiği bilgilere göre inceler.
5. Komite aşağıdaki hususları tespit etmedikçe, bu maddeye göre bir bireyden gelen şikayeti ele alamaz:
 - a) Aynı mesele bir başka uluslararası soruşturma veya çözüm usulüne göre incelenmediği ve incelenmekte olmadığı;
 - b) Bireyin bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olduğu; eğer iç hukuk yollarına başvurulması makul olmayan ölçüde uzun sürecektir ise veya sözleşmenin ihlal edilmesinden mağdur olan kimseye etkili bir giderim sağlama ihtimali yoksa, bu kural uygulanmaz.
6. Komite bu maddeye göre yapılan şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapar.

7. Komite ulaştığı sonuçları söz konusu taraf devlete ve bireye gönderir.
8. Bu madde hükümleri, beş taraf devletin bu maddenin birinci fıkrasına göre beyanda bulunmasından sonra yürürlüğe girer. Bu beyanlar taraf devletler tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir. Genel Sekreter, bu beyanların bir kopyasını diğer taraf devletlere iletir. Yapılmış olan bir beyan her zaman Genel Sekreterliğe gönderilecek bir bildirimle geri alınabilir. Bir beyanın bu şekilde geri alınması, bu maddeye göre intikal ettirilmif bir şikayetin konusu olan bir meselenin incelenmesini engellemez; geri alma beyanının Genel Sekreterliğe ulaşmasından sonra bu maddeye göre bir bireyin yaptığı ve onun adına yapılan bir beyan, taraf devlet yeni bir beyanda bulunmadıkça, Komite tarafından ele alınmaz.

23. Madde

Ayrıcalıklar ve Muafiyetler

Komite yeleri ile yirmi birinci maddenin birinci fıkrasının (e) bendine göre atanan yeler, Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalıkları ve Muafiyetleri hakkında Sözleşmenin ilgili maddelerinde Birleşmiş Milletler için görev yapan uzmanların yararlandıkları kolaylıklardan, ayrıcalıklardan ve muafiyetlerden yararlanma hakkına sahiptir.

24. Madde

Yıllık Raporlar

Komite, bu Sözleşme gereğince yaptığı faaliyetlere ilişkin hazırladığı raporunu Taraf Devletlere ve Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna gönderir.

III. BÖLÜM

SON HÜKÜMLER

25. Madde

İmza ve Onay

1. Bu sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.
2. Bu sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

26. Madde

Katılma

Bu sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden sonra yürürlüğe girer.

27. Madde

Yürürlüğe Girme

1. Bu sözleşme, yirminci onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.
2. Bu sözleşmeye yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra onaylanan veya katılan her Devlet bakımından Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

28. Madde

Komitenin Yetkisine Dair Beyanda Bulunma

1. Her Devlet, Sözleşmeyi imzalama veya onaylama veya katılma sırasında komitenin yirminci maddede öngörülen yetkisini tanımadığını beyan edebilir.
2. Bu maddenin birinci fıkrasına göre çekince koyan bir taraf devlet her zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yapacağı bir bildirimle bu çekincesini geri alabilir.

29. Madde

Sözleşmede Değişiklik Yapılması

1. Bu Sözleşmeye taraf bir devlet, Sözleşmede değişiklik önerisinde bulunabilir ve bu öneriyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine gönderir. Bundan sonra Genel Sekreter değişiklik önerisi ile birlikte bu önerinin ele alınması ve oylanması amacıyla taraf devletlerin katılacağı bir Konferansın yapılmasını destekleyip desteklemediklerini kendisine bildirmeleri talebini gönderir. Bu konudaki irtibatın yapıldığı tarihten itibaren dört ay içinde taraf devletlerden üçte birinin böyle bir konferansı desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir

konferans düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oylamaya katılan Devletlerin çoğunluğu tarafından bir değişikliğin kabul edilmesi halinde, Genel Sekreter bu değişikliği bütün taraf devletlerin onayına sunar.

2. Bu maddenin birinci fıkrasına göre kabul edilen bir değişiklik, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi kendi anayasalarına uygun olarak bu değişikliği kabul ettiklerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirdikten sonra yürürlüğe girer.
3. Bir değişiklik yürürlüğe girdikten sonra, bu değişikliği kabul eden taraf devletler bakımından yürürlüğe girer; diğer taraf devletler bu Sözleşmenin hali hazırdaki hükümleri ve daha önce kendilerinin kabul ettikleri değişiklik hükümleri ile bağlı olmaya devam ederler.

30. Madde

Yorumlama Kuralları

1. İki veya daha fazla taraf devlet arasında bu sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olarak çıkan bir uyuşmazlık müzakere yoluyla çözümlenemediği takdirde, bu devletlerden birinin talebi üzerine hakeme havale edilir. Hakem talebinde bulunmalarından itibaren altı ay içinde tarafların hakemliğin kuruluşu üzerine anlaşamamaları halinde, bu taraflardan biri uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Mahkemesinin statüsüne uygun olarak, mahkemenin önüne götürebilir.
2. Her bir taraf devlet, sözleşmeyi imzalamayı, onaylama veya katılma anında, bu maddenin birinci fıkrası ile kendisini bağlı tutmadığını beyan edebilir. Diğer devletler, bu tür bir çekince koymuş bulunan devlet karşısında bu maddenin birinci fıkrası ile bağlı sayılmazlar.
3. Bu maddenin ikinci fıkrasına göre bir çekince koymuş olan herhangi bir taraf devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bir bildirimde bulunarak her zaman bu çekincesini geri alabilir.

31. Madde

Sözleşmeden Çıkma

1. Bir taraf devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yapacağı yazılı bir bildirimle bu sözleşmeden çıktığını bildirebilir. Çıkma bildirimi, bu

bildirim Genel Sekreter tarafından alınmasından itibaren 1 (bir) yıl sonra yürürlüğe girer.

2. Bu tür bir çıkma sözleşmecisi devleti bu sözleşmeye göre üstlendiği yükümlülüklerinden, çıkma bildirimini yürürlüğe girmesinden önce bir yıllık bir dönem içinde meydana gelen eylem ve işlemler bakımından kurtarmaz. Ayrıca bu çıkma bildirimini, çıkmanın yürürlüğe girme tarihinden önce komite tarafından ele alınan bir meselenin incelenmesine devam edilmesini engellemez.
3. Bir taraf devletin çıkma bildirimini yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Komite bu devletle ilgili yeni bir mesele hakkında inceleme yapmaya başlayamaz.

32. Madde

Genel Sekreter Tarafından Yapılan Bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, BM'e üye olan bütün devletleri ve bu sözleşmeyi imzalamış ve bunu uygun bulmuş bütün devletleri aşağıdaki konularda bilgilendirir:

- a) Sözleşmenin 25 ve 26. Maddelerine göre imzalar, onaylar ve katılmaları;
- b) Bu sözleşmenin 27. Maddesine göre yürürlüğe girmesi ile 29. Maddeye göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmesi;
- c) Sözleşmenin 31. Maddesine göre sözleşmeden çıkma bildirimleri.

33. Madde

Orijinal Metinler

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde geçerli olan bu sözleşme BM Genel Sekreterliğine tevdi edilir.
2. BM Genel Sekreteri bu sözleşmenin onaylı bir örneğini bütün devletlere gönderir.

2.1.15. İNSAN HAKLARINI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİ KORUMAYA DAİR AVRUPA SÖZLEŞMESİ 11. PROTOKOL İLE DEĞİŞİK METİN

Bu sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi Üyesi Devletlerin Hükümetleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni dikkate alarak,

Bu bildirin beyan ettiği hakların her yerde tanınmasını ve etkili bir biçimde uygulanmasını güvence altına almayı amaçladığını dikkate alarak;

Avrupa Konseyinin amacının, kendi üyeleri arasında yoğun bir birlik meydana getirmek olduğunu ve bu amaca ulaşmak için izlenecek yollardan birinin insan haklarını ve temel özgürlüklerini korumak ve gerçekleştirmek olduğunu dikkate alarak;

Dünyadaki barış ve adaletin kurucusu olan ve ancak bir yandan etkin bir siyasal demokrasi ve öte yandan ortak bir anlayışla ve bunların dayandığı insan haklarının yerine getirilmesiyle korunabilen temel özgürlüklere derin inançlarını yeniden teyit ederek;

Siyasal gelenekler, idealler, özgürlükler ve hukukun üstünlüğü bakımından ortak bir mirasa ve benzer düşüncelere sahip olan Avrupa ülkelerinin Hükümetleri olarak, Evrensel Beyannamesi'de ifade edilen bazı hakları birlikte yerine getirmek için girişimde bulunmayı kararlaştırarak;

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

1. Madde

İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü

Sözleşmeciler Devletler, bu Sözleşmenin Birinci Bölümünde tanımlanan hak ve özgürlükleri, kendi egemenlik alanı içinde bulunan herkes için güvence altına alırlar.

I. BÖLÜM

HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

2. Madde

Yaşama hakkı

1. Her bireyin yaşama hakkı hukuk tarafından korunur. Kanunun ölüm cezası öngördüğü bir suç nedeniyle bir mahkemenin verdiği ölüm cezasının infazı dışında, hiç kimse yaşama hakkından kasten yoksun bırakılamaz.

2. Aşağıdaki hallerde yaşamdan yoksun bırakma, kullanılması mutlaka gerekli bir gücün sonucu olarak meydana gelmişse, bu maddeye aykırı sayılmaz:

- a) Bir kimsenin hukuka aykırı şiddete karşı savunması;
- b) Hukuka uygun bir Gözaltına alma kararını uygulama veya hukuka uygun olarak tutulan bir kimsenin kaçmasını önleme;
- c) Bir ayaklanma veya isyanı hukuka uygun olarak bastırma.

3. Madde

İşkence Yasağı

Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz.

4. Madde

Kölelik ve Zorla Çalıştırılma Yasağı

1. Hiç kimse kul ya da köle olarak tutulamaz.
2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.
3. Aşağıdaki haller bu madde bakımından "zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma" sayılmaz:
 - a) Bu Sözleşmenin 5. Maddesi hükümlerine göre bir kimsenin tutulu bulunduğu sırada veya şartla tahliyeli olduğu süre içinde kendisinden yapması istenen doğal bir iş;
 - b) Askeri nitelikte bir hizmet veya inanç nedeniyle askeri hizmetle katılmama hakkının tanındığı ülkelerde zorunlu askeri hizmet yerine yüklenen başka bir hizmet;
 - c) Toplumun yaşamını veya huzurunu tehdit eden olağanüstü bir durum veya bir felaket halinde yüklenen bir hizmet;
 - d) Normal yurttaşlık yükümlülüklerinin bir parçası olan bir iş veya hizmet.

5. Madde

Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

1. Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir. Aşağıdaki haller dışında ve hukukun öngördüğü bir usule uyulmadıkça, hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:
 - a) Bir kimsenin yetkili mahkemenin mahkumiyet kararından sonra hu-

- kuka uygun olarak hapsedilmesi;
- b) Bir kimsenin mahkemenin hukuka uygun bir kararına uymaması nedeniyle veya hukukun öngördüğü bir yükümlülüğü yerine getirmesini sağlamak için hukuka uygun olarak gözaltına alınması veya tutulması;
 - c) Bir kimsenin suç işlediğinden makul kuşku duyulması üzerine veya suç işlemesini engellemek ya da işledikten sonra kaçmasını önlemek için kendisini tutmayı gerektiren makul nedenler bulunması halinde, kendisini kanunen yetkili makamların önüne çıkarmak amacıyla gözaltına alma veya tutma;
 - d) Bir küçüğün eğitiminin izlenmesi amacıyla hukuka uygun bir kararla tutulması veya kendisini kanunen yetkili makamların önüne çıkarmak amacıyla hukuka uygun olarak tutulması;
 - e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için bunu taşıyanların, akıl zayıflığı, alkolik, uyuşturucu bağımlısı olanların veya derbeder kimselerin hukuka uygun olarak tutulması;
 - f) Ülkeye izinsiz girmek isteyen bir kimsenin girişinin önlenmesi veya hakkında sınır dışı etme veya iade kararı alınan kişinin sınır dışı edilmesi veya iadesi için hukuka uygun olarak gözaltına alınması veya tutulması;
2. Gözaltına alınan bir kimse, gözaltına alınma nedenleri ile kendisine isnat edilen suç hakkında anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilir.
 3. Bu maddenin beşinci fıkrasının(c) bendine göre gözaltına alınan veya tutulan bir kimse, derhal bir yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevlinin önüne çıkarılır; bu kimse makul bir sürede yargılanma veya yargılama sürerken salıverilme hakkına sahiptir. Salıverme, bu kimsenin duruşmada hazır bulunması için güvenceye bağlanabilir.
 4. Gözaltına alınma veya tutulma nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimse, tutulmasının hukukiliği hakkında süratle karar verebilecek ve tutulması hukuki değilse salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemede dava açma hakkına sahiptir.
 5. Bu madde hükümlerine aykırı olarak gözaltına alınmaktan veya tutulmaktan mağdur olan herkes, icrası mümkün bir tazminat alma hakkına sahiptir.

6. Madde

Adil Yargılanma Hakkı

1. Herkes, kişisel hak ve yükümlülükleri ile hakkındaki bir suç isnadının karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından, makul bir sürede, adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir. Karar aleni olarak açıklanır. Ancak duruşmayı izleyenler ve basın mensupları, çocuk ve gençlerin menfaatlerini veya tarafların özel yaşamlarını korumanın gerektirmesi halinde, adaletin zarar göreceği özel hallerde mahkemenin kesinlikle gerekli olduğuna inandığı ölçüde, demokratik bir toplumdaki genel ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik amacıyla duruşmanın tamamından veya bir bölümünden çıkarılabilir.
2. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçlu olduğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılır.
3. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse asgari şu haklara sahiptir:
 - a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebepleri hakkında anlayabileceği dilde ve ayrıntılı olarak derhal bilgilendirilme;
 - b) Savunmasını hazırlamak için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma;
 - c) Kendisini bizzat veya seçeceği bir avukat aracılığıyla savunma; avukata ödeme yapabilmek için yeterli imkanı yoksa ve adaletin yararı gerektiriyorsa ücretsiz hukuki yardım alma;
 - d) Aleyhine olan tanıkları sorguya çekme ve sorguya çektirme; lehine olan tanıkların aleyhine olan tanıklarla aynı şartlarda hazır bulunmalarını ve sorguya çekilmelerini sağlama;
 - e) Mahkemede kullanılan dili anlamıyor veya konuşamıyorsa, bir çevirmenden ücretsiz yararlanma.

7. Madde

Kanunsuz Ceza Olmaz İlkesi

1. Hiç kimse işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir fiil veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Hiç kimseye suç işlediği zaman verilebilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
2. Suç sayılan bir eylem veya ihmal nedeniyle bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

8. Madde

Özel ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı

1. Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.
2. Bu hakların kullanılmasına ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, suçun veya düzensizliğin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, hukuka uygun olarak yapılan ve demokratik bir toplumda gerekli bulunan müdahalelerin dışında, kamu makamları tarafından hiçbir müdahale yapılamaz.

9. Madde

Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

1. Herkes düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü, din veya inancını tek başına veya topluluk halinde, aleni veya gizli olarak ibadet etme, öğretme, uygulama ve gereklerini açığa vurma özgürlüğünü de içerir.
2. Bir kimsenin din veya inancını açığa vurma özgürlüğünü ancak, kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, hukukun öngördüğü ve demokratik bir toplumda gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.

10. Madde

İfade Özgürlüğü

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın, bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü de içerir. Bu madde devletin radyo yayıncılığını, televizyon ve sinema işletmeciliğini izne bağlamasına engel değildir.
2. Bu özgürlükleri kullanırken ödev ve sorumluluk içinde hareket edilmesi gerektiğinden, ulusal güvenlik, ülke bütünlüğü veya kamu güvenliği, suçun veya düzensizliğin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması, başkalarının şerefi ve haklarının korunması, gizli bilgilerin açığa vurulmasının önlenmesi, yargı organının otorite ve tarafsızlığının korunması amacıyla, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukukun öngördüğü formalitelere, şartlara, yasaklara ve yaptırımlara tabi tutulabilir.

11. Madde

Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü

1. Herkes barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğü ile, kendi çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikalara girme hakkı da dahil, örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir.
2. Bu hakların kullanılmasına ulusal güvenlik, kamu güvenliği, suçun ve düzensizliğin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarının dışında, hukukun öngörmediği ve demokratik bir toplumda gerekli bulunmayan hiçbir sınırlama konulamaz. Bu madde, bu hakların silahlı kuvvetler, polis teşkilatı ve kamu idaresi mensupları tarafından kullanılmasına hukuka uygun sınırlamalar konulmasını engellemez.

12. Madde

Evlenme Hakkı

Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, evlenme hakkının kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalara göre evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir.

13. Madde

Etkili Bir Hukuki Yola Başvurma Hakkı

Bu sözleşmede düzenlenen hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi sıfatla hareket eden kişilerden başka kimseler tarafından işlenmiş olsa da, ulusal bir makam önünde etkili bir hukuki yola başvurma hakkına sahiptir.

14. Madde

Ayrımcılık Yasası

Bu sözleşmede beyan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılması cins, ırk, renk, dil, din, siyasal veya başka bir inanç, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, mülkiyet, doğum veya başka bir statü gibi her hangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına alınır.

15. Madde

Olağanüstü Durumda Yükümlülük Azaltma

1. Bir sözleşmeci taraf devlet, savaş zamanında veya ulusun yaşamını tehdit eden başka bir olağanüstü durumda, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklerine aykırı olmamak koşuluyla, durumun zorunluluklarının kesin olarak gerektirdiği ölçüde, bu sözleşmeyle üstlendiği yükümlülüklerini azaltan tedbirler alabilir.

2. Savaşta hukuka uygun eylemler nedeniyle meydana gelen ölümler hariç ikinci maddede üçüncü maddede, dördüncü maddenin birinci fıkrasında ve yedinci maddedeki yükümlülüklerde azaltma yapılamaz.
3. Yükümlülüklerini azaltma yetkisi kullanan bir sözleşmeci taraf devlet, aldığı önlemler ve bunların sebepleri hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreterini ayrıntılı olarak bilgilendirir. Sözleşmeci taraf ayrıca, bu önlemlerin kullanılmasının ne zaman sona ereceği ve sözleşme hükümlerinin ne zaman yeniden tamamıyla uygulanacağı konusunda Genel Sekreteri bilgilendirir.

16. Madde

Yabancıların Siyasi Faaliyetlerini Sınırlama

Sözleşmenin on, on bir ve on dördüncü maddeleri, sözleşmeci devletlerin yabancıların siyasal faaliyetleri üzerine yasaklar koymalarına engel sayılamaz.

17. Madde

Hakları Kötüye Kullanma Yasası

Bu sözleşmedeki hiçbir hüküm bir devlete, gruba ve kişiye, bu sözleşmede yer alan hak ve özgürlüklerden birinin tahribini amaçlayan bir eylemde bulunma veya sözleşmede öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir karar alma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.

18. Madde

Hakları Sınırlama Ölçülerini Kullanma Sınırı

Yukarıda sözü edilen haklara ve özgürlüklere bu sözleşme ile getirilen sınırlamalar, öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

II. BÖLÜM

İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ

19. Madde

Mahkemenin Kuruluşu

Sözleşmeci tarafların bu sözleşme ile üstlendikleri taahhütleri yerine getirmelerini güvence altına almak için, bundan sonra "mahkeme" diye geçecek olan bir insan hakları Avrupa mahkemesi kurulur. Mahkeme süreklilik esasına göre çalışır.

20. Madde

Yargıçların Sayısı

Mahkeme sözleşmeci taraf devletlerin sayısı kadar yargıçtan kurulur.

21. Madde

Görev Şartları

1. Yargıçlar, yüksek yargısal bir göreve atanabilmek için gerekli niteliklere sahip bulunan veya hukukta uzmanlığı ile tanınmış olan yüksek ahlaki niteliklere sahip kişiler arasından ayrılır.
2. Yargıçlar mahkemede şahsi sıfatları ile görev yaparlar.
3. Yargıçlar görevleri süresince, bağımsızlığın, tarafsızlığın ve sürekli çalışma esasının gerekleri ile bağdaşmayan bir işle meşgul olamazlar; bu fıkranın uygulanmasından kaynaklanan bütün sorunlar hakkında mahkeme kendisi karar verir.

22. Madde

Yargıçların Seçilmeleri

1. Yargıçlar, her bir sözleşmeci taraf devlet bakımından o sözleşmeci tarafın gösterdiği üç adaydan oluşan bir listeden parlamenter meclisi tarafından oy çokluğu ile seçilir.
2. Yeni sözleşmeci tarafların sözleşmeye katılmaları halinde ve boşalan üyeliklerin doldurulması gerektiği durumda mahkemeyi tamamlamak için aynı usul izlenir.

23. Madde

Görev Süreleri

1. Yargıçlar altı (6) yıllık bir dönem için seçilirler. Görev süresi sona eren yargıçlar yeniden seçilebilirler. Ancak ilk seçimde seçilen yargıçlardan üçte birinin görev süresi üç yıl sonra sona erer.
2. İlk üç yıllık dönem sonunda görev süresi sona erecek olan yargıçlar, seçilmelerinden hemen sonra Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından kura ile saptanır.

3. Parlamenter meclisi, yargıçların yarısının mümkün olduğu kadar her üç yılda bir yenilenmesini sağlamak için bir sonraki seçim işlemine geçmeden önce, seçilecek olan bir veya birden fazla yargıcın görev süresini dokuz yıldan çok ve üç yıldan az olmamak koşulu ile, altı yıldan daha uzun veya daha kısa olarak tespit edilebilir.
4. Birden fazla yargıcın görev süresinin sözkonusu olduğu ve parlamenter meclisinin yukarıdaki fıkrayı uyguladığı durumlarda, görev süresinin tahsis edilmesi, seçimden hemen sonra Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin düzenleyeceği kura ile belirlenir.
5. Görev süresi sona ermemiş bir yargıcın yerine seçilen yargıçlar, yerine seçildiği yargıcın süresini tamamlamak üzere göreve gelirler.
6. Yargıçlar 70 yaşına geldiklerinde görevleri sona erer.
7. Görevi sona eren yargıçlar, yerine yeni yargıç gelinceye kadar göreve devam ederler. Ancak bu yargıçlar, başladığı bir davaya bakmaya devam ederler.

24. Madde

Görevden Alınma

Bir yargıç , artık gerekli koşulları taşımadığına dair mahkemenin diğer üyelerinin üçte ikisi tarafından karar verilmedikçe, görevinden alınamaz.

25. Madde

Yazı İşleri ve Hukuk Sekreterleri

Mahkemede, çalışması ve teşkilatı mahkeme içtüzüğünde gösterilen bir yazı işleri bulunur. Mahkemeye yazı işlerinde görevli hukuk sekreterleri yardımcı olurlar.

26. Madde

Mahkeme Genel Kurulu

Mahkeme Genel Kurulu,

- a- Üç yıl için mahkeme başkanını ve bir veya iki başkan yardımcısını seçer; süresi sona erenler yeniden seçilebilir;
- b- Belirli bir süre için oluşturulan dairler kurar;
- c- Daire başkanlarını seçer; süresi sona erenler yeniden seçilebilirler;
- d- Mahkeme içtüzüğünü kabul eder; ve
- e- Yazı İşleri Müdürünü ve bir veya daha fazla yardımcısını seçer.

27. Madde

Komiteler, Daireler ve Büyük Daire

1. Mahkeme önüne gelen davaları görmek üzere üç yargıçtan oluşan komiteler, yedi yargıçtan oluşan daireler ve on yedi yargıçtan oluşan bir büyük daire halinde toplanır. Komiteler, daireler tarafından belirli bir süre için kurulurlar.
2. Dava ile ilgili devlet bakımından seçilen yargıç, dairede ve büyük dairede kendiliğinden görev alır; böyle bir yargıç bulunmuyorsa veya görev yapamıyorsa, ilgili devletin seçtiği bir kişi yargıç sıfatıyla dairede veya büyük dairede yer alır
3. Büyük Dairede Mahkeme Başkanı, başkan yardımcıları, daire başkanları ve içtüzüğe göre seçilen diğer yargıçlar yer alır. 43. Maddeye göre büyük daire önüne gelen davalarda, davayı büyük daire önüne götürmeye karar veren dairenin başkanı ve ilgili devlet bakımından görev yapan yargıç dışında, bu daireden hiçbir yargıç büyük dairede yer alamaz.

28. Madde

Komitelerin Kabul Edilemezlik Beyanları

Bir Komite, 34. Maddeye göre yapılmış bir bireysel başvuru hakkında daha fazla inceleme yapmaksızın karar verebildiği hallerde, oy birliğiyle bu başvurunun kabul edilemez olduğuna veya düşmesine karar verebilir. Bu karar kesindir.

29. Madde

Dairelerin Kabul Edilebilirliğe ve Esasa Dair Kararları

1. 28. Maddeye göre bir karar verilmemiş ise, bir daire 34. Maddeye göre yapılmış bir başvurunun kabul edilebilirliği ve esası üzerinde karar verir.
2. 33.maddeye göre yapılmış devletlerarası başvuruların kabul edilebilirliği ve esası üzerinde bir daire karar verebilir.
3. Mahkeme, istinai durumlarda aksine karar vermedikçe, kabul edilebilirlik ile esas hakkındaki kararlar ayrı olarak verilir.

30. Madde

Yargılama Yetkisini Büyük Daireye Bırakma

Bir dairenin görmekte olduğu bir davada sözleşmenin veya protokollerin yorumlanmasını gerektiren ciddi bir sorun ortaya çıkarsa veya dairenin önündeki sorunun çözümü daha önce mahkemenin verdiği bir kararla bağdaşmayacak bir sonuç yaratacaksa, ve davanın taraflarından biri buna itiraz etmezse, daire bu davada yargılama yetkisini, hüküm vermeden önce her hangi bir aşamada büyük daire lehine bırakabilir.

31. Madde

Büyük Dairenin Yetkileri

Büyük daire,

- a) 33. Maddeye göre yapılan başvuruları, 34. Maddeye göre yapılmış olup da bir dairenin 30. Maddeye göre yargılama yetkisini bıraktığı başvuruları ve 43. Maddeye göre önüne gelen davaları karara bağlar; ve
- b) 47. Maddede öngörülen istişari mütalaa taleplerini inceler.

32. Madde

Mahkemenin Yetkisi

1. Mahkeme 33, 34 ve 47. Maddelerde öngörüldüğü şekilde önüne gelen davalarda sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması ile bütün sorunlar üzerinde yargılama yetkisine sahiptir.
2. Mahkemenin yetkisi olup olmadığı uyuşmazlığı çıkması halinde, uyuşmazlık hakkında mahkeme karar verir.

33. Madde

Devlet Başvuruları

Bir sözleşmeci taraf devlet, sözleşme ve protokol hükümlerinin başka bir sözleşmeci taraf devlet tarafından ihlal edildiği iddiasıyla mahkemeye başvurabilir.

34. Madde

Bireysel Başvurular

Mahkeme, bu sözleşmede ve protokollerde beyan edilen haklarının bir sözleşmeci devlet tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden bireylerin, hükümet dışı örgütlerin ve birey topluluklarının yaptıkları başvuru-

raları alabilir. Sözclemeci taraf devletler, bu hakkın etkili bir şekilde kullanılmasını engellememeyi taahhüt ederler.

35. Madde

Kabul Edilebilirlik Koşulları

1. Mahkeme ancak, uluslararası hukukun genellikle tanınmış kurallarına göre iç hukuktaki bütün başvuru yolları tüketildikten sonra ve konu hakkında son kararın verilmesinden itibaren altı ay içinde önüne getirilen başvuruları incelemeye devam edebilir.
2. Mahkeme 34. Maddeye göre yapılmış bireysel başvuruları aşağıdaki hallerde incelemeye devam etmez:
 - a) Başvurunun imzasız olması; veya
 - b) Başvurunun mahkeme tarafından daha önce incelenmiş bir konuyla aynı içeriğe sahip olması, veya başka bir uluslararası soruşturma veya uzlaşma merciine sunulmuş olup konuyla ilgili hiçbir yeni bilgi içermemesi.
3. Mahkeme, 34. Maddeye göre yapılmış olan, ancak bu sözleşme veya protokol hükümlerine girmediği, açıkça dayanaksız olduğunu veya başvuru hakkını kötüye kullandığını düşündüğü bir bireysel başvurunun kabul edilemez olduğunu beyan eder.
4. Mahkeme, bu maddeye göre kabul edilemez olduğunu düşündüğü bir başvuruyu reddeder. Yargılamanın her hangi bir aşamasında da aynı kararı verebilir.

36. Madde

Üçüncü Tarafın Davaya Müdahalesi

1. Kendi vatandaşları bir dairenin veya büyük dairenin önündeki davalarda başvuru olan sözleşmeci taraflar, bu davalarda yazılı mütalaada bulunma ve duruşmalara katılma hakkına sahiptir.
2. Mahkeme başkanı, adaletin gereği gibi yerine getirilmesi amacıyla, davada taraf olmayan bir sözleşmeci devleti veya başvuru dışında ilgili herhangi bir kimseyi, yazılı mütalaada bulunmaya ve duruşmalara katılmaya davet edebilir.

37. Madde

Başvuruların Düşürülmesi

1. Yargılamanın her hangi bir aşamasında mahkeme, şartların aşağıdaki sonuçlardan birine yol açması durumunda bir davanın düşürülmesine karar verebilir:
 - a) Başvurucunun başvurusunu izleme niyetinde olmaması;veya
 - b) Sorunun çözümlenmiş olması;veya
 - c) Mahkeme tarafından tespit edilen başvurunun daha fazla incelenmesini gerektirmeyen bir sebebin bulunması.

Ancak mahkeme, sözleşmede ve protokollerde tanımlanan insan haklarına saygı esasının gerektirmesi halinde incelemeye devam eder.

2. Mahkeme, başvurunun canlandırılmasını gerektiren şartların bulunduğunu kabul ettiği takdirde, bir başvuruyu canlandırabilir.

38. Madde

Davanın Esasının İncelenmesi ve Dostane Çözüm

1. Mahkeme, başvuruyu kabul edilebilir bulduğu takdirde,
 - a) Tarafların temsilcileriyle birlikte olayı incelemeye devam eder, ve eğer ihtiyaç duyarsa, etkili olarak yürütülebilmesi için gerekli her türlü imkanın ilgili taraf devlet tarafından sağlandığı bir soruşturma yapar;
 - b) İlgili taraflar arasında sorunun sözleşmede ve protokollerde tanımlanan insan haklarına saygı esasına dayanan bir dostane çözüme kavuşturulması amacıyla çaba gösterir.

2. Birinci fıkranın (b) bendine göre yapılan muameleler gizlidir.

39. Madde

Dostane Çözüme Ulaşılması

Bir dostane çözüme varılması halinde mahkeme, olayların kısa bir özeti ile ulaşılan sonucu kapsayan bir kararla davayı düşürür.

40. Madde

Duruşmaların Aleniliği ve Belgelere Ulaşma

1. İstisnai hallerde mahkeme aksine karar vermedikçe, duruşmalar herkese açıktır.

2. Mahkeme başkanı aksine karar vermedikçe, yazı işlerine tevdi edilen belgeleri herkes edinebilir.

41. Madde **Adil Karşılık**

Mahkeme, sözleşmenin veya protokollerin ihlal edildiğini tespit ederse, ve ilgili sözleşmeci devletin iç hukuku bu ihlali ancak kısmen giderme imkanı veriyorsa, mahkeme gerekli görürse zarara uğrayan tarafa adil bir karşılık verilmesine hükmeder.

42. Madde **Dairelerin Kararları**

Dairelerin kararları 44. Maddenin ikinci fıkrası hükümlerine göre kesinleşir.

43. Madde **Davayı Büyük Daireye Götürme**

1. Davanın taraflarından herhangi biri, dairenin kararının verildiği tarihten itibaren üç ay içinde, istisnai durumlarda, davanın büyük daire önüne götürülmesini talep edebilir.
2. Büyük dairenin beş yargıcından oluşan bir kurul tarafından incelenen bu talep, eğer davada sözleşmenin veya protokollerin yorumlanmasını veya uygulanmasını etkileyen ciddi bir sorun veya genel nitelikte önemli bir mesele varsa kabul edilir.
3. Bu kurulun talebi kabul etmesi halinde, büyük daire vereceği bir hükümle bu davayı karara bağlar.

44. Madde **Son Kararlar**

1. Büyük dairenin son kararı kesindir.
2. Bir dairenin son kararı aşağıdaki hallerde kesinleşir:
 - a) Tarafların davayı büyük daire önüne götürme yönünde talepleri olmadığını beyan etmeleri durumunda; veya
 - b) Karar tarihinden itibaren üç ay içinde davayı büyük dairenin önüne götürme talep edilmemiş ise, bu sürenin sonunda; veya

c) 43. Maddeye göre yapılan talebin büyük dairenin beş yargıçlı kurulu tarafından reddedilmesi halinde.

3. Kesinleşen son kararlar yayınlanır.

45. Madde

Son Kararların ve Başvuruların Gerekçeli Olması

1. Son kararlar ile başvuruların kabul edilebilirliğini veya kabul edilemezliğini beyan eden kararlar gerekçeli olarak verilir.
2. Mahkeme hükmünün bazı kısımlarında veya tamamında oybirliği bulunmuyorsa, her yargıç ayrık görüş belirtme hakkına sahiptir.

46. Madde

Son Kararların Bağlayıcılığı ve Yerine Getirilmesi

1. Sözleşmeciler taraf devletler, kendilerinin taraf oldukları davalarda mahkemenin son kararlarına uymayı taahhüt ederler.
2. Mahkemenin son kararları Bakanlar Komitesine gönderilir; Komite bu kararların yerine getirilmesini gözetir.

47. Madde

İstişare Mütalaalar

1. Mahkeme, Bakanlar Komitesinin talebi üzerine, sözleşme ve protokollerin yorumlanması ile ilgili hukuki sorunlar hakkında istişari mütalaa verebilir.
2. Bu tür istişari mütalaalar, sözleşmenin birinci bölümünde ve protokollerde tanımlanan hak ve özgürlüklerin içeriği veya alanı ile ilgili bir sorunla, veya sözleşmeye göre açılacak bir davanın sonucu olarak mahkemenin veya bakanlar komitesinin incelemek durumunda kalabileceği başka her hangi bir sorunla ilgili olamaz.
3. Bakanlar Komitesinin, mahkemeden istişari mütalaa isteme kararı alabilmesi için, Komite toplantılarına katılma hakkı bulunan temsilcilerin çoğunluğunun oyu gereklidir.

48. Madde

Mahkemenin İstişare Yetkisi

Mahkeme, Bakanlar Komitesinin istişari mütalaa talebinin konusunun, kendisinin 47. Maddede tanımlanan yetkisi içinde olup olmadığına kendisi karar verir.

49. Madde

İstişari Mütalaaların Gerekçeli Olması

1. Mahkeme istişari mütalaalarını gerekçeli olarak verir.
2. İstişari mütalaanın tamamında veya bir kısmında yargıçların oybirliği bulunmuyorsa, her yargıç ayrı görüş belirtme hakkına sahiptir.
3. Mahkemenin verdiği istişari mütalaalar bakanlar komitesine bildirilir.

50. Madde

Mahkemenin Giderleri

Mahkemenin giderleri Avrupa Konseyi tarafından karşılanır.

51. Madde

Yargıçların Ayrıcalık ve Muafiyetleri

Yargıçlar görevleri süresince, Avrupa Konseyi Statüsünün 40. Maddesinde ve buna bağlı olarak yapılan antlaşmalarda belirtilen ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanma hakkına sahiptir.

III. BÖLÜM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

52. Madde

Genel Sekreterin Araştırmaları

Bir sözleşmeci taraf devlet, Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin talebi üzerine, sözleşme hükümlerinin etkili bir biçimde uygulanmasını iç hukukunda nasıl güvence altına aldığı konusunda açıklama sunar.

53. Madde

Mevcut İnsan Haklarının Korunması

Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, sözleşmeci tarafların iç hukuklarında güvence altına aldıkları insan haklarını ve temel özgürlükleri kısıtlayacak ve taraf oldukları antlaşmalardaki yükümlülüklerini azaltacak biçimde yorumlanamaz.

54. Madde

Bakanlar Komitesinin Yetkileri

Bu sözleşmenin hiçbir hükmü Bakanlar Komitesinin, Avrupa konseyi statüsü tarafından kendisine verilen yetkileri kullanılmasını engellemez.

55. Madde

Diğer Uyuşmazlık Çözüm Vasıtalarına Başvurmama

Sözleşmeci taraflar, özel olarak uzlaşmaya varmadıkça, bu sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklanan bir uyuşmazlığı çözmek için bu sözleşmede yer alan başvuru yolu dışında, aralarında yürürlükte bulunan başka bir antlaşmaya, sözleşmeye veya bildiriye başvurmama konusunda anlaşmışlardır.

56. Madde

Yer Bakımından Uygulama

1. Bir devlet, sözleşmeyi onaylaması sırasında veya onaydan sonra, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine hitaben bir bildirimde bulunarak, bu maddenin 4. fıkrasına göre bu sözleşmenin uygulanma kapsamına uluslararası ilişkiler bakımından sorumlu olduğu diğer ülkelerin de girdiğini beyan edebilir.
2. Sözleşme, bildirimde belirtilen ülke veya ülkelerde, bu bildirimden Avrupa Konseyi Genel Sekreterine ulaşmasından itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.
3. Sözleşme hükümleri bu ülkelerdeki yerel koşulların gerekleri göz önünde tutularak uygulanır.
4. Bu maddenin birinci fıkrasına göre bildirimde bulunan bir devlet daha sonra her hangi bir zamanda, mahkemenin 34. Maddeye göre bireylerin,

hükümet dışı örgütlerin ve birey topluluklarının yaptıkları başvuruları kabul etme yetkisini, bildirim ilgili bulunduğu bir veya birden fazla ülke namına kabul ettiğini bildirebilir.

57. Madde **Çekinceler**

1. Bir devlet sözleşmeyi imzalarken veya onay belgesini tevdi ederken, kendi ülkesinde yürürlükte bulunan bir yasa bu sözleşmenin belirli bir hükmüyle bağdaşmadığı ölçüde, sözleşmenin o hükmüne çekince koyabilir. Bu madde, genel nitelikte çekinceler koyma imkanı vermez.
2. Bu maddeye göre konan çekinceler, sözkonusu yasanın özet bir açıklamasını da kapsar.

58. Madde **Sözleşmeden Çıkma**

1. Bir sözleşmeci taraf devlet bu sözleşmeden ancak, sözleşmeye taraf olduktan beş yıl sonra ve Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben göndereceği bildirim içinde yer alacak olan uyarıdan altı ay sonra çıkabilir. Genel Sekreter bu bildirimden diğer taraf devletleri bilgilendirir.
2. Bu tür bir çıkma bildirimini ilgi taraf devleti bu sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerden, bildirim yürürlüğe girme tarihinden önce bu tür yükümlülüklerini ihlal oluşturabilecek tasarrufları bakımından kurtulması sonucunu doğurmaz.
3. Avrupa Konseyi Üyeliği sona eren bir sözleşmeci devletin, aynı koşullarla bu sözleşmenin tarafı olma sıfatı da sona erer.
4. 56. Maddeye göre bu sözleşmenin uygulanacağı bildirilmiş ülkeler bakımından sözleşmeden çıkma da yukarıdaki fıkra hükümlerine göre yapılır.

59. Madde **İmza ve Onay**

1. Bu sözleşme, Avrupa Konseyi Üyelerinin imzasına açıktır. Sözleşme üye ülkeler tarafından onaylanır. Onay belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilir.

2. Sözleşme, on onay belgesinin tevdi edilmesinden sonra yürürlüğe girer.
 3. Sözleşme, daha sonra onaylayan bir imzacı devlet bakımından, onay belgesini tevdi ettiği tarihte yürürlüğe girer.
 4. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Avrupa Konseyinin bütün üyelerini, sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih, sözleşmeyi onaylayan tarafların adları ve daha sonra tevdi edilen bütün onay belgeleri hakkında bildirir.
- 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan, İngilizce ve Fransızca olarak her ikisi de eşit ölçüde geçerli olan bu metin, tek bir nüsha halinde Avrupa Konseyi arşivinde saklanır. Genel Sekreter onaylı bir örneğini her bir imzacı devlete iletir.

1.2.16. İŞKENCENİN VE İNSANLIK DIŞI VEYA ONUR KIRICI MUAMELE VE CEZANIN ÖNLENMESİ İÇİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ

Aşağıdaki imzası bulunan Avrupa Konseyi Üyesi Devletler,
İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Sözleşme hükümlerini dikkate alarak,

Aynı sözleşmenin üçüncü maddesine göre hiç kimsenin işkenceye veya insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılmayacağını hatırlayarak,

Sözü edilen sözleşmede öngörülen mekanizmanın, üçüncü maddenin ihlal edilmesinden ötürü mağdur olduğunu iddia eden kişiler bakımından işlediğini kaydederek,

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve insanlık dışı veya cezaya karşı korunmasının, ziyaretlere dayanan ve yargısal nitelikte olmayan önleyici vasıtalarla güçlendirebileceğine ikna olarak,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM

1. Madde

İşkencenin Önlenmesi Komitesi

(Bundan sonra Komite diye geçecek olan) bir işkence ve insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı önlemek için Avrupa Komitesi kurulur. Komite, ziyaretler yapmak suretiyle, gerektiği takdirde özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla bu durumdaki kişilere yapılan muameleyi inceler.

2. Madde

Ziyaretlere İzin Verme Yükümlülüğü

Her taraf devlet bu sözleşmeye uygun olarak kendi egemenlik alanı içinde bulunan ve kişilerin bir kamu makamı tarafından özgürlükten yoksun tutuldukları yerlerin ziyaret edilmesine izin verir.

3. Madde

İşbirliği Yükümlülüğü

Bu sözleşmenin uygulanması sırasında Komite ve ilgili taraf devletin yetkili ulusal makamları birbirleriyle işbirliği yaparlar.

II. BÖLÜM

4. Madde

Komitenin Kuruluşu

1. Komite, taraf devletlerin sayısına eşit sayıda üyelerden meydana gelir.
2. Komite üyeleri yüksek ahlaki niteliklere sahip olan ve insan hakları alanında ki yeterliliği ile veya bu sözleşmenin kapsadığı alanda mesleki tecrübesi ile tanınmış olan kişiler arasından seçilir.
3. Komite'de aynı devletin vatandaşı olan birden fazla üye bulunamaz.
4. Komite üyeleri kendi şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar; üyeler bağımsız ve tarafsızdır; üyeler komitede etkili bir biçimde olmalıdır

5. Madde **Üyelerin Seçimi**

1. Komite üyeleri, Avrupa Konseyi Danışma Meclisi Bürosu tarafından düzenlenen bir isim listesi içinden, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince oyların mutlak çoğunluğuyla seçilir; taraf devletlerin danışma meclisindeki her ulusal temsil heyeti, en az ikisi kendi ülkesinin vatandaşı olan üç aday gösterir.
2. Boşalan üyeliklerin doldurulması sırasında yine aynı usul izlenir.
3. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Sadece bir defa daha yeniden seçilebilirler. Ancak yapılan seçimlerde seçilmiş olan üyelere üç yılın görev süresi, iki yılın sonunda sona erer. İlk iki yılın sonunda görev süreleri sona erecek olan üyeler, ilk seçimlerin tamamlanmasından hemen sonra Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından kura ile belirlenir.

6. Madde **Komite Toplantıları**

1. Komite toplantıları kapalıdır. Komitenin toplantı yeter sayısı üye sayısının çoğunluğudur. Komite kararları, onuncu maddenin ikinci fıkrası hükümleri saklı kalmak kaydıyla, toplantıya katılan üyelerin çoğunluğunun oyu ile alınır.
2. Komite iç tüzüğünü kendi yapar.
3. Komitenin sekreterlik hizmetleri, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği tarafından yerine getirilir.

III. BÖLÜM

7. Madde **Ziyaretler**

1. Komite, ikinci maddede sözü edilen yerlere ziyaretler yapar. Komite, periyodik ziyaretlerden ayrı olarak, şartların gerektirdiği başka ziyaretler de yapabilir.

2. Ziyaretler kural olarak, Komitenin en az iki üyesi tarafından yapılır. Komite gerekli gördüğü takdirde, kendisine uzmanlar ve çevirmenler tarafından yardım sağlanır.

8. Madde

Ziyaretin Yapılması

1. Komite ilgili taraf devletin hükümetini ziyaret yapma niyetini bildirir. Bu bildirimden sonra Komite, ikinci maddede belirtilen her hangi bir yeri her hangi bir zamanda ziyaret edebilir.
2. Komitenin görevini yerine getirebilmesi için taraf devlet aşağıdaki kolaylıkları sağlar:
 - a) Ülkeye girmeye ve kısıtlamaya tabi olmadan seyahat etme;
 - b) Özgürlükten yoksun bırakılmış olan kişilerin tutulduğu yerler hakkında tam olarak bilgi verme;
 - c) Hiçbir sınırlama olmadan özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin tutuldukları yerlere girme ve bu yerlerin içinde kısıtlanmadan hareket edebilme;
 - d) Taraf devletin, komitenin görevini yapabilmesi için gerekli olan diğer bilgileri sağlama.
3. Komite bu tür bilgileri isterken, ulusal hukukun bu konudaki kuralları ile mesleki ahlak ilkelerini göz önünde tutar.
4. Komite, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerle kapalı olarak görüşebilir.
5. Komite, kendisine gerekli bilgiyi sağlayabileceğine inandığı her hangi bir kimse ile serbestçe iletişim kurabilir. Komite gerek gördüğü takdirde, yaptığı gözlemlerini ilgili taraf devletin yetkili makamlarına hemen iletir.

9. Madde

Ziyaretlerin Sınırlanması

1. İlgili taraf devletin yetkili makamları, istisnai hallerde, Komite tarafından yapılması tasarlanan ziyaretin yapılma zamanına veya belirli bir yere yapılmasına karşı olduklarına dair komiteye görüş bildirebilirler. Bu karşı görüş sadece ulusal savunma, kamu düzeni, özgürlüğünden yoksun bira-

kılan kişilerin tutuldukları yerde ciddi düzensizliğin bulunması, ziyaret edilecek kişinin sağlık durumu ile ciddi bir suç hakkında acil bir soruşturmanın sürmekte olması sebeplerine dayanabilir.

2. Bu görüşlerin bildirilmesinden sonra Komite ile taraf devlet, komitenin görevini süratli bir biçimde yerine getirmesini sağlayacak durumu açıklığa kavuşturmak ve yapılacak düzenlemeler hakkında anlaşmaya varmak için görüşmeler yaparlar. Bu düzenlemeler, Komitenin ziyaret etmeyi tasarladığı kişinin başka bir yere nakli gibi düzenlemeleri de içerebilir. Ziyaretin yapılmasına kadar taraf devlet ilgili kimseler hakkında Komiteye bilgi verir.

10. Madde

Raporlar ve Kamuoyuna Açıklama

1. Komite, yaptığı her ziyaretten sonra, ilgili taraf devlet tarafından sunulmuş olabilecek gözlemleri de dikkate alarak, ziyareti sırasında tespit ettiği olaylar hakkında bir rapor hazırlar.

Komite bu raporunu, uygun gördüğü takdirde tavsiyeleriyle birlikte ilgili taraf devlete gönderir. Komite, gerekli gördüğü takdirde özgürlükten yoksun bırakılmış kişilerin durumlarının iyileştirilmesi için gerekli önerilerde bulunmak üzere taraf devletle görüşür.

2. Komite, taraf devletin işbirliği yapmaktan kaçınması veya komitenin tavsiyeleri doğrultusunda durumda iyileştirme yapmaması halinde taraf devlete görüşlerini öğrenme imkanı tanıdıktan sonra, üyelerinin üçte iki çoğunluğunun oyuyla konu hakkında kamuoyuna açıklama yapmaya karar verebilir.

11. Madde

Gizlilik ve Raporların Yayınlanması

1. Ziyaretle ilgili olarak Komite tarafından toplanan bilgiler, Komitenin raporu ve ilgili taraf devletle yaptığı görüşmeler gizli tutulur.
2. Komite hazırladığı raporu, ilgili taraf devletin istemesi halinde bu taraf devletin görüşleriyle birlikte, her zaman yayımlayabilir.
3. Ancak ilgili kişilerin rızası olmaksızın hiçbir kişisel bilgi yayınlanmaz.

12. Madde **Yıllık Rapor**

Komite, 11. maddedeki gizlilik kuralları çerçevesinde her yıl faaliyetleri hakkında genel bir raporu Bakanlar Komitesine sunar; Bakanlar Komitesi bu raporu danışma meclisine gönderir ve kamuya açıklar.

13. Madde **Gizliliğin Korunması**

Komite üyeleri, Komiteye yardımcı olan uzmanlar ve diğer kişiler görevlerini yaparken bilgi sahibi oldukları olayların ve bilgilerin gizliliğini görevleri süresince ve görevden ayrıldıktan sonra korumakla yükümlüdürler.

14. Madde **Komiteye Yardımcı Kişiler**

1. Komiteye yardım eden kişilerin adları, sekizinci maddesinin birinci fıkrasına göre yapılan bildirimde gösterilir.
2. Uzmanlar, Komiteden alacakları talimata göre ve komitenin vereceği görevler çerçevesinde hareket ederler. Uzmanlar, bu sözleşmenin kapsadığı alanın gerektirdiği bilgi ve tecrübeye sahip olurlar ve Komite üyeleri gibi görev bakımından bağımsızlık, tarafsızlık ve çalışabilirlik kurallarıyla bağlıdır.
3. Bir taraf devlet ancak istisnai olarak bir uzmanın veya komiteye yardımcı olan diğer bir kimsenin, komitenin kendi egemenlik alanında yapacağı ziyarete katılmasına izin verilmeyeceğini bildirebilir.

IV. BÖLÜM

15. Madde **İrtibat Memuru**

Her taraf devlet, kendi hükümetine gönderilecek olan bildirimleri almaya yetkili makamın adı ve adresi ile görevlendirdiği bir irtibat memurunu Komiteye bildirir.

16. Madde

Ayrıcalıklar ve Muafiyetler

Komite, Komitenin üyeleri ile yedinci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen görevliler, bu sözleşmeye ekte düzenlenen muafiyetlerden ve ayrıcalıklardan yararlanırlar.

17. Madde

Sözleşmenin İç Hukuka ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile İlişkisi

Bu sözleşmenin hükümleri, iç hukukta veya uluslararası bir antlaşmada, özgürlükten yoksun bırakılan kişileri daha fazla koruyan hükümlerin uygulanmasına engel olamaz.

Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesindeki organların yetkilerini kısıtlayacak veya o sözleşmeye göre taraf devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri azaltacak şekilde yorumlanamaz.

Komite, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve 8 Haziran 1977 tarihli ek protokoller gereğince koruyucu kuvvetlerin veya uluslararası Kızıl Haç komitesinin temsilcileri veya yetkilileri tarafından düzenli ziyaretlerin yapıldığı yerlere ziyaret yapmaz.

V.BÖLÜM

18. Madde

İmza, Onay, Kabul veya Uygun Bulma

Bu sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzasına açıktır. Sözleşme onaya, kabule veya uygun bulmaya tabidir. Onay, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

19. Madde

Yürürlüğe Giriş

1. Bu sözleşme yedi Avrupa Konseyi üyesi devletin, sözleşmenin on sekizinci maddesindeki hükümlere göre bu sözleşmeyle kendilerinin bağlı olduklarını açıklamalarından itibaren üç aylık bir sürenin dolmasını izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.
2. Bu tarihten sonra kendilerinin bağlı olduklarını açıklayan üye devletler bakımından bu sözleşme, onay, kabul veya uygun bulma belgelerini tev-

di etmelerinden itibaren üç aylık bir sürenin dolmasının izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

20. Madde

Uygulamanın Genişletilmesi

1. Bir devlet imza sırasında veya onay, kabul veya uygun bulma belgesini tevdi ederken bu sözleşmenin uygulanacağı ülke veya ülkeleri belirtir.
2. Bir devlet daha sonraki bir tarihte, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine göndereceği bir bildirimle, bu sözleşmenin beyanda belirtilen diğer ülkelerde de uygulanacağını belirtebilir.
Bu tür ülkeler bakımından sözleşme, bu tür bir beyanın Genel Sekreter tarafından alınmasından itibaren üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.
3. Önceki iki fıkraya göre yapılan bir beyan, Genel Sekretere hitaben yapılacak bir bildirimle, bu beyanda belirtilen bir ülke bakımından geri alınabilir. Geri alma, bu bildirim Genel Sekreter tarafından alınma tarihinden sonra üç aylık bir sürenin sona ermesini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

21. Madde

Çekince Konamaması

Bu sözleşmenin hiçbir hükmü bakımından çekince konamaz.

22. Madde

Sözleşmeden Çıkma

2. Bir taraf devlet, her hangi bir zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreterine göndereceği bir bildirimle sözleşmeden çıkabilir.
3. Bu tür bir çıkma bildirimi, bu bildirim Genel Sekreter tarafından alınma tarihinden sonra on iki aylık bir sürenin dolmasını izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

23. Madde

Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi Üyesi Devletleri aşağıdaki konularda bilgilendirir:

- a) Her hangi bir imza;
- b) Bir onay, kabul veya uygun bulma belgesinin tevdi edilmesi;
- c) On dokuz ve yirminci maddelere göre bu sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih;
- d) Sekiz ve onuncu maddeler gereğince yapılan tasarruflar hariç, her hangi bir tasarruf, bildirim veya iletişim.

Usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş kişiler, tanıkların huzurunda bu sözleşmeyi imzalamışlardır.

26 Kasım 1987 tarihinde yapılan bu sözleşmenin Fransızca ve İngilizce metinlerinin her ikisi de eşit ölçüde geçerli olup, tek bir metin halinde Avrupa Konseyi arşivinde saklanır. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, sözleşmenin onaylı birer örneğini Avrupa Konseyine üye her devlete iletir.

EK

Ayrıcalıklar ve Muafiyetler

16. Madde

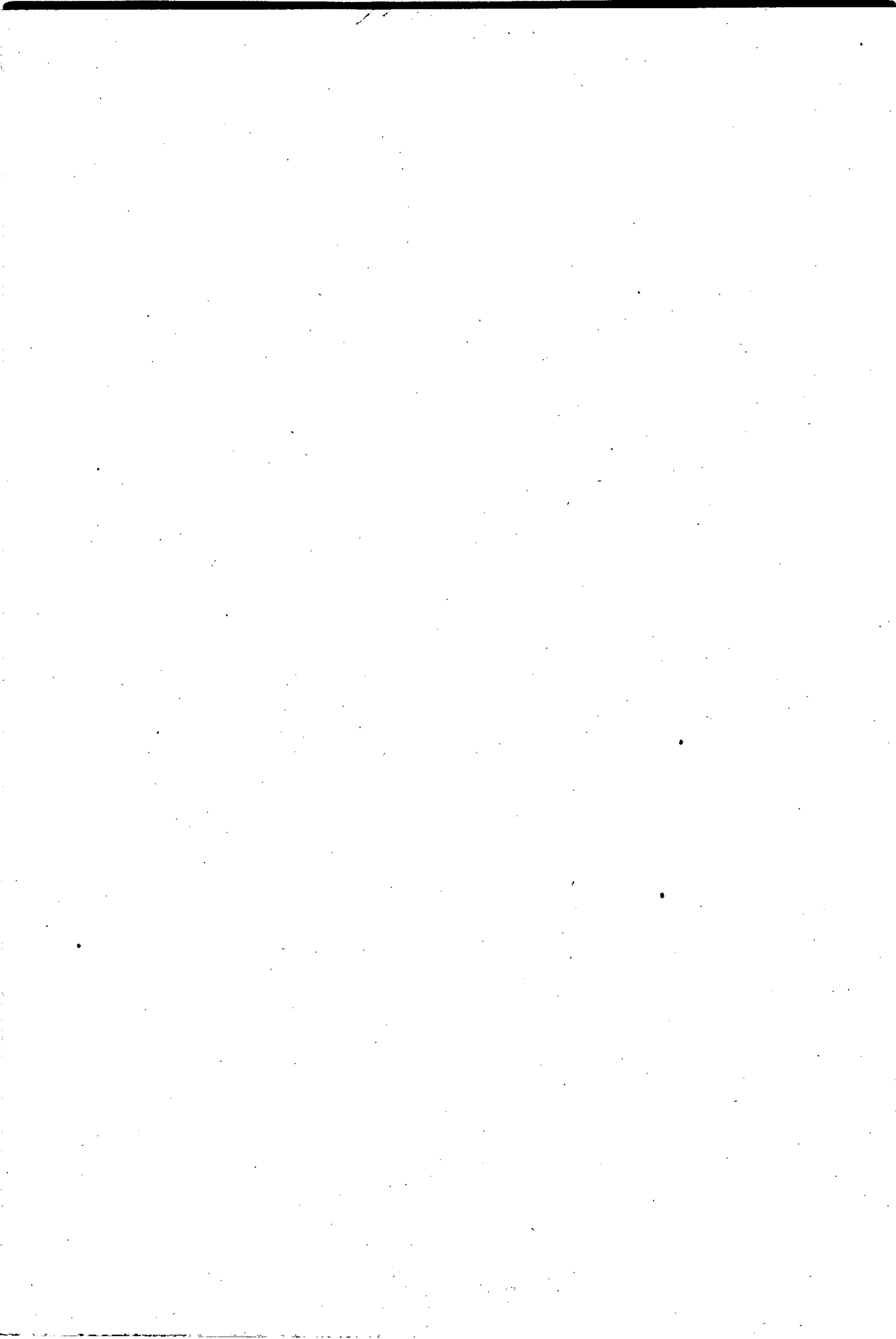
1. Bu ek bakımından Komite üyelerine yapılan göndermeler, yedinci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen uzmanları da içeren göndermeler şeklinde anlaşılır.
2. Komite üyeleri görevlerini yaparlarken ve görevlerini yaptıkları sırada seyahat ederken, aşağıdaki ayrıcalıklardan ve muafiyetlerden yararlanırlar.
 - a) Gözaltına alınmaktan veya tutulmaktan ve kişisel eşyalarına el konulmaktan muafiyet ile sarf edilen sözlerden veya yazılan yazılardan ve resmi sıfatla yaptıkları tüm tasarruflardan ötürü her türlü hukuki muameleye karşı muafiyet;
 - b) İkamet ettikleri ülkeden çıkışları veya dönüşleri ile görevlerini yaptıkları ülkeye giriş ve çıkışları bakımından seyahat özgürlükleri üzerine konulabilecek her hangi bir kısıtlamadan, ziyaret ettikleri veya görevlerini yapmak üzere geçtikleri ülkede yabancı olarak kaydedilmekten muafiyet;
3. Komite üyeleri üstlendikleri görevleri yerine getirme sırasında seyahat ederken, gümrük ve giriş ve çıkış denetimi konularında aşağıdaki kolay-

lıklardan yararlanır:

- a) Kendi hükümetleri tarafından üst düzey kamu görevlilerine geçici resmi görevle yurt dışına seyahatleri sırasında sağlanan kolaylıklar;
 - b) Diğer taraf devletlerin hükümetleri tarafından yabancı hükümetlerin geçici resmi görevle gelen temsilcilerine sağladıkları kolaylıklar.
4. Komitenin çalışmalarıyla ilgili Komiteye ait belgelere dokunulamaz. Komitenin resmi haberleşmesi ve diğer türden iletişimleri durdurulamaz veya sansüre tabi tutulamaz.
 5. Komite üyelerinin görevlerini icra sırasında ifade özgürlüklerini ve tam bağımsızlıklarını güvence altına almak için sarf edilen sözlerden ve yazılan yazılardan ve kendileri tarafından yapılan her türlü tasarruftan dolayı hukuki takibata karşı muafiyetten yararlanma hakları, sözkonusu üye artık bu tür bir görevi yapamayacak durumda olsa bile devam eder.
 6. Komite üyelerinin ayrıcalıkları ve muafiyetleri kendilerinin kişisel menfaatleri için değil, fakat görevlerini bağımsız bir biçimde yapabilmelerini güvence altına almak için tanınmıştır. Sadece Komitenin kendisi, üyelerinin muafiyetlerini geri almaya yetkilidir; Komite, üyeye tanınan muafiyetin adaletin işlemlerini engelleyici olduğunu tespit ettiği ve muafiyetin tanındığı amaca zarar vermeden geri alınabileceğini düşündüğü hallerde, muafiyeti geri almak Komite için sadece bir hak değil, fakat bir yükümlülüktür.

TÜRK MEVZUATI

1.3. TÜRK MEVZUATI

1.3.1. İSKAN KANUNU

NO : 2510
KABUL TARİHİ : 14.06.1934
RG : 21.06.1934
Düster : III. Tertip, C.15, s.460

MUKADDİME

İskan Mıntıkları

Madde 1. (18.06.1947 T. Ve 5098 Sayılı K.la ile değişik) Muhacir ve mültecilerle göçebelerin ve gezginci çingenelerin yurt içinde yerleştirmeleri; Türk kültürüne bağlılık ve nüfus oturuş ve yayılışının düzeltilmesi amacıyla Bakanlar Kurulunca yapılacak programa uygun olarak İçişleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca tertiplenir.

Madde 2. (18.06.1947 T. Ve 5098 sayılı kanun ile iptal)

Birinci Fası

MUHACİRLERİN VE MÜLTECİLERİN KABULÜ

Madde 3. (12.11.1935 T. 2848 S.lı K. la değişik) Türkiye'de yerleşmek maksadı ile dışarıdan münferiden gelmek isteyen Türk soyundan meskun veya göçebe fertler Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaletinin mütalaası alınmak şartıyla Dahiliye Vekilliğinin emriyle ve müctemian gelmek isteyen Türk soyundan meskun ve göçebe fertler, aşiretler ve Türk Kültürüne bağlı meskun kimseler işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin mütalaası alınmak şartıyla Sıhhat ve İctimai Muavenet vekilliğinin emriyle kabul olunurlar. Bunlara muhacir denir.

Kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla tespit olunur.

Türkiye'de yerleşmek maksadiyle olmayıp bir zaruret ilcasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara (mülteci) denir. 4'üncü maddede yazılı sebepler bulunmayan mülteciler, Türkiye'de yerleşmek isterler ve bunu yazı ile buldukları yerin en büyük idare amirine bildirirlerse haklarında Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince muhacir muamelesi yapılır.

Öbür mülteciler için Dahiliye vekilliğince haklarında vatandaşlık kanununun ahkamı tatbik olunur.

Muhacirlerin alınma yolları Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince, mültecilerin ise Dahiliye Vekilliğince yapılacak talimatnamelerle tespit olunur.

(30.06.1939 T ve 3657 S. lı K. ek) Türkiye'de yerleşmek maksadiyle ve Hükümetin iskan yardımı istememek şartıyla dışarıdan gelmek isteyen Türk soyundan olan kimseler Hariciye, Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliklerince müştereken tespit olunacak şekiller dahilinde konsoloslarımızın verecekleri muhacir vizesiyle Türkiye'ye gelirler ve serbest muhacir olarak kabul olunurlar. Bu yolda geleceklerin pasaportlarına muktazi meşruhat verilir.

İcra Vekilleri Heyeti bu madde hükümlerinin hangi yerler halkına tatbik olunacağını tayin ve tespit eder.

Madde 4. A) Türk kültürüne bağlı olmayanlar,

B) Anarşistler,

C) Casuslar

Ç) Göçebe çingeneler

D) Memleket dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye'ye muhacir alınmazlar.

Bulaşıcı hastalıklılar doğrudan doğruya hükümet hastanelerine gönderilip orada parasız tedavi olunurlar.

Madde 5. Hususi bir ahit dolayısıyla Türkiye'ye mecburi olarak gelenler yapılan muahede hükümlerine ve hükümetçe verilen kararlara göre alınurlar.

Madde 6. A: Muhacirler, sınırlardan girdikleri veya nakil vasıtalarından çıktıkları yerin en büyük mülkiye memuruna kendilerini ve aile fertlerini yazdırıp "muhacir kağıdı" almağa ve bir vatandaşlığa girme beyannamesi imzalamaya mecburdurlar. Muhacir kağıdı muvakkat doğum kağıdı yerine geçer ve bir yıl muteber tutulur.

B: Muhacir olarak alınanlar, İcra Vekilleri Heyeti kararıyla, hemen vatandaşlığa alınurlar. Küçükler baba ve analarına veya hısımlarına bağlı tutulurlar kimsesiz gelen küçükler yaşına bakılmaksızın vatandaşlığımıza geçirilirler.

C: Türkiye'ye geldikleri tarihten itibaren iki yıl içinde iskan istemeyen muhacir ve mültecilere iskan yardımı yapılmaz.

Madde 7. (18.06.1947 T. 5098 S.K iptal)

İkinci Fası

İÇERDE NAKİLLER, KÜLTÜR VE İDARE TEDBİRLERİ

Madde 8. (15. 05.1959 T. 7269 S.K iptal)

Madde 9. (18.06.1947 T.5098 S.K değişik) Göçebeler, gezginci çingener İçişleri Bakanlığının mütalaası alınarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca uygun görülecek yerlerde yerletirilirler. Bunlar da bu kanunda yazılı yardımlardan ve her türlü muafiyetten istifade ederler.

Madde10. (12. 11.1935 T. Ve 2848 S.K değişik) A: Kanun aşirete hükmü şahsiyet tanımaz. Bu hususta herhangi bir hüküm, vesika ve ilama müstenit de olsa tanınmış hakları kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların herhangi bir vesikaya veya göreneğe müstenit her türlü teşkilat ve taazzuvarları kaldırılmıştır.

B: Bu kanunun neşrinden önce herhangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve adetle aşiretleri şahsiyetlerine veya onlara izafetle reis, bey, ağa ve şeyhlerine ait olarak tanınmış kayıtlı, kayıtsız bütün gayrimenkuller de Devlete geçer. Bu kanun hükümlerine ve Devletçe tutulan usullere göre bu gayrimenkuller muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere dağıtılıp tapuya bağlanır. Bu gayrimenkullerin aidiyeti tapu sicilindeki kayıtlara göre tespit olunur. Tapu sicillerinde aidiyete dair kayıt yoksa veya kayıtlar yalnız şahıslar namına olup da halk arasında bulunanlar aşirete ait olduğu şayi bulunuyor ve aşiret fertleri de bu gayrimenkullerden başkasına sahip bulunmuyorlarsa, aidiyeti, tahkikat üzerine o yerin idare heyeti kararı ile hallolunur. İdari heyetlerinin valilerle tasdik edilen bu kararı kat'i dir.

C: (16.06.1947 T. 5098 S.K iptal)

Ç: (18.06.1947 T. 5098 S.K iptal)

Madde II. (18.06.1947 T. 5098 S.K iptal)

Üçüncü Fası

İSKAN

Madde 12-14. (18.06.1947 T. 5098 S. K iptal)

Madde 15. (16.06.1970 T 1306 S .K/II maddesi ile iptal)

Madde 16. A: Karı ve koca bir aile olarak ilan edilir;

B: evlenmemiş çocuklar, çocuksuz erkek ve kadın dullar, ana ve baba ile veya bunların sağ olanı ile birlikte iskan görürler;

C: Anasız ve babasız torunlar dede ve büyük anaları ile veya bunlardan sağ olanı ile birlikte iskan olurlar. Ancak torunların hisseleri tapudan kendi adlarına yazılır.

D: Anasız ve babasız çocuklar kan ve civar veya sıhri hısımlarından biri yoksa kendi başlarına iskan görürler. Bunların küçüklerine ayrıca vasi tayin ettirirler.

E: Evli çocuklar ve evli torunlar; başlı başına bir aile olarak iskan görürler.

F: (C) fıkrasındaki torunların (Ç) ve (D) fıkralarındaki çocukların, üvey çocukların ve evlatlıkların hisseleri evleninceye kadar hiçbir suretle satılmaz, bağışlanamaz ve hacz olunamaz;

G: Türk muhacir ve mülteciler hısım ve akrabalarının bulunduğu yerde iskan olunurlar.

Madde 17. İskan bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre, oturacak ev veya ev yeri; sanatkarlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkan veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kağı toprakla çift hayvanı, alet ve edavatı, tohumluk ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.

(18.6.1947. T. 5098 S.K ek) İskan edilecek her aileye nüfuslarına göre dağıtılacak çeşitli toprak miktarı ve dağıtım şekli Sağlık ve Sosyal Yardım ve Tarım Bakanlıklarınca hazırlanıp Bakanlar Kurulu tarafından tasdik edilecek bir cetvelle tespit olunur.

Madde 18. İskan hükümetçe verilen talimata göre yapılması için malzeme veya para verilebilir. Yapı yapmakta kendileri de çalıştırılabilir.

İskan için devlet ormanlarından parasız kereste vermek ve bu yapıları yapmakta asker, devlet memur ve müstahdemlerini ve vasıtalarını kullanmak caizdir.

Madde 19. Yeniden kurulan veya canlandırılan köylere orta malı olarak mevcut nüfusun ortak ihtiyacına yetişen mektep, cami, köy odası, karakol, pazar, harman ve mezarlık yerleri; otlak, suvat, orman kanunu hükümleri için baltalık ve başka ortak ihtiyaçlara lazım yerler parasız bıkılır.

Mektep odası, çeşme, su yolları, kuyu, sarnıç ve sulama tertibatı da hükümetçe yapılabilir veya tamir edilebilir. Bu işlerde buraya yerleştirilenleri işletmeye hükümet salahiyetlidir.

Madde 20. (11.06.1945 T. 4753 S.K/64. Maddesi ile iptal)

Madde 21. (11.06.1945T.4753 S.K/64. Maddesi ile iptal)

Madde 22. Muhacirlerin, mültecilerin, göçebelerin ve naklolunanların yerleştirilmelerine ayrılan veya bunlara verilen yapılar ve toprak kimin işgali altında olursa olsun vali ve kaymakamların yazılı emri ile zabıtaca boşaltılır ve kendilerine teslim olunur. Bunlara vuku bulacak tecavüzlerde vali ve kaymakamlar zabıta marifetiyle tahliyeye salahiyetlidirler.

Madde 23. Bu kanun hükümlerine göre muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara ve yerlilere dağıtılan yapı ve toprakların temlikine vali ve kaymakamlar salahiyetlidirler. Dağıtış defter veya kararlarının altı vali veya kaymakamlarca tasdik edilmesi temlikdir. Tasdikli defterlerdeki veya kararlardaki miktarlar muteberdir.

(5.7.1939 T.3667 S.K Değişik) Bu suretle temlik edilmiş olan gayrimenkuller hakkında vuku bulacak aynı davalarda hasım taraf yeni malik ile birlikte hazinedir.

Temlik tarihinden itibaren bir sene geçtikten sonra müstehlikler tarafından ancak Hazine aleyhine vaziyet tarihindeki rayiç üzerinden bedel davası açılabilir.

Ayın veya bedelin verilmesine hükmolüdüğü takdirde mahkeme masrafları yalnız Hazineye yükletilir.

Madde 24. Muhacirleri ve mültecileri naklolunanları kendilerine ev yapıcaya veya hükümetçe yaptırılincaya kadar yerleşecekleri yerde veya civarda mevcut hükümete veya halka ait münasip binalarda barındırmak ve bu binaları vali veya kaymakamın yazılı emriyle zabıtaca hemen boşaltmak caizdir. Ancak bu boşaltmanın ev ve bina sahipleri yaşamalarını ve barınmalarını imkansız kılacak yolda olmaması ve bir yıldan fazla sürmemesi şarttır.

Bu yolda binası boşaltılanlara hükümetçe münasip kira verilir. Muhacirlerin, mültecilerin ve naklolunanların geçtikleri yerde muvakkat konaklamak üzere bir haftadan fazla bir müddet için bina boşaltılmasına izin verilmez. Bu maddenin hükümlerinin tatbiki için Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince talimat yapılır.

Madde 25. Muhacirlerin, mültecilerin ve naklolunanların ve göçebelerin yurtlandırıldıklarından başlayarak iki yıl içinde, görülecek hakiki lüzum üzerine, aynı mıntikalarda iskan yerlerini değiştirmeye ve düzeltmeye Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili yetkilidir.

Dördüncü Fasl

MECBURİYETLER, TASFİYE VE İSTİHKAK MAZBATALARI

Madde 26 – 28. (18.6.1947 T. ve 5098 S.lı K.la iptal.)

Madde 29. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.nun 2.maddesiyle iptal)

Madde 30. (18.6.1947 T. ve 5098 S.lı K.la değişik) Hükümetçe iskan edilenlere borçlu veya borçsuz olarak iskan yoluyla verilen gayrimenkuller on yıl süre ile hiçbir suretle satılamaz, bağışlanamaz, terhin edilemez, haciz olunamaz. Tapularına o yolda kayıt düşürülür.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının izniyle Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına terhini caizdir.

Beşinci Fesil

MUAFİYETLER

1 - Gümrük Muafiyeti:

Madde 31. (30.6.1939 T. ve 3657 S.lı K.la değişik) Bu kanunun hükümlerine göre alınan muhacirlerle dışarıdan gelen mülteci ve aşiret fertlerinin birlikte getirdikleri aşağıda gösterilen kendi eşyaları, malları ve hayvanları gümrük resmiyle bir defaya mahsus olmak üzere, sair bütün vergi ve resimlerden muafır.

1- Bir aile için:

A) Zat ve eşyası kamilen,

B) Meslek ve meşgale eşyası aşağıdaki kayıtlarla:

Çiftçi ise, çift hayvanları, arabaları, araba ve koşum takımları, çiftliğe mahsus her türlü alet ve edevat makineleri, damızlık hayvanları, tohumluk ve yiyecek zahireler ve aşıkları kamilen ve öteden beri besledikleri büyük ve küçük hayvanlarla zirai mahsullerden değeri 6.000 liraya kadar olan miktarı,

Sanat ve meslek erbabından ise; her türlü sanat ve meslek alat ve edevatı ve makineleri, söküp getirecekleri fabrikaların alât ve edevatı kamilen ve sanat ve mesleklerine müteallik mamul ve gayri mamul maddelerden değeri 6.000 liraya kadar olan miktarları (Trikotaj fabrikası makineleri ve kauçuk sanatlar mamulatından bulunan ayakkabılar hariçtir. Ancak zata mahsus ve kullanılmış küçük trikotaj makineleri muafiyetten istifade eder.)

Tüccardan ise; ötedenberi satagelmekte oldukları ticaret mallarından değeri 12.000 liraya kadar olan miktarı (Şeker, kahve, çay, benzin, petrol, kaza, ipek ve ipekliler ve inhisara tabi maddelerle trikotaj makineleri ve kauçuk sanayii masnuatından olan ayakkabıları hariçtir.)

Bu üç sınıftan hariç ise; kendi menkul ve gayrimenkulleri bedeli veya mevcut paraları mukabil satın alacakları mallardan veya kendi menkullerinin-

den getirecekleri 12.000 liralık miktarı (Şeker, kahve, çay, benzin, petrol, koza ipek ve ipekliler ve inhisara tabi maddelerle trikotaj makineleri ve kauçuk sanayi masnuatından olan ayakkabıları hariçtir.)

2- Bir cemaat için (bir köy ve mahalle veya cemaate ait kullanılmış eşya):

A) Bütün mektep eşyası;

B) Bütün cami eşyası;

C) Vakıflara ait eşya ve mahsuller;

Ç) Köy ve mahalle odası eşyası, hatıralar ve cemaate yadigar eşya;

D) Köyün ve mahallenin orta malı olan boğalar, aygırlar, tekeler, koçlar ve damızlık bütün hayvanlar;

E) Köy ve mahallenin harman ve orak makinesi ve traktör gibi ortak zirai makine ve aletleri, köy değirmeni ve un fabrikası müşterek sanat fabrika ve makineleri.

3- Yukarıda bendlerle yazılı gümrük muafiyetlerinin tatbik şekilleri Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Gümrük ve İnhisarlar Vekilliklerince müştereken tayin ve tesbit olunur.

Madde 32. Muhacirler ve mülteciler 31 inci madde haricinde menkul ve gayrimenkul mallarının bedeli veya ellerinde bulunan akitleri karşılığı Türkiye'de yapacakları sanat veya ticaret veya ziraat eşyası getirebilirler. Bu yolda getirilecek eşya gümrük ve sair resimlere tabidir. Ancak bu eşyanın şeker, benzin, petrol, koza, ipek ve ipeklilerden ve Türkiye'de inhisara bağlı maddelerle trikotaj ve kauçuk sanayii mahsullerinden olan ayakkabılardan olmaması şarttır.

Madde 33. Hükümetçe memleket iktisadiyatını korumak üzere alınan ve alınacak olan tedbirler 31 ve 32 nci maddelere göre hariçten getirilecek eşya hakkında tatbik edilmez.

Madde 34. 31 ve 32 nci maddelerdeki muafiyetleri kazanabilmek Türk vatandaşlığına girmek için beyanname verip karşılığında bir kağıt almaya ve getirilen malların, muhacirlerin ve mültecilerin kendi malları olmasına vabestedir.

Sınırlarda belli kapılardan başka yollardan girmeye mecbur kalmış olan muhacirler ve mülteciler getirecekleri mallar için bir beyanname verirler; aksi sabit oluncaya kadar bu beyannameler muafiyet için muteber olur. Kapılardan gelecek muhacirlerin ve mültecilerin nizamnamesinde şekil ve mahiyetleri gösterilecek bir vesika göstermeler, yahut toplu bir beyanname vermele-ri kafidir.

Türk vatandaşlığına girmekten vazgeçen veya giremeyen ve getirdikleri malların kendi malları olmadığı anlaşılanlardan 31.inci maddeye göre affedilmiş olan teklif ve resimler tam olarak tahsil olunur. 32 nci maddeye göre geçirilmiş eşya için bu teklif ve resimler iki kat alınır.

Muhacirlere ve mültecilere ait olmadığı halde bu kanun hükümlerinden istifade edilerek geçirilecek gerek eşya ve hayvanlar ve gerek sahipleri 1918 numaralı Kaçakçılık Kanunu hükümlerine tabi tutulur.

Madde 35. Muhacirlerin ve mültecilerin gümrüksüz olarak sokacakları malların değeri gümrükten geçtiği yerin piyasasındaki toptan fiyata göre tayin olunur.

2 – Vergi ve Resim Muafiyeti:

Madde 36. (5.7.1939 T. ve 3683 S.ı K.ıa değişik) A) Hariçten gelecek ve muhacir ve mültecilerin pasaportları üzerine yapılacak vize muameleleri ile kendilerine verilecek eşya ve hayvan vesikaları her türlü resim ve harçlardan muaftır.

B) Muhacir ve mültecilerle bir yerde yurtlandırılan göçebeler ve bir mınıtkadan diğer mınıtkaya Hükümetçe naklolunanların bu kanun hükmü daire-sinde yapılacak iskan yardımı, gümrük ve vergi muafiyeti, taabiyet, nüfusa ve tapuya tescil ve nakil muameleleri dolayısıyla gerek kendileri tarafından verilecek; gerek alakadar dairelerce tanzim olunacak her türlü evrak ve bu hususta verecekleri arzuhalleri damga resmi ve sair bilimüm resim ve harçlardan muaftır.

Madde 37. (18.6.1947 T. ve 5098 S.ı K.ıa değişik) Muhacir ve mülteci-lerle Hükümetçe bu kanun hükümlerine göre yerleştirilenler aşağıdaki muafi-yetlerden faydalanırlar:

1- Vergi Muafiyeti:

A) Yukarıdaki kimseler beş yıl arazi, bina, kazanç, buhran, muvazene, hava kuvvetlerine yardım ve yol vergilerinden muaf tutulurlar.

Bu muafiyet süresi hükümetçe iskan edilenlere bu kanun hükümlerine göre yapılacak iskan yardımlarından bina ve arazi vergileri gayrimenkullerin temlik edildikleri tarih; kazanç, buhran, muvazene ve hava kuvvetlerine ve yol vergileri için bu kimselerin yurda geldikleri ve serbest iskana tabi olanlar da muhacir kağıdının verildiği yılı takip eden yılda başlar.

Ancak, muhacirlerin huduttan girdiği, mültecilerin yerleşmek talebinde buldukları, göçebelerin ve içerde bir yerden diğer bir yere yerleştirilenlerin iskanına başlandığı tarihten muafiyet başlangıcına kadar geçecek zaman zarfında mezkur vergiler de aranmaz.

Hükümetçe iskan yerleri değiştirilenler yeniden muafiyete mazhar olurlar. Şu kadar ki, nakil tarihinde eski muafiyeti hitama ermiş olanların naklin bittiği tarihten yeni mahallerinden iskan yardımlarının bittiği tarihe kadar geçen zamana ait vergileri de aranmaz.

Bu maddedeki yıl tarihi, taalluk ettiği vergi kanunlarında mükellefiyete esas tutulmuş olan yılı ifade eder.

Eski iskan mevzuatına göre iskan hakkında malik olup da İskan Kanunu hükümlerine göre yerleştirilmeleri icabedenler hakkında da yukarıdaki hükümler uygulanır.

B) Bu kanun hükümlerine göre hükümetçe temlik edilen toprak ve yapılardan bu temlik dolayısıyla veraset ve intikal vergisi ve ferağ harcı ve resmi alınmaz.

C) Noterlerce yapılacak borçlanma senetleri pula, harca ve ücrete tabi değildir.

2- Tapu Muafiyeti:

Bu kanuna göre gerek parasız ve gerek borçlu ve gerek peşin paralı ola-

rak verilen bütün yapı ve topraklar harçsız, pulsuz ve tapuya bağlanarak senedi verilir.

Temlik ve tefviz kıymet takdiri, borçlanma ve ipotek konup kaldırma muameleleri hiçbir harca, masrafa ve pula tabi tutulmaz.

3- Askerlik Muafiyeti:

Madde 38. A) Muhacirlerin askerlik çağlarının başlangıcı geldikleri yılda nüfus kütüklerine geçen yaşlarına ve bu esaslara göre hesap olunur. Nüfus doğum kağıtlarında doğumlarının ay ve günü yazılı olmayanların doğum günleri yılın temmuzunun birinci günü sayılır.

B) Geldikleri yıl ikinci kanunun birinde 22 yaşını bitirmiş olanlar muvazaf hizmete tabi tutulmayıp yaşları efrat arasına ihtiyata geçirilirler. Bu gibilerin, her ne sebeplerle olursa olsun, nüfus kütüğüne yazılmalarının gecikmiş olması, geldikleri zaman ve yaşlarına göre başlayacak olan askerlik çağlarını geciktirmez. Bunlar nüfus kütüğüne yazıldıkları tarihten başlayarak iki yıl geçmedikçe talim, manevra ve başka iş için silah altına çağrılmazlar.

Geldikleri yıl ikinci kanunun birinde 22 yaşını bitirmemiş olanlar muvazaf hizmetini yapmaya mecbur tutulurlar. Ancak bunlardan geldikleri tarihte (16-22 dahil) yaşında olup da Hükümetçe iskan edilenlerin ve Hükümetin gösterdiği yerde yurt tutanların muvazaflık hizmetleri, nüfus kütüğüne kaydoldukları tarihten başlayarak iki yıl geciktirilir; bu hizmetleri en yakın piyade kit'alarında yaptırılmak üzere, altı aya indirilir. Hükümetçe iskan edilmeyenler veya Hükümetin gösterdiği yerde yurt tutmak istemeyenler yalnız iki yıllık geciktirme hakkından istifade ederler.

C) Memleketlerindeki tahsilleri ihtiyat subayı yetişecek derecede olup da, geldikleri tarihte 22 yaşını bitirmemiş ve memleketlerinde askerlik etmiş olanlar; fakat 22 yaşını bitirmemiş bulunanlardan ihtiyat subayı olmak isteyenler ve geldikleri tarihte 22 yaşını bitirmemiş ve memleketlerinde askerlik etmiş olanlar iki yıl geciktirme hizmetinden sonra 1076 numaralı kanun hükümlerine tabi tutulurlar.

Ç) Muhacirler arasında önce tabi oldukları Hükümet ordusunda ihtiyat ve-

ya muvazzaf subay olanlardan lazım olan evsafı taşıyanlar, staja tabi tutularak, ihtiyat subaylığına geçirilirler.

D) Umum seferberlikte muafiyet yoktur. Ancak nüfus kütüğüne kaydoldukları tarihten başlayarak üç ay geçmemiş olanların silah altına alınmaları üç ayın sonuna bırakılabilir.

E) Bir yıl içinde nüfus kütüğüne kayıtlarını yaptırmayanlar yukarıdaki muafiyetten istifade edemezler.

F) Eski memleketlerinde askerlik ettiklerini ve bunun yerine bedel verdiklerini tevsik edenler tekrar muvazzaf hizmete tabi tutulmayıp yaşlıları yerli efradıyla ihtiyata geçirilirler.

F) Türkiye içinde bir iskan mıntikasından diğer iskan mıntikasına Hükümetçe naklolunularak yerleştirilen vatandaşlardan muvazzaf hizmete tabi olup da bunu henüz yapmış olanların bu hizmetleri, yerleşecekleri yere vardıkları tarihten başlayarak iki yıl geciktirilir. Ve en yakın piyade kıt'alarında yaptırılmak üzere altı aya indirilir.

H) Kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar.

MALİ HÜKÜMLER

Madde 39. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.nun 2 nci maddesiyle iptal).

Madde 40. İskan ameliyat ve inşaatı için, her yılın tahakkuk edecek miktarı o yıl bütçesinden verilmek üzere, gelecek yıllara sari taahhütler yapmaya hükümet salahiyetlidir.

Madde 41. Her yıl, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti bütçesine ayrı bir fasıl halinde, bu kanunda yazılı işler görmeye kafi miktarda tahsisat konulur.

Yedinci Fası

ISKAN KOMİSYONU

Madde 42. (18.6.1927 T. ve 5098 S.lı K.la değişik) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında Bakanın veya tevkil edeceği zatın başkanlığı altında Sağlık ve Sosyal Yardım, İçişleri, Milli Savunma, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Ekonomi, Tarım Bakanlıklarınca ve Ziraat Bankasınca seçilecek zatlardan ve vukuf ve ihtisaslarından istifade edilmek üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca hariçten alınacak en çok üç zattan müşekkil Merkezi İskan Komisyonu bulunur.

Merkezi iskan komisyonu başlıca Türkiye'ye gelecek muhacirlerin veya bu kanuna göre içeride yerleştirilecek vatandaşların iktisadi, içtimai, sıhhi vasıflara ve şartlara göre mürettep yerlerini tetkik etmek, iskan programları hakkında tetkiklerde bulunmak, iskana yarayacak toprak ve yapıları araştırıp bulmak, muhacirlerin sevk şartlarını mütalaa eylemek, iskan tahsisatının sarf yerleri hakkında mütalaada bulunmak, hariçten ve dahilden yeni yurtlarına yerleşecek olanların sevkleri ve müstahsil hale gelinceye kadar bakımlarıyla alakadar olan Devlet şubelerinin müzaheretlerini ve çalışma birliğini yapmaya yarayan tedbirleri düşünmek gibi görevlerle mükelleftir. Kararları istişari mahiyeti haizdir.

Merkezi iskan komisyonunun çalışma tarzı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca tanzim ve Bakanlar Kurulu tarafından onanacak bir yönetmelikle tespit olunur.

Sekizinci Fası

İCRAİ HÜKÜMLER

Madde 43. Muhacirlere, mültecilere, göçebelere ve naklolunanlara, yerleşecekleri kazaya eriştikleri günden başlayarak en çok üç ay içinde istihkakları olan eldeki yapıların veya yerlerin ve toprakların tam olarak dağıtılıp teslim ve tevzi defterlerinin tapuya tevdi edilmiş ve tapuca da tescilleri yapılarak tapuları kendilerine verilmiş olması mecburidir. Çok miktarda birden toplu muhacir gelen kazalarda Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili bu müddeti altı ay daha uzatabilir.

Tahsisat verilen yerlerde istihsal vasıtalarının veya bedellerinin tam olarak veya tahsisat miktarına göre kısmen üç ay içinde verilmiş bulunması mecburidir.

Muhacirlere ve naklolunanlara yapılacak yapıların veya yapı yardımlarının yurt yerine vasıl olduklarından itibaren bir yıl ve göçebelere üç yıl içinde yapılması mecburidir.

Zaruri hallerde idari hususiyelerden, belediyelerden, köy sandıklarından ve imece suretiyle halktan yardımlar temin olunabilir.

Bütün hükümet memurları her şeyden önce bu madde hükümlerini yapmaya mecburdurlar.

Madde 44. Muhacirlerin, mültecilerin, göçebelerin ve naklolunanların iskan edilmesinden, istihkaklarının eksiksiz olarak vaktinde dağıtılıp teslim olunmasından, pek müstahsil hale getirilmesinden vali ve kaymakamlar mesuldürler.

Vilayet ve kazada iskan teşkilatı varsa, bunlar vali ve kaymakamın emrinde bu işleri görürler. İskan teşkilatı olmayan veya olup da yetmeyen yerlerde vali ve kaymakamlar kendi vilayet ve kazaları Devlet, idarei hususiye ve belediye memurlarından münasip gördükleri muhacirleri, mültecileri, göçebeleri ve naklolunanları yerleştirmek, bunlara verilecek yerleri ölçmek ve dağıtmak ve inşaata bakmak gibi muhacir ve iskan ve nakil işlerine memur etmeye salahiyetlidirler. Bu memurlar her şeyden önce bu işleri yapmaya mecburdurlar.

(29.12.1934 T. ve 2650 S.lı K.İa Ek) 43 üncü madde ile bu maddenin iskan işlerinin memurlar tarafından yapılmasına dair olan hükümleri adliye memurlarına şamil değildir.

Madde 45. Valiler, kaymakamlar bu kanun hükümlerine, İcra Vekilleri Heyetince veya Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince verilecek talimat ve emirleri dikkat ve ehemmiyetle tatbik ve takip etmeye, nahiye müdürleri, emniyet memurları ve jandarma bu emir ve talimatlara istinaden vali ve kaymakamlardan verilecek emirleri dikkat ve ehemmiyetle ve azami suretle yapmaya mecburdurlar.

Yapmayan veya yapamayan veya yaptırmayan veya bunda dikkatsizlik ve gevşeklik gösterenler vazifeden çıkarılırlar.

Madde 46. 43, 44 ve 45 inci maddelerdeki mecburiyetleri yapmayan, bu maddelere muhalif hareket eden ve iskan işlerinde gevşeklik gösteren memurlar hakkında kaymakamlar on beş günlüğe ve valiler bir aylığa kadar para cezası kesmeye salahiyetlidirler.

Madde 47. Umumi Müfettişlik teşkilatı olan muntikalarda umumi müfettişler muhacirlerin, mültecilerin, naklolunanların ve göçebelerin muayyen müddetlerde iskan ettirilip müstahsil hale gelmelerinden birinci derecede mesuldürler.

Dokuzuncu Fasıll

MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

Madde 48. 18 Teşrinievvel 1912 tarihinden bu kanunun neşri tarihine kadar Trakya'da iskan edilip tapusu verilmiş olan gayrimenkul sahiplerinden boş kalmış yerlere yeniden Hükümetçe iskan edilmiş olanlar namına tapu senedi verilir ve bunların eski kayıtları terkin olunur.

Bu gayrimenkullerin sahipleri zuhur eder ve başka yere iskan edilmediği de anlaşılırsa kendilerine yeni muhacir gibi toprak ve yapı verilir.

Madde 49. (18.6.1947 T. ve 5098 S.lı K.İa değişik) Bu kanunun icra sureti tüzük ve yönetmelikler ile tayin olunur. Hükümetçe iskan edilenlerle bütün muhacir ve mültecilerin bu kanundaki muafiyetlerden istifade etmek üzere ne yolda hareket edecekleri bu tüzükte gösterilir.

Madde 50. 31 Mayıs 1926 tarih ve 885 numaralı, 3.4.1933 tarih ve 2263 numaralı mahal-i iskanlarını bila mezuniyet tebdil eden muhacir ve mültecilerle aşair hakkında 28 İkinci teşrin 1341 tarih ve 675 numaralı kanunlar, 22 Mart 1934 tarih ve 2396 numaralı muhacir ve mültecilerin gümrük muafiyeti hakkındaki kanununun muvakkat maddesinden maadaki maddeleri, 2 Haziran 1929 tarih ve 1507 numaralı Askerlik Mükellefiyeti Kanununun muadil ikinci maddesinin bu kanunun 28 inci maddesine muğayir hükümleri ve kanuna muvafık olmayan bütün hükümleri kaldırılmıştır.

Ek Madde - (18.6.1947 T. ve 5089 S.lı K.la Ek ve 3.8.1951 T. ve 5826 S.lı K.la değişik)

Kars ilinin Ilıca, Ağrı ilinin Tokatlı, Serdarbulak, Karnıyarık, Şehrigerdan ve Yukarıniço köyleri dağlarından geçirilen hattın doğu kısmında kalan ve içinde küçükağrı dağı da bulunan yasak bölgeye ordu ve zabıta kuvvetlerinden maada Bakanlar Kurulu kararı olmadıkça hiçbir kimse giremez.

Ek Madde 1. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Hükümetçe vücuda getirilecek baraj, havaalanı, fabrika, ekonomik ve savunma ile ilgili diğer tesislerin inşası ve tabiat kıymetlerinin korunması gibi amaçlar için yapılacak kamulaştırmalar veya özel kanunların uygulanması sebebiyle taşınmaz malların kısmen veya tamamen ellerinden çıkması neticesi yerlerini terk etme zorunda kalanlardan;

a) Taşınmaz malları tamamen kamulaştırılanlar,

b) Taşınmaz malları kısmen kamulaştırılıp bu yerleri terk etmek zorunda kalanlar,

c) İskan planlama etüdlerinin başladığı bütçe yılı başlangıcından en az üç yıl kamulaştırma sahasında yerleşmiş olup da taşınmaz malı olmayanlar,

Diledikleri takdirde Hükümetçe gösterilecek yerlerde 2510 sayılı kanunla bu kanun hükümlerine göre iskan edilirler. Şu kadar ki; zor durumda olmadan bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra taşınmaz mallarını ellerinden çıkaranlar bu kanundan faydalanamazlar. Zor durum hali yönetmelikle belirtilir.

İskan edilecek kimselerin taşınmaz malları için özel kanunları gereğince veya kamulaştırma neticesinde kendilerine ödenecek bedeller, ilgili idarelerce bu kanun hükümlerine göre kurulacak özel iskan fonuna yatırılır. Bu suretle yatırılan bedeller; ek 5 inci madde dışında kalan diğer iskan yardımları ve borçlandırma bedelleriyle Maliye, Ticaret ve Köyişleri Bakanlığı tarafından müştereken hazırlanacak esaslar dairesinde mahsup muamelesine tabi tutulur.

Ek Madde 2. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Köysel alanda iskanı düzenlenmesi ve köy gelişme merkezlerinin kurulması için;

A) Yerleşim yerinin elverişsizliği sebebiyle, kalkındırılmasına imkan olmayan veya yol, içme suyu, elektrik gibi alt yapı hizmetlerinin pahalıya mal olacağı tespit edilen köylerin, daha elverişli bir yerleşim yerine nakil veya mahalle, köy, mezraa ve benzeri dağınık yerleşim ünitelerinin mevcut yerleşim ünitelerinden birinde veya yeni bir yerleşim yerinde toplanması hususu, köy nüfusunun çoğunluğu tarafından istenildiği takdirde ek 8 inci madde gereğince Köy İşleri Bakanlığı emrine geçen araziden imar planında öngörülen miktarda arsa tefrik edilir. Ve özel fondan yeni yerleşim yerinin köy imar planı yapılır veya yaptırılır. Köy odası, çamaşırhane ve hamam gibi sosyal tesisleri yapılır ve ayrıca, konut, tarımsal yapılar ve tesisler için her aileye yönetmeliğinde belirtilen miktarda kredi açılır ve bu kanunun hükümlerine göre borçlandırılır.

B) 1 inci madde dışında kalan köylerde köylünün konut, tarımsal işletme yapıları ve sosyal tesis ihtiyacının kendisinin çözmesindeki gücünü desteklemek üzere, masrafları özel iskan fonundan karşılanmak suretiyle hazırlanan tip projeler bedelsiz olarak istekli köylülere verilir.

Ayrıca, yönetmelikte belirtilen esaslara göre, her köyde belli sayıda çiftçi ailesine kendi evini yapana yardım metodu uygulaması olarak kredi verilir.

C) Onaylanmış köy imar planlarına göre köylerin iskan gelişme sahaları, ek 8 inci madde uyarınca Köy İşleri Bakanlığı emrine geçen araziden ayrılır. Bu araziden ifraz olunan arsalar, bedelleri peşin veya en çok 5 yılda 5 eşit taksitle ödenmek ve bu kanun gereğince borçlandırılmak suretiyle ihtiyaç sahiplerine devredilir.

Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

Ek Madde 3. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Bu kanun gereğince nakledilecekler ve iskan edilecekler içinde bir sanat ve meslek sahibi olanlar, sanatkar olarak iskan edilirler. Tarımdaki fazla nüfus, topraklandırılmayan çiftçiler, bir sanat ve mesleke sahip bulunmayanlar, bir sanat ve meslek sahibi olup da başka bir sanat ve meslek kolunda çalışmak isteyenler ve yeni ku-

rulacak sınıai veya diğer tesislere ortak olmak isteyenler, duyulan ihtiyaaca ve hazırlanacak projelere göre; Sanayi, Milli Eğitim, alışma ve Köy İşleri Bakanlıklarınca müştereken düzenlenecek eğitim programına göre ve işbirliği halinde eğitimlerini müteakip, iskan programı gereğince sanatkar olarak iskan edilirler.

Bu maksatla mevcut eğitim merkezlerinden faydalanılır. Eğitim merkezlerinin ihtiyaaca yetmemesi halinde Köy İşleri Bakanlığına bağlı göçmen kabul ve yetiştirme merkezleri de bu maksat için kullanılabilir. Bunların da yetmemesi halinde, mevcutlara eklemeler yapılabileceği gibi, yeni eğitim merkezleri de kurulabilir.

Eğitim programlarının hazırlanması, nerede ne zaman ve ne şekilde uygulanacağı ilgili bakanlıklarca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikle belirtilir.

Ek Madde 4. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Nakil ve iskanları kararlaştırılanların yazılı olarak aile reisinden rızalarını bildiren bir taahhütname alınır.

İstekli çok olup da iskan programına göre bir yılda hepsinin yerleştirilmelerinin mümkün olmadığı hallerde öncelik sıraları ve esasları yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 5. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) İskan edilecek göçmen ve mlteçiler;

a) Sınırlarımızdan, yurt içinde gönderilecekleri yere kadar gümrükten muaf eşya ve hayvanları ile birlikte nakil,

b) Barındırma, yiyecek, yakacak ve tedavi,

c) Pek muhtaç durumda olanlar bir defaya mahsus olmak üzere giyecek yardımlarından karşılıksız olarak faydalanırlar. Bu yardımlar, nakil ile başlar, yerleştirildikleri yerlerde müstahsil hale gelinceye kadar devam eder.

Müstahsil hale gelmenin esasları ve yardım süreleri yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 6. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Yurt içinde bir yerden başka bir yere göçürülenler de, kaldıkları yerden yerleştirilecekleri yerde müstahsil hale gelinceye kadar geçecek süre içinde ek 5 inci maddede yazılı iskan yardımlarından karşılıksız olarak faydalanırlar.

Ek Madde 7. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Dışardan gelecek göçmen ve mültecilerle, yurt içinde göçürülenlerden, iş yeri gösterildiği halde çalışmak istemeyenlerin karşılıksız iskan yardımları kesilir.

Ek Madde 8. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Bu kanun hükümlerine göre tahsis, devir ve temlik edilecek arazi ile arsalar şunlardır:

- a) Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan arazi,
- b) Devletin özel mülkiyetinde bulunup da kamu hizmetinde kullanılmayan arazi ve arsalar,
- c) Bir veya birkaç köy, kasaba ve şehir orta malı olan ve ihtiyaçtan fazla olduğu belirtilmek suretiyle Hazine adına tescil ettirilen arazi,
- d) Hazineden bedelsiz olarak belediyelere devredilmiş ve bir maksada tahsis edilmemiş olup, 775 sayılı Kanun amaçları dışında kalan yerler,
- e) Göllerin kuruması veya Devletçe kurutulması ve nehirlerin doldurulması ile meydana gelen arazi,
- f) Devletçe kurutulan sahipsiz bataklıklardan kazanılan arazi,
- g) İşlenmeye elverişli olmayan tuzlu, alkali, taşlık ve benzeri topraklardan Devletçe ıslah suretiyle elde edilen arazi,
- h) 6830 Sayılı Kanun hükümlerine göre özel ve tüzel kişilerden kamulaştırılacak veya yönetmeliğe göre satın alınacak arazi ve arsalar;

Yukarıda sayılan ve bu kanun hükümlerine göre tahsis ve temlik edilecek olan tarıma elverişli veya elverişsiz arazi ve arsalardan (a), (b) ve (d) bentlerinde yazılı olanlar bu kanunun yürürlüğe girmesiyle; (c) bendinde yazılı ara-

zi Köy İşleri Bakanlığınca ayrılmasıyla; (h) bendindeki arazi Hazine adına tapuya tescil edilmesiyle, (e), (f) ve (g) bentlerindeki arazi meydana gelmesiyle Köy İşleri Bakanlığı emrine geçer.

Şu kadar ki; özel kanunlardaki yazılı hükümler saklıdır.

Ek Madde 9. (16.6.1970 T. ve 1307 S.lı K.la Ek) İskan işleri için lüzumlu olan;

- a) Arazi ve arsa satın alma ve kamulaştırma bedelleri,
- b) Borçlanmaya tabi bilumum tesis ve inşaat masrafları,

c) Motorsuz nakil vasıtaları ile her çeşit inşaat makinaları satın alma bedelleri ve bunlarla, motorlu nakil vasıtalarını işletme ve tamir masrafları,

d) İskan edileceklere verilecek alet ve vasıta bedelleri ile açılacak krediler, hayvan ve demirbaş eşya bedelleri,

e) İnşaat işlerinde çalıştırılacak usta ve işçi yevmiyeleri,

f) Özel iskan fonuna aktarılmış olan kamulaştırma bedellerinden borçlanmaya tabi iskan masrafları çıktıktan sonra geri kalan paradan, iskan edilenin dileği üzerine ve istediği miktarda sınıai veya diğer tesise yatırılacak ortaklık hisseleri,

g) Ek 5 inci maddedeki karşılıksız iskan yardımları ile bu kanun gereğince yapılacak diğer iskan masrafları,

T.C. Ziraat Bankasında kurulacak Özel İskan Fonundan karşılanır. Özel İskan Fonunun idare, işletme, sarf ve murakabe usulleri ile ilgili hususlar Maliye, Ticaret ve Köy İşleri Bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 10. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Bu kanunda yazılı görevlerin gerektirdiği etüd, araştırma, planlama ve projelendirme işleri Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğünce yapılır veya yaptırılır.

İskan işleriyle ilgili etüd, plan, proje uygulama, teknik ve idari personel; yetiştirileceklerin eğitimi, yapılacak kamu yapı ve tesislerin giderleri genel bütçeye konulacak ödeneklerden karşılanır.

Ek Madde 11. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.İa Ek) Bu kanun ile T.C. Ziraat Bankasına verilen işler Bankasının asli görevlerindedir.

Ek Madde 12. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.İa Ek) Özel İskan Fonunun kaynakları şunlardır:

a) Ek 1 inci maddenin son fıkrası gereğince Özel İskan Fonuna yatırılacak paralar,

b) Eğitim maksadıyla yapılan kurs ve seminerler sonunda imal ve istihsal edilen mahsul ve mamullerin satışından elde edilen meblağlar,

c) Ek 13 üncü madde gereğince yapılacak her türlü tahsilat,

d) Resmi ve özel, yerli ve yabancı kurumlar ile şahıslar ve milletlerarası göçmen ve mülteci teşkilatları tarafından yapılacak nakdi yardımlarla nakde çevrilecek aynı yardımlar,

e) Yabancı memleketlerden iskanlı göçmenler için alınacak tazminatlar,

f) Ek 2 nci madde gereğince peşin olarak alınan veya borçlandırmalardan yapılacak tahsilat,

g) a, b, c, d, e ve f fıkralarındaki kaynaklar, yıllık programlarda öngörülen iskan proje giderlerini karşılayıncaya kadar, aradaki fark için her yıl bütçesine konacak ödenek.

Ek Madde 13. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.İa Ek) İskan edilenler veya nakledilenler kendilerine verilen taşınmaz mallardan dolayı, kamulaştırılan veya satın alınan taşınmaz mallar için kamulaştırma veya satın alma bedelleri, yapı ve tesisler için maliyet bedelleri, Hazine arazisi için rayiç bedelleri üzerinden borçlandırılırlar.

Tahakkuk edecek borçlandırma bedelleri ile faizleri borçlanmayı takip eden 5 inci yılın Ocak ayından başlamak üzere 20 yılda ve 20 eşit taksitle tahsil olunur.

Taşınmaz malların borçlandırma bedelleri faize tabi değildir. Kredi ve taşınır malların borçlandırma bedeli üzerinden Maliye, Ticaret ve Köy İşleri Bakanlıklarınca tespit edilecek hadler dahilinde yıllık faiz yürütülür.

Ek Madde 14. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) 3202 sayılı T.C. Ziraat Bankası Kanununun 47 nci maddesinde sayılan erteleme sebepleri dışında kalıp da vadesinde ödenmeyen borçlar, borçlunun tohumluk, istihlal alât ve edevat ile vasıtaları dışında kalan emvalinden umumi hükümlere göre T.C. Ziraat Bankasınca takip ve tahsil olunur.

Borçlunun haczi caiz menkul malı bulunmadığı veyahut borcuna yetmediği takdirde; borcun tamamı muacceliyet kesbeder ve bu kanuna göre verilen gayrimenkullerin tapu kayıtları mahkeme kararıyla Maliye Hazinesi adına tashihen tescil edilir.

Tapu Maliye Hazinesi adına tashihen tescil olunan taşınmaz malların mahsup işlemleri ek 18 inci madde hükümlerine göre yürütülür.

Ek Madde 15. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Bu kanuna göre iskan edilenlerin müstahsil hale gelebilmeleri ve yönetmelikte tespit edilecek hayat seviyesine kavuşabilmeleri için geliştirme, yan gelir temini gibi tedbirler Köy İşleri Bakanlığı ile diğer ilgili Bakanlıklarca müştereken hazırlanacak plan ve projelere göre yürütülür. Bu projeler için lüzumlu kredi Özel İskan Fonundan karşılanır. Kredi vermede kooperatif kurulması halinde üyelerine öncelik tanınır.

Ek Madde 16. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Temin edilen imkanlar ve yapılan tavsiyelere rağmen, geliştirme ve yan gelir temini için alınan tedbirlere uymayan ve ilgili Bakanlıklarca yapılan teknik tavsiyeleri tatbik etmeyenlere yapılmakta olan veya yapılacak karşılıksız yardımlar ve krediler kesilir. Borçlanmadan mütevellit fon alacakları muacceliyet kesbeder.

Ek Madde 17. Kredi çeşit, had ve şartları, geliştirme ve yan gelir tedbirleriyle karşılıksız kesbetmesi esasları yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 18. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Verilen arazinin askerlik ve belgelendirilmiş uzun hastalık gibi makbul bir özür olmaksızın üst üste üç yıl işletilmediğinin tespiti halinde Köy İşleri Bakanlığınca, iskan edilene verilen taşınmaz malların geriye alınması mahkemeden istenir.

Mahkeme kararı ile taşınmaz malların geri alınması halinde, evvelce ödenen taksitler veya yapılan zaruri ve faydalı giderlerle taşınmaz mallardan elde edilen intifanın bedelleri karşılıklı olarak hesap edilir. Değerlerdeki fazlalıklar taraflarca iade edilir. Bu işletmelerden mütevellit bakiye alacaklar, T.C. Ziraat Bankasınca umumi hükümlere göre takip ve tahsil olunur.

Ek Madde 19. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 2510 sayılı İskan Kanununa göre, iskan hakkını iktisap edeceklerle, bu kanunun şümulüne girenlerin iskanları, bu ek kanun hükümlerine göre yapılır.

Bu kanundan önce iskan hakkı doğmuş olanların ise, önceki kanunlarda tanınan hak ve mükellefiyetleri saklıdır.

Ek Madde 20. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Özel İskan Fonundan yapılacak sarfiyat 490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu ile 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu hükümlerine tabi değildir.

Ek Madde 21. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Özel İskan Fonunun hesap ve bilançoları her yıl Başbakanlık Yüksek Murakabe Kurulu tarafından denetlenir.

Ek Madde 22. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Bu kanun hükümlerine göre borçlanma suretiyle yapılan iskan yardımlarının tamamı için verilecek taşınmaz mallar üzerinde T.C. Ziraat Bankası lehine birinci derecede ipotek tesis edilir.

(9.12.1994 T. ve 4057 S.lı K.la Ek) Ancak, iskan edilen ailelere verilen taşınmazlar, gerek idarenin ve gerekse iskan edilen ailelerin istek ve rızaları dışında geri alındığı takdirde, bu ailelerin geri alınmadan dolayı eksilen istihkaklarının karşılanması maksadı ile yapılacak kamulaştırma veya satın almadan doğan ilave bedeller Özel İskan Fonundan Devletçe karşılanır.

Ek Madde 23. (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Ek 5 inci maddedeki karşılıksız iskan yardımları ve diğer Özel İskan Fonu zararları ertesi yıl bütçesine konulacak ödeneklerle karşılanır.

Ek Madde 24. (27.5.1992 T. ve 3805 S.lı K.la Ek) Başbakan, Bulgaristan'dan zorunlu göçe tabi tutulup, Türkiye'ye gelerek yerleşmek isteyen Türk soylu kişilerle ilgili olarak 2510 Sayılı İskan Kanunu çerçevesinde yapılacak işlemler ile alınacak kararların genel koordinasyonu ve bu kişiler için yapılmakta olan veya yapılacak konutların proje, yapım, kontrol ve hak sahibi seçimi, bu taşınmazların hak sahiplerine dağıtım, kişiler adına temlik ve tapuda tescil ile borçlandırma konularında bir Devlet Bakanını görevlendirebilir.

Görevli Devlet Bakanı, bu Kanun çerçevesinde kendisine tanınan yetkisini valilere devredebilir.

Ek Madde 25. (27.5.1992 T. ve 3805 S.lı K.la Ek) Göçmen konutlarının yapımı hususlarında, 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa dayanılarak yürürlüğe konulan, Fonlar İhale Yönetmeliği hükümleri uygulanır. Ancak, ita amirliği yetkisi, bu Kanunun ek 34 üncü maddesinde belirtilen konuların koordinasyonu ile görevli Devlet Bakanına aittir.

Geçici Madde (16.6.1970 T. ve 1306 S.lı K.la Ek) Bu kanunda yer alan hizmetler için 1970 yılı bütçesine konan ödeneklerle halen T.C. Ziraat Bankasında kendi evini yapana kredi yardımı hesabında da bulunan ve bu hesaptan şimdiye kadar verilmiş olan kredilerden tahsil olunacak meblağ Özel İskan Fonuna devrolunur.

Madde 51. Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 52. Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

1.3.2. PASAPORT KANUNU

Kanun No : 5682
Kabul Tarihi : 15.7.1950
RG : 24.7.1950 - 7564
Düstür : III. Tertip, C.31, s.2243

Giriş - Çıkış Kapıları:

Madde 1. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) Türk vatandaşları ve yabancılar İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tayin olunan yolcu giriş-çıkış kapılarından Türkiye'ye girip çıkabilirler.

Gümrük kapılarının açılışında İçişleri Bakanlığının görüşü alınır.

Pasaport veya Pasaport Yerine Geçerli Vesika Zorunluluğu:

Madde 2. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) Türk vatandaşları ile yabancılar Türkiye'ye girebilmek ve Türkiye'den çıkabilmek için yolcu giriş-çıkış kapılarından polis makamlarına usulüne uygun bir muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar.

Gümrük ve diğer işlemlerin yapılabilmesi için polis makamlarınca giriş veya çıkış işlemlerinin bitirilmesi şarttır.

Kanunlar ve milletlerarası anlaşmalarla tespit edilenlerden başka, Türk vatandaşları ile yabancılar için, ne gibi belgelerin pasaport yerine geçerli kabul edilebileceği hususunda İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları müştereken karar almaya yetkilidirler.

Pasaportsuz veya Vesikasız Gelen Türk Vatandaşları:

Madde 3. Pasaportsuz veya vesikasız, usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelerek Türk vatandaşlığını iddia edenler:

A) Türkiye Cumhuriyeti nüfus hüviyet cüzdanlarını veya hüviyet varakalarını ibraz ettikleri ve bunların kendilerine ait bulunduğu tahakkuk eylediği takdirde;

B) Nüfus hüviyet varakalarından başka vesika veya delil gösterenler ise, bu vesika veya delillerin kıymeti polisçe takdir edilerek Türk vatandaşı olduklarına kanaat getirilmesi halinde Türkiye'ye kabul olunurlar.

Yukarıdaki (B) fıkrasında bahis mevzuu kimseler vatandaşlıklarını en seri vasıta ile usulü veçhile sabit oluncaya kadar icabederse en yakın idare merkezine gönderilerek mahalli mülkiye amirinin göstereceği yerde oturtulabilir.

Türk vatandaşlığı sabit olmayanlar geri çevrilirler.

Pasaportsuz veya Vesikasız Gelen Yabancılar:

Madde 4. Pasaportsuz, vesikasız veya usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelen yabancılar geri çevrilirler.

Bunlardan pasaport veya vesikalarını yolda kaybettiklerini iddia edenlerin İçişleri Bakanlığında yapılacak soruşturma sonuna kadar, icabederse, en yakın idare merkezine gönderilerek hakkında verilecek kararlara göre işlem yapılmak üzere mahalli mülkiye amirinin göstereceği yerde oturtulabilmek kaydıyla kabulleri caizdir.

Hükümetin müsaadesiyle gelen göçmenler ellerinde Türk Konsolosluklarının veya göçmen sevki için yabancı memleketlere Hükümetçe gönderilen memur veya heyetler tarafından verilmiş bir vesika bulunmak şartıyla pasaportsuz da olsalar Türkiye'ye kabul olunurlar.

Umumiyetle mültecilerin ve iskan hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabulleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır.

Giriş Vizesi Mecburiyeti:

Madde 5. Bu kanunda derpiş edilen istisnalar dışında yabancıların Türki-

ye sınırlarından içeriye girebilmek için yetkili Türk makamlarından vize almaları mecburidir. Vizesiz olarak Türkiye sınırlarına gelenlerin memlekete kabulü ilgili emniyet makamlarının müsaadesine bağlıdır.

Onsekizinci maddede yazılı pasaportların (A) nev'inden olanlar giriş vizesine tabi değildir.

Türk vatandaşları Türkiye'ye gelmek için vize almak mecburiyetine tabi değildirler.

Vize Muafiyeti:

Madde 6. Başka memleketlere gitmek üzere yola çıkmış olan veya sırf turizm veya tenezzüh maksadıyla münferit veya müşterek pasaportlarla seyahat eden yabancılar vizesiz olarak Türk liman ve hava istasyonları şehirlerine mahalli emniyet makamlarının müsaadesi ile inip gezebilirler ve oralarda gecelebilirler.

Hava yoluyla Türkiye'den Türk hava limanından ayrılmaya lüzum kalmayacak şekilde transit geçecek yabancılar için vize mecburiyeti yoktur.

Bir uçakla gelerek diğer bir uçağa aktarma olacak yolcuların geldikleri uçağın varışı ve gidecekleri ilk uçağın hareketi arasındaki zaman zarfında vizesiz olarak hava alanı şehrine çıkmalarına müsaade olunabilir.

Çıkış Vizesi:

Madde 7. Türkiye'den çıkış vizeye tabi değildir.

Ancak, 18 inci madde gereğince ita olunan pasaportlardan (B) nev'inden olanların hamilleri bu pasaportu verilmiş tarihinden itibaren bir ay zarfında Türkiye'den çıkış suretiyle kullanmadıkları takdirde çıkış vizesi alacaklardır.

(3 ve 4.Fıkra, 28.5.1988 T. ve 3463 S.lı K.la kaldırılmıştır.)

Türkiye'ye girmeleri memnu kimseler:

Madde 8.

1) Serseriler ve dilenciler;

2) Delilikle veya bulaşıcı hastalıkla malul olanlar (Bu gibilerden umumi sıhhati ve asayışı tehlikeye sokmayacak halde olup kendi vasıtalarıyla veya kanuni veli veya vasilerinin maddi himayeleri altında olarak tedavi veya hava değiştirme için gelenler bu hükümden istisna edilebilirler);

3) Türkiye Cumhuriyetinin taraf bulunduğu, mücrimlerin iadesine müteallik anlaşma veya andlaşmalarla iadeye esas olarak kabul edilen suçlardan birinden sanık veya hükümlü bulunanlar;

4) Türkiye'den sınır dışı edilmiş olup da avdetine müsaade edilmemiş bulunanlar;

5) Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumi nizamını bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadıyla geldikleri seziyenler;

6) Fahişeler ve kadınları fuhşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanlar ve her nevi kaçakçılar;

7) Türkiye'de kalacaklarını beyan ettikleri müddetçe yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetiyecek paraları bulunmayıp Türkiye'de kendilerini himaye edecek kimseleri bulunduğunu veya Türkiye'de yabancılara karşı menedilmiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemeyenler.

Mukabele-i Bilmisil:

Madde 9. Bakanlar Kurulu, hakimiyetleri veya idareleri altında bulunan memleketlere Türk vatandaşlarının girmelerini kayıt ve şartlara tabi kılan veya meneden devletler tebaaları hakkında münasip görülecek kayıt ve şartları koymaya veya bunların memlekete girmelerini menetmeye ve bu kanunda derpiş edilen bilcümle mali hükümlere nisbetle Türk vatandaşları hakkında

daha az müsait hükümler tatbik eden devletler tebaaları hakkında mukabele-i bilmisil tedbirleri almaya yetkilidir.

İstisnai Pasaport ve Vize Kolaylıkları:

Madde 10. Hükümet yabancı devletlerle pasaport ibrazı ve vize alma mecburiyetinin kaldırılması veya vizelerin harçtan muaf tutulması da dahil olmak üzere pasaport ve vize işlerinde istisnai kolaylıklar gösterilmesine müteallik karşılıklı anlaşmalar yapmaya ve lüzum göreceği hallerde bazı devletler tebaaları için vize mecburiyetini tek taraflı olarak da kaldırmaya yetkilidir.

Harbde ve Fevkalade Hallerde İstisnai Tedbirler:

Madde 11. Bakanlar Kurulu, harb halinde veya diğer olağanüstü hallerde memleketin bir bölgesine veya umumuna şamil olmak üzere bütün veya bazı yabancılar için pasaport ve vizeye müteallik kayıt ve şartlar koyabilir.

Pasaport ve Vesikaların Nevileri ve Bunları Vermeye Yetkili Makamlar:

Madde 12. Türkiye Cumhuriyeti namına verilecek pasaport ve bunların yerini tutmaya mahsus vesikalar şunlardır:

A) Pasaportlar:

- I- Diplomatik pasaportlar;
- II- Hususi damgalı pasaportlar;
- III- Hizmet damgalı pasaportlar;
- IV- Umuma mahsus pasaportlar (münferit veya müşterek olur);
- V- Yabancılara mahsus pasaportlar.

B) (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) Pasaport yerine geçerli vesikalar:

- I- Pasavanlar, idari mektuplar ve hudut geçiş belgeleri,
- II- Gemi adamı cüzdanları, demiryolu ve hava ulaşım araçları ve memur mürettebatına verilen vesikalar,
- III- Seyahat belgesi ve benzeri belgeler.

Madde 13. Diplomatik pasaportlar, Dışişleri Bakanlığı ile yabancı memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilik ve Elçilikleri tarafından verilir.

Diplomatik pasaportlar, muvakkat görev ve seyahat için gidenlere görevlerinin veya seyahatlerinin mahiyetine göre, bir seyahate mahsus olmak üzere azami iki sene için, daimi görevle gidenlere de azami dört sene için muteber olmak üzere verilir. İcabında aynı müddetler için üç defa temdit olunur.

(28.5.1988 T. ve 3468 S.lı K.la Değişik)

Diplomatik pasaportlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmayan bakanlara, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi, Sayıştay, Genel Kurmay birinci ve ikinci başkanlarına, Cumhuriyet Başsavcısına, orgenerallere, oramirallere, eski cumhurbaşkanlarına, yasama meclisleri eski başkanlarına, eski başbakanlar ve dışişleri eski bakanlarına, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterine, Başbakanlık ve bakanlık müsteşarları ile Diyanet İşleri Başkanına, Büyükelçilik unvanı taşıyan Başbakan başmüşavirleri ile Başbakan dışişleri danışmanlarına, Dışişleri Bakanlığı meslek mensuplarına, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği üst düzey görevlilerinden resmi bir görevle görevlendirilenlere, Türkiye Cumhuriyeti dış temsilcilikleri nezdinde memur edilen müşavirlere, ateşelere ve muavirlere, Hükümet adına milletlerarası resmi müzakereler yapılması, mukavele nameler akdi için veya milletlerarası toplantılarla kongre ve konferanslara katılmak üzere gönderilenlere ve yabancı devletler veya milletlerarası teşekküller nezdinde daimi veya geçici görev yapmak üzere gönderilenlere, siyasi kuryelere verilir.

(25.2.1981 T. ve 2418 S.lı K.la Değişik)

Diplomatik pasaport alabilecek durumda bulunan veya alan kimselerin sıfat veya vazifeleri devam ettiği müddetçe, eşlerine dahi diplomatik pasaport verilmesi veya bunların eşlerinin pasaportlarının refakat hanesine kayıt edilmesi mümkündür.

Diplomatik pasaport alan kimselerin sıfat ve vazifeleri devam ettiği müddetçe, yanlarında yaşayıp evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocukla-

rına ve yine yanlarında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarına dahi diplomatik pasaport verilir ve bunlar baba veya analarının pasaportlarının refakat hanesine kaydedilir. Diplomatik pasaportların refakat hanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibiyle birlikte seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar.

Diplomatik pasaportların, sahiplerinin veya varsa refakat hanesinde kayıtlı bulunanların birer kıta fotoğrafisini ihtiva etmesi lazımdır.

Diplomatik pasaportlar hiçbir harç veya resme tabi değildir.

Madde 14. (28.5.1988 T. ve 3463 S.lı K.la Değişik)

A) Hususi Damgalı Pasaportlar:

(22.8.1989 T. ve 378 S.lı KHK ile Değişik)

Türkiye Büyük Millet Meclisi eski üyeleri, eski bakanlar ile birinci, ikinci ve üçüncü derece kadrolarda bulunan veya bu kadrolar karşılık gösterilmek veya T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilip emekli kesenekleri bu derecelerden kesilmek suretiyle sözleşmeli olarak çalıştırılan Devlet memurları ile diğer kamu görevlilerine; diplomatik pasaport verilmesini gerektiren vazifelerden başka herhangi bir resmi vazife ile veya kendi hesaplarına yabancı ülkelere gittikleri zaman verilir.

Bunlardan emeklilik veya çekilme sebepleri ile vazifelerinden ayrılmış olanlara da bu nevi pasaport verilir.

(3.3.1993 T. ve 3868 S.lı K.la Değişik) Büyükşehir, il ve ilçe belediye başkanlarına, görevleri süresince hususi damgalı pasaport verilir.

Büyükşehir belediye başkanları ile il belediye başkanlarına, görevleri süresince hususi damgalı pasaport verilir.

Hususi damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların eşlerine de aynı nevi pasaport verilir. Hususi damgalı pasaport almaya hakkı bulunduğu sırada vefat edenlerin dul eşlerine başkası ile evlenmemiş ise aynı neviden pasaport verilmesi mümkündür.

Hususi damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların yanında yaşayıp, evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocuklarıyla yine yanında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarına da hususi damgalı pasaport verilir veya bunlar baba veya annelerinin pasaportlarının refakathanesine kaydedilir. Refakathanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibi ile seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar.

B) (25.2.1981 T. ve 2418 S.lı K.la değişik) Hizmet damgalı pasaportlar:

Bu kanun gereğince kendilerine diplomatik veya hususi damgalı pasaport verilmesi mümkün olmayan kimselere hükümetçe, hususi idarelerce veya belediyelerce resmi vazife ile dış memleketlere gönderildiklerinde veya dış memleketlerde vazifeye alındıklarında verilir.

Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu milletlerarası kuruluşlarda memur statüsünde çalışanlar ile Türk Hava Kurumu ve Türkiye Kızılay Cemiyetince görevlendirilenlere de aynı nevi pasaport verilir.

Hizmet damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların eşlerine de aynı nevi pasaportun verilmesi veya bunların eşlerinin pasaportunun refakat hanesine yazılması mümkündür. Hizmet damgalı pasaportların refakat hanesine, pasaport sahibinin yanında yaşayıp evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocukları ile yine yanında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarının kaydı mümkündür. Refakat hanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibi ile seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar.

C) (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) Hususi ve Hizmet Damgalı Pasaportlar:

Talep edenin mensup bulunduğu makamın yetkili amirinin yazılı başvurusu üzerine İçişleri Bakanlığınca verilir. Bu nev'i pasaportlar aynı şart dahilinde İçişleri Bakanlığının muvafakatı ve Dışişleri Bakanlığının vereceği talimat üzerine, Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilik ve elçiliklerince de verilebilir. Yukarıdaki "A" ve "B" bendlerinde yazılı eşlere hususi ve hizmet damgalı pasaport verilmesi ve çocukların refakathanesine kayıt için de aynı yazılı başvuruya lüzum vardır.

(28.5.1988 T. ve 5682 S.lı K.la Değişik)

Hususi damgalı pasaportlar dört sene için; hizmet damgalı pasaportlar dört seneyi geçmemek üzere pasaport sahibinin görevinin müddetine göre tespit edilecek süre için geçerli olmak üzere tanzim edilir. Bu pasaportlardan süresi bitenlerin, bu bendin birinci fıkrasında yazılı başvuru, İçişleri Bakanlığının muvafakati ve Dışişleri Bakanlığının vereceği talimat üzerine Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilik ve elçiliklerince de aynı müddetler için beşer defa uzatılması mümkündür. (Bu pasaportların sahiplerinin ve varsa refakathanesine kayıtlı bulunanların birer fotoğraflarının pasaportlarına yapıştırılması lazımdır.)

Umuma Mahsus Pasaportlar:

Madde 15. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) Türk vatandaşlarının umuma mahsus münferit ve umuma mahsus müşterek pasaportları yurt içinde İçişleri Bakanlığınca veya İçişleri Bakanının vereceği yetkiye göre valiliklerce, yabancı memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti konsoloslukları tarafından verilir.

Pasaport sahibi talep ettiği takdirde eşi ile reşit olmayan kız ve erkek çocukları pasaportun refakathanesine kaydolunur.

Refakathanesine yazılı olanlar, adına pasaport verilmiş bulunan kimsele-
rin beraberinde bulunmadıkça o pasaportla seyahat edemezler.

Umuma mahsus münferit pasaportlar Kanunda yazılı istisnalar saklı kalmak kaydıyla en az 3 ay, en fazla 5 yıl geçerli olmak üzere düzenlenir.

(5.fıkra 3.3.1993 T. ve 3868 S.lı K.la Kaldırılmıştır.)

Askerlik hizmetini yapmak üzere memlekete celp edilenlerle, yabancı memleketlerde yoksul kalmış oldukları sabit olan Türk vatandaşlarının pasaportları Türkiye'ye dönüşlerini teminen bir ay süre ile uzatılır. Pasaportu olmayanlara bir ay süreli seyahat belgesi verilir.

Madde 16. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) Toplu bir halde yol-

culuk etmek isteyen ve en az 5 kişilik bir kafiye teşkil eden Türk vatandaşlarına istedikleri takdirde umuma mahsus müşterek pasaport verilir.

Bu pasaportlar verildiği tarihten itibaren 3 ay, 6 ay ve 1 yıl muteber olmak üzere düzenlenir.

Yabancı memleketlerde müddeti bittiği takdirde İçişleri Bakanlığının muvafakati ile Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarınca bir seneden az bir süre için istisnai olarak muteberliğinin uzatılması caizdir.

Bu pasaportlar umuma mahsus münferit pasaportlar gibi, kafiye teşkil edenlerin fotoğraflarını havi bir listenin ilavesi suretiyle tanzim olunur.

Bu pasaportlarla seyahat halinde kafileden ayrılanlar ayrıca pasaport almaya mecburdurlar.

Harcı:

Müşterek pasaportlar, bu pasaportlara kayıtlı bulunan her şahıs başına:

Bir senelik olduğu takdirde 4 lira.

Altı aylık olduğu takdirde 2 lira harca tabidir.

Seyahatleri Türkiye için kültürel, ticari veya sosyal bir menfaat temin edecek mahiyette bulunduğu sabit olanlarla Milli Eğitim Bakanlığının müsaadesiyle ilmi tetkiklerde bulunmak veya yabancı memleketlerde yapılacak spor teması ve müsabakalarına iştirak etmek üzere kafiye halinde gezi yapacak öğretim üyesi, öğretmen, öğrenci ve sporculara verilecek pasaportlar hiçbir harca tabi değildir.

Bu Kanun'un harçlara ilişkin hükümleri Harçlar Kanunu ile kaldırılmıştır.

Umuma Mahsus Pasaportların Alınması İçin Şartlar:

Madde 17. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) (A) Umuma mahsus münferit veya müşterek pasaport almak isteyen kimselerin usulüne uygun düzenlenmiş form dilekçe, yeterli sayıda fotoğraf ve nüfus hüviyet cüzdanla-

rının aslı ile mahallin Emniyet Müdürlüğüne müracaat etmeleri lazımdır.

Yabancı memleketlerde kayıtlı buldukları konsolosluga müracaat edenlere konsolosluk kütüğündeki kayıtlar esas tutularak pasaport verilir. Başka bir konsolosluga müracaat edenlerin tabiiyet ilmi haberlerini veya eski pasaportlardan başka nüfus tezkerelerini de ibraz etmeleri takdirinde bu konsolosluk pasaport itası için gerekli göreceği tahkikatın icrasını talik edebilir.

(B fıkrası 3.3.1993 T. ve 3868 Sılı K.la kaldırılmıştır.)

Reşit Olmayanlar ve Mahcurlar:

C) Reşit olmayanların ve mahcurların yalnız seyahat etmek üzere pasaport alabilmeleri için kanuni mümessillerinin muvafakatlerini havi resmi makamdan tasdikli vesika ibraz eylemeleri lazımdır.

“Yabancılara Mahsus” Damgalı Pasaportlar:

Madde 18. Tabiiyetsiz bulunan veya tabiiyet durumlarının muntazam bulunmaması hasebiyle ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen tabiiyetsizlere tatbik edilen muamelelere tabi tutulmasında İçişleri Bakanlığınca zaruret görülen kimselere icabında mezkur Bakanlığın alacağı kararla “yabancılara mahsus” damgasını taşıyan ve Türk vatandaşlığını iktisap bakımından herhangi bir manayı veya hamili lehine herhangi bir hak iktisabını tazammum etmeyen bir pasaport verilir.

Bu pasaport iki nevidir:

A) Türkiye’ye yalnız bir giriş veya Türkiye’den yalnız bir çıkış için muteber olan pasaportlar.

Giriş için verildiği takdirde de üzerindeki şerhte tasrih edilen memlekete vusul üzerine muteberliği nihayet bulacak olan pasaportların sahipleri tarafından itisa tarihinden itibaren bir ay içinde bulunduğu memleketi terketmek suretiyle kullanılması şarttır. Aksi takdirde yenilenmesi gerekir.

B) (7.11.1984 T. ve 3073 Sılı K.la Değişik) Bir gidiş ve geliş için veri-

len pasaportlar İçişleri Bakanlığının takdirine göre 3 ay, 6 ay, 1 yıl veya 2 yıl muteber olmak üzere tanzim edilir.

Her iki neviden pasaportlar İçişleri Bakanlığı ve yabancı memleketlerde, İçişleri Bakanlığının talebi veya tasvibi üzerine Dışişleri Bakanlığınca verilecek talimata istinaden Türkiye Cumhuriyeti konsolosluk makamları tarafından verilir.

Pasavanlar ve Benzeri Belgeler:

Madde 19. Pasavanlar veya benzeri belgeler, Türkiye Cumhuriyeti ile hem hudut memleketlerin hudut mntıkaları dahilinde pasaport yerine kullanılmak üzere Türk vatandaşlarına verilir. Bunların şekli, ita tarzı, muteberlik müddeti, kimlere verileceği Türkiye Cumhuriyeti ile alakalı devletler arasında yapılmış veya yapılacak anlaşmaların hükümlerine uygun olarak İç ve Dışişleri Bakanlıklarınca müştereken tespit edilir.

Harcı:

Bu vesikalar pasaport harcına değil, hususi tarifeleri mucibince resme ve harca tabidir.

Türkiye Dışına Taşıma Yapan Ulaşım Araçlarının Memur ve Mürettebatına Verilen Vesikalar:

Madde 20. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Değişik) Türkiye Karasuları dışına çıkan Türk gemilerinin Türk vatandaşı olan mürettebatına usulüne uygun olarak Bölge Liman ve Deniz İşleri Müdürlüklerince fotoğraflı "Gemi Adamı Cüzdanı",

Hava yolu uluslararası ulaşım araçları memuru ve mürettebatına anlaşmalarda belirtilen örneğine ve usulüne uygun olarak idarelerince fotoğraflı "Uçak Mürettebatı Belgesi" demiryolu uluslararası ulaşım araçları memur ve mürettebatlarına anlaşmalarda öngörülen yetkili makamlarca örneğine ve usulüne uygun olarak fotoğraflı "Demiryolu Personeli Kimlik Belgesi" düzenlenir.

Gemi adamı cüzdanı ve uçak mürettebatı belgeleri verildikleri mahal Emniyet Müdürlüğüne, demiryolu personeli kimlik belgeleri anlaşmalarda öngörülen yetkili makamlarca tasdik edilmedikçe pasaport yerine kullanılamaz.

Gemi adamları ve uçak mürettebatına verilecek belgelerin şekil ve muhtevası İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarınca müştereken tespit edilir.

Yabancı gemi, hava ve demiryolu uluslararası ulaşım araçları memur ve mürettebatı, yetkili makamlarca usulüne ve örneğine uygun olarak düzenlenmiş vesikaları ile Türk karasuları ve liman şehirlerine karşılıklılık esasına göre çıkabilirler.

Pasaport Yerine Geçerli Vesikaların Veriliş Şartları:

Madde 21. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.İa Değişik) 19 ve 20 nci maddelerde yazılı vesikaların veriliş sırasında 7, 17 ve 22 nci maddelerin hükümleri tatbik olunur.

Pasaport veya Vesika Verilmesi Yasak Olan Haller:

Madde 22. (28.5.1988 T. ve 3463 S.İ K.İa Değişik) Yurtdışına çıkmaları; mahkemelerce yasaklananlara, memlekette ayrılmasında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere, vergiden borçlu olduğu pasaport vermeye yetkili makamlara bildirilenlere pasaport veya seyahat vesikası verilmez. Ancak, yabancı memleketlere gitmeleri mahkemelerce yasaklananlar dışında kalanlara, zaruri hallerde İçişleri Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile pasaport veya pasaport yerine geçen seyahat vesikası verilebilir.

Bu durumda olanların açık kimlikleri (adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, ana ve baba ile nüfusa kayıtlı olduğu yer) ve tahdit sebebi, ilgili daireler tarafından mahallin polis makamlarına bildirilir.

İlgili polis makamları da bu bilgileri alır almaz bağlı bulunduğu il emniyet müdürlüğü kanalıyla en seri haberleşme aracıyla yazılı olarak hudut kapısı bulunan emniyet müdürlüklerine, şahsın nüfusa kayıtlı olduğu il emniyet müdürlüğüne ve Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirir.

Bunların yurtdışına çıkışları engellenir ve kendilerine pasaport veya vesika verilmez, verilmişse geri alınır.

Birinci fıkrada yazılı makamlar tarafından pasaport verilmesi veya yurtdışına çıkması yasaklananlarla yurtdışında kalmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu tespit edilenlerin süreleri dolan pasaportları yenilenmez, kendilerine Türkiye'ye dönmeleri için seyahat vesikası verilir.

Pasaport veya pasaport yerine geçen vesikaları kaybedenlerden, bunu haklı bir sebebe dayandıramayanlarla buldukları ülkelerden sınır dışı edilmiş olanlara, bu ülkelerden çıkarılış sebepleri gözönünde tutularak pasaport veya vesika verilmeyebilir.

Türk Vatandaşlarının Seyahatlerinin Sınırlandırılması veya Yasaklanması:

Madde 23. (25.2.1981 T. ve 2418 S.lı K.la Değişik) Bakanlar Kurulu, harp tehlikesi veya memleket güvenliğine veya sağlık durumuna dokunan diğer olağanüstü haller dolayısıyla Türk vatandaşlarının yabancı memleketlere gitmelerini kısmen veya tamamen menedebileceği gibi, siyasi ve ekonomik mülahazalarla sadece belli ülkeler için geçerli pasaport düzenlenmesine de karar verebilir.

Harp tehlikesi, yabancı memleketlerde zuhur edebilecek dahili karışıklıklar veya salgın hastalıklar sebebiyle veya siyasi veya ekonomik nedenlerle dış memleketlerdeki pasaport vermeye yetkili Türkiye Cumhuriyeti makamları, Dışişleri Bakanlığının talimatı veya muvafakati ile Türk vatandaşlarına verecekleri pasaportları, yalnız belli memleketlere gitmek için muteber olmak üzere tanzim edebilirler.

Yabancı memleketlerde bulunan Türk vatandaşlarından Türkiye'de haklarında bir cürümden dolayı kovuşturma yapılanlarla Türk mahkemelerince mahkum edilmiş bulunanların, Adalet Bakanlığının talebi üzerine veya muvafakatiyle Dışişleri Bakanlığınca verilecek talimata dayanılarak yabancı memleketlerdeki pasaport vermeye yetkili Türkiye Cumhuriyeti makamlarınca pasaportları iptal edebilir ve yalnız Türkiye'ye dönmeleri için ve veriliş tarihinden itibaren en fazla bir ay içinde sahibi tarafından bulunduğu memle-

ketten ve bilahare geçeceği memleketlerden ayrılmak suretiyle kullanmak şartıyla seyahat belgesi verilir.

Vize İtasına Yetkili Makamlar, Vizelerin Nev'i ve Harçları:

Madde 24. Yabancıların diplomatik pasaportlarıyla, bu kanunda Türk vatandaşları için derpiş edilen hususi ve servis damgalı pasaportlara tekabül eden pasaportlarına vize itasına yetkili makamlar:

Dışişleri Bakanlığı ve müstaceliyet hallerinde vilayetler; Yabancı memleketlerde ise Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleri veya bunların bulunmadıkları yerlerde Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarıdır.

Umuma mahsus pasaportlara vize itasına yetkili makamlar:

Vilayetler veya onların müsaadesiyle emniyet müdürlükleri ve kaymakamlıklarla dış memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarıdır.

Giriş Vizesinin Mahiyeti:

Madde 25. Türkiye'ye giriş vizesi Türkiye sınırlarından içeriye girmeyi sağlamaya matuf bulunup ikamet müddetine müteallik bir şerhi havi bulunmadığı takdirde bu vizeyi hamil bulunan yabancıların Türkiye'de ikamet edebileceği müddet bakımından herhangi bir hüküm ifade etmeyip bu husus yabancıların ikamet ve seyahatlerine müteallik mevzuat hükümlerine tabidir.

Tabiiyetsizler:

Madde 26. Aşağıda yazılı şahıslara Türkiye için giriş vizesi verilmesi İçişleri Bakanlığının müsaadesine bağlıdır:

- A) Tabiiyetsizler (Haymatloşlar);
- B) Nansen pasaportu hamilleri;
- C) Seyahat belgeleri (Afidavit, Lese-pase ve saire) ve benzeri vesika hamilleri,

Bu gibi belgeleri hamil bulunanlara Türkiye'den sonra gidecekleri veya geldikleri memleketlerin giriş vizesini hamil buldukları takdirde İçişleri Bakanlığının müsaadesi olmaksızın transit vize verilebilir.

Madde 27. Yabancıların diplomatik pasaportlarıyla bu Kanunda derpiş olunan hususi ve servis damgalı pasaportlara tekabül eden pasaportların vize-leri hiçbir harca veya resme tabi değildir.

Giriş Vizesi – Tek Bir Giriş Vizesi:

Madde 28. A) Giriş vizesi Türkiye'ye tek bir girişi sağlar. İtası tarihinden itibaren bir yıl içinde Türkiye sınırlarından girilmek suretiyle kullanılmadığı takdirde muteberliği kalmaz.

Harcı:

Münferit pasaportlar için 2 liradır.

(Refakat hanesine kayıtlı olanlar için ayrıca harç alınmaz.)

Müşterek pasaport için bu pasaporta kayıtlı bulunan her fert başına 50 ku-ruştur.

Türkiye'ye dönüş vizesi:

B) Yabancılar, Türkiye'den çıkışlarında, talepleri takdirinde dönüş vize-si verilir. Bu nevi vize yukarıda yazılı harç mukabilinde yalnız münferit pa-saportlara verilir.

Türkiye'den ayrılış tarihinden itibaren bir yıl içinde Türkiye sınırlarından içeri girmek suretiyle kullanılmadığı takdirde muteberliği kalmaz.

C) Yabancılar, itası tarihinden itibaren aşağıda yazılı müddetler zarfında Türkiye'ye sayısız giriş için muteber vize ita olunur:

Harcı:

Üç ay için 4 lira.

Altı ay için 6 lira.

Bir yıl için 10 lira.

Transit Vizesi:

Madde 29. Transit vizesi başka memleketlere gitmek için Türkiye'den geçişi sağlamak üzere verilir.

A) Tek transit vizesi:

Türkiye'den tek bir geçiş için muteberdir.

Münferit pasaportlar 1 lira harca tabidir.

(Refakathanesinde yazılı olanlar için ayrıca harç alınmaz.)

Müşterek pasaportlar için, pasaportta yazılı her fert 50 kuruş harca tabidir.

B) Çift transit vizesi:

Türkiye'den bir gidiş ve bir dönüşü sağlar.

Münferit pasaportlar 2 lira harca tabidir.

(Refakathanesinde kayıtlı olanlar için ayrıca harç alınmaz.)

Müşterek pasaportlar için, pasaportta yazılı bulunan fert başına 1 lira harca tabidir.

Transit vizeleri, verilmiş tarihinden itibaren üç ay Türkiye sınırlarından girilmek suretiyle kullanılmadığı takdirde muteberliklerini kaybederler. Transit vizesi üzerinde daha kısa bir müddet gösteren bir şerhi veya (tevakkufsuz

transit) damgasını taşımadığı takdirde Türkiye'de azami bir ay kalmak imkânını bahşeder.

Harçsız Turist Vizesi:

Madde 30. (25.2.1952 T. ve 5887 S.lı K.la Kaldırılmıştır.)

Vizesiz Gelenlerin Ödeyecekleri Harç:

Madde 31. (25.2.1952 T. ve 5887 S.lı K.la Kaldırılmıştır.)

Çıkış Vizesi:

Madde 32. Çıkış vizesi harca tabi değildir.

Cezai Hükümler:

Madde 33. Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını pasaportsuz veya pasaport yerine kaim olacak bir vesikayı hamil olmaksızın terkeden veya buna teşebbüs eden kimseler hakkında 5.000 liraya kadar hafif para veya 3 aya kadar hafif hapis cezası verilir veya her iki ceza birlikte hükmolunur.

Türkiye'de herhangi bir suçtan sanık veya hükümlü olup da kendilerini takibattan veya cezadan kurtarmak, askerlikten kaçmak, vergi borçlarını ödememek gibi hususi maksatlarla bu fiili işleyen kimseler hakkında 250 liradan 1.000 liraya kadar ağır para veya 1 aydan 6 aya kadar hapis cezası veya iki ceza birlikte hükmolunur.

Madde 34. Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girebilmiş olan vatandaşlar ve yabancılar 250 liradan 1.250 liraya kadar ağır para veya 1 aydan 6 aya kadar hapis cezasıyla veya her ikisiyle cezalandırılır.

Bu gibilerden yabancı olanlar cezalarını çektikten sonra sınır dışı edilirler.

Madde 35. Bakanlar Kurulunca tayin olunan mahallerden başka yerlerde Türkiye'ye giren veya Türkiye'den çıkanlar usulüne uygun pasaport veya ve-

sika taşıyıcılar bile 125 liradan 250 liraya kadar hafif para veya 1 aydan 6 aya kadar hafif hapis cezasıyla veya her ikisiyle cezalandırılırlar.

Madde 36. Yolcuları, pasaport ve diğer vesikaların yoklanması için Hükümetçe tayin olunan mevkilerin gayri olan yerlere bilerek nakleden kara, deniz ve hava taşıtlarını sevk ve idare edenler veya bu hususta kılavuzluk yapanlar 1 aydan 2 seneye kadar hapis olunurlar.

Madde 37. (25.2.1952 T. ve 5887 S.lı K.la Kaldırılmıştır.)

Madde 38. Bu kanunda yazılı cezalar sulh ceza mahkemelerince hükümlenir.

Madde 39. 5654 sayılı kanun hariç; 3519 sayılı Pasaport Kanunuyla ekleri kaldırılmıştır.

Madde 40. Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 41. Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek Madde 1. (28.5.1988 T. ve 3463 S.lı K.la İptal)

Ek Madde 2. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Ek) Pasaport Kanununun uygulanması, pasaportların şekil ve muhtevalarının tespiti ile pasaport ve pasaport yerine geçen belgelerin düzenlenmesine ait esaslar İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde Dışişleri ve Maliye ve Gümrük Bakanlıklarının iştiraki ile hazırlanacak bir yönetmelikle belirtilir.

Ek Madde 3. (7.11.1984 T. ve 3073 S.lı K.la Ek) Pasaport Kanununda yer alan harç ve resimler için 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun pasaportlarla ilgili hükümleri uygulanır.

Ek Madde 4. (28.5.1988 T. ve 3463 S.lı K.la Ek) Devlet memuru olarak 1 inci, 2 nci ve 3 üncü derece kadrolarda bulunup da Hususi Damgalı Pasaport almaya hakkı olan Devlet Memurlarıyla subay ve astsubayların taşıdıkları unvan ve/veya rütbeleri taşımakla beraber 1 inci, 2 nci, ve 3 üncü derece kadroları almadan emekli olan veya ayrılanlardan Devlet memuriyetindeki

hizmet süreleri, taşıdığı unvan ve/veya rütbeleri itibariyle bugün Hususi Damgalı Pasaport almaya hak kazananlar emsal alınmak suretiyle bunlara da Hususi Pasaport verilir.

Ek Madde 5. (28.5.1988 T. ve 3463 S.lı K.la Ek) Her ne suretle olursa olsun Türk vatandaşlığını kaybedenlerden Türkiye'ye gelmek isteyenlere mahzurlu görülmemesi halinde İçişleri Bakanlığınca izin verilebilir. Bunlardan 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 26 ncı maddesine göre vatandaşlıktan çıkarılmış olup da turist olarak ülkemize gelmek isteyenlere yılda en çok dört ay kalabilmek üzere izin verilebilir.

Geçici Madde (11.5.1976 T. ve 2009 S.lı K.la Ek) Halen yabancı ülkelerde çalışmakta olan işçiler için düzenlenen pasaportların geçerlik süresi; süre bitiminde müracaat halinde, ilgili daha kısa süre için uzatılmasını istemediği takdirde, beş yıla kadar uzatılır. İşçinin eş ve çocukları da bu hükümden yararlanır.

1.3.3. 5682 SAYILI PASAPORT KANUNUNA EK KANUN

Kanun No : 216
Kabul Tarihi : 5.1.1961
RG : 12.1.1961 - 10705

Madde 1. Türk vatandaşlarının umuma mahsus münferit ve umuma müşterek pasaportları yurt içinde İçişleri Bakanlığınca veya İçişleri Bakanlığının vereceği yetkiye göre valiliklerce verilir.

Madde 2. Pasaport Kanununun 22. Maddesinde ki yabancı memleketlerde geçinmek için müsait sebep ve şartlar, İçişleri, Dışişleri ve Maliye Bakanlıklarınca müştereken tespit ve tayin olunur.

Madde 3. 5682 sayılı Pasaport Kanununun 15 ve 16 Maddelerinin bu kanuna uymayan hükümleri kaldırılmıştır.

Madde 4. Bu kanun yayını tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 5. Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

1.3.4. YABANCILARIN TÜRKİYE'DE İKAMET VE SEYAHATLERİ HAKKINDA KANUN

Kanun No : 5683
Kabul Tarihi : 15.07.1950
R.G : 24.07.1950-7564
Düstür : III. Tertip, C.31, s.2258

Umumi Hükümler:

Madde 1. Türkiye'ye girmesi kanunlarla memnu bulunmayan ve Pasaport Kanununun hükümlerine uygun şekilde gelen yabancılar, kanunlarla tayin olunan kayıt ve şartlar dairesinde, Türkiye'de ikamet ve seyahat etmek hakkına haizdirler.

Madde 2. Yabancıların girmekten ve ikametden kanunla men edilmiş oldukları yerlerden başka, memleketin muayyen mıntikalarında münferit veya toplu bir halde ikamet veya seyahatleri Bakanlar Kurulu kararı ile men edilebilir.

Bakanlar Kurulu bu gibi tedbirlerin mukabelesi bilmisil olmak üzere muayyen Devlet tebalarına tatbikine de karar vermeye yetkilidir.

İkamet Beyannamesi

Umumi Hüküm:

Madde 3. Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancılar bu müddet bit-

meden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta müracaat etmekle ödevlidirler. Bu beyanname hiçbir harç ve resme tabi değildir.

İş tutmak maksadıyla Türkiye'ye gelen yabancılar geldikleri tarihten itibaren bir ay zarfında ve her halde çalışmaya başlamazdan evvel ikamet tezkeresi almış bulunmalıdırlar.

Konferans, konser vermek gibi kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere turneye çıkmış olup da Türkiye'ye gelen yabancılar, bu faaliyetleri bir aydan fazla sürmemek şartıyla, bu kayıttan müstesnadır.

Müşterek Pasaportla Gelenlerin Tabi Olacakları Hususi Muamele:

Madde 4. Seyahat maksadıyla veya beşinci maddede yazılı maksatlarla Türkiye'ye müşterek pasaportla gelen yabancılar iki ay müddet içinde ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler. İcap eden hallerde bu müddet vilayetlerce iki ay daha uzatılabilir.

Müşterek pasaportlarla gelenlerden her birine kimliklerini gösterir resim ve harçtan muaf birer vesika verilir.

Müşterek pasaportla gelen yabancıardan grup gittikten sonra Türkiye'de kalacak olanlar hakkında bu kanunun ve Pasaport Kanununun hükümleri dairesinde muamele yapılır.

“Turist” Damgalı Vize ile veya Kongre, Konferans vesair Kültürel Gösteriler İçin Gelenlere Hususi Muamele:

Madde 5. Milli veya milletlerarası, tarih, kültür ve güzel sanatlar şenlikleri ve festival, spor müsabakaları, kongre ve konferanslar, sergi ve panayır- lar münasebetiyle veya Bakanlar Kurulunca tayin olunacak yerlerde ziyaret, tedavi veya hava değiştirmek maksadıyla “Turist” damgalı giriş vizeleriyle gelecek yabancılar bu vizelerinde ikamet bakımından tahdidi tazammun eden bir şerh mevcut değilse dört ay müddetle ikamet tezkeresi almakla mükellef değildir.

Triptik Vesikalarıyla Gelenler İçin Hususi Muamele:

Madde 6. Triptik vesikalarıyla, Milletlerarası Turizm ve Otomobil Birli-

ğinin gümrüklerden giriş karneleriyle gelen yabancı seyyahlar dört ay müddet için ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler.

İkamet Tezkeresinin Reddolunacağı Haller:

Madde 7. A) Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan;

B) Türk kanun veya örf ve adetleriyle yahut siyasi icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan;

C) Türkiye'de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkanları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan;

D) Türkiye'ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan;

E) Türkiye'de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlal eden;

Yabancılara ikamet tezkeresi verilmez.

İkamet Müsaadesinin Süresi:

Madde 8. Yabancılara verilecek ikamet müsaadesinin süresi, mevzuatın ve yabancı Devletlerle aktedilmiş bulunan anlaşmaların hükümleri dairesinde ve mümkün mertebe, müracaat sahibinin talebi nazarı itibara alınmak suretiyle tespit olunur.

İkamet Tezkerelerinin Müddet ve Harçları :

Madde 9. İkamet tezkerelerinin müddeti en fazla iki seneliktir. İkamet tezkereleri şahsi olmakla beraber karı koca ve bunların on sekiz yaşını doldurmamış çocuklarına ya hepsi için yahut çocukların baba veya annelerinin refakat hanesine kaydı suretiyle müşterek ikamet tezkeresi verilmesi caizdir. Bunlardan iş sahibi olanların şahsi ikamet tezkeresi almaları mecburidir.

İkamet tezkerelerinin altı aya kadar olanları üç, bir seneye kadar olanları beş ve iki seneye kadar olanları da sekiz lira harca tabidir.

On sekiz yaşını doldurmamış ve müstakil bir iş sahibi bulunmayan çocuklardan yukarıda yazılı harçların yarısı alınır.

Aşağıda yazılı yabancılara bir senelik ikamet tezkereleri harçsız olarak verilir:

A) Türk okullarında okuyan öğrenciler,

- B) Sırf ilmi araştırma ve çalışmalarda bulunmak maksadıyla gelenler;
- C) Türk soyundan olanlar,
- D) Sırf gazete muhabirliği yapanlar,
- E) Hükümet, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve belediyeler tarafından istihdam edilecek uzmanlar,
- F) Mali durumlarının bozuk olduğuna ikamet tezkeresini vermeğe yetkili makamlarca kanaat getirilen mülteciler.

Türkiye’de yabancı konsolosluk müstahdemleri ile bu konsoloslukların meslekten memurları yanlarında oturmak sureti ile hizmetlerinde bulunan yabancılara da mütekabiliyet şartıyla, harçsız ikamet tezkeresi verilir.

İkamet Tezkerelerinin Yenilenmesi:

Madde 10. Türkiye’de ikametlerini uzatmak isteyen yabancılar ikamet tezkerelerini yenilemek için bu tezkerelerde yazılı müddetin sona ermesinden itibaren 15 gün içinde üçüncü maddede yazılı makamlara bizzat veya bilvasıta müracaatla yenisini almağa ödevlidirler.

Tezkerelerde yazılı müddetin sona ermesinden evvel müracaat da caizdir. Her iki halde de yeniden verilecek ikamet tezkereleri harç bakımından dokuzuncu madde hükümlerine tabidir.

Medeni hallerinde ve Türkiye’de ikamet sebeplerinde değişiklik olmayan yabancılar yenileme muamelesi için üçüncü maddede yazılı beyannameyi vermezler.

İkamet Tezkerelerini Kaybedenler:

Madde 11. İkamet tezkerelerini kaybedenler derhal ilgili makama müracaatla yenisini almaya mecburdurlar. Bunlara kaybettikleri ikamet tezkerelerinin müddeti süresince muteber olmak üzere yeniden ikamet tezkeresi verilir. Kaybolan tezkere harca tabi bulunuyorsa bunların yerine verilecek yeni ikamet tezkerelerinden dokuzuncu maddede yazılı harçların yarısı alınır.

Medeni Hallerinde Değişiklikler Olanlar:

Madde 12. Yabancılar medeni hallerinde husule gelecek değişiklikleri bu değişikliğin husulünden itibaren 15 gün içinde buldukları mıntika zabıta makamlarına imzalı bir beyanname ile haber vermeye ve keyfiyeti ellerinde-

ki ikamet tezkerelerine kaydettirmeye mecburdurlar.
Bu beyannameler her türlü harç ve resimden muafır.

Muvakkaten Türkiye'den Ayrılanların İkamet Tezkereleri:

Madde 13. İkamet tezkerelerinin müddeti dolmadan avdet etmek üzere Türkiye dışına giden yabancılardan bu tezkerelerini mahalli zabıta makamlarına bırakanlara dönüşlerinde ikamet tezkereleri müddeti bitmemiş ise iade olunur.

İkamet tezkerelerini bırakmamış olanlar yenisini almakla mükelleftirler.

Türkiye İçinde İkamet ve Seyahat Şartları, İkamet Değişimi:

Madde 14. İkamet tezkeresi hamili yabancılar ikametgahlarını değiştirdiklerinde keyfiyeti 48 saat zarfında gerek çıktıkları, gerek naklettikleri yerdeki polis veya jandarma karakoluna bizzat veya bilvasıta veya taahhütlü mektupla haber vermeğe mecburdurlar.

Otel, pansiyon gibi yerlerde oturan yabancılar için bu ihbar mecburiyeti bu yerlerin sahibi, müsterciri veya idarecilerine aittir.

İş Tutan Yabancıların Mükellefiyeti:

Madde 15. Yabancılar, Türkiye'de ancak kanunun kendilerine men etmediği işleri tutabilirler.

Türkiye'de serbest olarak veya memur, müstahdem ve işçi sıfatı ile çalışacak yabancılar, keyfiyeti işe başladıklarından itibaren en çok 15 gün zarfında ikamet ettikleri yerin polis veya jandarma karakoluna bizzat veya bilvasıta haber vermeğe ve ikamet tezkerelerine kaydettirmeğe mecburdurlar.

Yanlarında Yabancı Çalıştıranların Mükellefiyeti:

Madde 16. Evlerinde veya idareleri altında bulunan yerlerde bir yabancıyı her hangi bir sıfatla çalıştıran hakiki veya hükmi her şahıs o yabancının adını ve soyadını, tabiiyetini, mesleğini, taşıdığı ikamet tezkeresinin tarih ve sayısını, ikamet adresini ve gördüğü işle aldığı maaş ve ücret miktarını gösterir imzalı bir beyannameyi yabancının işe başlamasını takip eden en çok 15 gün içinde en yakın polis veya jandarma karakoluna vermeğe mecburdurlar.

Siyasi Mülteciler:

Madde 17. Siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler.

Yabancıların Hüviyetlerini İspat Mecburiyeti:

Madde 18. Yabancılar, hüviyet vakasını, ikamet tezkerelerini veya pasaport ve kontrol fişlerini her işlenişte polis veya jandarmaya göstermeye mecburdurlar.

Yabancıların Türkiye'yi Terke Davet veya Sınır Dışı Edilmeleri Halleri:

Muzır Şahıslar:

Madde 19. İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi veya idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında Türkiye'den çıkmağa davet olunur. Bu müddetin sonunda Türkiye'yi terk etmeyenler sınır dışı edilebilirler.

Pasaportlarını Yenilemeyenler:

Madde 20. Usulüne uygun olarak Türkiye sınırlarına girmiş oldukları halde pasaportlarını zayi etmiş olan veya pasaportlarının hükmü kalmamış bulunan yabancılar, kendilerine ilgili makamlarca resmen ihtar vuku bulunduğu tarihten itibaren 15 gün içinde pasaport veya tabiiyet ilmühaberi almağa mecburdurlar.

Karar Almağa Yetkili Makamlar:

Madde 21. Bu konuda derpiş edilen sınır dışı kararını almaya İçişleri Bakanlığı yetkilidir.

İçişleri Bakanlığı, lüzum göreceği sınır ve sahil illerine memleketin umumi güvenlik ve nizamı noktasından derhal çıkarılmaları lazım gelen yabancıları istizan etmeden sınır dışı etmek yetkisini verebilir. Bu iller, bu yetkiye göre işlem yaptıkları takdirde mucip sebepleriyle birlikte İçişleri Bakanlığına bildirmeğe mecburdurlar.

Tabiiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı yetkilidir.

Madde 22. Türkiye'den sınır dışı edilenler İçişleri Bakanlığının hususi müsaadesi alınmadıkça Türkiye'ye dönemezler, bunlardan ağır hapis cezasını müstelzim bir cürümden dolayı Türkiye'de mahkum olmuş ve cezası çektilerik sınır dışı edilmiş olanlar bir daha Türkiye'ye giremezler; ancak İçişleri Bakanlığının müsaadesiyle durmadan transit geçmeleri caizdir.

Sınır dışı edilenlerin yol masrafları kendilerine aittir. Bu masrafları ödemekten aciz olanların sevkleri Devletçe sağlanır.

Madde 23. Memleket dışına çıkarılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye'yi terk edemeyenler İçişleri Bakanlığının göstereceği yerde oturmaya mecburdurlar.

Madde 24. 12'inci, 15'inci maddelerle 18 veya 19'uncu maddeler hükümlerine makbul bir sebebe müstenit olmaksızın riayet etmeyenler 5 liradan 100 liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılırlar.

Madde 25. 17'inci ve 23'üncü maddeler gereğince oturmaya mecbur kılındıkları yerlerden kaçanlar bir aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 26. Sınır dışı edildikleri veya Türkiye'yi terke davet olundukları halde müsaadesiz gelmeye mütecasir olan yabancılar bir aydan altı aya kadar hapis ve 50 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasıyla veya bunlardan biriyle cezalandırılırlar. Bu suretle mahkum edilen yabancılar cezaları çektilerikten sonra sınır dışı edilirlir.

Madde 27. Bu kanunda yazılı cezalar sulh ceza mahkemelerince hükümlenir.

Çeşitli İstisnai Hükümler:

Türkiye'de Vazifeli Diplomasi ve Konsolosluk Memurları, Aileleri ve Bazı Müstahdemler:

Madde 28. Türkiye'de vazifeli yabancı devletler siyasi veya konsolosluk resmi memurları ile aileleri efradı 3'üncü 8'inci, 12'inci ve 14'üncü maddelerle 15'inci ve 16'ıncı maddeler hükümlerinden müstesnadırlar.

Bunlardan siyasi temsilcilik memurları ve aileleri efradına Dışişleri Bakanlığı konsolosluk memurları ve aileleri efradına da vilayetler tarafından hiçbir harç veya resme tabi olmaksızın birer hüviyet varakası verilir.

Bakanlar Kurulu, bu maddede yazılı ayrıcalıkların bazılarını veya hepsini misilleme tedbiri olarak kaldırmaya yetkilidir.

Siyasi temsilciliklerde yanlarında oturmak suretiyle hizmetlerinde bulunan yabancılara mütekabiliyet şartıyla, Dışişleri Bakanlığının delaletiyle Emniyet Genel Müdürlüğünce birer hüviyet varakası verilir ve bunlar 3'üncü maddede yazılı ikamet tezkerelerini alamazlar.

İstisnai Sıfatları Zail Olanlar:

Madde 29. Bu kanunda derpiş olunan istisnai muamelelerden faydalanan yabancılar, haklarında o suretle muamele yapılmasını icap ettiren hal ve vaziyetlerin zail olmasından itibaren bir ay zarfında 3'üncü madde hükümlerine tabi olurlar.

Kanundaki Müddetlerin Değiştirilmesi:

Madde 30. Bu kanunun 3'üncü, 4'üncü, 5'inci, 6'ıncı, 10'uncu, 12'inci, 14'üncü, 15'inci ve 16'ıncı maddelerinde yazılı müddetleri Bakanlar Kurulunca icabında değiştirilebilir.

Bakanlar Kurulu bu değişiklikleri, mütekabiliyet veya mukabelei bilmisil sebebiyle, muayyen Devletler tebaasına inhisar ettirebilir.

Uygulamaya Dair Hükümler:

Madde 31. – (7.2.1990 T. Ve 3612S.lı K. La Değişik) Bu kanunda yazılı beyanname, hüviyet varakaları ve ikamet tezkerelerinin şekilleri ve muhteviyatı İçişleri Bakanlığınca tespit olunur.

Madde 32. 3529 ve 3900 sayılı kanunlar kaldırılmıştır.

Madde 33. Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 34. Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

**1.3.5. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye
İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden
Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla
Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve
Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanabilecek
Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**

**BİRİNCİ BÖLÜM
Genel Hükümler**

Amaç

Madde 1. Bu yönetmeliğin amacı; 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesine ile Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir.

Kapsam

Madde 2. Bu yönetmelik yasal veya yasal olmayan yollardan ülkemize gelerek münferiden iltica etmek isteyen veya başka ülkelere iltica etmek üzere ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı alınabilecek tedbirleri, yapılacak işlemleri, müracaat, karar ve iş birliği yapacak makamlar ile bunların görevlerini ve yabancıların tabi olacakları esasları kapsar.

Tanımlar

Madde 3. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Söz-

leşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 Protokolü ile diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerdeki tanımlar saklı kalmak üzere bu yönetmeliğin uygulanmasında;

Mülteci: Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, milliyeti, dini, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önce ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

Sığınmacı: Irkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülke himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa, oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

Muharip Yabancı Ordu Mensubu: ülkeye kabul edilen veya ülkede ele geçirilen, mensubu bulunduğu silahlı kuvvetlerin bir üçüncü ülke ile savaş veya silahlı çatışma halinde bulunduğu asker kişiyi,

Münferit Yabancı: Tek bir kişi veya anne, baba ve reşit olmayan çocuklardan oluşan bir aileyi,

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılara Uygulanacak Usul ve Esaslar

Müracaat Makamları

Madde 4. Türkiye'ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılardan; Türkiye'ye yasal yollardan gelenler buldukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenler ise giriş yaptıkları yer valiliklere en geç beş gün içerisinde müracaat ederler*

* 13 Ocak 1999 yılında yapılan yönetmelik değişikliği ile bu süre 10 (on) güne çıkarılmıştır.

Müracaat Makamlarının Görevleri

Madde 5. Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancıların valiliklerce;

- a) kimlikleri tespit edilerek fotoğraf ve parmak izleri alınır.
- b) 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi gereğince mülakatları yapılır.
- c) Mülakat evrakı valilik görüşü ile birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir.
- d) İçişleri Bakanlığında bir talimat gelinceye kadar yabancı denetim ve gözetim altında bulundurulur.
- e) İçişleri Bakanlığında alınacak talimata göre gerekli diğer işlemler yapılır.

Karar Makamı

Madde 6. Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den

ikamet izni talep eden münferit yabancıların talepleri, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer Bakanlık ve kuruluşların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca karara bağlanır.

İçişleri Bakanlığınca alınan karar valilikler aracılığıyla ilgiliye tebliği edilir.

Talebi kabul edilen yabancı, İçişleri Bakanlığınca uygun görülecek bir misafirhanede barındırılır veya İçişleri Bakanlığınca gösterilecek bir yerde serbest ikamet edebilir.

İltica veya ikamet izni talebi uygun görülmeyen yabancılar, İçişleri Bakanlığının talimatı ile valilikler tarafından Türkiye'den çıkartılırlar.

İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar

Madde 7. Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılara ilişkin işlemlerde ve özellikle barınma, iâşe, nakil, üçüncü ülkelere kabul, pasaport ve vize temini gibi hususlarda ilke olarak Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla BMMYK ve ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılır. Bu yabancıların özellikle nakillerine ilişkin konularda uluslararası göç örgütü ile işbirliğinde bulunulur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sığınmak Amacıyla Topluca Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Karşı Alınacak Tedbirler

Sığınma Hareketinin Başlaması ve Yabancıların Sınırlarımıza Gelmesi Halinde Alınacak Tedbirler

Madde 8. Uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerimiz saklı kalmak koşulu ile ve aksine bir siyasi karar alınmadıkça, nüfus hareketlerinin arazi avantajları da dikkate alınarak sınırda durdurulması ve sığınmacıların sınırı geçmelerinin önlenmesi esastır. İlgili makamlarca bu konuda gerekli ve etkin tedbirler alınır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sınırlarımıza Topluca Gelen veya Sınırlarımızı Topluca Geçen Mülteci ve Sığınmacıların Ülkemize Kabul Edilmeleri Halinde Yapılacak İşlemler ve Alınacak Tedbirler

Kimlik Tespiti, Silahtan Arındırma ve Sevk

Madde 9. Mülteciler ve sığınmacılar, önce askeri makamlar tarafından silahtan arındırılır. Bilahare sınırın uygun bir yerinde muharip yabancı ordu mensupları ve siviller birbirinden ayrılarak kimlikleri tespit edilir. Bunlardan sivil olanlar daha sonra kurulacak olan kamplara sevk edilmek üzere ilgili polis veya jandarma makamlarına teslim edilir.

Muharip yabancı ordu mensupları hakkında 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Himaye

Madde 10. Türkiye'den iltica talep edenler veya sığınmacılar ülkemizde buldukları süre içinde devletin himaye ve gözetimi altında bulundurulur.

Kampların Kurulması

Madde 11. Mülteci ve sığınmacıların barınmalarına yönelik ileri toplama bölgeleri Genel Kurmay Başkanlığı ile koordine edilerek, mümkün olduğu kadar sınıra yakın olacak şekilde, İçişleri Bakanlığınca tespit edilir ve o valiliklerce korunur.

Toplama bölgeleri Genel Kurmay Başkanlığı ile koordine edilerek İçişleri Bakanlığınca tespit edilir ve valiliklerce kurulur.

Yerleştirme ve Mülakat

Madde 12. Kara, deniz ve hava yolu ile sınırlarımıza gelen yabancıların sınırlarımız önünde birikmelerinin önlenmesi ve güvenlik içinde geri bölgelere sevk edilmeleri için mülki makamlarca idari toplama bölgeleri tesis edilir. Buralarda toplanan yabancılar toplama bölgelerine gönderilir.

Toplama bölgelerine gönderilen yabancıların kendileri ile veya anladıkları bir dille mülakat yapılır, deklarasyonları alınır. Bunlar mülakatları sırasında adlarını, soyadlarını, doğum yerleri ve tarihlerini, ülkelerinde buldukları statülerini, Türkiye'ye geliş sebeplerini, Türkiye'de ya da yurt dışında akraba ve yakınlarının olup olmadığını, varsa adreslerini bildirmek zorundadırlar.

Ayrıca , mülteci ve sığınmacıların fotoğraf ve parmak izleri alınarak bunların milliyetlerine göre tasnifi yapılır; terörist, huzur ve güven bozucu, teripçi ile casus ve sabotörlerin ayrılmasına özen gösterilir.

Mülteci ve sığınmacıların imkanlar ölçüsünde örf ve adetlerine uygun olarak yerleştirilmelerine özen gösterilir. Bunlara, muhafaza altına alan valiliklerce bir tanıtma belgesi verilir ve kimlikleri kütük defterine kaydedilir.

Uluslararası kuruluşlarca aranmakta olanların kayıtlarına dair belgeler talep edildiğinde Kızılay'a verilir.

Görevlendirilecek Personel

Madde 13. İleri toplama bölgeleri ile toplama bölgelerinde görevlendirilecek personel, İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili bakanlık ve kuruluşlar tarafından belirlenir.

Görev ve Yetki

Madde 14. İleri toplama bölgeleri ile toplama bölgelerinde kurulan kamplar buldukları il valiliği tarafından yönetilir. Valiler ileri toplama ve toplama bölgelerinin tesis edilebilmesi için bütün kamu kurum ve kuruluşlarına ait bina ve tesislerden geçici olarak yararlanabilir ve gerektiğinde özel kişilerden kiralama yoluna gidebilir.

Kampların yönetiminin sağlanması için gerekli araç ve gereç ilgili valilerin talebi üzerine görevli bakanlık ve kuruluşlarca sağlanır.

Muhafaza ve Disiplin

Madde 15. İleri toplama ve toplama bölgelerinde mülteci ve sığınmacıların muhafazası ve disiplini ile buna ilişkin diğer işlerin yapılması ve görevlerin yerine getirilmesi hususunda ilgili valiler her türlü tedbiri alırlar.

Yabancılar için, aksi gerekmedikçe İçişleri Bakanlığınca hazırlanan Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği ile Mülteci Misafirhaneleri İç Hizmet Yönergesi hükümleri uygulanır.

Mülteci ve sığınmacıların buldukları kamptan kısa süreli ayrılmaları kampın bulunduğu yerin mülki amirinin iznine bağlıdır. Durumları uygun olanların yurt içinde serbest ikamet ve seyahatlerine ilgili bakanlık ve kuruluşların esasa ilişkin görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca izin verilebilir.

Yabancı Devlet ile Uluslararası Kuruluş Temsilcilerinin Ziyaretleri

Madde 16. İleri toplama bölgeleri ve toplama bölgelerini ziyaret etmek isteyen devlet veya uluslararası kuruluş temsilcilerine Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü üzerine İçişleri Bakanlığınca izin verilebilir.

Bu ziyaretler askeri zaruretlere ve milli güvenlik mülahazası ile geçici olarak kısıtlanabilir.

Halkla Temas ve Ziyaretçi Kabulü

Madde 17. Mülteci ve sığınmacıların buldukları yöre halkı ile temasları veya kampa ziyaretçi kabul edilip edilmemesi hususlarına ilişkin esaslar ilgili valilerce belirlenerek uygulanır.

Dini Serbestlik

Madde 18. Mülteci ve sığınmacılar; ilgili valilerce belirlenen disiplin tedbirlerine uymak şartıyla, din ve mezheplerinin ibadet ve ayinlerini yapabilirler. Bu amaçla, ibadet ayinleri için imkan ölçüsünde uygun mahaller tahsis edilir.

Sağlık Muayeneleri

Madde 19. Mülteci ve sığınmacılar için sağlık fişi tanzim edilir ve bunların periyodik sağlık muayeneleri yapılır. Bulaşıcı hastalık tespit edildiğinde, ilgili valilerce derhal tedbir alınır ve durum ilgili makamlara bildirilir.

Ağır bir hastalığa yakalanan veya durumları özel bir tedaviyi, tıbbi müdahaleyi veya hastaneye yatırımları gereken yabancıların muayene ve tedavileri ile koruyucu aşıların yapılması devlete ait hastanelerde yapılır ve tedavi ücretleri genel hükümler çerçevesinde karşılanır. Organ nakli, protez, ortezi, hemodiyaliz veya uzun süreli tedaviyi gerektiren kronik hastalıkların tedavisine ait bedel ve ücretler ise ilgili kişilerin kendileri tarafından karşılanır.

Ölüm ve Defin

Madde 20. Mülteci ve sığınmacılardan ölenler, ülkenin belirli mezarlıklarında ayrılacak bir yere veya buldukları mahalde varsa kendi mezarlıklarına, kendi din ve adetleri uyarınca merasimle defnedilir. Bu konuda ilgili valiler görevli kuruluşlarla işbirliği içinde bulunur.

Ölenlerin vatandaşı olduğu ülkenin bu konuda olabilecek talepleri Dışişleri Bakanlığınca uygun görüldüğü takdirde ve imkanlar ölçüsünde yerine getirilir.

Haberleşme

Madde 21. Mülteci ve sığınmacılara, mümkün olduğu ölçüde yakınları ile bedeli mukabilinde haberleşme imkanı sağlanır. Bunlara gelen veya bunlar tarafından gönderilecek her dildeki mektup, koli ve paketler görevlilerce incelenebilir.

Yardım Gönderilmesi

Madde 22. Mülteci ve sığınmacılara yurt içinden veya yurt dışından gerekli denetimi yapılmak koşulu ile posta ile veya başka yollarla gıda maddeleri, giyecek, ilaç, dini eğitim ve eğlence ihtiyaçlarını karşılayacak maddeler gönderilebilir.

Yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından yardım amacıyla gönderilen eşyalar valiliğin gözetiminde Kızılay Derneği tarafından mülteci ve sığınmacılara dağıtılır.

Muafiyet

Madde 23. Mülteci ve sığınmacıların vergi, resim, harç ve fonlardan muaf olup olamayacağı hususu ilgili mevzuata tabidir.

Koordinasyon Kurulları

Madde 24. Sınırlarımızdan vuku bulacak toplu girişler ile ilgili işlemlerin yürütülmesi gerekli işbirliği ve koordinasyonun sağlanması için Başbakan tarafından görevlendirilen bir Devlet Bakanı veya İçişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde; Genel Kurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Tarım ve Köy işleri Bakanlığı ile konusuna göre ilgili diğer bakanlık ve kuruluşlar ile Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ve Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü temsilcilerinden oluşan geçici üst koordinasyon kurulu kurulur. Kurulun sekreteryası hizmetleri koordinasyondan sorum-

lu bakanlıkça yerine getirilir.

İllerde de vali veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında benzer görevleri yapmak üzere ilgili kamu kuruluş ve kurum temsilcilerinden oluşan bir alt koordinasyon kurulu teşkil edilir.

Üst koordinasyon kurulunun toplu girişlerle ilgili oy birliği ile alacağı kararlar ilgili bakanlık ve kuruluşlarca kendi mevzuatları çerçevesinde öncelik ve ivedilikle yerine getirilir.

Türkiye Kızılay Derneğinin Görevleri

Madde 25. Türkiye Kızılay Derneği;

- a) Kendi mevzuatına, uluslararası Kızılay, Kızılhaç anlaşma ilke ve kurallarına, mevzuat, uluslararası anlaşmalar ve yapılan protokol esasları çerçevesinde mevcut imkan ve kabiliyetlerini kullanmak,
- b) Dışişleri Bakanlığının olumlu görüşü üzerine Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Dernekleri Federasyonu ile diğer kuruluşlardan aynı ve nakdi yardım talep etmek ve sağlanan yardımın dağıtımını yapmak,
- c) Sağlık Bakanlığı ile işbirliği yaparak sağlık hizmetleri desteği sağlamak,
- d) Kampların kurulması sırasında gerek görülürse destek sağlamak, ile görevlidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Sınırlarımızı Topluca Geçen Mülteci ve Sığınmacılara Uygulanacak Ortak Hükümler

İade

Madde 26. Toplu sığınanlar ile topluca iltica eden mültecilerin; savaşın, silahlı çatışmanın veya krizin sona ermesi halinde; uyruğunda buldukları devlete iade edilmeleri, Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı ile koordine edilerek İçişleri Bakanlığınca sağlanır.

Münferiden iltica edenlerin iadeleri İçişleri Bakanlığınca sağlanır.

Çalışma Öğrenim

Madde 27. Mülteci ve sığınmacıların ülkemizde kalacakları süre ile sınırlı olarak öğrenim görmeleri ve çalışmaları genel hükümlere tabidir.

İkamet İzninin Uzatılmaması

Madde 28. Başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılara verilen ikamet izni , yabancının makul bir süre içinde üçüncü ülkelere gidememesi halinde uzatılmayabilir. Bu durumdaki yabancı ülkeyi terke davet edilir.

Sınırdışı

Madde29. Türkiye'de muntazam surette bulunan bir mülteci veya sığınmacı ancak milli emniyet veya kamu düzeni sebebiyle 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığınca sınırdışı edilebilir.

Sınırdışı kararına karşı 15 gün içinde İçişleri Bakanlığına müracaat edilerek itiraz edilebilir.

İtiraz, daha önce sınırdışı kararını veren yetkilinin bir üstü tarafından incelenerek sonuçlandırılır ve valiliklerce ilgiliye tebliğ edilir.

Geçici Görevlendirme

Madde 30. Bu Yönetmeliğin uygulanabilmesi ve yeterli düzeyde personel ile desteklenebilmesi için ilgisine göre Genel Kurmay Başkanlığı veya İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine ilgili bakanlık veya kamu kurum ve kuruluşları, ileri toplama ve toplama bölgelerinde yeteri kadar personeli geçici görevle görevlendirirler.

Bu şekilde geçici olarak görevlendirilen personelin, müstehak ise, harcırahları 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerince kendi kurumları tarafından ödenir.

Hukuki Dayanak

Madde 31. Bu Yönetmelik 29/8/1961 tarihli ve 359 sayılı kanun ile onaylanan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve 25/9/1968 tarihli ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol hükümleri uyarınca hazırlanmıştır.

Yürürlük

Madde 32. Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 33. Bu Yönetmelik hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

2. SONUÇ ve ÖNERİLER

Zayıfın ezilmesi, sömürülmesi yüzyıllardır kanayan bir yaradır. Farklı zamanlarda çok çeşitli şekillerde sahneye çıkan bu durumun bundan sonrada değişik kisveler altında karşımıza çıkacağı aşikardır. Şu anda "mülteci" olarak tüm çıplaklığıyla uluslararası platformda boy göstermektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile, korunması gereken asgari insan hakları belirlenmiş ve müteakiben hazırlanan sözleşme ve bildirimler ile güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Yıllardır yapılan münferit ve toplu sığınma taleplerine şöyle bir bakıldığında, kişilerin aslında hayal peşinde koşmak gibi bir niyetten uzak oldukları görülecektir. Aslında istenen; düşünceden dolayı işkence görmek, rengi yüzünden hor görülmemek, ırkına bağlı olarak atalarından kalan kötü yazgıyı devam ettirmemek, daha doğrusu, hayatı, hissettiği gibi yaşamak ve yaşadığı gibi görünmekten ibarettir. Oysa, tam tersi bir durumla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle de köklerinin bulunduğu yerlerden kaçma eğilimi devam etmektedir.

Üç boyutlu olan bu statünün kişi açısından ele alınabilecek yönü, İnsanca yaşama koşullarına kavuşmaktan ibarettir. Bu bir talep olmadığı gibi lütuf ta değildir.

İkinci boyutunu ise, devletler açısından ele almak mümkündür. Devlet denilen farazi oluşum insanların hayatlarını güven içinde sürdürebilmesi için husule getirilmiştir. Bunu sağlayabilmesi için de kişilere ait yetkileri devralmıştır. Bu kişilerin, baştan itibaren bilinen farklılıklarının, daha sonra bir sorun olarak görülmesi oldukça ilginçtir. Elbette ki bu durumun sorun yapılması devletten kaynaklanmamaktadır. Toplum içinde bulunan kişi ya da kurumlardan kaynaklanmaktadır. Ancak bunlara karşı sessiz kalındığı hallerde sorumluluk yine devlete ait olacaktır. Güvenliğin sağlanması ve yaşamın idamesi için gerekli koşulların sağlanması konusunda üzerine düşenleri yerine getirmiyorsa yine ilk elden sorumluluk devlete ait olacaktır.

Kendi ülkesine göç kabul eden devletlere bakıldığında da durumun pek de iç açıcı olmadığı görülmektedir. Başlangıçta uluslararası sorumluluklarını yerine getirmek için göç kabul edip, bu insanları belli bölgelerde kamplara mahkum ederek, ikinci sınıf insan muamelesine tabi tutmaları; tercihlerini, geldikleri ülkelerde eğitim almış, kendilerini kültürel olarak geliştirmiş kişiler arasından sırf ucuz iş gücü sağlamak için yaptıkları yadsınamaz bir gerçektir.

Üçüncü boyutunu ise, uluslararası yardım kuruluşları açısından irdelemek gerekmektedir. Uluslararası kuruluşlar adından da anlaşılacağı gibi çeşitli devletlerin katılımı ile oluşturulmaktadır. Genel kurullarında her devlet, oluşturulacak kuruluş yasasına göre çeşitli ağırlıklarda söz hakkına sahip olmaktadır. Dolayısıyla tam bir tarafsızlık sözkonusu olmamaktadır. Birde uluslararası kuruluşların her ülkede oluşturduğu birimlerin yönetim şekillerinin değişik olduğu düşünüldüğünde zaman ve yere göre farklı uygulamaların mevcut olduğu görülmektedir.

BM tarafından Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne ayrılan bütçenin sadece % 2'si sabit olup geriye kalan %98' i ise her an değişebilen üye devletlerin bağışlarından oluşmaktadır. Hükümetlerin zaman zaman bu taahhütlerini yerine getirmemesi üzerine mülteciler için gerekli ve yeterli yardımların sağlanmasında ciddi problemler yaşanmaktadır.

Mülteci ve sığınmacı ayırımı, BMMYK tarafından sağlanacak yardımlar açısından da kendini göstermektedir. Örneğin; kişi ile yapılan görüşme sonunda karar verilecek olan, aile ve sosyal yaşantılarına göre belirlenen para yardımı, sığınmacılara bir defaya mahsus, mültecilere ise aylık periyotlar halinde verilmektedir. Bu yardım her mülteci ve sığınmacıya verilmeyip sadece ihtiyaç sahibi görülen kişilere verilmektedir.

BMMYK Ankara Ofisi, sistemi şeffaflaştırmak gerekçesi ile ve mültecilik prosedürünü yakın gelecekte Türk Hükümetine devretmek amacıyla 2001 yılında aldığı bir kararla BMMYK nezdinde mülteci görüşmelerinde *bağımsız temsilcilerin* bulundurulmasını karar altına almıştır. İlk etapta kulağa hoş gelen "görüşmelerde temsilci bulundurma" hakkının kapsamına bakıldığında içi boş bir düzenlemeden öteye gidilmediği ortadadır. BMMYK, bağımsız temsilci olarak tarif ettiği kişilerin, kendisini mültecilerin davasına adanmış bir şahıs olması ve yerel yetkililere kayıtlı bir STÖ ya da başka bir hukuki yardım grubu üyesi veya baro üyesi olması gerektiğini ifade etmekte ise de, baro üyesi (avukat) dışındaki bir temsilcinin gö-

rüşmelere vekil olarak katılmasını savunma müessesesinin ruhuyla bağdaştırmak mümkün değildir. Gerçektende hukuk formasyonuna sahip olmayan dolayısıyla mevcut kuraları yorumlama yeteneğinden mahrum temsilcilerin, uluslararası insan hakları hukuku ile ulusal hukuku yorumlamakta ve uygulamakta aciz kalması kaçınılmazdır.

BMMYK, temsilcilere mülakat sırasında bulunma ve kontrol etme hakkını doğrudan tanımazken, ancak belirli düzenlemelerin varlığı halinde mülakatlarda bulunmasına izin vermiştir. Buna göre;

- Temsilciler BMMYK' nın hazırladığı metnin altını imzalayarak mevcut düzenlemeye kayıtsız şartsız uyacaklarını öncelikle kabul edeceklerdir ki, bu hüküm, savunma mesleğini esir etmekten başka bir anlam ifade edememektedir. Sığınmacının mülakatta birden fazla temsilcinin yardımından yararlanamaması kuralı eleştirilse de mevcut koşullar açısından belki de en az eleştirmeye değerdir.

- Temsilcinin (sözde bağımsız), otomatik olarak mülakata müdahale edememesi, sadece mülakat sonunda beş dakika süre ile bir açıklama yapma olanağı tanınması, özellikle kendini ifade etmekte güçlük çeken sığınmacıların mülteci koşulları taşısa bile belki de statü dışı kalmalarına yol açacaktır. Temsilcinin mülakat esnasında, başvurucunun hukuki statüsünü etkileyecek bir takım hususların açığa kavuşturulması için, soru sorabilmesi ve gerektiğinde bazı olayların yeniden açıklanmasını isteyebilmelidir. Tabi ki bunun için yeterli süre verilmelidir. Aksi takdirde bu müessese, kamuoyunda BMMYK' nın keyfi uygulaması olmaktan öteye gidemeyecektir.

- BMMYK' nın herhangi bir spesifik neden göstermeksizin temsilcinin mülakatta bulunmasına izin vermeme yetki ve erkini kendinde bulundurması, uluslararası insancıl bir kuruluş görünümüne de gölge düşürecektir.

- Son olarak da, temsilciye tercüman sağlanmaması ve daha da vahim olanı, temsilcinin dışardan bile tercüman getirmesine izin verilmemesinin mantıksal gerekçesini açıklamak mümkün değildir.

Sığınmacıların, yabancı bir ülkede olmaları vesilesi ile ülke kanunlarını bilmemesinden kaynaklanacak hak ihlal ve kayıplarını bertaraf etmek için, Ankara Barosu öncülüğünde, gerek yargı mercileri önünde gerekse de BMMYK önünde, hukuki yardım sağlamak amacıyla, baro üyesi gönüllü avukatlardan oluşturulacak CMUK hizmeti benzeri bir servisin oluşturulma planları yapılırken;

BMMYK Ankara Ofisinin çalışmalarında şeffaflığı sağlamak ve mülte-

ci temsilcileri ile işbirliğini geliştirmek amacıyla aldığı bu karar, Birleşmiş Milletlerin bir çok sözleşmesine ve belgesine aykırılık taşımaktadır. Türk Hükümetinin Avrupa kökenli olmayan sığınmacılara mültecilik statüsü tanımaması yolundaki uygulamalarına yönelik haklı ve yerinde olan eleştirilerin devam ettiği bir sırada, BMMYK Ankara Ofisi'nin aldığı bu karar yeni tartışmalara sebebiyet verecektir.

Her ne kadar dünyanın çeşitli ülkelerinde temsilciden ziyade gözlemci niteliğinde uygulamalara rastlanılsa da, yeni olan ve henüz uygulama safhasına geçilemeyen sistemin uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde düzenlenerek kamuoyuna sunulması Birleşmiş Milletler'in kuruluş amacına da uygun olacaktır.

EK 1.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ MÜLTECİ İSTATİSTİKLERİ*

Tarih	Toplam Başvuru Sayısı	Mülteci Statüsü Kazananların Sayısı
1999	6 605 kişi	903 kişi
2000	5 777 kişi	2 726 kişi
2001 (31 Ağustos itibariyle)	3 117 kişi	2 221 kişi

Başvuruların milliyetlere göre ayrımı

İRAN Uyruklular

Tarih	Toplam Başvuru Sayısı	Mülteci Statüsü Kazananların Sayısı
1999	3 843 Kişi	1 504 kişi
2000	3 926 kişi	2 204 kişi
2001 (31 Ağustos itibariyle)	2 145 kişi	1 820 kişi

* Bilgiler BMMYK Ankara Ofisinden alınmıştır.

IRAK Uyruklular

Tarih	Toplam Başvuru Sayısı	Mülteci Statüsü Kazananların Sayısı
1999	2 939 kişi	349 kişi
2000	1 671 kişi	457 kişi
2001 (31 Ağustos itibariyle)	690 kişi	304 kişi

DIĞER

Tarih	Toplam Başvuru Sayısı	Mülteci Statüsü Kazananların Sayısı
1999	290 kişi	50 kişi
2000	180 kişi	65 kişi
2001 (31 Ağustos itibariyle)	282 kişi	97 kişi

EK 2.

BMMYK ANKARA OFİSİ

MÜLTECİ TEMSİLCİLERİNİN MSB (MÜLTECİ STATÜSÜ BELİRLEME) MÜLAKATINA KATILMASI

BMMYK'nın yetki alanı çerçevesinde mülteci statüsü belirlenmesi, ulusal hukuki sistemde görülen hasmane süreç ve kuralların dışındadır.

Her ne kadar BMMYK, himayesine girecek mültecilerin statüsünün belirlenmesi sürecinde bağımsız temsilcilerin sistematik bir şekilde bulunmasını prosedür açısından hayati bir gereklilik olarak görmese de, BMMYK Ankara Ofisi mülteci temsilcilerine karşı mümkün olduğunca şeffaf davranarak ve onlarla işbirliğinde bulunarak, yardımcı olmayı istemektedir.

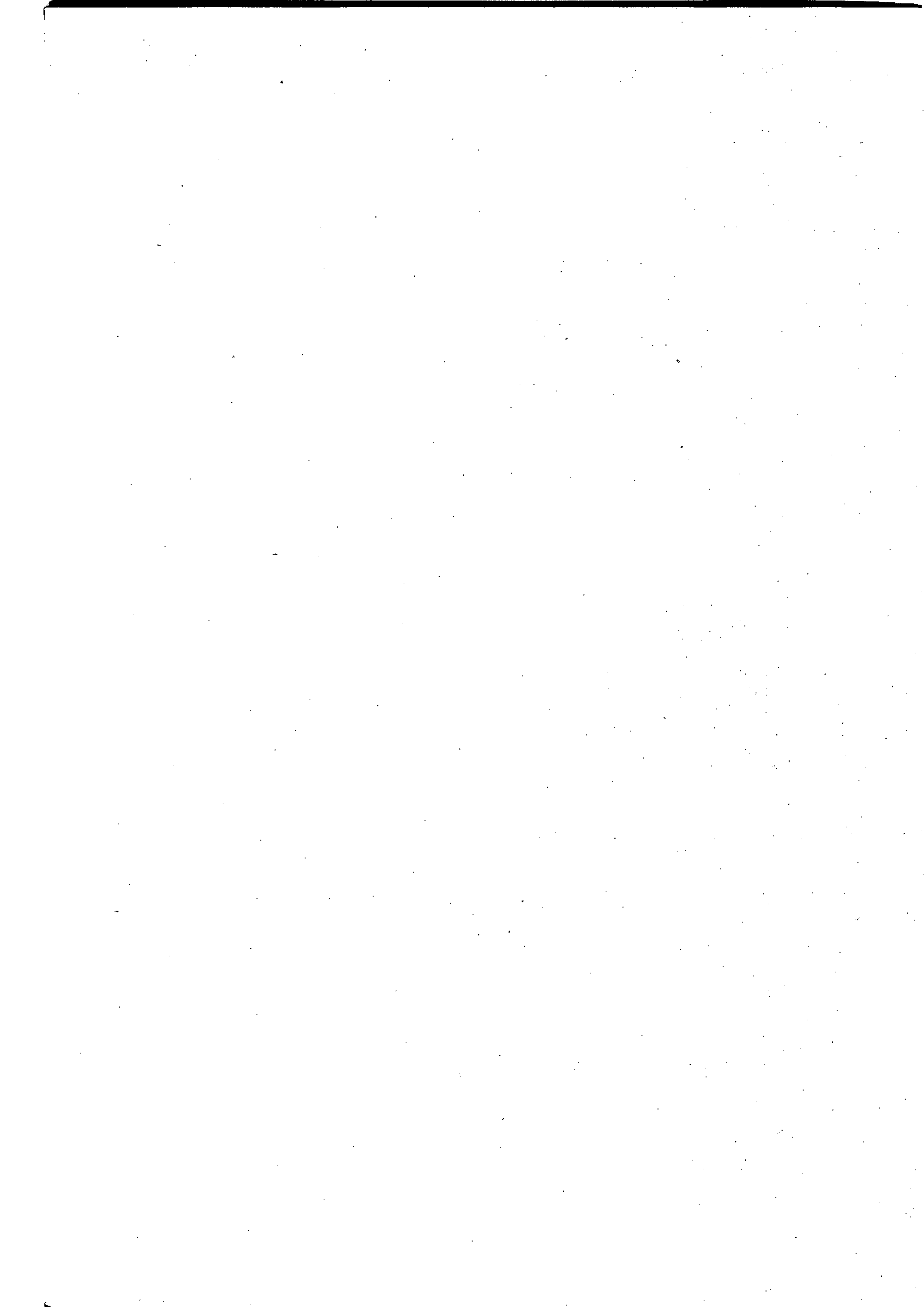
BMMYK'nın MSB prosedürünün hasmane olmaması temsilcilere mülakat sırasında bulunma ya da kontrol yapma hakkı tanımaz, ancak mülakat sırasında bulunmalarına sadece dosyalarına ilişkin gerçeklerin ortaya konulmasını kolaylaştırması koşulu ile izin verilmektedir.

Bu bağlamda aşağıdaki düzenlemelerin olması halinde MSB mülakatlarında mülteci temsilcilerin bulunmasına izin verilecektir.

1. Temsilciler sayfanın altına imza atarak bu düzenlemelere uymayı kabul edeceklerdir. Sığınmacılar da imzalayarak temsil edilmeyi kabul ettiklerini teyit edeceklerdir.
2. Sığınmacının temsilcisi olarak birden fazla kişi kabul edilemez.
3. Temsilci kendisini mültecilerin davasına adanmış bir şahıs olmalı ve yerel yetkililere kayıtlı bir STÖ ya da başka bir hukuki yardım grubu üyesi veya baro üyesi olmalıdır.
4. Temsilci işlemlerin gizliliğine saygı göstermek durumundadır. Mülakat

esnasında iltica başvurusu ya da ofis prosedürü konusunda edinilen bilgi hiçbir koşul altında üçüncü bir tarafla paylaşılamaz.

5. Temsilci otomatik olarak mülakata müdahale etme hakkına sahip değildir. Temsilciye mülakat sonunda açıklama yapması için beş dakika verilir, eğer isterse bu açıklama mülakat notlarına kaydedilir.
6. BMMYK spesifik bir neden göstermeksizin temsilcinin mülakatta bulunmasına izin vermeme yetkisine sahiptir. İzin vermeme sebebi örneğin, temsilcinin gereken yetkinliğe sahip olmadığı durumlarda veya temsilcinin BMMYK kurallarına uyamadığı ya da sürekli olarak sahte veya istismar edici iddialarda bulunduğu haklı sayılır.
7. Temsilciye tercüman sağlanmaz, ayrıca temsilcinin de tercüman getirmesine izin verilmez.

DİPNOTLAR

1. Odman, M. Tefvik, Mülteci Hukuku A.Ü.H.S.B.F İnsan Hakları Merkezi Yayınları, s.6.
2. Odman, M.Tevfik, Mülteci Hukuku A.Ü.H.S.B.F İnsan Hakları Merkezi Yayınları, s.7.
3. Odman, M. Tefvik, Mülteci Hukuku A.Ü.H.S.B.F İnsan Hakları Merkezi Yayınları, s.8.
4. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Tayininde Uygulanacak Ölçüt ve Usuller Hakkında El Kitabı, BMMYK Cenevre, 1998, s.10 .
5. Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, BMMYK. Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998, s.170.
6. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Tayininde Uygulanacak Ölçüt ve Usuller Hakkında El Kitabı, BMMYK. Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998, s.14.
7. Çeçen, Anıl, İnsan Hakları, Ankara, 1989, s. 48.
8. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 23 Şubat 2001 Tarihli Ankara Barosu Sunumlu Konferans Notları.
9. İranlı Travesti konulu yazı, Hürriyet Gazetesi, 20 Temmuz 2001, Pazar eki.
10. Yeni bir Yaşam Peşinde konulu yazı, Sabah Gazetesi, 08 Temmuz 2001, Pazar eki, s.3.
11. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Tayininde Uygulanacak Ölçüt ve Usuller Hakkında El Kitabı, BMMYK Cenevre, 1998, s.36.
12. Odman, M.Tevfik, Mülteci Hukuku, A.Ü.S.B.F. İnsan Hakları Yayınları, s.161.
13. Nomer, Ergin, Vatandaşlık Hukuku, 9. Baskı, İstanbul 1993, s.82-83.
14. Başar, Civan, Savrul Yüksel, Türk Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Kanunu, Askeri Ceza Kanunu, Ankara 2001, s.7-8.

15. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 23 Şubat 2001 Tarihli Ankara Barosu Sunumlu Konferans Notları.
16. Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına ilişkin Türkiye'deki Yargı Kararları, BMMYK, Ankara 2000, s. 37.
17. Gözübüyük, A. Şeref, Tan, Turgut, İdare Hukuku, İdari Yargılama Hukuku, s.267, Ankara, 1989.
18. Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları, BMMYK, Ankara 2000, s.26.
19. Doğru, Osman, Nalbant, Atilla, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Türkiye Karar Özetleri (1993-2000) İstanbul Barosu Yayınları 2001, s.108-109.
20. Doğru, Osman, Nalbant, Atilla, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Türkiye Karar Özetleri (1993-2000) İstanbul Barosu Yayınları 2001, s.110.
21. Çeçen, Anıl, İnsan Hakları, Ankara, 1989, s.45.
22. İnsan Hakları ve Mültecilerin Korunması Kısım I, Bölüm 3, s.44, BMMYK Eğitim Modülü, 1995.
23. İnsan Hakları ve Mültecilerin Korunması Kısım I, Bölüm 3, s.45, BMMYK, Eğitim Modülü, 1995.
24. İnsan Hakları ve Mültecilerin Korunması Kısım II, Özel Konular, s.6, BMMYK, Eğitim Modülü, 1996.
25. Kapani, Münci, Kamu Hürriyetleri, s.67, Ankara, 1993.
26. Çelikel, Aysel, Yabancılar Hukuku, 6. Bası, İstanbul, 1993, s. 103.
27. İnsan Hakları ve Mültecilerin Korunması Kısım II, Özel Konular, s.183, BMMYK, Eğitim Modülü, 1996.
28. Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, s. 237, BMMYK, Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998.
29. İnsan Hakları ve Mültecilerin Korunması Kısım II, Özel Konular, s.152, Ankara, 1996.
30. Kapani, Münci, Kamu Hürriyetleri, s.57, Ankara, 1993.

KAYNAKÇA

- Bozkurt Enver, Türkiye Uluslararası Hukuk Mevzuatı, Ankara, 1992.
- Donnelley Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, 1995, Ankara.
- Nomer Ergin, vatandaşlık Hukuku, İstanbul, 1993.
- Çelikel Aysel, Şanlı Cemal, Türk Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı, 1995.
- Çelikel Aysel, Yabancılar Hukuku, İstanbul, 1993.
- Tanrikulu Sezgin, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Bireysel Başvuru İçin El Kitabı, İstanbul Barosu CMUK Uygulama Servisi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Doğru Osman, Nalbant Atilla, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Türkiye Karar Özetleri, (1993-2000) İstanbul Barosu Yayınları, 2001.
- Odman M. Tevfik, Mülteci Hukuku, A.Ü.S.B.F İnsan Hakları Merkezi Yayınları, No: 15, Ankara, 1995.
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Tayininde Uygulanacak Ölçüt ve Usuller Hakkında El Kitabı, BMMYK, Cenevre, 1998.
- Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiyedeki Yargı Kararları, BMMYK, Ankara, 2000.
- Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, BMMYK, Ankara, 1998.
- İnsan Hakları ve Mültecilerin Korunması, Kısım I, Genel Giriş, BMMYK İle Eğitim Programı Eğitim Modülü, 1995.
- İnsan Hakları ve Mültecilerin Korunması, Kısım II, Özel Konular, BMMYK İle Eğitim Programı Eğitim Modülü, 1996.
- Gözübüyük, A. Şeref, Tan Turgut, İdari Hukuku, İdari Yargılama Hukuku, Ankara, 1999.
- Kapani Münci, Kamu Hürriyetleri, Ankara, 1981.
- Nomer Ergin, Devletler Hususi Hukuku, İstanbul, 1993.
- Armaoğlu Fahir, 20. Yüzyıl Tarihi, Ankara, 1991.

